N:o 9.

Ank. till Riksd. kansli den 17 april 1894, kl. 4 e. m.

Utlåtande, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

(2. U. A.)

Ordinarie anslag.

Kleresistaten.

1:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och under hänvisning till de vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokollen öfver finansärenden den 8 januari innevarande år (inkomstberäkningen sid. 6) och öfver ecklesiastikärenden den 13 i samma månad (sid. 2), får utskottet hemställa, *Ang. nedsättning i anslag.* [1.]

att det i kolumnen »friheter och kyrkotionde» i gällande riksstat upptagna belopp, 18,000 kronor, må nedsättas till 16,000 kronor eller med 2,000 kronor.

Universiteten.

2:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att årsanslaget till materiel för astronomiska observatoriet vid universitetet i Upsala, hvilket anslag nu uppgår till 1,800 kronor, måtte höjas med 1,000 kronor. *Ang. höjning af årsanslaget för astronomiska observatoriet i Upsala.* [2.]

Till det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1894 har departementschefen i förevarande ämne meddelat, att kanslern för rikets universitet med skrifvelse den 30 september 1893 till Kongl. Maj:t öfverlemnat det större akademiska konsistoriets vid universitetet i Upsala gjorda framställning om utverkande vid innevarande års riksdag af åtskilliga anslag för universitetsbehof, deri konsistoriet bland annat framhållit behofvet deraf, att en förhöjning med 1,000 kronor kunde beredas i årsanslaget för astronomiska observatoriet. De till stöd för denna anhållan åberopade skäl hade af prefekten för observatoriet, professor Dunér, anförts och vore hufvudsakligen följande.

Omedelbart innan professor Schultz nedlade sitt embete, hade han till konsistoriet ingått med anhållan, att detsamma måtte hos Kongl, Maj:t göra hemställan om beviljande af 700 kronor årligen till höjande af astronomiska observatoriets årsanslag. Matematisk-naturvetenskapliga sektionen, till hvars utlåtande denna fråga remitterats, hade den 28 augusti 1888 yttrat följande: »Beträffande professor Schultz' förslag om 700 kronor till höjande af astronomiska observatoriets årsanslag ansåg sig sektionen böra framhålla nödvändigheten af att det astronomiska observatoriet erhölle förhöjning i sitt anslag, men i likhet med kommitterade fann sektionen ej lämpligt att nu väcka derom fråga, då professor Schultz redan erhållit afsked och det närmast ålåge en kommande prefekt att framställa sina önskningar rörande sin institution.» Detta sektionens tillvägagående hade tvifvels utan varit fullt korrekt, men för det astronomiska observatoriet i så måtto mindre gynsamt som, medan flera af universitetets institutioner fått sina trängande behof af ökade årsanslag tillgodosedda vid 1889 års riksdag, observatoriet ännu ej hade ett högre årsanslag än det, hvilket professor Schultz ansett så otillräckligt, att, ehuru han för egen del ej mera kunde hafva något personligt intresse i frågan, han likväl trott sig böra, till observatoriets och sin efterträdares fromma, söka få det höjdt.

Under större delen af den tid, hvarunder professor Dunér varit prefekt för observatoriet, hade institutionen befunnit sig i ett utvecklingsskede, som, ehuru af största vigt för densamma, likväl gjort, att dess vetenskapliga verksamhet varit i någon mån förlamad, och att såsom en följd deraf behofvet af ökadt årsanslag ej så synnerligen framträdt. Dock visade erfarenheten från år 1892, att årsinkomsterna ej på långt när vore tillräckliga, enär observatoriet dels måst inreda rum för framkallande af fotografiska plåtar, dels anskaffa sådana samt kemi-

kalier för desammas framkallande. Dessa sistnämnda utgifter måste återkomma hvarje år, såvida observatoriets verksamhet skulle kunna ostörd fortgå. Dertill komme ytterligare betydande kostnader för vården af instrumenten. I synnerhet måste den nya refraktorn — i likhet med hvad fallet varit med refraktorn i Lund — årligen öfverses och rengöras af en skicklig mekaniker, så vida ej det dyrbara instrumentet skulle taga skada och till sist förfaras. Slutligen hade man äfven att medräkna ansenligt ökade utgifter för gas till frambringande af den elektricitet, som erfordrades för refraktorns elektriska glödljus, för vedbrand m. m.

De testamenterade fonder, omkring 11,000 kronor, observatoriet vid professor Schultz' tillträde egde, hade under hans tjenstetid åtgått dels till bekostande af nya instrument, dels till fyllande af det otillräckliga i årsanslaget. Om detta nu ej höjdes, funnes för observatoriet ej någon möjlighet att fylla bristen, utan måste, då instrumenten ej finge förfaras, i stället besparingar göras så, att de för refraktorns användande till fotografiskt bruk nödiga utgifterna indroges, och refraktorn således komme att stå åtminstone delvis obegagnad.

Jemte meddelande, att universitetskanslern förordat nu ifrågavarande anslagsförhöjning såsom synnerligen behöflig, har departementschefen för egen del förklarat, att det af institutionens prefekt anförda syntes honom äfven tillfyllestgörande visa behofvet deraf.

Jemväl utskottet finner det framgå af hvad institutionens föreståndare anfört, att en förhöjning af ifrågavarande anslag är erforderlig; men vid det förhållande, att den föregående prefekten för denna institution ansett en höjning med endast 700 kronor vara för ändamålet tillräcklig, synes det utskottet, att förhöjningen lämpligen kunde begränsas till detta belopp.

Utskottet hemställer för den skull,

att Kongl. Maj:ts framställning må på det sätt bifallas, att årsanslaget till materiel för astronomiska observatoriet vid universitetet i Upsala höjes från 1,800 kronor till 2,500 kronor, eller med 700 kronor.

Ang. anslag till vaktmästare vid botaniska laboratoriet och museet vid universitetet i Upsala.

3:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att till aflönande åt en vaktmästare vid botaniska laboratoriet och museet vid universitetet i Upsala måtte beviljas ett årligt anslag af 500 kronor.

Af statsrådsprotokollet framgår, att detta förslag närmast föranledts af en utaf kanslern förordad anhållan af det större akademiska

konsistoriet, och att till grund för denna anhållan legat en af institutionernas prefekt, professor Fries, gjord framställning af hufvudsakligen följande innehåll.

I den till 1891 års Riksdag gjorda framställning angående uppförande af nya byggnader i botaniska trädgården samt det nuvarande institutionshusets omändring till botaniskt laboratorium och museum hade framhållits, att, då denna förändring blifvit verkställd, det blefve nödvändigt, att en vaktmästare vid laboratoriet och museet anställdes. På grund häraf hade ock för en sådan anordnats bostad i det nya, för underträdgårdsmästarne och trädgårdsmedhjelparne för öfrigt afsedda boningshuset.

Mot hvad sålunda anförts och föreslagits hade från intet håll någon invändning eller anmärkning blifvit framställd, hvadan väl med fog kunde antagas, att billigheten af denna önskan blifvit erkänd ej mindre af de akademiska myndigheterna än ock af Kongl. Maj:t och Riksdagen. Förhållandet vore ock, att botaniska laboratoriet och museet bland alla vetenskapliga institutioner vid universitetet i Upsala vore de enda, vid hvilka en vaktmästare ej vore anställd. På grund af museets och framför allt laboratoriets nuvarande relativt inskränkta utrymme hade det låtit sig göra att, om ock med stora olägenheter, reda sig utan sådant biträde, men alldeles omöjligt skulle detta blifva, då de nämnda institutionerna snart blefve högst betydligt utvidgade. Grundad förhoppning förefunnes, att inflyttning i de nya laboratorie- och museilokalerna skulle kunna ega rum i slutet af år 1894 och början af år 1895, och derför vore det högeligen önskligt, om en vaktmästare funnes att tillgå från och med 1895 års början, i synnerhet som mycket betydande omflyttningar och andra arbeten då måste, särskildt å museet, verkställas.

Till aflöning åt omförmälde vaktmästare egde botaniska *laboratoriet* inga tillgångar. Då vid 1889 års riksdag till detsamma begärdes ett årligt anslag af 1,000 kronor »till inköp af nödiga instrument och undervisningsmateriel» samt »till städning, belysning och uppvärmning», hade af Riksdagen beviljats endast 500 kronor »till materiel», och denna summa vore den allra minsta, som för detta ändamål behöfdes, i synnerhet som genom det, med anledning af kongl. stadgan angående filosofie kandidat- och licentiatexamina den 17 april 1891, förändrade, af universitetskanslern fastställda undervisningssättet laboratorieöfningarna måste ej obetydligt utvidgas. Lika litet kunde af *museets* ringa årsanslag, 1,000 kronor, något bidrag påräknas till vaktmästarens aflöning, enär det hörde nästan till det omöjliga att med sagda summa bestrida alla utgifter, som för museets behöriga skötsel vore nödvändiga.

För egen del yttrar departementschefen efter anförande häraf, att anställande af en vaktmästare vid botaniska laboratoriet och museet syntes vara en lika så nödvändig som förutsedd följd af den utvidgning, dessa institutioner nu erhölle, och af det anförda framginge, att några medel härför ej kunde erhållas från vare sig laboratoriets eller museets årsanslag. Derjemte har departementschefen med afseende å storleken af det föreslagna lönebeloppet erinrat, att Riksdagen år 1878 till lön åt en vaktmästare vid zoologisk-zootomiska institutionen anvisat samma belopp.

Då Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke gifvit anledning till någon utskottets erinran, får utskottet hemställa,

att Riksdagen må till aflöning åt en vaktmästare vid botaniska laboratoriet och museet vid universitetet i Upsala bevilja ett årligt anslag af 500 kronor.

Ang. anslag till en e. o. professur inom den historiska ämnesgruppen vid universitetet i Lund m. m. [4.]

4:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att för upprättande vid universitetet i Lund af en extra ordinarie professur inom den historiska ämnesgruppen måtte beviljas på ordinarie stat ett anslag af 4,000 kronor, deraf 3,000 kronor såsom lön och 1,000 kronor såsom tjenstgöringspenningar.

Jemte meddelande, att under en följd af år akademiska konsistoriet i Lund gjort framställningar om beredande af anslag till förstärkande af lärarekrafterna i de historiska vetenskaperna samt att äfven nu konsistoriet, med åberopande af en utaf professor M. Weibull till konsistoriet ingifven skrifvelse, förnyat berörda anhållan, har departementschefen till en början ur professor Weibulls omförmälda skrifvelse anfört följande.

Vid den år 1877 beslutade ombildningen af de akademiska adjunkturerna hade universitetet i Lund, likasom det i Upsala, erhållit en extra ordinarie professur i historia, hvilket ämne, såsom ett af universitetens hufvudämnen, sedan mer än ett århundrade haft två ordinarie lärareplatser. Men till denna extra ordinarie professur hade jemväl lagts det sjelfständiga läro- och examensämnet statskunskap; och såsom förhållandena utvecklat sig, hade sedan år 1889 extra ordinarie professorns tjenstgöring uteslutande tillhört sistnämnda ämne. När på grund af kongl. stadgan angående filosofie kandidat- och licentiatexamina den 17 april 1891 undervisningen ordnades inom de olika läroämnena, hade extra ordinarie professorn i historia och statskunskap måst helt och hållet tagas i anspråk för undervisningen i statskunskap, och hade dermed ett redan förut bestående förhållande fått sin officiella bekräftelse. En extra ordinarie professur i historia funnes derför vid Lunds universitet endast till

namnet. Denna lärarebefattning vore helt och hållet tagen i anspråk för ämnet statskunskap. Men universitetet i Lund behöfde ej mindre än det i Upsala sin extra ordinarie professur i historia, om det skulle kunna uppfylla sina skyldigheter. Lösningen af denna fråga, på hvilken under mer än ett årtionde uppmärksamhet blifvit fäst genom upprepade andraganden, vore mer än någonsin en nödvändighet nu, då ofvannämnda examensstadga skulle fullständigt genomföras.

Efter anförande häraf meddelar departementschefen, att med anledning af denna skrifvelse konsistoriet anhållit, att anslag måtte utverkas för inrättande af en ny extra ordinarie professur inom humanistiska sektionens historiska ämnesgrupp, hvarigenom en sådan reglering kunde åstadkommas, att universitetet erhölle en extra ordinarie professor i historia och en i statskunskap med geografi, och hade denna anhållan blifvit af universitetskanslern till bifall förordad.

Det af universitetet länge kända och framhållna behofvet af förstärkning i lärarekrafterna för ifrågavarande ämnesgrupp — fortsätter departementschefen — hade redan förut vunnit Kongl. Maj:ts erkännande; och till afhjelpande deraf hade till 1889 års Riksdag aflåtits proposition om inrättande af en ordinarie professur i geografi och statskunskap, hvilken proposition dock ej af Riksdagen bifallits. De nämnda båda vetenskaperna, särskildt geografien, hade på senare tider vunnit en storartad utveckling. Geografien intoge ock numera vid elementarundervisningen och komme allt mera att intaga en annan och bättre ställning än den underordnade, som hittills varit detta ämne anvisad. För sådant ändamål hade i kongl. kungörelsen den 10 mars 1892 stadgats, att akademiskt betyg i statskunskap med geografi, men icke betyg i statskunskap ensamt finge tagas i beräkning vid fråga om behörighet till lärarebefattning vid allmänt läroverk. Under sådana förhållanden behöfde utan tvifvel dessa vetenskaper vid universitetet sin egen målsman. Det syntes derför billigt, att universitetet i Lund ej skulle i detta afseende vara försatt i ogynsammare ställning än det i Upsala. På grund häraf och då fördelningen af de till den historiska ämnesgruppen hörande vetenskapsgrenar på de särskilda lärarebefattningarna under olika förhållanden borde ske på olika sätt, tillstyrkte departementschefen äskande af anslag till en extra ordinarie professur inom den historiska ämnesgruppen.

I sammanhang med Kongl. Maj:ts förevarande framställning har utskottet till behandling förehaft en inom Andra Kammaren af herr *A. V. Ljungman* väckt, till statsutskottet remitterad motion (n:o 9), uti hvilken föreslagits, att Riksdagen måtte uppföra ett anslag af 18,000 kronor å ordinarie stat för anställandet af en ordinarie professor i politisk geo-

grafi och statistik vid hvartdera universitetet samt af en ordinarie professor i jemförande statsrätt och politik vid Lunds universitet.

Beträffande de skäl, som motionären till stöd för detta sitt förslag anfört, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionen.

Utskottet delar departementschefens åsigt derom, att vid universitetet i Lund en förstärkning af lärarekrafterna inom den historiska ämnesgruppen torde vara erforderlig. Och då utskottet, på grund af hvad i statsrådsprotokollet anförts om behofvet af ökad undervisning i geografi, håller före, att detta ämne särskildt bör tillgodoses, vill utskottet föreslå, att geografi bör jemte historia uttryckligen nämnas såsom ämne för den ifrågasatta nya extra ordinarie professorsbefattningen.

Då emellertid förhållandena kunna komma att kräfva en annan fördelning af ämnena för lärarebefattningarna inom den ifrågavarande ämnesgruppen, torde Kongl. Maj:t böra medgifvas rätt att vid tillsättande af dessa lärarebefattningar göra den fördelning af ämnena, som af omständigheterna påkallas, dock under vilkor att undervisningen och examinationen i geografi varder på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd.

Hvad vidare angår förenämnda af herr Ljungman väckta motion, får utskottet erinra, att samme motionär vid sistlidet års riksdag framstälde förslag i enahanda syfte, hvilket förslag utskottet då icke fann sig kunna tillstyrka. Utskottet ansåg nemligen, med afseende å hvad motionen innehöll beträffande anställande af två nya professorer vid Lunds universitet, att då Kongl. Maj:t, efter det ofvan omförmälda, af Kongl. Maj:t vid 1889 års riksdag framstälda förslag ej af Riksdagen bifallits, icke sedermera ansett sig böra göra någon förnyad framställning i ämnet, Riksdagen icke borde på enskild motionärs förslag bevilja medel till inrättande vid berörda universitet af två professurer uti ifrågavarande ämnen; och hvad den af motionären föreslagna professuren vid universitetet i Upsala beträffade, så kunde utskottet, då Kongl. Maj:t äskat ett anslag af 1,000 kronor på extra stat för uppehållande af undervisningen och examinationen i geografi vid sistnämnda universitet, och utskottet ansåg sig böra förorda denna Kongl. Maj:ts framställning, icke understödja motionärens vida längre gående förslag.

Med afseende å herr Ljungmans nu förevarande motion, förefinnes, i hvad densamma rörer universitetet i Upsala, samma skäl för afstyrkande, som vid förra årets riksdag anfördes, enär äfven nu förslag föreligger om anvisande af 1,000 kronor på extra stat för uppehållande af undervisningen och examinationen i geografi vid detta universitet, hvilket förslag utskottet tillstyrker (se punkt 22 här nedan); och då vid

Lunds universitet behofvet af lärarekrafter i den ifrågavarande ämnesgruppen torde få anses blifva behörigen tillgodosedt genom den extra ordinarie professur, som utskottet i anledning af Kongl. Maj:ts proposition ansett sig böra förorda, så har utskottet ej heller anledning att i denna del biträda motionen.

På grund af det sålunda anförda hemställer utskottet:

a) att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen för upprättande vid universitetet i Lund af en extra ordinarie professorsbefattning i geografi och historia på ordinarie stat beviljar ett anslag af 4,000 kronor, deraf 3,000 kronor såsom lön och 1,000 kronor såsom tjenstgöringspenningar, med rätt för Kongl. Maj:t att vid tillsättande af lärarebefattningarna inom den historiska ämnesgruppen vid universitetet göra den fördelning af ämnena, som af omständigheterna påkallas, dock att undervisningen och examinationen i geografi derigenom varder på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd; samt

b) att herr Ljungmans ifrågavarande motion ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. anslag för anställande af en laborator vid fysiologiska institutionen i Lund. [5.]

5:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att till aflöning åt en laborator i experimentel fysiologi vid universitetet i Lund måtte beviljas ett årligt anslag af 4,000 kronor, hvaraf 1,000 kronor såsom tjenstgöringspenningar.

Af statsrådsprotokollet framgår, att denna framställning föranledts af en utaf universitetskanslern förordad anhållan af akademiska konsistoriet i Lund, hvilken grundade sig på en till konsistoriet ingifven framställning af fysiologiska institutionens föreståndare, som anfört, att, då institutionens nya byggnad antagligen under hösten 1893 blefve färdig till begagnande för en tidsenlig undervisning, det vore på tiden att vidtaga åtgärder för den komplettering af lärarekrafterna, som erfordrades härtill och för att universitetet i Lund måtte i detta afseende vara likställdt med de två andra medicinska läroanstalterna. Klart vore nemligen, att behofvet af lärarekrafter för undervisningen i fysiologi måste vara detsamma för alla dessa läroanstalter, för så vidt man ville, att fordringarna på lärjungarnes kunskaper skulle vid dem ställas lika högt.

Anställandet af en laborator vid fysiologiska institutionen i Lund, i likhet med hvad redan skett vid motsvarande institutioner i Stockholm och Upsala, ansåge departementschefen vara af behofvet påkalladt.

Aflöningen för ifrågavarande laborator hade af de akademiska myndigheterna föreslagits till 4,000 kronor, hvilket skulle motsvara det belopp, som tillkomme laboratorn i samma ämne vid Karolinska institutet i Stockholm. Denne tjenstemans aflöning hade visserligen vid 1892 års riksdag höjts till samma belopp, som redan förut kommit laboratorn i Upsala till del, eller 4,500 kronor; men med afseende derå, att antalet af medicine studerande vid universitetet i Lund vore ej obetydligt mindre än vid de två andra medicinska läroanstalterna, ansåge departementschefen aflöningen för nu ifrågavarande lärarebefattning skäligen böra bestämmas till det föreslagna beloppet.

Utskottet delar visserligen den i statsrådsprotokollet uttalade meningen, att den ifrågavarande laboratorstjensten är behöflig, men anser på grund af det mindre antalet medicine studerande vid universitetet i Lund, att löneförmånerna för denna tjenst icke böra ställas högre än den aflöning, som före den af 1892 års Riksdag beslutade förhöjningen utgick för motsvarande befattning vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet, eller 3,000 kronor, deraf 2,000 kronor synas böra utgå såsom lön och 1,000 kronor såsom tjenstgöringspenningar.

Utskottet hemställer sålunda,

> att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att till aflöning åt en laborator i experimentel fysiologi vid universitetet i Lund beviljas ett årligt anslag af 3,000 kronor, hvaraf 1,000 kronor såsom tjenstgöringspenningar.

Ang. anslag till universitetsseminarier. [6.]

6:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att dels till universitetsseminarier inom den humanistiska sektionen på ordinarie stat måtte beviljas vid universitetet i Upsala 7,700 kronor och vid universitetet i Lund 7,100 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med i statsrådsprotokollet för ecklesiastikärenden den 13 januari 1894 angifna grunder bestämma fördelningen af dessa anslag, samt dels likaledes på ordinarie stat måtte anvisas till det matematiska seminariet vid universitetet i Upsala 1,500 kronor och till samma seminarium vid universitetet i Lund 1,500 kronor.

Till seminarier inom den filosofiska fakulteten har under de senare åren på extra stat beviljats årligen en summa af 8,950 kronor, nemligen till språkvetenskapliga seminariet i Upsala 3,000 kronor och till samma seminarium i Lund 2,950 kronor samt till de matematiska seminarierna 1,500 kronor för hvartdera universitetet.

Af dessa anslag tillkom först det för *språkvetenskapliga seminariet i Lund*, hvilket på Kongl. Maj:ts framställning beviljades af 1876 års Riksdag. Vid aflåtandet af denna framställning meddelade, på sätt departementschefen till statsrådsprotokollet erinrat, dåvarande föredraganden, att sistnämnda seminarium redan med läsåret 1865—66 börjat sin verksamhet enligt af universitetskanslern tills vidare fastställda stadgar och med hjelp af medel, som beviljats ur universitetets reservfond. Sedan dess hade seminariet oafbrutet fortsatt sin verksamhet. Denna, hvilken under de tre första åren endast omfattat klassiska språk, hade från och med vårterminen 1869 utsträckts jemväl till nordiska språk, för hvilka en särskild afdelning då bildats; och vore af akademiska konsistoriet föreslaget, att en ny särskild afdelning skulle bildas för nyeuropeisk filologi. De för det sålunda utvidgade seminariet nödiga anslagsposter hade konsistoriet beräknat sålunda: till afdelningen för klassisk filologi: till premier 1,000 kronor, till bokinköp 200 kronor; till afdelningen för nordiska språk: till premier 450 kronor, till bokinköp 100 kronor; till afdelningen för nyeuropeisk lingvistik: till premier 1,000 kronor, till bokinköp 200 kronor. De jemförelsevis stora belopp, som afsetts för premier, motiverades dermed, att det vore af vigt, att man kunde bereda något understöd för de merendels obemedlade deltagarne i berörda öfningar, på det att de måtte kunna med odelade krafter egna sig åt det trägna arbete, öfningarna kräfde. Ofta kunde man genom en sådan uppmuntran med en ringa summa främja utvecklingen af ovanliga och snart nog för bildningen fruktbärande anlag.

Med anledning af denna framställning yttrade Riksdagen i skrifvelse den 11 maj 1876, att de skäl, som anförts för tilldelande af något understöd åt språkvetenskapliga seminariet i Lund, synts Riksdagen giltiga; men att anslaget syntes till en början böra på extra stat uppföras; och att Riksdagen alltså på extra stat för år 1877 beviljat för sagda ändamål 2,950 kronor.

Anslaget till *språkvetenskapliga seminariet i Upsala* beviljades första gången redan af 1877 års Riksdag. På sätt departementschefen erinrat, äskade Kongl. Maj:t af denna Riksdag, dels att det redan beviljade anslaget för språkvetenskapliga seminariet i Lund måtte uppföras å ordinarie stat, dels ock att för inrättande vid universitetet i Upsala af seminarier för juridik, språkvetenskap samt matematik och fysik måtte anvisas ett årligt anslag af 11,000 kronor. Redan på hösten 1876 hade nemligen kanslersembetet jemte eget memorial till Kongl. Maj:t öfverlemnat en skrifvelse rörande denna fråga från större akademiska konsistoriet i Upsala.. Angående behofvet och nyttan af universitetsseminarier

hade härvid anförts, hurusom redan det allmänna bruket af sådana inrättningar i andra länder, hvarest undervisningsväsendet vore väl ordnadt, och den erfarenhet man der hunnit förvärfva om dylika seminariers högst fördelaktiga inverkan icke blott på språkstudierna utan ock på studiet af de matematiska och mekaniska vetenskaperna, utgjorde en fullt tillräcklig anledning att söka införa dem äfven hos oss. Särskildt i afseende på de humanistiska studierna vid de svenska universiteten skulle sådana inrättningar kunna blifva af stor betydelse, om den klagan egde giltighet, som äfven i konsistoriets skrifvelse funnit ett uttryck, att nemligen dessa studier genom sammanträffande af flera förhållanden allt mera tagit gestalt af ett ensidigt receptivt inhemtande af ett visst kunskapsmått, utan att den sålunda vunna teoretiska insigten genom en motsvarande öfning och tillämpning erhölle någon praktisk betydelse för den studerande eller genom öfvad sjelfverksamhet blefve hans verkliga egendom.

Kostnaderna för de ifrågasatta vetenskapliga öfningarna hade af konsistoriet beräknats sålunda:

ett seminarium för juridik		kr.	1,200: —
ett „ för klassiska språk:			
till arfvoden åt biträdande lärare	kr. 1,000: —		
„ inköp af böcker	„ 300: —		
„ premier åt studerande	„ 1,700: —	„	3,000: —
ett seminarium för nyare språk:			
samma belopp i lika fördelning		„	3,000: —
ett „ för nordisk språk- och fornkunskap:			
till arfvode åt biträdande lärare	kr. 500: —		
„ inköp af böcker	„ 150: —		
„ premier	„ 900: —	„	1,550: —
ett matematiskt-fysiskt seminarium:			
till arfvoden åt biträdande lärare	kr. 1,000: —		
„ inköp af böcker	„ 300: —		
„ iordningställande af fysiska instrument m. m.	„ 400: —		
„ premier	„ 800: —	„	2,500: —
till hyra för lokaler		„	1,000: —
		kr.	12,250: —

Vid denna beräkning hade kanslersembetet bland annat anmärkt, att de till arfvoden åt biträdande lärare begärda anslag icke borde på

förhand fördelas mellan de särskilda seminarierna, utan sammanlagda ställas till konsistoriets disposition att efter behof användas till arfvoden åt de lönlöse lärare, som förordnades att biträda vid öfningarna, samt att likaledes anslaget till premier, hvilket för öfrigt syntes kunna minskas till sammanlagdt 4,000 kronor, borde ställas till konsistoriets disposition att vid hvarje termins slut efter förslag af seminariernas föreståndare fördelas.

Med anledning af hvad sålunda blifvit anfördt, hade Kongl. Maj:t till Riksdagen aflåtit ofvanberörda framställning om beviljande af ett anslag å 11,000 kronor, hvaraf skulle utgå

till arfvoden åt de vid undervisningen biträdande extra ordinarie lärare	kronor	4,500: —
„ premier åt studerande, som deltaga i seminarieöfningarna	„	4,000: —
„ inköp af böcker äfvensom till materiel för den fysiska undervisningen	„	1,500: —
„ hyra af lokaler	„	1,000: —
tillsammans	kronor	11,000: —

I sin skrifvelse den 24 maj 1877 afgaf Riksdagen å denna framställning det svar att, om än ej kunde bestridas, att de föreslagna åtgärderna skulle kunna verka gagnande på studiet af de ämnen, för hvilka de vore afsedda, hade det emellertid synts Riksdagen ej fullt lämpligt att, då universiteten vore i ganska väsentliga delar föremål för förändringar i organisationen, utveckla seminarieväsendet vid desamma i så vidsträckt mån, som af Kongl. Maj:t föreslagits, utan vore det rigtigare att först afvakta verkningarna af de förändringar med afseende å lärarepersonalen, som af Riksdagen beslutits. Då likväl ett språkligt seminarium redan funnes inrättadt vid universitetet i Lund, till hvilket staten lemnat understöd, samt ifrågavarande praktiska öfningar vore särskildt nyttiga för dem, som egnade sig åt språkvetenskapliga studier, hade Riksdagen funnit sig böra i så måtto tillmötesgå omförmälda framställning, att ett anslag till dylikt seminarium vid Upsala universitet jemväl beviljats. Detta anslag hade Riksdagen ansett kunna bestämmas till ungefärligen samma belopp, som det till seminariet i Lund utgående, eller i jemnadt tal 3,000 kronor. Till dess ytterligare erfarenhet i nu förevarande ämne blifvit vunnen, hade emellertid så väl det nya anslaget för Upsala universitet som det redan till seminariet i Lund beviljade synts böra å extra stat uppföras.

Hvad Kongl. Maj:t föreslagit hade alltså endast på det sätt bifallits, att på extra stat för år 1878 anvisades för inrättande vid uni-

versitetet i Upsala af ett seminarium i språkvetenskap 3,000 kronor och till understöd för det språkliga seminariet vid universitetet i Lund 2,950 kronor.

Rörande tillkomsten af anslagen för de båda *matematiska seminarierna i Upsala och Lund* har departementschefen erinrat, att 1882 års Riksdag i anledning af enskild motionärs förslag om ett anslag af 1,500 kronor till ett matematiskt seminarium vid Upsala universitet, hvilket belopp ansetts erforderligt till inköp af de nödvändigaste matematiska instrument, modeller och journaler, till hyra för rum, om ej sådant kunde af universitetet upplåtas, samt till arfvode för den olönade universitetslärare, hvilken såsom föreståndare skulle hafva att ansvara för seminariets instrument-, modell- och boksamling samt i detsamma lemna undervisning, på extra stat för år 1883 till ett matematiskt seminarium i Upsala anvisat 1,500 kronor, samt att till ett matematiskt seminarium vid Lunds universitet på Kongl. Maj:ts framställning af 1885 års Riksdag anvisats 1,000 kronor, hvilket anslag af 1891 års Riksdag höjts till 1,500 kronor.

Hvad Kongl. Maj:t med afseende å universitetsseminarierna nu föreslagit Riksdagen är, enligt hvad statsrådsprotokollet gifver vid handen, närmast föranledt af inkomna framställningar från de större akademiska konsistorierna i Upsala och Lund. Det förra konsistoriet hade framstält behofvet af följande anslag för seminarier vid Upsala universitet:

till det språkvetenskapliga seminariet	kronor	3,500: —
„ „ historiska „	„	1,000: —
„ „ filosofiska „	„	1,000: —
„ „ matematiska „	„	1,500: —
tillsammans	kronor	7,000: —

Filosofiska fakultetens humanistiska sektion hade förutom anslagen till de 3 förstnämnda seminarierna äfven äskat ett anslag af 650 kronor till ett seminarium för slaviska språk.

För universitetsseminarierna i Lund hade af konsistoriet gjorts framställning om följande anslag:

till det språkvetenskapliga seminariet	kronor	3,250: —
„ ett historiskt seminarium	„	600: —
„ det filosofiska seminariet	„	600: —
„ „ litteraturhistoriska seminariet	„	600: —
„ „ statsvetenskapliga „	„	600: —
„ „ matematiska „	„	1,500: —
tillsammans	kronor	7,150: —

Rörande den erfarenhet, som af de särskilda till humanistiska sektionen hörande seminariernas verksamhet hittills vunnits, äfvensom angående dessa seminariers behof af anslag inhemtas af den redogörelse, som i statsrådsprotokollet (sid. 7—13) lemnas, följande.

De anslag, som hittills utgått till de *språkvetenskapliga seminarierna*, hade varit så fördelade, att i Upsala utgått till afdelningen för klassisk filologi 1,000 kronor, till afdelningen för nordiska språk 1,000 kronor och till afdelningen för främmande lefvande språk 1,000 kronor, hvaremot i Lund afdelningen för klassisk filologi erhållit 1,000 kronor, afdelningen för nordiska språk 750 kronor och afdelningen för främmande lefvande språk 1,200 kronor.

Så länge främmande lefvande språk utgjorde ett enda examensämne, hade emellertid seminariet för dessa språk i sjelfva verket varit ett seminarium blott för romanska språk; och detta förhållande hade fortfarit äfven sedan berörda ämne delats i tvenne, romanska och germanska språk. Behofvet af ett seminarium för germanska språk hade dock snart gjort sig känbart; och i Upsala hade en af universitetets docenter, utan understöd och utan ersättning för sitt arbete, inrättat ett dylikt seminarium samt under någon tid upprätthållit det, hvarunder flere studerande med berömvärd flit deltagit i dess öfningar. Att detta seminarium sedermera upphört hade icke berott på svalnadt nit hos föreståndaren, ej heller på bristande intresse hos de studerande, utan på andra förhållanden. Ett seminarium för germanska språk hade man emellertid icke kunnat undvara utan skada för studierna i detta ämne. Derför hade på våren 1888 inom humanistiska sektionen väckts förslag om upprättandet af ett dylikt och dervid yrkats att för vinnande af nödiga medel dertill 250 kronor skulle tagas af det ursprungligen för nyeuropeisk lingvistik afsedda anslaget å 1,000 kronor, som hittills varit disponeradt uteslutande för de romanska språken, samt att sektionen skulle ingå med begäran om ett årligt tillägg till eller förhöjning af detta anslag med 500 kronor, så att hvardera af de båda seminarieafdelningarna för romanska och germanska språk finge uppbära ett anslag af 750 kronor årligen. Detta förslag hade af sektionen gillats, och med anledning af dess anhållan hade det större konsistoriet hos Kongl. Maj:t gjort framställning om sagda förhöjning, hvilken framställning sedermera år efter år upprepats, utan att likväl hafva ledt till åsyftadt resultat. Under tiden hade dock en seminarieafdelning för germanska språk trädt i verket med hjelp af de medel, som dels afdelningen för romanska språk kunnat afstå, dels från annat håll erhållits.

I Lund hade förhållandena i det ifrågavarande hänseendet varit ungefär enahanda. Först under år 1891 hade emellertid der en sjelfständig seminarieafdelning för germanska språk blifvit inrättad. Enligt uppgift af denna afdelnings föreståndare hade den härvid vunna erfarenheten visat, att ett årsanslag af 750 kronor vore erforderligt för att å ena sidan anskaffa tillräcklig materiel och följa med den utkommande vetenskapliga litteraturen i ett ämne, som omfattade flera i ständig utveckling stadda lefvande språk, och å andra sidan med premium belöna en och annan afhandling, som författats af någon seminariemedlem och som vore så god, att den verkligen kunde pröfvas förtjena en särskild uppmuntran i form af belöning. Med anledning häraf hade humanistiska sektionen och större akademiska konsistoriet i Lund upprepat sin redan 1892 gjorda framställning om höjande af anslaget till det språkvetenskapliga seminariet med 300 kronor, på det att till hvartdera af seminarierna för romanska och germanska språk skulle kunna utgå 750 kronor, under det att seminarierna för klassiska och nordiska språk finge behålla hittills dem tilldelade belopp.

Beträffande det *historiska seminariet* anförde detsammas målsman i Upsala till humanistiska sektionens protokoll den 1 juni 1891, bland annat, att, enär den då nyligen utfärdade undervisnings- och examensstadgan för filosofiska fakulteten föreskrefve seminarieöfningar i de särskilda examensämnena, tillkomme det de akademiska myndigheterna att vidtaga de anordningar, som fordrades, för att sådana öfningar skulle komma till stånd. Tydligt vore, att dessa anordningar icke med ens kunde vinna full utbildning, men i den mån, de erhölle större stadga, kunde ekonomiska utgifter knappast undvikas. De vetenskapliga öfningarna inom den humanistiska sektionen måste nemligen, sedan de hunnit öfver sitt första utvecklingsskede, förr eller senare organiseras i form af universitetsinstitutioner, likartade med de naturvetenskapliga studiernas laboratorier och samlingar, ehuru i mindre skala. Så hade redan skett i första rummet med de språkvetenskapliga seminarierna, som också blifvit hugnade med nödiga anslag till böcker och andra hjelpmedel. På sista tiden hade likaledes de historiska öfningarna, som sedan några år tillbaka pågått, blifvit ordnade inom ett fast seminarium med stadgar, stadfästa af kanslern den 18 november 1890. De historiska studierna vore utan tvifvel, i likhet med de språkliga, af så stor vigt både för de akademiska examina och för utbildning af lärare till de allmänna läroverkens tjenst, att kraftigare anordningar till deras befrämjande måste anses vara i hög grad påkallade.

Det historiska seminariet i Upsala hade likväl hittills icke haft andra penningemedel att tillgå än ett mindre, tillfälligt statsanslag och för öfrigt rent privata bidrag, som endast i ringa grad kunnat fylla behofvet. Genom en frikostig donation af svenska akademien hade visserligen seminariet erhållit en värdefull förstärkning af sin boksamling för studierna inom den svenska historien. Men då nu, i följd af de nya föreskrifterna om den akademiska undervisningens ordnande, större anspråk måste ställas på den med seminariet förbundna lärareverksamheten, så vore det af så mycket större vigt, att hjelpmedel för öfningarna äfven inom andra områden af de historiska studierna icke helt och hållet saknades. Till dylika hjelpmedel vore i första rummet att räkna en mindre samling af vigtigare utländska urkundverk och vetenskapliga handböcker, vidare historiska kartor och facsimiletryck, hvarjemte äfven vore önskvärdt, att för seminariets behof, till material för diskussioner och uppsatser, afskrifter af arkivakter då och då kunde verkställas. För anskaffande af dylika hjelpmedel i ej allt för litet omfång borde en bestämd årlig summa kunna påräknas.

I afseende å de *filosofiska seminarierna* hade af dessas målsmän vid båda universiteten hufvudsakligen framhållits, att till åtlydnad af föreskriften i examensstadgan af den 17 april 1891, § 2, att i hvarje ämne årligen borde inrättas s. k. seminarie- eller öfningskurser, hade vid båda universiteten i de filosofiska disciplinerna hållits sådana öfningar, närmast anslutande sig till de fria öfningar, som redan förut på lärarnes eget initiativ varit inrättade, med förbindelse för hvarje deltagare att sjelf verksamt dervid biträda. För dessa öfningar, hvilkas hufvudsakliga uppgift måste vara att förmedla, underlätta och handleda ett metodiskt, kritiskt och sjelfständigt studium af filosofisk litteratur samt att utveckla lärjungarnes sjelfständiga tankeverksamhet, skulle fullt motsvara sin bestämmelse, vore dock ett seminariebibliotek oundgängligen nödvändigt. Detta borde innehålla de förnämsta äldre och nyare filosofiska verk i goda editioner. Sådana bibliotek funnes ock i allmänhet vid de filosofiska seminarierna i andra länder, likasom vid de seminarier, som hos oss blifvit inrättade för andra vetenskaper. Vid öfningarna i teoretisk filosofi, hvarest behofvet af seminariebibliotek i synnerhet gjort sig gällande, hade detta behof i Lund i någon mån blifvit afhjelpt derigenom, att öfningarna med vederbörligt tillstånd hållits i föreståndarens bostad och således hans enskilda bibliotek varit tillgängligt vid förefallande behof. Men ofvan nämnda stadgas syfte vore tydligen, att dessa så väl som andra vetenskapliga öfningar skulle

hållas på universitetets lokaler. Dessutom kunde den enskilde lärarens boksamling icke så räcka till för alla förekommande fall som en allmän institutions bibliotek, särskildt inrättadt för institutionens syfte. Universitetsbiblioteket åter vore dels icke tillgängligt under seminarieöfningarna, dels saknades der åtskilliga verk, som vore behöfliga för seminariet.

Angående det *litteraturhistoriska seminariet* i Lund meddelades af dess föreståndare, att seminarieöfningar under hans ledning de två sista åren idkats af dem, som beredt sig på aflägganden af filosofie licentiatexamen, och att derjemte hållits ett proseminarium för blifvande filosofie kandidater. Den erfarenhet, som vunnits med afseende på dessa öfningars nytta, hade varit den bästa. Först genom seminariet hade det lyckats att förmå lärjungarne till ett sjelfständigt vetenskapligt arbete, och genom proseminariet hade nödig kontroll vunnits beträffande deras mer elementära studier. Lärjungarne hade vidare genom dessa regelbundet återkommande öfningar med all säkerhet förmåtts att flitigare och regelbundnare besöka föreläsningar och kollegier, och läraren finge derigenom tillfälle att undersöka, om de rätt uppfattat det, som meddelats dem. Emellertid hade berörda öfningar, i följd af bristande tillgångar, icke kunnat på afsedt sätt ordnas. En kurs för nybegynnare i svensk eller allmän litteraturhistoria utan samtidig litteraturläsning blefve tydligen jemförelsevis värdelös. Derför hade försök gjorts att anordna en dylik litteraturläsning, men detta försök hade redan från början strandat af brist på nödiga böcker. *Ett* exemplar af det för tillfället behöfliga arbetet hade visserligen funnits att tillgå på universitetsbiblioteket, men detta vore hvad *en* lärjunge behöfde. Öfver den litteratur, han sålunda erhållit, kunde han visserligen hålla ett föredrag, men någon kritik från de öfrigas sida kunde ej ifrågakomma eller fordras, då de icke haft tillgång till den erforderliga litteraturen. När icke alla proseminariets medlemmar kunde deltaga i frågans behandling, utan det öfvervägande flertalet nödgades inskränka sig till att blifva åhörare, vore det knappt rätt att för en lärjunges skull upptaga de öfrigas tid. Under den sista terminen hade öfningarna derför måst hufvudsakligen inskränkas till förhör rörande det, som på föreläsningar och kollegium genomgåtts.

Denna brist på nödigt anslag hade äfven förlamat seminariets verksamhet. Äfven för detta behöfdes en ganska stor litteratur. En del af denna funnes icke på universitetsbiblioteket ens i ett exemplar,

något, som dock icke kunde blifva föremål för klander, då biblioteksanslaget vore litet och många berättigade behof förut måste tillgodoses. Andra behöfliga böcker funnes visserligen, men blott i *ett* exemplar, under det att här kräfdes flera, så vida deltagandet i öfningarna skulle blifva allmänt. Följden af denna brist på litteratur hade varit, att visserligen den lärjunge, som fått sig ålagdt att hålla föredrag och fått begagna den litteratur, som kunnat anskaffas, genomträngt ämnet, men de öfriga hade här liksom i proseminariet blott varit åhörare, utan att vara i stånd till ett kritiskt samarbete med föredraganden. Det litteraturhistoriska seminariet rörde sig vidare till en mycket väsentlig grad med manuskriptforskning. Lösa handlingar, manuskriptkataloger o. d. kunde emellertid af lätt insedda skäl ej lånas ned till universitetsbiblioteket, och det vore derför nödvändigt att hafva en årlig summa till afskrifter, ty det kunde ju icke fordras af föreståndaren, att han sjelf skulle verkställa eller bekosta dessa afskrifter.

De skäl, som anförts till stöd för ansökning om anslag till det *statsvetenskapliga seminariet* i Lund hade varit:

att i planen för det statsvetenskapliga seminariet inginge, att lärjungarne der skulle sättas i tillfälle att dels öfva sig i sjelfständigt vetenskapligt arbete på statsrättens och statistikens områden, dels ock författa större afhandlingar af statsvetenskapligt innehåll;

att genomförandet af denna plan förutsatte i första hand litterära hjelpkällor, bestående af dels ett handbibliotek utaf vissa mera allmänt använda betydande verk, dels hela det svenska statsvetenskapliga trycket, dels en och annan af utlandets vigtigare årspublikationer på såväl statsrättens som statistikens område;

att den af föreståndaren gjorda framställningen angående erhållande af officiella publikationer från departementen och de centrala embetsverken m. fl. endast till en mindre del, eller med afseende på den under serien »Bidrag till Sveriges officiella statistik» utgående publikationen, kunnat bifallas; samt

att universitetsbiblioteket icke kunde fylla seminariets nämnda behof, dels derför att det svenska trycket med undantag af serien »Bidrag till Sveriges officiella statistik» först långt efter utgifningen komme biblioteket till handa, dels ock emedan det mesta af hvad seminariet behöfde utaf utlandets statsvetenskapliga litteratur, såsom vissa statistiska årspublikationer, icke kunde ifrågasättas till inköp för nämnda bibliotek.

Hvad slutligen anginge *seminariet för slaviska språk* i Upsala, hade dess föreståndare bland annat meddelat, att i öfverensstämmelse

med föreskrifterna i 1891 års stadga rörande undervisning och examina inom filosofiska fakulteten hade under sistlidne vårtermin ett seminarium för slaviska språk börjat sin verksamhet. Det hade emellertid visat sig, att något seminariearbete, som verkligen gjorde skäl för namnet, svårligen kunde komma till stånd utan en liten för arbetet afpassad boksamling. Utan en sådan vore man nödsakad att nästan uteslutande välja mycket elementära uppgifter, och anspråken på seminariemedlemmarnes sjelfständiga arbete måste ställas lågt. Behofvet af något anslag för seminariet vore derför trängande.

Vid beräkningen af anslagsbehofven för ett slaviskt seminarium vore att förutsätta:

att anslaget skulle, så vidt det ej till någon mycket ringa del toges i anspråk för bokskåp, katalogpapper, protokollsböcker och dylikt, uteslutande användas till inköp af litteratur;

att i ett seminariebibliotek borde till medlemmarnes disposition ställas a) sådana vetenskapliga tidskrifter, som ideligen behöfde rådfrågas, b) sådana ordböcker och andra handböcker, som ständigt måste vara till hands under arbetet, c) sådana böcker, hvilka behöfdes för den särskilda uppgift, som för hvarje år eller termin förelades seminariet, och hvilka det ej kunde åläggas seminariemedlemmarne att hvar för sig anskaffa — alltid med vederbörlig hänsyn till hvad universitetsbiblioteket hade att i olika rigtningar erbjuda; samt

att ett seminarium för slaviska språk måste på statskassan ställa mindre anspråk än t. ex. seminarier för nordiska språk, klassiska, romanska eller germanska språk eller för historia, dels derför att förstnämnda ämne ej kunde för stat och folk hos oss anses ega samma vigt och betydelse som de senare, dels derför att de studerande, som åt slaviska språk egnade ett djupare studium, naturligtvis måste antagas blifva betydligt färre än de, som egnade sig åt hvart och ett af öfriga nyss angifna ämnen, och det slaviska seminariet sålunda oftare komme att företaga sig relativt elementära uppgifter.

Under dessa förutsättningar kunde seminariets årliga behof beräknas ungefär sålunda:

till tidskrifter, de två vigtigaste tidskrifterna för slavisk filologi samt en rysk och en polsk litterär tidskrift	kronor	100: —
„ ordböcker och andra handböcker	„	75: —
„ litteratur för årets eller terminens ämne	„	75: —
summa	kronor	250: —

Dessutom behöfdes dock för första uppsättningen ett särskildt anslag till inköp af tidigare årgångar af de båda filologiska tidskrifterna ..... kronor 200: —
„ några större ordböcker och ett större grammatiskt verk ..... „ 200: —
summa kronor 400: —
eller för första året tillsammans 650 kronor.

Med afseende å den nu föreliggande anslagsfrågan yttrar departementschefen, att sedan sålunda försök med seminarieundervisning i särskilda ämnen blifvit gjorda vid våra universitet under vid pass ett fjerdedels sekel, och den erfarenhet, som dervid vunnits, till fullo bekräftat, hvad man med afseende å seminarieinrättningen inhemtat från främmande länders högskolor, der den länge med stor fördel varit använd, hade man icke längre kunnat undgå att erkänna, det seminarieöfningar vore ett nödvändigt komplement till den universitetsundervisning, som af ålder meddelats i form af föreläsningar. Först genom seminarieöfningarna blefve det nemligen för universitetslärarne i åtskilliga ämnen, deribland samtliga till den humanistiska sektionen hörande, möjligt att fullt lära känna sina lärjungars ståndpunkt och uppfattningssätt samt att gifva dem den väckelse till sjelfverksamhet och den handledning vid deras begynnande vetenskapliga arbete, hvaraf de vore i behof. Först derigenom kunde den lärdom, som inhemtades genom föreläsningar och enskilda studier, vinna den användning och inöfning, hvarigenom den fullt tillegnades och gjordes fruktbringande för den vetenskapliga utbildningen. I sammanhang med stadgan för filosofie kandidat- och licentiatexamina hade derför genom kongl. kungörelsen den 17 april 1891 föreskrifvits, att filosofiska fakulteten skulle jemte de sedvanliga föreläsningarna, såvidt möjligt, årligen anordna dels propedevtiska kurser, dels seminariekurser i samtliga de ämnen, i hvilka institutionsöfningar icke förekomme. På grund af denna föreskrift hade seminarieöfningar egt rum i de flesta af de till humanistiska sektionen hörande ämnen liksom i matematik och mekanik. I öfriga till den matematisk-naturvetenskapliga sektionen hörande ämnen hade institutionsöfningar redan länge varit vanliga. De anförda yttrandena af seminarieföreståndarne gåfve äfven vid handen, att berörda seminarieöfningar med mycken ifver omfattats af lärjungarne och burit god frukt, så att de icke gerna kunde umbäras; men enstämmigt hade derjemte framhållits, att dylika öfningar icke kunde i längden uppehållas eller göras fullt fruktbringande, om icke något anslag vore att tillgå, hvarur seminariernas behof kunde fyllas. Bland dessa anslagsbehof framhölles

i främsta rummet det till böcker och annan undervisningsmateriel samt några mindre, mera tillfälliga utgifter, men derjemte äfven det till arfvoden för seminarieöfningarnas ledning, då denna, i följd af bristande tid eller annat förhinder för den ordinarie läraren, måste uppdragas åt extra ordinarie lärare, samt till ersättning för seminarieboksamlingarnas ordnande och vårdande. Deremot syntes man anse, att behofvet af anslag till premier åt de lärjungar, som deltoge i seminarieöfningarna, nästan helt och hållet upphört, något, som för öfrigt vore helt naturligt, då det visat sig, att de, som med flit och allvar begagnat sig af nämnda öfningar, icke blott grundligare utan äfven på kortare tid genomgått de föreskrifna kurserna, än de, som icke deltagit i dylika öfningar. Sjelfva den omständigheten, att seminarieöfningar erbjödes de studerande, måste för dem vara en ej ringa förmån.

Hittills hade åt hvarje seminarium, som åtnjutit understöd, anslagits ett visst belopp, hvarmed alla dess utgifter skulle bestridas. Detta belopp hade derför af olika seminarier och understundom af samma seminarium på olika tider användts på mycket olika sätt. Så hade det än helt och hållet användts till inköp af böcker, än hade största delen deraf utgått till premier eller till arfvoden för seminariets ledning. För att undanrödja denna ojemnhet hade kanslersembetet 1876 föreslagit, att visserligen åt hvarje seminarium skulle anvisas ett särskildt belopp till böcker och annan undervisningsmateriel, men att till arfvoden åt vissa ledare af seminarieöfningarna likasom till premier skulle anslås för alla seminarierna gemensamma belopp. Befunnes nu ock, såsom departementschefens mening vore, anslaget till premier åt lärjungarne öfverflödigt, så ansåge departementschefen dock lämpligt, att anslaget till arfvoden blefve gemensamt för alla till humanistiska sektionen hörande seminarier, under det att hvarje seminarium erhölle ett särskildt anslag till böcker, undervisningsmateriel m. m. Om nemligen omständigheterna förde det med sig, att under en följd af år ett seminarium oafbrutet sköttes af den ordinare läraren, under det att ett annat hela tiden förestodes af en lönlös extra ordinare, så skulle det förras hela anslag kunna år efter år användas till bokinköp, men af det senares blott en ringa del. Undet det att det förra sålunda finge mera medel till bokinköp än afsedt varit, finge det senare mindre och antagligen alldeles otillräckliga medel för detta ändamål. Denna olägenhet undvekes derigenom, att hvarje seminarium finge sitt särskilda anslag till böcker och undervisningsmateriel, men alla ett gemensamt till arfvoden. Vidare vore emellertid att märka, att enligt gällande bestämmelser ordinarie lärare, som öfvertagit ledningen af seminarieöfningar i sitt

ämne, kunde erhålla nedsättning i den eljest föreskrifna föreläsningsskyldigheten. I detta fall blefve derför den öfriga undervisningen i ämnet mindre, än om seminarieöfningarna deri leddes af en extra ordinarie lärare. Om således ur arfvodesanslaget väl kunde utgå ersättning till extra ordinarie lärare för ledning af seminarieöfningar, men icke för annan undervisning inom sektionen, kunde lätt inträffa, att en ordinarie lärare hellre afstode ledningen af seminariet åt en docent än att minska tillfällena till undervisning i sitt ämne eller hindra docenten från erhållandet af en tjenstgöring, som medförde rätt till ersättning af berörda anslag, äfven om den ordinarie läraren i sjelfva verket vore vida lämpligare att leda dessa svåra öfningar än den unge, ännu föga öfvade docenten. Ifrågavarande anslag, som kunde kallas humanistiska sektionens anslag till seminariearfvoden, syntes departementschefen derför böra ställas till kanslerns förfogande för att efter humanistiska sektionens förslag användas till arfvoden, dels åt extra ordinarie lärare, som enligt sektionens förordnande antingen ledt seminarieöfningar eller öfvertagit annan undervisning i ett ämne, hvars ordinarie målsman såsom ledare af seminariet i ämnet erhållit nedsättning i sin föreläsningsskyldighet, dels för ordnande och vårdande af seminariernas boksamlingar och öfriga undervisningsmateriel.

Att härvid undantagits det matematiska seminariet, inom hvilket äfven den rena mekaniken komme till behandling, berodde dels derpå, att detta seminarium vore det enda inom matematisk-naturvetenskapliga sektionen, dels derpå att bristen på lärarekrafter i detta ämne gjort det nödvändigt att städse använda en stor del af dess anslag till arfvoden åt yngre lärare, som biträdt vid dess ledning.

Vid bestämmandet af de årliga anslag, som kunde anses oundgängligen erforderliga för de särskilda seminarierna till inköp af böcker och annan undervisningsmateriel samt till tillfälliga utgifter, hade hänsyn tagits å ena sidan till de särskilda ämnenas relativa behof af dylik undervisningsmateriel och å andra sidan till antalet lärjungar, som kunde antagas komma att begagna sig af de särskilda seminariernas öfningar. Med ledning af de hittills med statsmedel understödda seminariernas räkenskaper hade åter anslaget till seminariearfvoden upptagits till samma belopp, som föreslagits till undervisningsmateriel för de särskilda seminarierna tillsammans. För det matematiska seminariet hade någon fördelning af anslaget icke föreslagits, men lämpligt syntes vara, att, såsom förhållandet särskildt i Lund under de senare åren varit, omkring två tredjedelar af anslaget användes till arfvoden åt de vid semi-

nariets ledning biträdande lärarne samt det öfriga till böcker och annan undervisningsmateriel.

Den fördelning af det äskade anslaget till universitetsseminarier, som departementschefen derför ansåge sig böra förslå, framginge af följande tabell:

	Vid Upsala universitet	Vid Lunds universitet
Årligt anslag till inköp af böcker och annan undervisningsmateriel samt tillfälliga utgifter åt seminariet för klassiska språk	500: —	500: —
„ „ nordiska „	500: —	500: —
„ „ romanska „	500: —	500: —
„ „ germanska „	500: —	500: —
„ „ historia	500: —	500: —
„ „ statskunskap	250: —	250: —
„ „ filosofi	250: —	250: —
„ „ estetik och litteraturhistoria	250: —	250: —
„ „ semitiska språk	150: —	150: —
„ „ sanskrit och jemförande indoeuropeisk språkforskning	150: —	150: —
„ „ slaviska språk	150: —	
„ „ egyptologi	150: —	
Årligt anslag till humanistiska sektionens seminariearfvoden	3,850: —	3,550: —
Summa	7,700: —	7,100: —
Årligt anslag till matematiska seminariet	1,500: —	1,500: —

Då emellertid för den första uppsättningen mera medel erfordrades, än som sedermera för hvarje år behöfdes, skulle det vara medgifvet kanslern att, på framställning af humanistiska sektionen, under de två första åren ur anslaget till seminariearfvoden tilldela de seminarier, som icke förut haft understöd af statsmedel, belopp ej öfverstigande det årliga anslag, som blifvit hvarje särskildt seminarium tilldeladt. Vidare skulle det vara vederbörande medgifvet att ett följande år använda de besparingar, som under ett föregående år uppstått å något af berörda anslag. Ett sådant medgifvande vore nödvändigt, emedan endast sålunda dessa medel kunde på ett fullt ändamålsenligt sätt användas. Ofta måste nemligen inträffa, att ett dyrbarare verk eller en omfångsrikare kurs icke kunde, jemte öfriga oundgängliga utgifter, med ett års anslag bekostas, utan att besparingar för detta ändamål måste under föregående år göras. Tydligt vore slutligen, att, sedan mer erfarenhet vunnits, någon jemkning i här föreslagen fördelning af

anslaget kunde befinnas erforderlig. Lämpligt syntes derför vara, att det öfverlätes åt Kongl. Maj:t att efter sig företeende omständigheter vidtaga sådan jemkning.

I skrifvelse den 7 juli 1887 (n:o 75) anhöll Riksdagen, att Kongl. Maj:t täcktes låta undersöka och utreda, huruvida icke, med särskild hänsyn till önskvärdheten af studiernas begränsning inom nödigt mått, åtskilliga ändringar och tillägg i gällande bestämmelser med afseende på undervisnings-, examens- och studieväsendet kunde vara behöfliga för Upsala och Lunds universitet samt för karolinska mediko-kirurgiska institutet i Stockholm. Till stöd härför anfördes bland annat, att det synts Riksdagen, att anledningar till tvifvelsmål förefunnes, huruvida icke den tid, som af de studerande tillbragtes vid nämnda högskolor, vore längre än som den akademiska utbildningen för deras blifvande verksamhet lämpligen borde kräfva, äfvensom att en förståndig planläggning af studierna alltifrån studentens inträde vid universitetet och lämplig anordning af undervisningen, hvarigenom på en gång kunskapen främjades och studietiden förkortades, syntes för frågans lösning vara af framstående vigt; och hade Riksdagen funnit, bland annat, frågorna om anordningarna för meddelandet af undervisningen, om föreläsningarnas tidsenlighet, om behofvet af en rätt afpassad ledning af studierna och om lämplig kontroll öfver den studerande ungdomens arbeten vara värda att med afseende härå beaktas.

Efter att den 18 juni 1888 hafva uppdragit åt särskildt utsedde komiterade att verkställa utredning angående undervisnings-, examens- och studieväsendet inom de filosofiska fakulteterna vid universiteten i Upsala och Lund, och sedan bemälde komiterade den 2 juli 1889 inkommit med förslag och betänkanden samt vederbörande häröfver blifvit hörde, har Kongl. Maj:t den 17 april 1891 utfärdat stadga angående filosofie kandidat- och licentiatexamina äfvensom kungörelse angående ändring i gällande bestämmelser rörande teologisk-filosofisk examen. I omförmälda stadga föreskrifves, att årligen böra i hvarje examensämne icke blott hållas vetenskapliga föreläsningar, utan äfven inrättas dels propedevtiska kurser, dels seminarie- eller öfningskurser.

Då Kongl. Maj:t nu såsom en följd af dessa bestämmelser funnit sig böra äska anslag för utvidgande af seminarieundervisningen vid universiteten samt föreslå anslagens till densamma öfverflyttande på ordinarie stat, får utskottet till en början uttala, att seminariekurserna synas utskottet vara af stor vigt för den akademiska undervisningen. Dels bör nemligen genom dessa kurser behållningen af under-

visningen i allmänhet blifva större för de studerande än genom föreläsningarna, enär läraren genom den direkta samverkan med lärjungarne, som af seminariekurser möjliggöres, lättare kan lämpa sin undervisning efter den olika vetenskapliga utbildning, som dessa förvärfvat; och dels erhåller läraren derigenom tillfälle att lemna den studerande all den handledning i afseende på studiernas planläggande, hvaraf denne kan vara i behof. Utskottet anser sig derför hafva anledning att förorda en ökning af hittills utgående anslag för dylika kurser.

Hvad åter beträffar anslagen till de särskilda af Kongl. Maj:t ifrågasatta seminariekurserna inom den humanistiska sektionen, så torde de af Kongl. Maj:t äskade anslagen, 7,700 kronor för universitetet i Upsala och 7,100 kronor för Lunds universitet, kunna något nedsättas. Utskottet håller nemligen före, att, då antalet studerande i de båda ämnena sanskrit och jemförande språkforskning samt egyptologi måste vara jemförelsevis ganska obetydligt, något statsanslag för inrättande af seminariekurser i dessa ämnen icke borde ifrågakomma, hvarjemte utskottet anser, att de ifrågasatta anslagsbeloppen för de öfriga seminarierna inom den humanistiska sektionen såväl till böcker m. m. som i synnerhet till arfvoden äro väl höga. Anslaget för sistnämnda ändamål anser utskottet kunna utan skada minskas, om en större utsträckning gifves åt den redan nu ej sällan använda praxis, att, då ordinarie lärare för ledande af seminariekurs befrias från en del af sin föreläsningsskyldighet, icke någon extra ordinarie lärare förordnas att bestrida denna del af föreläsningsskyldigheten. Seminariekursen bör nemligen enligt utskottets förmenande för de studerande i allmänhet utgöra full ersättning för det minskade antalet föreläsningar; hvarför ock, der svårighet uppstår att med befintliga lärarekrafter upprätthålla både seminariekurser och föreläsningar, dessa senare snarare torde kunna inskränkas än de förra. Då vidare särskilda arfvoden för ledning af seminariekurser synas utskottet hufvudsakligen böra ifrågakomma vid de seminarier, i hvilka ett större antal studerande deltaga, så finner utskottet häruti ett ytterligare skäl för, att anslaget till seminariearfvoden inom humanistiska sektionen lämpligen kan inskränkas till 1,900 kronor för universitetet i Upsala och 1,750 kronor för Lunds universitet. Dispositionen af detta anslag synes lämpligen böra ske i den ordning, som i statsrådsprotokollet föreslagits.

Till inköp af böcker och annan undervisningsmateriel samt tillfälliga utgifter synes, med afseende å hvad ofvan blifvit anfördt, ett anslag af 3,100 kronor för Upsala och 2,750 kronor för Lund böra

vara tillräckligt; och har utskottet föreställt sig fördelningen af dessa belopp kunna ungefär så uppgöras, att till seminarierna för klassiska, nordiska, romanska och germanska språk anvisas 1,750 kronor för Upsala och 1,625 kronor för Lund, samt att till seminarierna för historia, statskunskap, filosofi, estetik och litteraturhistoria samt semitiska och slaviska språk vid universitetet i Upsala anslås 1,350 kronor och till seminarierna för samma ämnen utom slaviska språk vid Lunds universitet 1,125 kronor.

Hvad Kongl. Maj:t med afseende å de matematiska seminarierna föreslagit, har icke gifvit anledning till någon erinran från utskottets sida.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att *dels* till seminarier för klassiska, nordiska, romanska och germanska språk, historia, statskunskap, filosofi, estetik och litteraturhistoria samt semitiska och slaviska språk vid universitetet i Upsala på ordinarie stat beviljas 5,000 kronor, deraf till inköp af böcker och annan undervisningsmateriel samt tillfälliga utgifter 3,100 kronor och till arfvoden 1,900 kronor, samt till seminarier för samma ämnen med undantag af slaviska språk vid universitetet i Lund 4,500 kronor, deraf till inköp af böcker och annan undervisningsmateriel samt tillfälliga utgifter 2,750 kronor och till arfvoden 1,750 kronor med rätt för Kongl. Maj:t att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af utskottet angifna grunder bestämma dessa anslags fördelning emellan de olika seminarierna; *dels ock* likaledes på ordinarie stat anvisas till det matematiska seminariet vid universitetet i Upsala 1,500 kronor och till dylikt seminarium vid universitetet i Lund 1,500 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Ang. anslag till en laborator i bakteriologi. [7.]

7:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att för anställande vid karolinska mediko-kirurgiska institutets patologisk-anatomiska institution af en på högst 4 år i sänder förordnad laborator i bakteriologi måtte beviljas ett årligt anslag af 3,000 kronor.

Kongl. Maj:ts förevarande framställning har, enligt hvad af stats-

rådsprotokollet inhemtas, föranledts af en utaf universitetskanslern förordad hemställan från lärarekollegiet vid omförmälda institut, deruti, under erinran, att krafven på en god undervisning i bakteriologi vid ett medicinskt läroverk år efter år stegrades, anförts, att genom den nya tillbyggnaden vid institutets patologisk-anatomiska institution läroverket komme att senast från och med början af år 1895 erhålla en lämplig lokal med nödig utrustning för meddelande af sådan undervisning, men att det vore i hög grad önskligt att vid nämnda institution jemväl hafva fäst en särskild kompetent lärare, som vore förbunden att under läseterminerna lemna en fortgående undervisning i ämnet samt utöfva närmaste tillsyn och vård om den nya bakteriologiska afdelningen. För närvarande funnes väl vid institutionen en docent i bakteriologi, hvilken innehade det ena af läroverkets två docentstipendier å 1,000 kronor hvartdera, men denne kunde ej åläggas annan undervisning än den, som i allmänhet tillkomme innehafvare af docentstipendium, eller att minst två gånger årligen på tider, som af lärarekollegiet bestämdes, gifva undervisningskurser i sitt ämne. Att kunna anställa någon behörigen qvalificerad docent, som mot sådan ersättning skulle vilja eller, med afseende å sin utkomst, kunna under hela terminen så godt som dagligen så egna sig åt undervisningen, som här vore af nöden, vore ej möjligt. En sådan uppoffring kunde i sjelfva verket ej sättas i fråga. Det gjordes här behof af en specialist, hvilken såsom laborator ständigt öfvervakade och ledde de ytterst tidsödande bakteriologiska arbetena och öfningarna för de studerande på olika utvecklingsskeden samt med råd och dåd bistode de mera försigkomne, äfven äldre läkare, som ville utföra specialarbeten, och hvilken derjemte lemnade fria kurser, afpassade efter den allmänna undervisningsplanen inom institutionen för dem, som förberedde sig till medicine kandidatexamen, hvarvid de hade att göra sina grundläggande studier i bakteriologi. Hans aflöning borde vara sådan, att han för öfrigt kunde utan allt för stor uppoffring egna vederbörlig tid äfven åt egen bakteriologisk forskning, och enligt lärarekollegiets åsigt borde han i detta afseende liksom i öfrigt likställas med förutvarande laborator i patologisk anatomi, hvilken uppbure en lön af 3,000 kronor.

Enligt hvad departementschefen vidare meddelar, hade lärarekollegiet framhållit, att de nuvarande lärarne i patologisk anatomi, en ordinarie professor, en extra ordinarie professor och en laborator, vore så fullt upptagne af sina åligganden, att de omöjligen kunde i detalj öfvertaga ledningen af arbetena på den bakteriologiska afdelningen och lemna den särskilda undervisning, som der kräfdes, äfven om de

vore dertill kompetente. Undervisningen i patologisk anatomi fortginge nemligen vid karolinska institutet hela året utan afbrott, till följd hvaraf en dubblering af lärarekrafter vore behöflig. Ordinarie professorn undervisade under höstterminen dem, som förberedde sig till medicine licentiatexamen, i speciel patologisk anatomi, och denna undervisning kräfde för närvarande dubbelt så mycken tid, som det ålåge en professor att undervisa. Laboratorn hade alldeles samma, d. v. s. fullständig professorsundervisning sig ålagd under mellanterminerna, alltså under fyra och en half månader, ehuru han uppbure endast half professorslön. Någon ny tjenstgöring, allra minst sådan, som här vore i fråga, kunde omöjligen, icke ens under de egentliga terminerna åläggas honom, och i regeln skulle han väl icke heller kunna åtaga sig någon sådan, enär dertill fordrades alldeles särskilda qvalifikationer. Extra ordinarie professorn hade att undervisa dem, som förberedde sig till medicine kandidatexamen, ej blott i obduktionsteknik samt allmän patologisk anatomi och histologi, utan äfven i medicinens historia, hvarjemte han handledde dessa vid de patologisk-histologiska öfningskurser, som för dem vore obligatoriska. Till sitt biträde hade samtlige desse lärare blott en enda amanuens, hvilket till följd af de hopade göromålen länge visat sig så otillräckligt, att lärarekollegiet skulle nödgats begära förstärkning härutinnan, om det ej under de senare åren lyckats att vid institutionen fästa extra ordinarie amanuenser, för närvarande tre, hvilka utan all ersättning deltoge i de trägna amanuensgöromålen. Det hade under sådana förhållanden endast genom anställande af en docent i ämnet och öfverlemnande åt honom af det ena docentstipendiet varit möjligt att bringa någon särskild undervisning i bakteriologi till stånd, men, såsom ofvan framhållits, förefunnes numera alldeles otvetydigt ett stort behof att göra denna undervisning långt mera intensiv och fruktbärande, än på detta sätt kunnat åstadkommas.

Departementschefen förklarar sig, i likhet med kanslern för rikets universitet, finna hvad af lärarekollegiet sålunda anförts till fullo ådagalägga ifrågavarande anslags vigt och betydelse för patologisk-anatomiska institutionen, och ansåge departementschefen, att den nu ifrågavarande laboratorn borde intaga samma ställning som den i patologisk anatomi, till hvilkens anställande medel beviljades af 1884 års Riksdag.

Behofvet af utsträckt undervisning i bakteriologi vid karolinska mediko-kirurgiska institutet synes vara ådagalagdt genom hvad institutets lärarekollegium anfört. Men då en del af denna undervisning fortfarande bör kunna ombesörjas af innehafvare af docentstipendium,

så torde arfvodet för den ifrågasatta laboratorstjensten kunna sättas lägre än hvad Kongl. Maj:t föreslagit; och föreställer sig utskottet, att ett belopp af 2,000 kronor skulle i sådant hänseende vara tillräckligt.

Utskottet hemställer för den skull,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen för anställande vid karolinska mediko-kirurgiska institutets patologisk-anatomiska institution af en på högst 4 år i sänder förordnad laborator i bakteriologi beviljar ett årligt anslag af 2,000 kronor.

Pedagogier och folkskolor.

Ang. nedsättning af anslag till pedagogier och folkskolor. [8.]

8:o) Med anledning af Kongl. Majts derom gjorda framställning och under hänvisning till de skäl, som till stöd för samma framställning finnas anförda i statsrådsprotokollet (sid. 23—24), får utskottet hemställa,

att anvisningen i kontant under åttonde hufvudtitelns anslag till pedagogier och folkskolor må minskas med ett jemnadt belopp af 11 kronor till 24,406 kronor samt den under samma anslagsrubrik förekommande anvisning »indelning och dermed jemförlig anvisning, på förslag: ersättningar» minskas med, i jemnadt tal, 340 kronor till 760 kronor.

Folkundervisningen.

Ang. statsbidrag till vikaries aflönande vid sjukdomsfall för ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola. [9.]

9:o) Sedan Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagit, att å åttonde hufvudtiteln måtte uppföras ett förslagsanslag å 40,000 kronor, att i enlighet med de grunder, Kongl. Maj:t komme att i särskild proposition för Riksdagen framlägga, användas såsom bidrag till aflönande i vissa fall af vikarie för sådan ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som af sjukdom urståndsättes att fullgöra sin tjenst, har Kongl. Maj:t i en till Riksdagen den 17 mars 1894 aflåten proposition (n:o 58) föreslagit Riksdagen *dels* att för sin del besluta

att, derest vid folkskola anställd ordinarie lärare eller lärarinna, till hvilkens aflöning bidrag af statsmedel utgår, på grund af sjukdom

åtnjuter tjenstledighet och examinerad vikarie för honom eller henne är förordnad under oafbrutet minst en månad af den fastställda undervisningstiden af åtta månader om året, vikarien för den tid, hvarunder hans förordnande varar, skall åtnjuta arfvode efter minst 600 kronor för åtta månaders undervisningstid eller 75 kronor för läsmånad, hvarje månad beräknad till 30 dagar, samt förses med tjenlig, skolan närbelägen bostad, bestående af ett rum, med vedbrand, eller ock erhålla ersättning derför, beräknad efter minst 50 kronor för åtta månaders undervisningstid, äfvensom efter öfverenskommelse undfå godtgörelse för resekostnad, der sådan ifrågakommer;

att, om enligt läkarebetyg sjukdom, på grund hvaraf ordinarie lärare eller lärarinna erhåller ledighet och vikarie för honom eller henne förordnas på sätt ofvan sägs, är af sådan beskaffenhet, att densamma gör läraren eller lärarinnan oförmögen att vederbörligen uppehålla sin tjenst, utan att dock för all framtid hindra hans eller hennes återinträde i tjenstgöring, samt läraren eller lärarinnan icke uppnått sextio års ålder och i vederbörlig ordning förklarats berättigad till hel pension, vikariens aflöning skall utgöras sålunda, att den ordinarie läraren eller lärarinnan af sin lön afstår ett belopp, motsvarande en fjerdedel af vikariens kontanta minimiaflöning, eller 150 kronor för åtta månaders undervisningstid, samt två tredjedelar af samma minimiaflöning, eller 400 kronor för åtta månaders undervisningstid, utgå af allmänna medel, och återstoden erlägges af skoldistriktet, hvilket det jemväl skall åligga att förse vikarien med bostad jemte vedbrand, eller ock lemna honom ersättning derför, enligt hvad ofvan omförmälts, äfvensom att, der så ifrågakommer, godtgöra honom hans resekostnad;

att, der läkarebetyg ej kan utan synnerlig kostnad eller svårighet anskaffas, nyssnämnda bestämmelser i fråga om vikariens aflöning skola, derest genom intyg af vederbörande skolråds ordförande vitsordas, att läraren eller lärarinnan under ledighet varit af sjukdom urståndsatt att vederbörligen uppehålla sin tjenst, gälla, ändock att sjukdomens beskaffenhet icke blifvit genom läkarebetyg ådagalagd, likväl ej för längre tid än högst tre månader;

att, då enligt läkarebetyg sjukdom, på grund hvaraf ordinarie lärare eller lärarinna erhållit tjenstledighet, är af sådan beskaffenhet, att läraren eller lärarinnan till följd deraf är urståndsatt att vidare återinträda i tjenstgöring, vikariens aflöning skall utgöras af läraren eller lärarinnan utan tillskott af allmänna medel eller bidrag af skoldistriktet;

att ordinarie lärare eller lärarinna, som uppnått sextio års ålder och i vederbörlig ordning förklarats berättigad till hel pension, skall,

då, på grund af sjukdomsfall, behof af vikarie för honom eller henne inträder, ensam utgöra vikariens aflöningsförmåner; samt

att vikarie, hvars aflöning skall utgå efter ofvan angifna grunder, skall ega, för hvarje hel månads tjenstgöring efter månadens slut och för öfverskjutande tjenstgöringstid så snart tjenstgöringen upphört, af vederbörande skolråd eller skolstyrelse utbekomma den honom eller henne tillkommande kontanta aflöning, äfvensom, der ersättning för bostad med vedbrand utgår, sådan ersättning; att godtgörelse för resekostnad, der sådan ifrågakommer, skall till vikarien erläggas, för resan till tjenstgöringsorten efter ankomsten dit och för resan derifrån, så snart förordnandet upphört; samt att skolrådet eller skolstyrelsen skall ega att af den ordinarie lärarens eller lärarinnans lön innehålla det belopp, hvarmed han eller hon skall till vikariens aflöning bidraga, samt att utbekomma statsbidraget till samma aflöning efter reqvisition och sedan folkskoleinspektören, eller i Stockholm stadens konsistorium, vitsordat rigtigheten af de för statsbidragets erhållande lemnade uppgifter i den ordning, som af Kongl. Maj:t kommer att närmare bestämmas;

dels ock att å ordinarie stat under åttonde hufvudtiteln anvisa ett förslagsanslag å 40,000 kronor att i enlighet med ofvan angifna grunder användas såsom bidrag till aflönande i förenämnda fall af vikarie för sådan lärare eller lärarinna vid folkskola, som af sjukdom urståndsättes att fullgöra sin tjenst; med rätt för Kongl. Maj:t att i särskilda fall medgifva den afvikelse från de för statsbidragets erhållande föreskrifna vilkor, som kan vara af omständigheterna påkallad.

Under förutsättning, att ifrågavarande anslag blefve af Riksdagen beviljadt att för dermed afsedt ändamål i enlighet med nu föreslagna grunder användas, har Kongl. Maj:t förklarat sig vilja, jemte utfärdande af närmare föreskrifter i fråga om den administrativa anordningen och sättet för utbetalningen af statsbidrag i förevarande afseende, meddela bestämmelser om rätt för skolråd eller skolstyrelse att, då folkskolelärare eller lärarinna uppnått sextio års ålder, hos direktionen för folkskolelärarnes pensionsinrättning, ändock att läraren eller lärarinnan icke anmäler sig önska med pension från tjensten afgå, göra framställning om pröfning af hans eller hennes pensionsrätt.

Med afseende å denna framställning har departementschefen i det vid propositionen fogade statsrådsprotokoll öfver ecklesiastikärenden den 17 sistlidne mars till en början erinrat, hurusom, sedan vid 1890 års riksdag enskilde motionärer framstält förslag, att Riksdagen måtte ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag att användas såsom bidrag till aflönande af vikarie för ordinarie lärare eller lärarinna vid rikets folk-

skolor, hvilken på grund af genom läkarebetyg styrkt, icke obotlig sjukdom varit under minst en månad oförmögen att sin tjenstgöring sjelf bestrida, Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t den 20 maj 1890 bland annat anfört, att det af omförmälde motionärer väckta förslaget visserligen syntes Riksdagen behjertansvärdt, men likväl icke vara af beskaffenhet att i dess dåvarande form böra föranleda beviljandet af något anslag för det afsedda ändamålet. Ehuru Riksdagen funne det vara med billighet öfverensstämmande, att staten, då den lemnade bidrag till folkskolelärarepersonalens aflöning, jemväl i någon mån trädde hjelpande emellan i de fall, då lärare eller lärarinna genom sjukdom urståndsattes att sjelf uppehålla sin tjenst, ansåge nemligen Riksdagen böra såsom ett oeftergifligt vilkor för statsbidragets utgående uppställas den fordran, att, förutom läraren eller lärarinnan sjelf, äfven vederbörande kommun, som jemte staten bestrede kostnaden för tjenstens aflöning, till någon del finge vidkännas kostnaderna för undervisningens uppehållande under sjukdomstiden, helst endast genom en sådan anordning verklig garanti kunde erhållas mot missbruk med afseende å statsbidragets anlitande. I hvilken proportion staten, kommunen och läraren sjelf borde bidraga till vikariens aflöning, ansåge Riksdagen emellertid, i frågans dåvarande outredda skick, icke kunna afgöras, och då härtill komme, att de närmare bestämmelser, hvilka borde fastställas för statsbidragets utgående i hvarje särskildt fall, syntes böra blifva föremål för omsorgsfull pröfning, funne Riksdagen det med omförmälda förslag afsedda syftet bäst befordras derigenom, att Riksdagen fäste Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på ifrågavarande angelägenhet. Riksdagen anhöll derför, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, om och på hvilka vilkor statsbidrag måtte kunna lemnas till aflönande af vikarie för ordinarie lärare eller lärarinna vid rikets folkskolor, som af sjukdom urståndsättes att sin tjenst fullgöra.

Enligt hvad departementschefen härefter meddelar, hade i anledning af denna skrifvelse yttranden infordrats ej mindre från samtliga domkapitel, hvilka i ärendet hört vederbörande folkskoleinspektörer, äfvensom från öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor, än äfven från öfverståthållareembetet och Kongl. Maj:ts befallningshafvande i samtliga län; hvarefter, och sedan de sålunda infordrade yttrandena inkommit, Kongl. Maj:t den 10 augusti 1892 uppdragit åt en komité att utreda frågan. Komiténs betänkande, hvilket afgafs den 20 februari 1893 hade sedermera ytterligare remitterats till Kongl. Maj:ts samtlige befallningshafvande, öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor och direktionen öfver folkskolelärarnes pensionsinrättning.

I statsrådsprotokollet har på sid. 6—28 lemnats en redogörelse för åtskilliga delar af komiterades förslag, hvarefter på sid. 28—40 departementschefen upptagit dessa delar till närmare skärskådande. Under hänvisning i öfrigt till sjelfva statsrådsprotokollet, tillåter sig utskottet att derur anföra följande.

Rörande hvad som för närvarande gäller i fråga om aflöning af vikarie för folkskolelärare*) hade kommitterade, under erinran att det ålåge den ordinarie läraren att under honom beviljad tjenstledighet bekosta vikariens aflöning, då bidrag dertill hittills icke utgått af statsmedel och skoldistriktet icke hade laglig skyldighet att i något fall dertill bidraga, utan endast i 31 § folkskolestadgan uttalats, att när lärare på grund af sjukdom måste för längre eller kortare tid erhålla tjenstledighet, det finge bero af distriktet att bevilja honom det understöd, hvaraf han kunde anses vara förtjent, anfört, hurusom för närvarande endast i de större städerna skolrådsdistrikten bidroge till aflönande af vikarier vid sjukdomsfall för ordinarie lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor i enlighet med en gång för alla i sådant afseende gifna bestämmelser, men att deremot i de mindre städerna och på landsbygden skoldistrikten i allmänhet för hvarje särskildt tillfälle beslutade huruvida läraren vid sjukdomsfall skulle erhålla bidrag till vikariens aflöning. Och hade kommitterade framhållit, att, om man än finge antaga, att de skoldistrikt icke vore så få, i hvilka funnes både god vilja och motsvarande förmåga att lemna understöd åt lärare, hvilka af sjukdom försatts i overksamhet och i den ställning att nödgas anlita vikarie för uppehållande af undervisningen i skolan, det ock funnes ett stort antal skoldistrikt, der sådant bidrag aldrig eller endast i största nödfall och ytterst knapphändigt beviljats.

Hvad angår storleken af den aflöning, som borde tillkomma vikarie för folkskolelärare vid tjenstledighet på grund af sjukdom, hade kommitterade ansett, att derest bidrag af statsmedel till denna aflöning skulle ifrågakomma, så borde densamma fastställas till ett visst, vid alla lärarebefattningar lika minimibelopp; och hade kommitterade i sådant afseende föreslagit en summa af 600 kronor för läsår eller 75 kronor för läsmånad, motsvarande den ordinarie lärarens kontanta minimilön, hvarjemte vikarien borde tillerkännas rätt att erhålla dels tjenlig, skolan närbelägen bostad, bestående af ett rum, med eldning

*) Då utskottet, för korthetens skull, endast nämner lärare och icke derjemte äfven lärarinna, afses, der icke annorlunda angifves, både lärare och lärarinna.

och städning, eller ock ersättning derför, beräknad efter 50 kronor för helt läsår, dels ock efter öfverenskommelse godtgörelse för resekostnad, der sådan ifrågakomme, vederbörande obetaget att, der af särskilda förhållanden sådant betingades, lemna vikarien högre aflöningsförmåner än de sålunda föreslagna.

Med afseende å fastställandet af ett visst minimum för vikarieaflöningen har departementschefen påpekat, hurusom i fråga om den ordinarie lärarens löneförmåner ett liknande förhållande egde rum, i det att särskilda bestämmelser vore gifna såväl rörande dessa löneförmåners storlek genom kongl. kungörelsen angående aflöning åt lärare eller lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 20 januari 1882 och kongl. kungörelsen om förändrad lydelse af § 1 i samma kungörelse den 5 oktober 1891, som äfven angående det tillskott, som af statsmedel dertill borde utgå, genom kongl. kungörelsen angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885 och dit hörande författningar.

Under godkännande i hufvudsak af hvad kommitterade i nu ifrågavarande afseende föreslagit, har departementschefen likväl dervid anmärkt, att ehuru genom nyssnämnda kongl. kungörelser af den 20 januari 1882 och den 5 oktober 1891 en minimilön blifvit bestämd för hvarje ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola utan afseende derå, huruvida lönetillskott af allmänna medel till honom eller henne utginge, kunde departementschefen likväl icke instämma i kommitterades förslag, att en minimiaflöning borde bestämmas för *hvarje* vikarie för på grund af sjukdom tjenstledig ordinarie lärare vid folkskola, utan syntes sådan minimiaflöning böra fastställas endast för det fall, att bidrag af allmänna medel utginge till den ordinarie lärarens aflöning. Visserligen kunde äfven ifrågasättas, att en minimiaflöning i nu ifrågavarande fall borde bestämmas, endast för den händelse att statsbidrag till vikariens aflöning blefve äskadt, men då de fall vore ytterst få, i hvilka, oaktadt lönetillskott af allmänna medel utginge till den ordinarie läraren, statsbidrag till vikariens aflöning icke skulle begäras, samt i alla händelser statens intresse af att icke vikariearfvodets ringa belopp utgjorde hinder för undervisningens behöriga upprätthållande vore lika stort i dessa undantagsfall som eljes, syntes bestämmelserna angående viss minimiaflöning för vikarie äfven böra gälla för dessa undantagsfall.

Vidare och enär den ordinarie läraren icke åtnjöte förmånen af städning af sin bostad eller ersättning derför, syntes dylik förmån icke heller böra tillerkännas vikarie. Och då 50 kronor för helt läsår så-

som ersättning för förmånen af bostad med vedbrand för en stor del af landet syntes vara ett för ringa belopp, ansåge departementschefen detta belopp böra bestämdt angifvas såsom det minsta, som skulle ifrågakomma, derest öfverenskommelse om högre ersättning ej blefve träffad.

Med afseende derefter å bestämmandet af statens, skoldistriktets och den ordinarie lärarens bidrag till vikariens aflöning erinrade kommitterade, hurusom Riksdagen i sin skrifvelse i ämnet framhållit, att förutom läraren sjelf äfven vederbörande kommun borde till någon del vidkännas kostnaderna för undervisningens uppehållande i folkskolan under den ordinarie lärarens sjukdom. Denna fordran ansåge också kommitterade fullt befogad, men med kännedom om de dryga kostnader, som många kommuner måste underkasta sig för folkskoleväsendet, och det missnöje, som på flera orter förspordes öfver de alltmer växande utgifterna till folkskolan, ett missnöje som för sjelfva folkskolans framtida välfärd kunde blifva en verklig fara, borde man, enligt kommitterades åsigt, i allt, som rörde dylika utgifter, förfara med största varsamhet och söka, då, såsom här, nya utgifter för folkskolan ifrågasattes, nedbringa dessa till det minsta möjliga belopp, som kunde finnas förenligt med det mål, man ville med kommunens deltagande i samma utgifter vinna.

Kommitterade hade derför, i öfverensstämmelse med hvad de i ärendet hörda myndigheter föreslagit, ansett att staten skulle åtaga sig två tredjedelar af det till vikariens aflöning erforderliga belopp och den återstående tredjedelen lika fördelas mellan läraren och distriktet, hvilka således skulle bidraga till samma aflöning med en sjettedel hvardera, och då kommitterade ansåge de vikarien förutom arfvodet tillkommande öfriga förmåner lämpligen böra påläggas distriktet, så hade kommitterade föreslagit, att vikariens aflöning skulle utgöras sålunda, att den ordinarie läraren af sin lön afstode ett belopp, motsvarande en fjerdedel af vikariens kontanta minimilön, eller 150 kronor för helt läsår, samt att två tredjedelar af samma minimilön, eller 400 kronor för läsår, utginge af allmänna medel och återstoden erlades af skoldistriktet, hvilket jemväl ålåge att förse vikarien med bostad, jemte eldning och städning, eller ock lemna honom ersättning derför, äfvensom att, der så ifrågakomme, godtgöra honom hans resekostnad.

Hvad kommitterade sålunda föreslagit tvekade departementschefen icke att förorda. De skäl, kommitterade till stöd derför anfört, syntes honom vara fullt giltiga; och hade förslaget i dessa delar vunnit allmän

tillslutning af det stora flertalet af de myndigheter, som deröfver yttrat sig.

Såsom vilkor för statsbidrags åtnjutande hade kommitterade föreslagit följande:

1) den ordinarie läraren eller lärarinnan skulle hafva åtnjutit oafbruten tjenstledighet och vikarie för honom eller henne varit förordnad minst en månad af folkskolans ordinarie undervisningstid af åtta månader om året;

2) sjukdomen skulle vara sådan, att läraren eller lärarinnan derigenom urståndsattes att vederbörligen sköta sin tjenst, men finge icke vara obotlig eller uppenbarligen sjelfförvållad;

3) sjukdomen måste vara styrkt af läkarebetyg eller, der sådant icke kunde utan alltför stor svårighet eller kostnad anskaffas, genom intyg af vederbörande kommunalnämnds ordförande, dock att äfven i detta fall läkarebetyg måste anskaffas, då sjukdomen varade längre tid än tre månader;

4) den ordinarie läraren eller lärarinnan finge icke vara berättigad till hel pension enligt 14 § i gällande pensionsreglemente;

5) vikarien borde, så vidt möjligt, vara behörig att erhålla tjensten såsom ordinarie;

6) angående vikariens behörighet och aflöningsvilkor samt den tid, hvarunder han tjenstgjort, skulle i viss form affattade uppgifter lemnas af skolråden, och borde dessa uppgifter af vederbörande folkskoleinspektör till rigtigheten styrkas.

Vid de sålunda föreslagna vilkoren har departementschefen anmärkt hufvudsakligen följande. Bestämmelsen att sjukdomen ej finge vara obotlig, hvilken bestämmelse kommitterade upptagit ur den motion inom Riksdagen, som föranledt dennas skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t, syntes kräfva ett förtydligande, så att icke åtskilliga sjukdomar, hvilka visserligen måste anses för obotliga, men likväl blott för vissa tider eller i mindre afsevärd mån hindrade lärarens tjenstgöring, måtte kunna upphäfva rätten till statsbidrag; och kunde denna bestämmelse lämpligen utbytas mot den föreskrift, att sjukdomen ej finge vara af sådan beskaffenhet, att densamma enligt läkares åsigt urståndsatte läraren att vidare återinträda i tjenstgöring. Den af kommitterade föreslagna bestämmelsen, att sjukdomen icke finge vara uppenbarligen sjelfförvållad, borde utgå, enär denna bestämmelse syntes dels ofta blifva svår att utan obillighet eller orättvisa tillämpa, dels ock icke vara af behofvet påkallad.

Vidare ansåge departementschefen, att utfärdandet af det intyg, som i vissa fall skulle ersätta läkarebetyg, lämpligare borde anförtros åt skolrådsordföranden än åt kommunalnämndens ordförande, hvilken såsom sådan eljes icke hade någon befattning med skolväsendet och lärarne.

Rörande pensionsberättigad lärares rätt till statsbidrag för vikariens aflönande vid sjukdomsfall hade kommitterade dels, såsom redan blifvit antydt, föreslagit, att ordinarie lärare, som vore berättigad till hel pension enligt § 14 i gällande pensionsreglemente, skulle, då på grund af sjukdomsfall behof af vikarie för honom inträdde, ensam utgöra vikariens aflöningsförmåner, dels ock ansett, att derest den ordinarie läraren vore berättigad till afkortad pension enligt § 16 i gällande pensionsreglemente, vikariens aflöning skulle utgöras efter samma grunder, som föreslagits för icke pensionsberättigade lärare, för högst fyra månader af den föreskrifna undervisningstiden af åtta månader af året, men, om vikarie erfordrades för längre tid af läsåret, för denna tid bestridas af den ordinarie läraren utan tillskott af allmänna medel eller bidrag af skoldistriktet, derest ej detta funne skäligt sådant lemna.

Emot hvad kommitterade sålunda yrkat har departementschefen anmärkt, *dels* att med afseende å de ringa belopp, med hvilka de afkortade pensionerna för närvarande utginge, syntes det vara billigt, att jemväl till sådan pension berättigad lärare finge vid tjenstledighet på grund af sjukdom åtnjuta bidrag till sin vikaries aflöning lika med icke pensionsberättigad lärare, *dels ock* att då åldersgränsen för inträdet af rätten till hel pension vore satt så låg som till 55 år samt vid denna ålder, enligt hvad erfarenheten visat, läraren i många fall kunde till distriktets fulla belåtenhet sköta sina åligganden, vid hvilket förhållande skäl icke syntes förefinnas att, genom att betaga honom rätten till bidrag till vikariens aflönande vid sjukdom, gifva honom anledning att taga afsked från sin tjenst, äfven till hel pension berättigad lärare borde ega rätt till bidrag till vikariens aflönande vid sjukdomsfall viss tid efter sagda ålder, hvilken tid syntes skäligen kunna bestämmas till 5 år. Upphörandet af rätten till statsbidrag i nu ifrågavarande afseende skulle emellertid i hvarje fall göras beroende deraf, att läraren antingen på egen ansökning eller också efter derom, utan ansökning af läraren, af vederbörande skolråd (styrelse) gjord anmälan i vederbörlig ordning förklarats berättigad till pension. Då nu gällande bestämmelser icke medgåfve skolråd rätt att, utan ansökning af läraren, hos direktionen för folkskolelärarnes pensionsinrättning

göra framställning om pröfning af lärarens pensionsrätt, skulle skolråden medgifvas rätt att, så snart en lärare uppnått 60 års ålder, hos direktionen göra framställning i sådant syfte. Härigenom skulle det komma att bero på vederbörande skoldistrikt, huruvida läraren, ehuru berättigad till pension, äfven efter uppnådda 60 år, fortfarande skulle ega rätt till bidrag till sin vikaries aflöning vid sjukdomsfall. I händelse skolrådet icke gjorde framställning om pröfning af lärarens pensionsrätt, skulle sådant bidrag fortfarande utgå. Men så snart läraren, på framställning af skolrådet, förklarats berättigad till hel pension, skulle läraren, vid sedermera för sjukdom erhållen ledighet, ensam bestrida vikariens aflöning.

Hvad angår det af kommitterade föreslagna vilkoret, att vikarien så vidt möjligt borde vara behörig att erhålla tjensten såsom ordinarie, hade kommitterade, då, såsom ock kommitterade framhållit, redan i 25 § af gällande folkskolestadga föreskrefves att, då ordinarie lärare åtnjöte tjenstledighet, icke, så vidt möjligt vore, någon borde till vikarie förordnas, som ej egde den i samma stadga föreskrifna behörighet till tjensten, i sitt förslag till kungörelse i ämnet icke ansett nödigt uttryckligen omnämna, att vikarien borde så vidt möjligt vara examinerad för att statsbidrag till hans aflöning finge utgå, men — under erinran derom, att i kongl. cirkulärbrefvet angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885 föreskrefves, att hinder för utbekommande af dylikt lönetillskott ej borde möta deraf, att folkskoleläraretjenst vid inträffad ledighet eller förfall för ordinarie lärare måst under någon del af året uppehållas af vikarie, som icke aflagt afgångsexamen vid seminarium, så vida folkskoleinspektören vitsordade, att examinerad vikarie ej kunnat erhållas, att vikarien befunnits duglig, samt att full aflöning såsom för examinerad folkskolelärare till vikarien utgått — förklarat sig anse, att liknande bestämmelser äfven i förevarande fall borde meddelas, och äfven i sitt förslag närmare angifvit hvad kommitterade ansett böra i sådant afseende stadgas.

Departementschefen har med afseende härå yttrat, att derest ifrågavarande anslag blefve af Riksdagen beviljadt och de nu föreslagna grunder för anslagets användande af Riksdagen godkändes, Kongl. Maj:t borde framdeles förordna, att hinder för statsbidrags erhållande i förevarande afseende ej skulle möta deraf, att vikarien icke aflagt afgångsexamen vid seminarium, såvida folkskoleinspektören vitsordade, att examinerad vikarie ej kunnat erhållas samt att vikarien

befunnits duglig. Tillika ansåge departementschefen, att i likhet med hvad Riksdagen medgifvit i fråga om utbetalning af lönetillskott åt ordinarie lärare vid folkskolor och småskolor, det borde åt Kongl. Maj:t öfverlåtas, att, när omständigheterna dertill föranledde, i särskilda fall medgifva någon afvikelse från de vilkor för statsbidragets åtnjutande, som blefve bestämda, särskildt för att Kongl. Maj:t måtte kunna utfärda en sådan föreskrift i fråga om statsbidrags utgående till aflöning af icke examinerad vikarie, som nyss omförmälts.

Hvad slutligen beträffar kostnaderna för genomförande af ifrågavarande förslag, hade kommitterade, för att ega någon ledning vid frågans bedömande, under december månad 1892 anmodat samtliga dåvarande folkskoleinspektörer att, en hvar för sitt distrikt, från skolråden infordra och före den 1 februari 1893 till kommitterade insända uppgifter för hvart och ett af åren 1887—1892 dels å antalet ordinarie folkskolelärare och lärarinnor inom hvarje skoldistrikt, dels huru många af dessa lärare och lärarinnor på grund af sjukdom åtnjutit oafbruten tjenstledighet minst en månad, dels ock huru lång tid, beräknad i månader, sådan tjenstledighet af sistnämnda lärare och lärarinnor åtnjutits. Sedan de sålunda infordrade uppgifterna, med några få undantag, hvilka ej kunde i nämnvärd mån inverka på resultatet af den kostnadsberäkning, för hvilken ifrågavarande uppgifter skulle tjena till ledning, inkommit, hade kommitterade låtit öfver dem utarbeta en öfversigt, af hvilken framginge, att under den tidsperiod, uppgifterna omfattade, antalet ordinarie folkskolelärare eller lärarinnor, som på grund af sjukdom åtnjutit oafbruten tjenstledighet en månad eller längre tid, uppgått till 977 eller i medeltal för hvarje år 163, och att den sammanlagda tid, hvarunder sådan tjenstledighet af dem åtnjutits, utgjort 4,465 eller i medeltal 744 månader. Då det uppgifna antalet ordinarie folkskolelärare och lärarinnor under samma period uppgått till 31,455 eller i medeltal för hvarje år 5,242, skulle, för hvarje fullt tal af 100 lärare och lärarinnor årligen komma något mer än 3 sjukdomfall, hvart och ett föranledande tjenstledighet under något mer än 4 månader, eller om man antoge tjenstledigheten för hvarje lärare fortvara helt läsår, till ett procenttal af 1,78, hvilket dock på anförda skäl ansetts böra nedsättas till 1,75.

På grund af åtskilliga omständigheter ansåge emellertid kommitterade, att äfven detta procenttal vore för högt, ehuru icke med någon grad af tillförlitlighet kunde beräknas, i hvilken mån ytterligare nedsättning borde ega rum.

Emellertid måste enligt kommitterades mening å andra sidan tagas i betraktande den omständighet, att antalet ordinarie lärare under de senaste åren varit i jemn ökning, och ehuru man visserligen ej kunde antaga, att denna ökning skulle framgent fortgå i samma proportion som hittills, eller med omkring 90 i medeltal för år, kunde man vid beräkningen af kostnaden för statsverket i nu ifrågavarande fall icke lemna denna omständighet utan afseende. Då lärareantalet för år 1892 antagits uppgå till 5,538, syntes man hafva skäl att antaga detsamma vid 1893 års slut komma att uppgå till i rundt tal 5,600, för hvilka, efter beräkning af 1,75 procent på grund af sjukdom minst en månad tjenstlediga lärare, ledigheten beräknad för helt läsår, sammanlagda ledighetstiden skulle uppgå till omkring 784 månader för år, motsvarande en kostnad för statsverket af 39,200 kronor, eller i jemnt tal 40,000 kronor om året.

Departementschefen har med afseende härå anfört, att enligt uppgifter, som af honom infordrats från folkskolelärarnes pensionsinrättning, antalet ordinarie folkskoleläraretjenster, för hvilka delaktighet i pensionsinrättningen åtnjutits, för åren 1892 och 1893 utgjort respektive 5,559 och 5,664. Den af kommitterade beräknade tillökningen af i medeltal omkring 90 för år, hvilken siffra framgått af uppgifterna för åren 1887—1891, hade sålunda visat sig vara något knapp för åren 1892 och 1893. Men å andra sidan hade kommitterade tagit i beräkning alla ordinarie folkskoleläraretjenster, för hvilka delaktighet i pensionsinrättningen åtnjutits, ehuru sådan delaktighet beviljats för åtskilliga andra tjenster, än läraretjenster vid egentlig folkskola, nemligen för tjenster vid folkskolelärareseminariernas öfningsskolor, småskolelärareseminarierna, Lappmarks ecklesiastikverks skolor, svenska missionssällskapets skolor och sällskapets för folkundervisningens befrämjande undervisningsanstalt, så att antalet egentliga folkskoleläraretjenster, för hvilka delaktighet i pensionsinrättningen åtnjutits, vore något lägre, än kommitterade beräknat, och utgjorde för år 1892 5,516 och för år 1893 5,613.

Då härtill komme, dels att kommitterade icke tagit i beräkning den minskade utgift i nu ifrågavarande afseende, som komme att föranledas deraf, att alltid ett visst antal tjenster icke vore med ordinarie innehafvare besatt, dels ock att den af kommitterade beräknade procent på grund af sjukdom minst en månad tjenstledig lärare torde, på af kommitterade angifna skäl, vara väl hög — hvarför ock kommitterade sjelfva ansett, att, äfven om ökningen af de ordinarie lärarnes antal visade sig vara större än hvad kommitterade antagit, ett förslagsanslag

af 40,000 kronor skulle blifva för 1894 fullt tillräckligt — ansåge departementschefen, att, ehuru något ökade kraf på detta anslag kunde blifva en följd af de af honom föreslagna förändringar i de af kommitterade angifna vilkoren för statsbidragets åtnjutande, nämnda belopp skulle äfven för år 1895 visa sig vara tillräckligt.

Den fråga, Kongl. Maj:ts förevarande framställning afser att lösa, har upprepade gånger på grund af enskilde motionärers förslag varit föremål för Riksdagens pröfning, innan den föranledde 1890 års Riksdags ofvan omförmälda skrifvelse till Kongl. Maj:t. Sålunda väcktes både vid 1883 och 1885 årens riksdagar motioner i syfte att bereda för sjukdom tjenstledig folkskolelärare något bidrag till vikariens aflöning. Dessa motioner föranledde emellertid ingen åtgärd från Riksdagens sida.

Det förslag till frågans lösning, som nu föreligger, anser utskottet i allt väsentligt vara af beskaffenhet att böra vinna Riksdagens bifall. Den fördelning af statens, skoldistriktets och den ordinarie lärarens bidrag till vikariens aflöning, som här föreslagits, synes utskottet böra på samma gång bereda den ordinarie läraren en betydlig hjelp, men ej blifva vare sig för staten eller för distriktet allt för betungande. De föreslagna vilkoren för statsbidrags erhållande torde också böra af Riksdagen antagas. Med afseende å förslaget att Kongl. Maj:t skulle ega rätt att i särskilda fall medgifva undantag från de stadgade vilkoren, anser utskottet, att, då detta förslag närmast synes afse, att rätt till statsbidrag måtte beredas för aflönande äfven af sådan vikarie, som ej aflagt afgångsexamen vid seminarium, stadgande härom lämpligen bör upptagas bland de öfriga vilkor, som Riksdagen har att i detta fall för sin del bestämma. Särskildt bemyndigande för Kongl. Maj:t att kunna medgifva afvikelse från förenämnda vilkor synes derför icke erforderligt.

Vidare har utskottet föreställt sig, att till undvikande af svårigheter vid en öfverenskommelse emellan skoldistriktet och vikarien angående godtgörelse af den senares resekostnad, det må öfverlemnas åt skoldistriktet att bestämma denna godtgörelse.

Kongl. Maj:ts förslag i öfrigt har ej gifvit anledning till någon anmärkning från utskottets sida, och har utskottet ej heller något att erinra emot den af Kongl. Maj:t i utsigt stälda bestämmelsen om rätt för skolråd eller skolstyrelse att, då folkskolelärare eller lärarinna uppnått sextio års ålder, hos direktionen för folkskolelärarnes pensionsinrättning, ändock att läraren eller lärarinnan icke anmäler sig önska

med pension från tjensten afgå, göra framställning om pröfning af hans eller hennes pensionsrätt.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer utskottet,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen *dels* för sin del beslutar,

att, derest vid folkskola anställd ordinarie lärare eller lärarinna, till hvilkens aflöning bidrag af statsmedel utgår, på grund af sjukdom åtnjuter tjenstledighet och examinerad vikarie för honom eller henne är förordnad under oafbrutet minst en månad af den fastställda undervisningstiden af åtta månader om året, vikarien för den tid, hvarunder hans förordnande varar, skall åtnjuta arfvode efter minst 600 kronor för åtta månaders undervisningstid eller 75 kronor för läsmånad, hvarje månad beräknad till 30 dagar, samt förses med tjenlig, skolan närbelägen bostad, bestående af ett rum, med vedbrand, eller ock erhålla ersättning derför, beräknad efter minst 50 kronor för åtta månaders undervisningstid, äfvensom med belopp, som af skoldistriktet bestämmes, undfå godtgörelse för resekostnad, der sådan ifrågakommer;

att, om enligt läkarebetyg sjukdom, på grund hvaraf ordinarie lärare eller lärarinna erhåller ledighet och vikarie för honom eller henne förordnas på sätt ofvan sägs, är af sådan beskaffenhet, att densamma gör läraren eller lärarinnan oförmögen att vederbörligen uppehålla sin tjenst, utan att dock för all framtid hindra hans eller hennes återinträde i tjenstgöring, samt läraren eller lärarinnan icke uppnått sextio års ålder och i vederbörlig ordning förklarats berättigad till hel pension, vikariens aflöning skall utgöras sålunda, att den ordinarie läraren eller lärarinnan af sin lön afstår ett belopp, motsvarande en fjerdedel af vikariens kontanta minimiaflöning, eller 150 kronor för åtta månaders undervisningstid, samt två tredjedelar af samma minimiaflöning, eller 400 kronor för åtta månaders undervisningstid, utgå af allmänna medel, och återstoden erlägges af skoldistrik-

tet, hvilket det jemväl skall åligga att förse vikarien med bostad, jemte vedbrand, eller ock lemna honom ersättning derför, enligt hvad ofvan omförmälts, äfvensom att, der så ifrågakommer, godtgöra honom resekostnad;

att hinder för statsbidrags erhållande i förevarande fall ej må möta deraf, att vikarie icke aflagt afgångsexamen vid seminarium, såvida vederbörande folkskoleinspektör vitsordar, att examinerad vikarie ej kunnat erhållas samt att vikarien befunnits duglig;

att, der läkarebetyg ej kan utan synnerlig kostnad eller svårighet anskaffas, nyssnämnda bestämmelser i fråga om vikariens aflöning skola, derest genom intyg af vederbörande skolråds ordförande vitsordas, att läraren eller lärarinnan under ledighet varit af sjukdom urståndsatt att vederbörligen uppehålla sin tjenst, gälla, ändock att sjukdomens beskaffenhet icke blifvit genom läkarebetyg ådagalagd, likväl ej för längre tid än högst tre månader;

att, då enligt läkarebetyg sjukdom, på grund hvaraf ordinarie lärare eller lärarinna erhållit tjenstledighet, är af sådan beskaffenhet, att läraren eller lärarinnan till följd deraf är urståndsatt att vidare återinträda i tjenstgöring, vikariens aflöning skall utgöras af läraren eller lärarinnan utan tillskott af allmänna medel eller bidrag af skoldistriktet;

att ordinarie lärare eller lärarinna, som uppnått sextio års ålder och i vederbörlig ordning förklarats berättigad till hel pension, skall, då, på grund af sjukdomsfall, behof af vikarie för honom eller henne inträder, ensam utgöra vikariens aflöningsförmåner; samt

att vikarie, hvars aflöning skall utgå efter ofvan angifna grunder, skall ega, för hvarje hel månads tjenstgöring efter månadens slut och för öfverskjutande tjenstgöringstid så snart tjenstgöringen upphört, af vederbörande skolråd eller skolstyrelse utbekomma den honom eller henne tillkommande kontanta aflöning, äfvensom, der ersättning för bostad med vedbrand utgår, sådan ersättning; att godtgörelse för resekostnad, der sådan ifrågakommer, skall till vikarien erläggas,

för resan till tjenstgöringsorten efter ankomsten dit och för resan derifrån, så snart förordnandet upphört; samt att skolrådet eller skolstyrelsen skall ega att af den ordinarie lärarens eller lärarinnans lön innehålla det belopp, hvarmed han eller hon skall till vikariens aflöning bidraga, samt att utbekomma statsbidraget till samma aflöning efter reqvisition och sedan folkskoleinspektören, eller i Stockholm stadens konsistorium, vitsordat rigtigheten af de för statsbidragets erhållande lemnade uppgifter i den ordning, som af Kongl. Maj:t kommer att närmare bestämmas;

dels ock å ordinarie stat under åttonde hufvudtiteln anvisar ett förslagsanslag å 40,000 kronor att i enlighet med ofvan angifna grunder användas såsom bidrag till aflönande i förenämnda fall af vikarie för sådan lärare eller lärarinna vid folkskola, som af sjukdom urståndsättes att fullgöra sin tjenst.

Undervisningsanstalter för döfstumma och blinda.

Ang. höjdt anslag till blindskolan i Vexiö. [10.]

10:o) Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen att, med godkännande af aflöningsstat för blindskolan i Vexiö å tillhopa 5,300 kronor, besluta, att, för tillämpning af samma stat och till bestridande af skolans utgifter i öfrigt, det hittills å extra stat uppförda anslag till blindskolan må från och med år 1895 uppföras å ordinarie stat med ett från 11,000 kronor till 13,500 kronor förhöjdt belopp, äfvensom medgifva, att de för skolans föreståndare och lärarinnor afsedda två ålderstillägg, hvartdera å 500 kronor för den förre och å 300 kronor för en hvar af de senare efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring, måtte utgå af det å riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslag till ålderstillägg, samt att två ålderstillägg måtte utgå för den nuvarande föreståndaren från och med år 1895 med tillhopa 1,000 kronor.

Af det i ärendet förda statsrådsprotokollet inhemtas, att styrelsen för blindskolan i Vexiö i särskilda till Kongl. Maj:t stälda skrifvelser af den 14 september 1892 och den 1 maj 1893 gjort framställning, dels derom att Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta proposition om anvisande af anslag till inköpande af tomt och bestridande af kostnaderna för uppförande af en byggnad för blindskolan, dels ock derom att Kongl. Maj:t täcktes af Riksdagen äska ett anslag å ordinarie stat

af 14,500 kronor till uppehållande af skolans verksamhet från och med år 1895 i stället för det nu å extra stat för ändamålet hittills årligen utgående anslag af 11,000 kronor.

I dessa framställningar hade styrelsen erinrat, hurusom, efter det Kongl. Maj:t den 29 juni 1883 beslutit, att en blindskola, afsedd för trettio betalande elever om sju till elfva års ålder, skulle upprättas i Vexiö, Kongl. Maj:t den 17 nästpåföljande juli förordnat styrelse för skolan, med förständigande för denna att, med ledning af hvad kommitterade för blindundervisningens ordnande i sitt den 17 december 1880 afgifna betänkande i ämnet föreslagit, vidtaga åtgärder för skolans inrättande och uppgöra förslag till stat för anstalten samt till de närmare bestämmelser, som för dess ordnande och förvaltning kunde vara nödiga; hvarefter skolan den 16 augusti 1884 begynte sin verksamhet.

Under de nio år, hvilka sedan dess förflutit, hade, enligt hvad styrelsen vidare anfört, skolan så noggrant som möjligt sökt tillämpa och pröfva de i ofvannämnda betänkande och förslag framstälda grundsatser. Dervid hade visat sig, att lärotiden och klassindelningen samt det beräknade elevantalet icke stode i lämpligt förhållande till hvarandra. Med anledning häraf hade styrelsen redan i skrifvelse den 17 juli 1889 anhållit att få vidtaga vissa förändringar i skolans anordning, på det hon i öfverensstämmelse med den fyraåriga lärotiden och till undervisningens väsentliga underlättande skulle kunna fördela eleverna på fyra afdelningar, samt att samtidigt få öka elevantalet till fyrtio; och hade Kongl. Maj:t den 26 juli samma år till denna anhållan lemnat bifall. Att styrelsen sedermera ej inkommit med några andra förslag rörande skolans ordnande och förvaltning, hade haft sin grund deri, att styrelsen först velat dels vinna nödig erfarenhet, hvilken, då blindskolan varit och ännu vore den enda anstalt för yngre blinda barn inom riket, man icke kunnat förskaffa sig från annat håll, dels ock afvakta närmare bestämmelser om organisationen vid blindinstitutet, med hvilken anstalt blindskolan vore afsedd att stå i närmaste samband.

Som emellertid skolan numera fortgått tillräckligt lång tid, för att man af hennes verksamhet kunnat vinna någon för hennes framtida ordnande nyttig erfarenhet, och då stadga för blindinstitutet blifvit den 14 oktober 1892 af Kongl. Maj:t stadfäst, samt vissa åtgärder för ordnandet af skolans ekonomi måste med det allra första vidtagas, derest skolan skulle kunna, ostörd af ekonomiska svårigheter, fortsätta sin gagnande verksamhet, ansåge styrelsen tiden vara inne att åt skolan söka bereda en mera tryggad ställning och en fastare organisation än den, hvaraf hon hittills varit i åtnjutande.

Då blindskolan vore en af staten inrättad uppfostringsanstalt, ansåge styrelsen, att kostnaden för densammas vidmagthållande borde bestridas hufvudsakligen af statsmedel Så skedde dock icke för närvarande. Under det att blindinstitutet med omkring 80 elever, förutom förmånen af egen lokal, åtnjöte ett statsanslag af mer än 50,000 kronor, visserligen med skyldighet att mottaga ett visst antal frielever, och elevafgifterna derstädes uppginge till omkring 10,000 kronor årligen, utginge statsanslaget till blindskolan med endast 11,000 kronor, deraf nära 4,000 kronor måste användas till bestridande af hyreskostnad, hvaremot elevafgifterna vore beräknade till 12,000 kronor. Af dessa sistnämnda afgifter vore blindskolan sålunda i ekonomiskt afseende ännu mera beroende än af statens bidrag, ett förhållande, som gjorde skolans ställning ganska osäker. Ty så länge de blindas undervisning ännu vore beroende på deras målsmäns godtfinnande, kunde skolan ej för framtiden vara betryggad mot en känbar minskning af de i hennes stat beräknade och för hennes existens behöfliga elevafgifterna, i synnerhet som dessa afgifter med hänsyn till de knappa lefnadsvilkor, i hvilka de blinda nästan utan undantag befunne sig, onekligen vore rätt höga och derför lade väsentliga hinder i vägen för blindas intagning i skolan.

Under de första åren af skolans verksamhet hade blindskolans inkomster varit fullt tillräckliga och hade till och med lemnat ett öfverskott af 5,000 kronor, som enligt föreskrift den 28 november 1887 af dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet blifvit till statsverket återburna. Men genom de af skolans utveckling betingade ökade kostnaderna samt i synnerhet genom de hvarje år återkommande epidemierna inom skolan, hvilka tillskyndat skolan ganska stora utgifter — under år 1892 nära 800 kronor — hade deremot för närvarande en icke obetydlig brist uppstått. Denna brist hade visserligen icke framträdt i 1892 års bokslut, enär en del utgiftsposter, som tillkommit under år 1892, först med 1897 års medel blifvit betäckta; men såvida icke besparingar kunde göras under år 1893, hvilket dock vore föga sannolikt, måste vid 1893 års bokslut brist visa sig. Med anledning häraf och då styrelsen hade all anledning befara, att under för handen varande förhållanden brist i skolans stat allt framgent skulle komma att uppstå och att denna år från år skulle blifva allt större, funne sig styrelsen nödsakad anhålla om ökadt statsanslag till skolan i enlighet med följande förslag till inkomst- och utgiftsstat för skolan för år 1895:

Inkomster:

statsanslag	kronor	14,500: —
årsafgifter af 40 barn, 300 kronor för hvarje	„	12,000: —
genom försäljning af handarbeten	„	150: —
räntemedel	„	50: —
tillsammans	kronor	26,700: —

Utgifter:

hyra för lokal	kronor	4,000: —
för lokalens underhåll	„	500: —
lön till föreståndare	„	2,000: —
två ålderstillägg å 500 kronor åt nuvarande föreståndaren G. A. Lyberg efter 21 års tjenstetid	„	1,000: —
lön till 3 lärarinnor, 1,000 kronor till hvarje	„	3,000: —
arfvode för sekreterare- och räkenskapsgöromål m. m.	„	300: —
aflöning och städja till tjenstepersonalen	„	1,100: —
kosthåll för 40 barn och 6 tjenare, efter 50 öre för dag	„	8,395: —
beklädnad af 40 barn, efter 50 kronor för hvarje	„	2,000: —
tvätt och renhållning	„	500: —
ved och lyshållning	„	1,500: —
läkare och sjukvård	„	600: —
undervisnings- och arbetsmateriel	„	500: —
inventarier	„	600: —
diverse utgifter	„	705: —
tillsammans	kronor	26,700: —.

Beträffande de i detta förslag upptagna utgiftsposter hade styrelsen anfört, att de för *föreståndaren och lärarinnorna* föreslagna *lönebeloppen*, 2,000 kronor för den förre och 1,000 kronor för en hvar af de senare, hvilka belopp upptagits i enlighet med blindkommitténs förslag, syntes, i betraktande af det trägna, mödosamma och ansvarsfulla arbetet i blindskolan, vara de minsta möjliga, som borde nämnda personer erbjudas.

För elevernas undervisning, uppfostran och tillsyn vore minst fyra lärarekrafter, eller samma antal som det nuvarande, erforderliga.

I afseende å rätten till *ålderstillägg* å de föreslagna lönebeloppen ansåge styrelsen, att, då samma kompetensvilkor erfordrades för an-

ställning såsom föreståndare och lärarinna vid blindskolan som för lärarne vid blindinstitutet, de förstnämnde äfven borde komma i åtnjutande af samma ålderstillägg som de senare, eller 500 kronor efter 5 och ytterligare 500 kronor efter 10 års tjenstgöring. Emellertid hade styrelsen inskränkt sig till att endast för föreståndaren, hvilkens verksamhet vore vida mera ansvarsfull, ansträngande och omfattande än lärarnes vid institutet, föreslå de högre ålderstilläggen. Åt den nuvarande föreståndaren G. A. Lyberg, hvilken med ingången af år 1894 i tjugu år eller alltsedan början af år 1874 innehaft befattning dels som förste lärare, dels som lärare och föreståndare vid statens undervisningsanstalter för blinda och skött dessa befattningar på ett i allo utmärkt och berömligt sätt samt sedan 1889 års början åtnjutit två ålderstillägg om tillsammans 600 kronor, hade styrelsen känt sig kraftigt manad att nu föreslå två ålderstillägg om tillsammans 1,000 kronor. Beträffande lärarinnorna åter ville styrelsen föreslå, att de efter 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring måtte erhålla de af blindkomitén föreslagna två lönetilläggen, hvartdera å 300 kronor.

Arfvodet till den person, som på anmodan af styrelsen åtagit sig att verkställa det ganska besvärliga och tidsödande arbetet med uppgörande af skolans *räkenskaper* äfvensom bestridande af *sekreterare-göromålen*, hvartill hörde icke blott att föra protokoll vid styrelsens sammanträden, utan äfven att uppsätta de skrifvelser och förslag, som rörde blindskolans verksamhet och förvaltning, samt derjemte handhafva en ganska vidlyftig korrespondens, hade hittills i öfverensstämmelse med den af Kongl. Maj:t fastställda staten för skolan utgått till en början med 150 och sedermera med 200 kronor; men då denna ersättning icke kunde anses motsvara de med nämnda befattningar förenade omfattande göromålen och styrelsen ej längre kunde för det nuvarande arfvodet erhålla erforderligt biträde, hade styrelsen ansett sig böra föreslå arfvodet för sekreterare- och räkenskapsgöromålen m. m. till 300 kronor.

Till *aflöning och städja åt tjenstepersonalen*, hvilken måste bestå af allra minst 6 personer, nemligen en husföreståndersk eller husmoder, två vårdarinnor, som tillika vore sömmerskor, två pigor och en dräng, hade styrelsen föreslagit 1,100 kronor. Hittills hade skolans tjenare varit endast 5 med en aflöning af 825 kronor, men som denna personal varit otillräcklig, hade personer för dagspenning ständigt måst anlitas. Detta tillvägagående hade dock visat sig vara mycket olämpligt och äfven dyrare än anställande af ytterligare en tjenare mot bestämd årslön, hvarför styrelsen nu föresloge 6 tjenare vid skolan. Den för dessa personer föreslagna aflöningen kunde icke anses vara högre, än nödigt

vore. Vid en anstalt af sådan natur som blindskolan vore det af stor vigt att erhålla dugliga och framför allt fullt pålitliga och lämpliga personer, i hvilkas vård barnen under vissa tider af dygnet kunde anförtros. Många af dessa barn hade i hemmen blifvit så försummade, att åt dem under den första skoltiden måste egnas samma omsorg och vård som åt barn vid spädare ålder, och de fordrade derför stor uthållighet och outtröttligt tålamod hos sina vårdare. Vidare borde hädanefter såsom hittills all sömnad af barnens kläder, åtminstone flickornas, verkställas af tjenstepersonalen. Då sålunda i en uppfostringsanstalt för blinda barn större anspråk måste ställas på tjenarne än i en enskild familj, borde densamma, för att kunna erhålla en duglig tjenstepersonal och till undvikande af allt för ofta återkommande störande ombyten, sättas i tillfälle att kunna erbjuda en mot dessa anspråk svarande aflöning.

Utgifterna för *kosthållet*, som af blindkomitén beräknats kunna bestridas med 50 öre för dag för elev och 60 öre för tjenare, hade med ledning af redan vunnen erfarenhet kunnat nedsättas så till vida, att de äfven för tjenare kunde gäldas med endast 50 öre för dag. Visserligen hade kostnaden för mathållningen vid skolan under de gångna åren varit något mindre, men då priset på åtskilliga lifsmedel visat benägenhet att stiga, så att ifrågavarande kostnad nu vore 5 öre högre för dag och person än för några år tillbaka, och då den föreslagna staten vore afsedd att gälla under en jemförelsevis längre tid, ansåge sig styrelsen icke kunna upptaga i fråga varande kostnader till mindre belopp än 50 öre. Samma post vore i staten för blindinstitutet upptagen med 60 öre för elev och 70 öre för tjenare.

Beklädnaden hade af styrelsen föreslagits till 50 kronor årligen för elev, hvilket belopp utgjort medelkostnaden för beklädnaden under de senare åren.

Till *tvätt och renhållning* ansåge sig styrelsen böra föreslå samma summa som blindkomitén, eller 500 kronor, helst af detta belopp, förutom omkostnaderna för renhållning af elevernas kläder och af samtliga lokaler m. m., äfven måste bestridas utgifterna, omkring 150 kronor, för bad åt eleverna i stadens varmbadhus, så länge icke sådana kunde anordnas inom skollokalen. Ifrågavarande utgifter hade, sedan elevantalet ökats till 38, under 1891 utgjort 421 kronor 37 öre och under 1892 515 kronor 98 öre.

Till *ved och lyshållning* hade under de tre sista åren i medeltal åtgått 1,400 kronor. Till väsentlig fördel för undervisningen, som fortginge från klockan 7,50 f. m. till klockan 7 e. m., och i snygg-

hetens intresse samt till minskande af eldfara vore önskvärdt, att skolan komme i tillfälle att få använda stadens utmärkta elektriska belysning i stället för det nu använda, mycket otillfredsställande belysningssättet med oljelampor, men då nämnda belysning, åtminstone till en början, torde komma att ställa sig något dyrare än den nu använda och priset å ved och kol syntes komma att småningom stiga, hade styrelsen icke ansett rådligt upptaga ifrågavarande omkostnader till mindre belopp, än hvad blindkomitén föreslagit, eller 1,500 kronor.

Utgifterna för gäldande af *läkarearfvode* och bestridande af *sjukvården*, som af blindkomitén blifvit föreslagna till 500 kronor, hade styrelsen icke kunnat beräkna till lägre belopp än 600 kronor. Härvid vore att märka, likasom vid blindkomiténs förslag i dess helhet, att detta afsåge en skola för 30 elever, men styrelsens förslag en sådan för 40 elever. Till följd af de hvarje år återkommande epidemierna inom skolan hade sjukvården förorsakat skolan stora utgifter, år 1892 786 kronor 26 öre. Men äfven förutsatt att skolan, såsom det vore att hoppas, erhölle en i hygieniskt afseende mera fördelaktig lokal, än den, som för närvarande användes, hade dock erfarenheten visat, att de i blindskolan intagna barnen, som till allra största delen tillhörde den fattigaste klassen bland vårt folk, genom sjukdomar, hvilka ofta haft blindheten till följd, genom umbäranden och bristande vård blifvit så försvagade, att deras helsotillstånd under de första åren varit mycket otillfredsställande, hvaraf följde, att en särskild omsorg alltid måste egnas åt helsovården inom blindskolan. Att för öfvervakandet af densamma äfvensom för utförandet af de operationer af flera slag, som utan tvifvel alltid blefve behöfliga, skolan måste hafva tillgång till skicklig läkare, erforderlig medicin och vid särskilda fall nödigt biträde vid sjukvården, vore nödvändigt, hvarför ock styrelsen, till förekommande af brist i anslaget, till berörda ändamål ansåge sig böra föreslå 600 kronor.

Att den för undervisningen i blindskolan erforderliga *materielen* måste blifva ganska dyrbar, vore naturligt. Skulle en klar föreställning om ett föremål bibringas de blinda, kunde detta näppeligen ske, utan att föremålet sjelft eller dess modell funnes att tillgå. En rikhaltig s. k. åskådningsmateriel vore fördenskull behöflig. Den redan i skolans ego befintliga materielen voro ännu mycket ofullständig och hade på grund af bristande tillgångar under de sista åren alls icke kunnat ökas. Äfven de böcker och skrifapparater, som användes i blindanstalt, betingade, likasom åskådningsmaterielen, ett jemförelsevis högt pris. Det oaktadt ansåge styrelsen sig icke behöfva föreslå högre belopp, än hvad blindkomitén ansett behöfligt, nemligen 300 kronor

till undervisningsmateriel och 200 kronor till inköp af arbetsmateriel, eller tillsammans 500 kronor.

Något särskildt anslag till anskaffande af *inventarier m. m.* vid skolans inrättande hade ej erhållits och hade icke heller varit af behofvet påkalladt, enär skolan under den första tiden, medan eleverna ännu varit få, haft tillräckliga medel att inköpa då erforderliga inventarier. Bristande utrymme hade ej heller tillåtit att på en gång förskaffa den materiel, som den successiva utvidgningen af skolan påfordrat, utan hade detta måst ske efter hand. Härtill hade styrelsen trott sig få använda de å skolans stat uppkomna besparingar, men sedan dessa blifvit till statsverket återburna, hade skolan saknat medel att hålla inventarierna i behörigt stånd, till följd hvaraf dessa likasom inredningen alltmera råkat i ett bristfälligt skick, som först medelst ökade inkomster kunde afhjelpas. Det nu i styrelsens förslag till stat upptagna belopp, 600 kronor, afsåge endast anskaffandet af de allra nödvändigaste nya och underhåll af de i skolan redan befintliga inventarierna.

Till *diverse utgifter* såsom postporto, räkenskapsböcker, skrifmaterialier, brandförsäkringspremier, tryckningskostnad m. m., som hittills i medeltal uppgått till 694 kronor, hade styrelsen för slutsummans jemnande uppfört 705 kronor.

Angående alla dessa utgiftsposter, hvilkas slutsumma utgjorde 26,700 kronor, ville styrelsen framhålla, att de vore upptagna till minsta möjliga belopp, hvarför de ej tålde någon nedsättning, derest blindskolan skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift, icke blott såsom undervisningsanstalt, utan ock såsom ett hem för de barn, som åt hennes vård anförtroddes.

I fråga om uppförande å ordinarie stat af det för skolan behöfliga anslag hade skolans styrelse särskildt framhållit, att styrelsen snart nog torde, af skäl som styrelsen närmare angåfve, blifva nödsakad att söka åt skolan anskaffa annan lokal än den nuvarande, helst en sådan, i hvilken hela skolan kunde inrymmas, men att detta icke läte sig göra, så länge skolan befunne sig i sin nuvarande osäkra ställning, då det till henne utgående anslag af allmänna medel vore uppfördt å extra stat.

Ingen husegare befunnes nemligen villig att helt och hållet utrymma sin gård och verkställa de förändringar med afseende på dess inredning, som erfordrades för dess användande till skollokal, med utsigt att möjligen om ett år — ty för längre tid kunde styrelsen för närvarande ej binda sig medelst kontrakt — få återtaga densamma och

åter vidkännas kostnaden för inredningens återställande i dess förra skick. Deremot skulle, om anslaget uppfördes å ordinarie stat, ett hyreskontrakt på längre tid kunna upprättas, och härigenom skulle styrelsens bemödande att på ett eller annat sätt förskaffa skolan en mera ändamålsenlig lokal, i hvilken hela anstalten kunde inrymmas, lättare röna framgång. Detta vore ett af de skäl, hvarför öfverflyttning å ordinarie stat å det till skolan utgående anslag vore synnerligen önskligt.

Ett annat mycket talande skäl härför kunde hemtas från den svårighet, som för närvarande mötte att vid uppkommen ledighet af lärarinnebefattningar vid skolan kunna erhålla för de blindas uppfostran och undervisning fullt lämpliga personer. Då hvarken föreståndare eller lärarinnor för närvarande kunde anställas för längre tid än ett år och ej heller, såsom lärarne vid våra folkskolor, kunde tillförsäkras vare sig ålderstillägg eller pension, måste det trägna och mödosamma arbetet i blindskolan i förening med lärarepersonalens ovissa och osäkra ställning derstädes helt naturligt förefalla föga lockande.

Slutligen skulle, derest skolans framtida bestånd genom ordinarie anslag tryggades, äfven landstingens bidrag till barnens underhåll i skolan blifva mera fasta och bestämda än de hittills varit, hvilket utan tvifvel äfven komme att i icke ringa mån befrämja och förläna stadga åt den för hela samhället betydelsefulla och i hög grad välgörande verksamhet, som vore afsedd att utöfvas af vårt lands nuvarande och blifvande anstalter för blinda barns undervisning och uppfostran.

Beträffande behofvet af nya lokaler för blindskolan hade styrelsen vidare anfört, bland annat, att skolan allt sedan sin begynnelse varit inrymd i en för henne förhyrd fastighet i norra delen af Vexiö stad, hvilken fastighet, så länge antalet elever icke uppgått till mer än omkring 20, varit för skolan tillräcklig. Men då elevantalet efter hand ökades, hade styrelsen, enär någon lokal, som ensam kunde inrymma hela skolan, ej varit att tillgå, måst i en skolan närbelägen gård ytterligare förhyra några lägenheter, hvilka för närvarande användes till sofrum för samtliga eleverna med deras vårdarinnor, till bostad för två lärarinnor samt till sjukrum. Genom denna åtgärd hade skolan blifvit fördelad å två särskilda lokaler, en omständighet, hvilken måste försvåra den oafbrutna och noggranna tillsyn, som vore nödvändig i synnerhet vid en anstalt för blinda barn.

Den förstnämnda, eller den så kallade hufvudlokalen, hvilken användes till läro-, arbets-, ekonomi- och dagrum, bostad för föreståndaren, en lärarinna och tjenstepersonalen, hade befunnits mycket olämplig så

väl i pedagogiskt som hygieniskt afseende och motsvarade ej i någon mån de fordringar, man hade rätt att ställa på en skollokal.

Redan i skrifvelser den 28 november 1890 och den 4 december 1891 hade styrelsen af ofvan och i öfrigt anförda skäl anhållit, att Kongl. Maj:t måtte af Riksdagen äska anslag för inköp af byggnadsplats och uppförande derå af en ny byggnad för skolan, men enligt beslut den 31 december 1891 hade Kongl. Maj:t förklarat denna framställning icke till någon vidare åtgärd föranleda.

Under förmälan att stadsfullmägtige i Vexiö medgifvit, att tiden för bestämmandet om inköp af den ifrågasatta byggnadsplatsen, som förut varit bestämd till den 1 juli 1892, finge utsträckas till den 1 juli 1893, hade styrelsen, med öfverlemnande bland annat af ett af skolans läkare afgifvet utlåtande rörande den nu använda lokalens olämplighet i hygieniskt afseende, anmält, att skolans lärjungeantal sedan näst föregående år utgjort omkring 40, hvilken omständighet gjorde behofvet af en ny mera ändamålsenlig lokal ännu mera känbart.

Kostnaden för den ifrågasatta nya byggnaden hade beräknats till 140,000 kronor, deraf 12,000 kronor till inköp af omförmälda byggnadsplats.

I anledning af de sålunda af styrelsen för blindskolan gjorda framställningar hade direktionen öfver institutet för blinda, efter att hafva i ärendet hört institutets direktor, afgifvit infordradt utlåtande och dervid erinrat, att, enligt den af blindkomitén framlagda och att döma af redan vidtagna anordningar i sina hufvuddrag gillade plan för blindundervisningens ordnande i riket, denna skulle förläggas till tre blindskolor och tills vidare ett blindinstitut samt att de förra skulle vara förskolor till det senare och stå till detta i samma förhållande som småskolan till folkskolan. Blindskolorna skulle derför förläggas, en i norra, en i södra och en i mellersta Sverige, mottaga elever redan vid sex års ålder och efter fyraårig kurs i regeln dimittera dem till det centrala blindinstitutet, om de vore förmögna af vidare utbildning. Här skulle de sedan erhålla den ytterligare utbildning i kunskaper och arbetsskicklighet, som skulle göra dem dugliga för lifvet och sätta dem i stånd att försörja sig sjelfva. Blindskolornas lärjungeantal beräknades till 30 i hvarje och institutets till 100.

Nu syntes emellertid både af stat- och byggnadsförslagen som om blindskolan i Vexiö vore på väg att antaga större dimensioner och utbilda sig i annan rigtning än från början varit meningen. Ökningen både i lärarepersonal och lärjungeantal, den deraf följande betydande tillökningen i staten, den höga kostnaden för byggnaden samt äfven

den omständigheten, att vid blindskolan i Vexiö barn qvarstannade vida längre än efter den ursprungliga planen och att undervisningen syntes utsträckas utöfver det för en blindskola lämpliga måttet — allt häntydde derpå, att här hölle på att uppstå ett blindinstitut vid sidan af det på Tomteboda, medan detta institut med dess dyrbara byggnad och dryga kostnader ännu icke egde mera än tre fjerdedelar af det för detsamma bestämda lärjungeantalet.

Då detta syntes direktionen leda till betydligt större ekonomisk omfattning än som vore nyttigt eller nödigt, hade direktionen, med hänvisande i öfrigt till hvad institutets direktor anfört, hemstält, att blindskolan i Vexiö tills vidare icke måtte sättas på ordinarie stat, att förslaget till byggnad, såsom mera omfattande och kostsamt än nödigt vore, icke måtte godkännas, samt att vid begge dessa frågors afgörande hänsyn måtte tagas till den ställning såsom förberedande småskola, som ursprungligen afsetts för blindskolan i Vexiö.

Sedan ej mindre blindskolestyrelsens ofvan omförmälda framställningar än äfven berörda i anledning af desamma afgifna yttranden öfverlemnats till de af Kongl. Maj:t för afgifvande af förslag rörande ordnandet af undervisningen af sinnesslöa med mera den 22 september 1893 utsedde kommitterade, hade bemälde kommitterade den 19 påföljande december i ämnet afgifvit utlåtande.

I berörda utlåtande hade kommitterade till en början lemnat en öfversigt af blindundervisningens utveckling och nuvarande anordning i vårt land; och tillåter sig utskottet att till denna å sid. 36—41 i statsrådsprotokollet intagna redogörelse hänvisa. Kommitterade, som vidare uttalat sig angående det sätt, på hvilket blindundervisningen lämpligast borde ordnas, hade härvid anfört hufvudsakligast följande.

Blindkommittén hade föreslagit inrättande af 3 blindskolor. Då af de uppgifter, kommitterade meddelat, framginge, att antalet blinda barn öfver hufvud taget vore i nedgående och att antalet sådana barn, som borde upptagas i blindskolorna, icke kunde, äfven om blinda barn af sex års ålder medräknades, uppskattas till högre än 70 till 80, syntes för blindundervisningen i vårt land erfordras endast två blindskolor — hvilka kommitterade ansåge lämpligen kunna benämnas »förskolor för blinda» — under förutsättning att hvardera skolan kunde lemna vård och undervisning åt omkring 40 elever, hvilket utan större men eller olägenhet borde kunna låta sig göra.

Enligt kommitterades mening skulle i sådant fall lämpligast en sådan skola upprättas för Svealand och Norrland och en för Götaland. Den förstnämnda af dessa skolor borde förläggas till samma plats som

institutet för blinda, hvarest tomtplats för byggnad funnes att tillgå och der åtskilliga förmåner för blindundervisningen, ej minst i ekonomiskt afseende, kunde vinnas genom den nära förbindelsen mellan skolan och institutet, likasom äfven tillfälle bereddes dem, som ville egna sig åt blindlärarekallet, att i ett sammanhang följa undervisningen vid dess gång genom olika utvecklingsstadier.

Hvad beträffade den andra skolan, kunde den möjligen förläggas till någon lämpligare plats än Vexjö.

Om utrymmet i den ena skolan någon gång vore upptaget, men platser funnes lediga i den andra, borde barn från det ena distriktet kunna hänvisas till det andra distriktets skola.

I öfverensstämmelse med hvad redan blifvit bestämdt i fråga om döfstumma barn, skulle alla blinda barn i blindskoleåldern inställas till undervisning i någondera af dessa båda skolor, såvidt icke föräldrar eller målsmän, som sådant föredroge, enskildt sörjde för nöjaktig undervisning af dem, hvilka stode under deras målsmanskap. Inträdesåldern skulle räknas från och med det år, under hvilket barnet fylde sju år, till och med det år, hvarunder det fylde nio år. Skolpligtigheten i förskolan skulle vara under fyra år efter barnets intagning i skolan, med rätt för skolorna att ytterligare högst två år behålla sådana lärjungar, hvilka visat sig oförmögna till fortsatt intellektuel och praktisk utbildning, hvarom i hvarje fall anteckning borde ske i dessa elevers afgångsbetyg.

Närmare bestämmelser i afseende å skoltvångets tillämpning syntes böra meddelas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad redan skett beträffande döfstumma barn.

Med afseende derå, att lärjungeantalet i dessa förskolor kunde beräknas komma att uppgå till omkring 40 i hvardera, syntes den fyraåriga undervisningstiden böra, såsom redan skett i blindskolan i Vexjö, lämpligast fördelas i 4 ettåriga afdelningar eller klasser.

Undervisningsämnena i förskolorna ansåge kommitterade böra vara allenast kristendom, modersmålet, räkning, åskådning, modellering, handarbete, sång och gymnastik.

De barn, som efter den genomgångna fyraåriga lärokursen i förskolan visade sig förmögna till fortsatt utbildning, borde från skolan öfverflyttas till blindinstitutet.

Utom dessa barn skulle äfven, såsom redan för närvarande vore föreskrifvet i stadgan för institutet för blinda, få i institutet intagas blinda barn under 14 år, hvilkas blindhet inträffat först efter utgången

af det år, under hvilket de uppnått 9 års ålder, och hvilka följaktligen ej kunde vinna inträde i förskolan.

Blindkommittén hade beräknat en sex- till sjuårig undervisningstid vid institutet. För de elever, hvilka förut genomgått en förskola för blinda, syntes emellertid en sexårig undervisningstid vid institutet vara fullt tillräcklig.

Då undervisningstiden vid blindinstitutet således utan olägenhet syntes kunna, såsom redan skett i stadgan för institutet för blinda, bestämmas till 6 år för de lärjungar, som förut genomgått en förskola för blinda, *då* icke blott sinnesslöa utan äfven andra mindre begåfvade blinda torde komma att redan i förskolan vinna den utbildning, hvaraf de vore mägtiga, *då* äfven alla de i blindinstitutet intagna möjligen ej egde förmåga att fullständigt genomgå anstalten, och *då* slutligen institutets nya lokaler medgåfve intagning af åtskilliga elever utöfver 100, syntes det — särskildt med hänsyn till den ofvan omförmälda, under senare åren anmärkta nedgången i antalet blinda barn — som skulle för ännu en ganska lång framtid *ett* blindinstitut blifva tillräckligt för vårt land, äfven om skoltvång föreskrefves.

Efter skoltvångets fullständiga införande borde de hittillsvarande 26 friplatserna vid institutet, som betingades af statsbidrag, indragas, och i fråga om de friplatser, hvilka tillkommit på grund af donationer, tagas i öfvervägande, huru donationsmedlen lämpligast kunde, i öfverensstämmelse med donationsbrefvens innehåll, till blindundervisningens fromma användas och statens utgifter för denna undervisning sålunda i någon mån minskas.

Någon ytterligare handtverksskola för blinda utom den redan i Kristinehamn befintliga syntes för den närmaste framtiden ej vara behöflig.

Lika med blindkommittén ansåge ock kommitterade, att blindundervisningens fullständiga ordnande måste vara en statsangelägenhet så till vida, att staten måste fortgå på den redan inslagna vägen medelst anskaffande af erforderliga byggnader för de blindundervisningsanstalter, som vore nödiga, samt sjelf vidkännas hvad som för undervisningens behöriga uppehållande funnes behöfligt, sedan, i närmaste öfverensstämmelse med blindkommitténs förslag, landstingen och de städer, som icke i landsting deltaga, i första hand gjorts ansvariga för en viss del af kostnaderna härför, med rätt att efter omständigheterna söka ersättning af föräldrar, målsmän eller fattigvårdsstyrelser.

Det bidrag till blindundervisningens uppehållande, som skulle af landsting eller stad, som ej tillhör landsting, tillflyta statsverket, ansåge kommitterade böra sättas till 300 kronor för hvarje elev i blind-

skolan, i enlighet med hvad blindkommittén föreslagit. Visserligen hade denna afgift ansetts hög, men om man jemförde statens kostnad för undervisningen af blinda med motsvarande kostnad för undervisningen af döfstumma, stälde sig förstnämnda kostnad dock så väsentligt mycket drygare, att någon nedsättning i den nu föreslagna afgiften från landsting, kommun eller enskilde syntes kommitterade icke kunna ifrågasättas. Blindkommittén hade beräknat den årliga kostnaden för hvarje lärjunge i blindskolan till omkring 600 kronor och för hvarje lärjunge vid blindinstitutet till omkring 700 kronor, hvilken beräkning syntes vara väl grundad. Äfven om undervisningstiden vid institutet kunde utan olägenheter bestämmas till endast sex år, skulle, under det att staten för undervisningen af döfstumma betalade endast ett bidrag af 250 kronor om året för hvarje elev under en tid af 8 år, statens bidrag till blindundervisningen icke kunna beräknas lägre än till 300 kronor för hvarje elev under de första 4 åren samt till 400 kronor för hvarje under de senare 6 åren, utom den dryga kostnaden för anskaffande af byggnader för de särskilda blindanstalterna.

Vid sådant förhållande kunde med skäl ifrågasättas, huruvida icke den årsafgift, som för lärjunge vid blindinstitutet skulle erläggas från landsting, kommuner eller enskilda borde höjas från det för närvarande bestämda beloppet, 300 kronor, till det af blindkommittén föreslagna, 350 kronor.

Den ersättning landsting eller stad, som icke deltoge i landsting, skulle ega att af vederbörande (föräldrar, målsmän eller fattigvårdsstyrelse) utkräfva, ansåge kommitterade böra begränsas till visst belopp för mindre bemedlade eller medellösa, hvilket belopp syntes skäligen kunna bestämmas till 50 kronor. Då blindfreqvensen vore ganska olika i olika kommuner samt det ojemförligt största antalet blinda barn utginge från fattiga eller mindre bemedlade hem, syntes bördan af dessa barns undervisning böra såvidt möjligt fördelas på de större kommunerna, länen, till den del, som icke utgjordes direkt af staten.

Det skoltvång, som enligt kommitterades mening borde i fråga om blinda barn införas, kunde naturligtvis ej tillämpas genast, äfven sedan en ny blindskola blifvit inrättad och ordnad så, att den kunde träda i verksamhet. Likasom i fråga om döfstumundervisningen måste äfven här skoltvånget inträda sucessivt under en viss öfvergångsperiod. Om den nya anstalten skulle kunna börja sin verksamhet till exempel höstterminen 1896, skulle då af skoltvång drabbas allenast de barn, som under samma år fylde 9 år. För dem, som under samma år fylde 7 eller 8 år, skulle rättighet att begagna undervisningen stå öppen i

mån af möjlighet att å undervisningsanstalterna bereda tillräckligt utrymme. Beräknades lärokursen i blindskolan och blindinstitutet till tioårig, skulle alltså först vid höstterminen 1905 institutets och skolans alla klasser vara upptagna af lärjungar, på hvilka bestämmelsen om skoltvånget egde tillämpning.

Hvad beträffade blinda döfstumma barn, syntes för deras vård och möjliga utveckling få anses vara tillräckligt sörjdt från statens sida genom det anslag till en enskild vårdanstalt för sådana barn, som redan för närvarande utginge af anslaget till döfstumundervisningen, till följd hvaraf dessa barn här kunde lemnas utom räkningen.

De ökade kostnaderna för blindundervisningens fullständiga ordnande i öfverensstämmelse med de af kommitterade nu framstälda grunddrag skulle blifva jemförelsevis föga afsevärda och egentligen närmast inskränka sig till utgifterna för inrättande vid Tomteboda af en ny blindskola.

Hvad särskildt beträffade lärarekrafterna vid de båda blindskolorna, borde 4 vid hvardera skolan vara fullt tillräckliga.

Efter sålunda lemnad redogörelse för det sätt, hvarpå enligt kommitterades åsigt blindundervisningen i vårt land lämpligen borde, så snart ske kunde, ordnas, förklarade kommitterade, att de kunde yttra sig mera kortfattadt angående de af styrelsen för blindskolan i Vexiö nu gjorda framställningar, som öfverlemnats till kommitterades yttrande.

Under förutsättning att blindundervisningen komme att så ordnas och utvecklas, som kommitterade föreslagit, ansåge kommitterade den af blindinstitutets direktion uttalade farhåga, att blindskolan i Vexiö syntes vilja utveckla sig till ett nytt blindinstitut vid sidan af det vid Tomteboda, vara utan grund.

Då blindskolan i Vexiö för närvarande vore den enda förskolan för blinda i vårt land, och, äfven om ytterligare en dylik skola i enlighet med kommitterades förslag inrättades vid Tomteboda, en sådan skola för södra delen af landet alltid komme att erfordras, ansåge kommitterade, att det till blindskolan i Vexiö hittills å extra stat utgående anslag borde, på de af skolans styrelse angifna skäl, öfverföras å ordinarie stat.

Vid granskning af det af styrelsen ingifna förslag till stat för skolan hade kommitterade icke funnit annan anledning till anmärkning än beträffande de i staten upptagna två ålderstillägg för nuvarande föreståndaren å tillhopa 1,000 kronor, hvilket belopp komiterade ansåge böra ur staten utgå. Kommitterade ville visserligen förorda beviljandet af dessa ålderstillägg åt den nuvarande föreståndaren, hvilken hade

att åberopa en tjenstgöringstid af 21 år och synnerligen goda vitsord öfver sin tjenstgöring, så mycket hellre som kommitterade, med afseende å den väsentliga skilnaden mellan föreståndarens och lärarinnornas åligganden och ansvar äfvensom deras löner, ansåge, att skolans föreståndare i hvarje fall borde berättigas att komma i åtnjutande af 2 ålderstillägg, hvartdera å 500 kronor efter 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring, under det att kommitterade, i likhet med blindkommittén, ansåge, att lärarinnornas motsvarande ålderstillägg borde bestämmas till 300 kronor efter 5 och enahanda belopp efter 10 års, likaledes väl vitsordad tjenstgöring. Dessa ålderstillägg, såväl för föreståndaren som för lärarinnorna, borde dock, i likhet med ålderstilläggen å lönerna för direktorn och lärarne vid institutet för blinda, utgå af det å riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda anslag till ålderstillägg och således icke upptagas i skolans stat. Kommitterade ville således tillstyrka, att det till skolan utgående anslag måtte från och med 1895 utgå med ett från 11,000 till 13,500 kronor förhöjdt belopp.

Hvad anginge den af styrelsen gjorda framställning om anslag till nybyggnad för skolan, ville kommitterade framhålla, att, såsom redan antydts, det icke blifvit till fullo ådagalagdt, att Vexiö vore den lämpligaste platsen för en förskola för blinda, vare sig för hela landet eller ens för Götaland, derest, i enlighet med kommitterades förslag en särskild sådan skola komme att inrättas för Svealand och Norrland.

För en blifvande nybyggnad för skolan kunde möjligen äfven å annan ort tomtplats, ändamålsenligare än den nu föreslagna, stå att erhålla till billigare pris eller till äfventyrs utan någon som helst kostnad för statsverket. Då härtill komme, att, så vidt handlingarna utmärkte, tillfälle att förvärfva den föreslagna tomtplatsen i Vexiö för det uppgifna priset 12,000 kronor icke längre förefunnes, samt kommitterade, efter granskning af de uppgjorda ritningarna med tillhörande kostnadsförslag, funnit med skäl kunna ifrågasättas, huruvida ej kostnaderna för en blifvande nybyggnad för skolan skulle kunna i någon mån nedbringas, ansåge sig kommitterade böra afstyrka bifall till styrelsens framställning i denna del.

För egen del har departementschefen förklarat sig i allt väsentligt instämma i hvad kommitterade sålunda anfört, såväl beträffande blindundervisningens fullständiga ordnande, så snart lämpligen ske kunde, på sätt kommitterade föreslagit, som ock särskildt i afseende å de af styrelsen för blindskolan i Vexiö nu gjorda framställningar. Departementschefen hade dock ej kunnat finna kommitterade hafva haft tillräcklig anledning att ifrågasätta flyttning af blindskolan i Vexiö från nämnda

stad, hvarest sagda skola syntes fortfarande lämpligast böra vara förlagd, under förutsättning att kostnaderna för vare sig förhyrande eller byggande af ändamålsenlig lokal icke visade sig större der än annorstädes. Erforderlig utredning i ämnet för att kunna för Riksdagen framlägga fullständigt utarbetadt förslag till blindundervisningens ordnande i öfverensstämmelse med de af kommitterade angifna grunder syntes emellertid ej kunna, särskildt i afseende å de derför erforderliga ritnings- och kostnadsförslag, under innevarande riksdag hinna åstadkommas. På de af blindskolans styrelse anförda skäl, ansåge departementschefen emellertid vara angeläget, att den redan nu af styrelsen begärda anslagsförhöjningen beviljades äfvensom anslaget till skolan öfverflyttades från extra till ordinarie stat.

Enligt förenämnda af styrelsen uppgjorda och af kommitterade förordade förslag skulle för skolan å stat erfordras:

till aflöning åt föreståndaren	kronor 2,000: —	
» » » 3 lärarinnor, 1,000 kr. till hvarje	» 3,000: —	
» arfvode för sekreterare och räkenskapsgöromål m. m.	» 300: —	5,300: —
» öfriga i förslaget upptagna utgiftsposter, utom till ålderstillägg åt nuvarande föreståndaren	»	20,400: —
	summa kronor	25,700: —.

Härjemte skulle föreståndaren och lärarinnorna vara berättigade till två ålderstillägg, hvartdera å 500 kronor för den förre och å 300 kronor för en hvar af de senare, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjenstgöring.

Till bestridande af dessa utgifter hade beräknats:

årsafgifter af 40 elever	kronor	12,000: —
inkomst för försålda handarbeten	»	150: —
räntemedel	»	50: —
	summa kronor	12,200: —.

Till betäckande af återstoden hade styrelsen, som inberäknat två ålderstillägg åt nuvarande föreståndaren å tillhopa 1,000 kronor, begärt ett anslag å 14,500 kronor. Då emellertid nämnda ålderstillägg syntes böra, såsom kommitterade föreslagit, utgå af det å åttonde hufvudtiteln uppförda förslagsanslag till ålderstillägg och således icke uppföras å skolans stat, skulle anslaget å denna stat bestämmas till endast 13,500 kronor.

På grund af det anförda har departementschefen hemstält, att

Kongl. Maj:t måtte, med förklarande att Kongl. Maj:t ämnade för en kommande Riksdag framlägga förslag till blindundervisningens fullständiga ordnande i hufvudsaklig öfversstämmelse med omförmälda, af kommitterade angifna grunder, nu hos Riksdagen göra den framställning, som nu till behandling föreligger.

Då enligt departementschefens ofvan anförda uttalande frågan om ett definitivt ordnande af blindundervisningen ännu icke fått den utredning, att förslag i ämnet kunnat för Riksdagen framläggas, har utskottet icke funnit anledning att nu ingå i närmare pröfning af den plan härför, som blifvit af 1893 års kommitterade utarbetad. Med afseende härå har utskottet endast velat uttala, att kommitterade synas hafva på ett fullt öfvertygande sätt ådagalagt, att blindundervisningen i vårt land bör kunna med en ändamålsenlig anordning varda behörigen tillgodosedd genom de läroanstalter, som redan kommit till stånd, jemte ytterligare en förberedande skola för blinda barn. Då emellertid, såsom af statsrådsprotokollet framgår, Kongl. Maj:t har för afsigt att inom den närmaste framtiden till Riksdagen göra framställning om blindundervisningens fullständiga ordnande, anser utskottet icke lämpligt att, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, en fast organisation af blindskolan i Wexiö varder genom fastställande af stat för densamma nu beslutad, hvarigenom utan tvifvel genomförandet af de förändrade anordningar, som vid pröfningen af förenämnda fråga i hela dess vidd kunna befinnas erforderliga, skulle blifva försvåradt, och har utskottet följaktligen icke funnit sig böra tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag, att anslaget för denna må uppföras å ordinarie stat.

En förhöjning af det nu till blindskolan å extra stat utgående anslag finner utskottet deremot vara af behofvet påkallad, och har utskottet vid Kongl. Maj:ts framställning i denna del icke annat att erinra, än att ålderstilläggen åt den nuvarande föreståndaren synas böra fortfarande utgå med samma belopp som hittills, eller sammanlagdt 600 kronor, hvilket ock motsvarar hvad af 1880 års blindkommitté i detta afseende föreslagits. Då vid bibehållande af anslaget till blindskolan å extra stat ifrågavarande ålderstillägg böra derifrån bestridas, torde detta anslag, med inberäknande af förberörda belopp 600 kronor till ålderstillägg åt föreståndaren, böra uppföras med 14,100 kronor.

Utskottet hemställer alltså,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas,

att Riksdagen må till blindskolan i Wexiö för år 1895 anvisa ett extra anslag af 14,100 kronor.

Lasaretts underhåll.

Ang. förhöjning af anslaget till serafimerlasarettet.

[11.]

11:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att, under vilkor att tomten n:o 4 i qvarteret Glasbruket å Kungsholmen med derå befintliga byggnader utan ersättning och med full eganderätt samt fri från inteckning öfverlätes till staten för att införlifvas med den af karolinska mediko-kirurgiska institutet disponerade tomten n:o 3 i samma qvarter, anslaget till serafimerlasarettet måtte höjas från nuvarande belopp, 29,100 kronor, med 53,000 kronor till 82,100 kronor.

Vid föredragningen af detta ärende inför Kongl. Maj:t har departementschefen till en början erinrat, hurusom 1888 års Riksdag med bifall till Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning beviljat till *serafimerlasarettets* om- och tillbyggnad samt förseende med nödig utredning ett anslag af 465,400 kronor, deraf på extra stat för år 1889 ett belopp af 65,000 kronor, samt att återstoden af det sålunda beviljade statsanslaget utgått under de derpå följande tre åren.

För samma ändamål hade, fortsätter departementschefen, Stockholms stadsfullmägtige anvisat ett belopp af högst 244,600 kronor, att utgå under, bland andra, följande vilkor:

att kommunen tillförsäkrades att allt framgent få vid lasarettet disponera 200 sängar, deraf hälften för medellösa sjuke från Stockholms stad, dock att några af dessa sängar alltid borde hållas lediga för mottagande af personer, hvilka träffats af olyckshändelser eller hastigt påkommande sjukdomar, samt med den inskränkning i öfrigt i sängantalet, som påkallades af nödvändigheten att årligen successive utrymma alla sjukrummen för vädring och nödiga reparationer;

att kommunens dåvarande bidrag till sjukvården bibehölles oförändradt vid beloppet 20,000 kronor, till dess byggnadsföretaget blifvit utfördt och lasarettet i sitt utvidgade skick öppnadt till begagnande; samt

att under de tre första åren närmast efter denna tid bidraget skulle utgå med $\frac{6}{10}$ af kostnaden för de å frinummer vårdade sjuke från staden, utgifterna för fastigheternas underhåll och onera, för begrafningskostnad och för understöd till fattiga vid deras utskrifning deri icke inräknade; att efter denna tid ersättningen skulle utgå enligt den beräkning, att staden borde betala hvad som återstode, sedan från den på ofvannämnda sätt bestämda sjukvårdskostnaden afräknats det belopp, som å de för stadens räkning använda frisängar i förhållande till hela antalet sängar belöpte af afkastningen af de donationer till lasarettet, vid hvilka icke så-

dana vilkor voro fästade, att de ej finge tagas i anspråk för detta ändamål, dock att stadens ersättning för hvarje underhållsdag icke finge öfverstiga hvad för sjuke i allmänt rum af andra lägst erlades; samt att stadens efter dessa grunder beräknade bidrag bestämdes för fem år i sänder genom öfverenskommelse mellan lasarettsdirektionen och stadsfullmägtige; och skulle, derest vid något tillfälle sådan öfverenskommelse icke kunde träffas, anhållan göras, att Kongl. Maj:t ville bestämma afgiftens belopp för de närmaste fem åren.

Äfven Stockholms läns landsting hade lemnat bidrag till lasarettets ombyggnad, i det att landstinget år 1881 beslutit att för ändamålet anslå ett belopp af 50,000 kronor, att utgå under loppet af sex år med en sjettedel årligen, med utbetalande hvaraf början skulle göras, då anmälan hos landstinget skett, att företagets utförande blifvit betryggadt, men icke före utgången af tiden för då gällande kontrakt angående sjukvård vid lasarettet för länets sjuke, omfattande åren 1881—1884. Vid detta bidrag hade landstinget fäst följande vilkor: att från nämnda kontraktstids utgång och för all framtid skulle finnas för länets sjukvård å lasarettet tillgängliga 34 sängar, förutom de å enskild stiftelse anslagna två frisängar, samt att detta antal i mån af behof efter landstingets derom fattade beslut finge ökas till 40 utan vidare tillskott i byggnadsbidraget, och att för den tid, som förflöte efter 1884 års slut, intill dess lasarettets ombyggande enligt fastställdt förslag blifvit betryggadt, kontraktsvilkoren fortfarande skulle gälla, samt i öfrigt på de vilkor med afseende å vård och underhåll af länet tillhörande sjuke, som kunde komma att träffas mellan lasarettsdirektionen och landstinget, dock att ersättningen för de på det betingade sängantalet belöpande underhållsdagar icke finge utgå till högre belopp än i förhållande till kostnaden för hela antalet underhållsdagar å lasarettet, då deri icke finge inräknas kostnaderna för fastigheternas underhåll, onera, begrafningskostnader och understöd till fattige sjuke, samt att afdrag från nämnda ersättning borde ske för det tillskott, statsverket lemnade till länets sjukvård.

Närmare slutet af år 1891 hade, enligt hvad departementschefen vidare meddelar, de nya byggnaderna för polikliniken, medicinska gynekologiska och oftalmiatriska afdelningarna samt ekonomibyggnaden varit fullbordade och för sitt ändamål till begagnande upplåtna, så att endast ombyggnad af det för den kirurgiska afdelningen afsedda gamla lasarettshuset då återstått, hvilket arbete nu vore afslutadt. Under den tid, de redan i bruk tagna nybyggnaderna varit begagnade, hade erfarenheten ådagalagt, att kostnaderna för sjukvården inom dessa storartade samt i öfverensstämmelse med nutidens alla fordringar uppförda och inredda

byggnader högst väsentligt öfverstego motsvarande omkostnader i den otidsenliga och otillräckliga gamla lasarettsbyggnaden. Enligt hvad lasarettets direktion i skrifvelse till Kongl. Maj:t af den 25 oktober 1893 anfört, bidroge härtill förnämligast de stora anspråk, som nu ställdes på förbättrad ventilation och värmeledning med ombyte af all luft inom de för sjukvården begagnade lokaler tre gånger i timmen o. s. v. samt den ökade personal, som för sjukvårdens tillbörliga och mönstergilla upprätthållande inom ett sådant sjukhus nödvändigt påkallades.

Men om den egentliga sjukvården inom dessa nya byggnader ådragit lasarettet betydligt ökade utgifter, vore, såsom i berörda skrifvelse närmare utvecklades, detta icke mindre händelsen med de omkostnader, som drabbade lasarettet i dess egenskap af undervisningsanstalt.

Detta gälde först om poliklinikerna, som upptoge ett helt hus med särskilda rum för de olika afdelningarna, der patienterna undersöktes och föreläsningar hölles af klinikföreståndarne. Denna inrättning, centralt belägen som den vore inom hufvudstaden, hade onekligen en mycket stor betydelse icke blott för hjelpsökande, hvilka der erhölle kostnadsfri läkarevård, förbandspersedlar m. m., utan äfven för utbildning af de studerande läkarekandidaterna. De besökandes antal vid lasarettets polikliniker hade under år 1892 uppgått till minst 15,000 särskilda personer, af hvilka många upprepade gånger återkommit. Underhåll, uppvärmning, renhållning och upplysning, vattenåtgång, tjenstepersonal m. m. för detta hus medförde uppenbart rätt betydliga kostnader. Lasarettsdirektionen hade framstält detta förhållande för Stockholms stadsfullmägtige och visat, att de kostnader, som poliklinikerna förorsakade, icke kunde uppskattas till mindre än 12,000 kronor årligen. Då polikliniken visserligen mest besöktes af obemedlade från Stockholm, men på samma gång flitigt användes för den vetenskapliga delen af lasarettets verksamhetssfer, d. v. s. för den kliniska undervisningen, med hvilken staden ingenting hade att skaffa, hade lasarettsdirektionen begärt halfva beloppet, eller 6,000 kronor, af stadsfullmägtige, såsom bidrag till poliklinikernas underhållande, och detta hade äfven beviljats, i det stadsfullmägtige ökat det anslag, som tillförene för detta ändamål blifvit lasarettet tillförsäkradt, eller 2,000 kronor, till 6,000 kronor.

Vidare hade direktionen påpekat, att nybyggnaden af lasarettet, för att detsamma skulle motsvara sitt ändamål att vara den förnämsta kliniska undervisningsanstalten i vårt land, måst ske på ett helt annat sätt än den af ett vanligt sjukhus, som alls icke hade ett sådant ändamål att fylla. Utrymmet hade måst tagas till vida större än vid andra sjukhus. I sjuksalarne, åtminstone de större, hade plats måst beredas för

minst 50 kandidater jemte de sjuka. De vetenskapliga institutionerna: föreläsnings- och operationssalar, laboratorier af flerehanda slag o. s. v. hade kostat stora summor och gjorde detsamma fortfarande genom den särskilda betjening de kräfde, genom betydligt ökade kostnader för upplysning, uppvärmning ventilering m. m. Det vore hardt när omöjligt att beräkna dessa kostnader, men utan tvifvel uppginge de till ett ganska högt belopp.

Samtliga utgifterna för sjukvården vid serafimerlasarettet, således de oberäknade, som utgått för fastigheternas underhåll och onera, för begrafningskostnader och understöd till fattiga vid deras utskrifning, hade år 1892, det första hela år, under hvilket de nya lokalerna varit begagnade, uppgått till 184,562 kronor. Jemfördes detta år med år 1890, det sista då ännu ingen inflyttning egt rum i de nya byggnaderna, funne man, att samma utgifter då uppgått till endast 122,358 kronor, eller 62,204 kronor mindre än år 1892. Dagliga medelantalet vårdade hade visserligen varit något högre under det sistnämnda året, eller 210 mot 194 år 1890, men detta verkade ej i någon väsentlig mån till utjemnande af den så mycket ökade kostnaden.

Till ledning vid bedömande af det förhållande, hvari utgifterna för sjukvården stigit till följd af alltjemt ökade anspråk och stigande pris, hade lasarettsdirektionen anfört följande.

Dagkostnaden i medeltal för hvarje sjuk utgjorde vid lasarettet:

år 1852 20 sk. 9 runst. banko, eller omkring		62	öre
„ 1862		92,08	„
„ 1872	1 krona	20¼	„
„ 1882	1 „	48 7/10	„
„ 1892	2 „	10	„

Det sistnämnda året hade likväl hela den för poliklinikerna beräknade utgiften 12,000 kronor, och derutöfver 8,000 kronor, som ansetts motsvara kostnaden för underhåll af och betjening i de till undervisningen afsedda lokaler i det nya sjukhuset m. m., frånräknats utgifterna för sjukvården och således ej medtagits i sagda fördelning. Bokslutet för år 1892 utvisade, att utgifterna öfverstigit inkomsterna med 46,539 kronor, allt i rundt tal, sedan å ena sidan afdragits 71,051 kronor, influtna för till Stockholms stad försålda tomtdelar, hvilket belopp åter utgått till fyllnad i nybyggnadskostnaden, och, å den andra, 17,552 kronor, utbetalda såsom brandförsäkringsafgift för all framtid för de nya byggnaderna samt för omkostnader vid tomtdelarnes försäljning.

Häraf framginge uppenbart, att lasarettets ekonomiska ställning vore i hög grad bekymmersam redan under nuvarande förhållanden, då sängantalet der vore inskränkt till 250, och att tillgångar fullständigt saknades för underhåll af de 150 sjuksängar derutöfver, som den för kirurgiska afdelningen afsedda byggnaden vore påräknad att innehålla.

Hela det räntebärande kapital, öfver hvars afkastning lasarettsdirektionen hade att förfoga för sjukvården och byggnadernas underhåll m. m., bokfördt under namn af »allmänna lasarettsfonden», hade vid slutet af år 1892 utgjort 835,310 kronor samt vore tillkommet genom gåfvor eller testamenten, hvilka förr rikligen tillflutit lasarettet, men som under senare åren, då så många andra välgörenhetsinrättningar uppstått, nästan helt och hållet upphört. Lades härtill Sederholmska fondens kapital, 56,402 kronor, hvaraf räntan hittills utgått till nybyggnaden, men som efter dennas fullbordande blefve att tillgå för lasarettets underhåll, samt lifräntefonden, som i mån af lifräntetagarnes frånfälle blefve för samma ändamål tillgänglig, skulle summan komma att uppgå till 995,281 kronor, allt i rundt tal, så framt ej de i så väsentlig mån ökade utgifterna tvingade lasarettsdirektionen att för dessas betäckande använda större eller mindre del af kapitalet.

Detta senare vore emellertid nu händelsen. På sätt redan blifvit framhållet, hade år 1892 uppstått en brist af 46,539 kronor allenast å lasarettets underhållskostnader. En i det närmaste lika stor brist vore år 1893 att motse, och äfven år 1894 kunde ej undgå att medföra betydlig förlust, så framt ej heller då något ökadt understöd af statsverket kunde påräknas. Dertill komme fyllande af den ej ringa del af byggnadskostnaden, hvarmed denna öfverstigit den beräknade, och som ej blifvit betäckt medelst de 71,051 kronor, hvilka från Stockholms stad erhållits för sålda tomtdelar, afsedda för gatureglering. Huru stor denna brist blefve, kunde ännu icke med noggrannhet uppgifvas, innan byggnadsarbetet fulländats och nödiga inventarier anskaffats för den kirurgiska afdelningen, men sannolikt komme den ej att understiga 50,000 kronor. Då inga andra medel funnes att tillgå, måste allt detta gäldas af lasarettets kapital, som följaktligen vid slutet af år 1894 torde hafva minskats med 170,000 kronor eller derutöfver.

Anledningen, hvarför byggnadsanslaget blifvit på omförmälda sätt öfverskridet, syntes i främsta rummet få tillskrifvas, att kostnadsberäkningarna uppgjorts år 1886, då materialier och arbetslöner voro jemförelsevis billiga, men att arbetet ej kunnat börjas tidigare än under år 1889, från hvilket år statsanslaget började utgå, samt att de förnämsta entreprenadkontrakten måst uppgöras det derpå följande året

under en mycket ogynsam tid, då byggnadsarbeten betingade ett betydligt högre pris.

Något bestämdt hinder funnes visserligen ej för användande af någon del af kapitalet till betäckande af lasarettets skulder, enär de flesta bland gifvarne öfverlemnat sina gåfvor utan förbehåll, men uppenbart vore, att i samma mån kapitalet med deraf påräknelig inkomst minskats, blefve det omöjligt för lasarettsdirektionen att utan väsentligt ökade inkomster från annat håll upprätthålla lasarettets verksamhet, än mindre möjligt att vidare utveckla densamma. Ett sådant tillgripande af kapitalet borde på sin höjd kunna ifrågasättas vid någon högst nödvändig tillfällig utgift, men aldrig för bestridande af det ordinarie underhållet. I motsatt fall och med den betydliga brist, som redan derå yppat sig och som än mer vore att motse, så framt lasarettet skulle kunna i sitt utvidgade skick, med 400 sängar, underhållas utan andra än nu påräkneliga tillgångar, skulle det ej dröja många år, innan hela kapitalet vore förbrukadt.

Visserligen borde ställningen hädanefter så till vida förbättras, att så väl från Stockholms stad som från Stockholms län ökade sjukvårdsafgifter vore att påräkna. Enligt den med Stockholms stad träffade öfverenskommelse skulle nemligen, på sätt redan blifvit anfördt, stadens bidrag för vård å lasarettet af medellöse sjuke, tillhörande Stockholms kommun, under de tre närmaste åren, sedan byggnadsföretaget blifvit utfördt och lasarettet i dess utvidgade skick öppnadt till begagnande, utgå med sex tiondedelar af kostnaden för de å frinummer vårdade sjuke från staden, utgifterna för fastigheternas underhåll och onera, för begrafningskostnad och för understöd af fattige vid deras utskrifvande deri ej inräknade. Direktionen ansåge ej något tvifvel kunna hysas, att denna höjda ersättning skulle utgå, sedan byggnadsarbetet till alla delar fulländats, om än sängantalet tills vidare måste inskränkas, allt under förutsättning att lasarettet ständigt tillhandahölle kommunens sjuka de 200 sängar, som utlofvats.

Hittills hade enligt med staden år 1872 träffad öfverenskommelse, hvars fortfarande, intill dess byggnadsarbetet blifvit fullbordadt, stadsfullmägtige gjort till vilkor vid byggnadsanslagets beviljande, stadens bidrag för samma ändamål utgjort 20,000 kronor årligen. Underhållsdagarnes antal för 846 fattiga sjuka från staden, hvilka år 1892 vårdats å lasarettet, hade uppgått till 32,715, för hvilka lasarettet i ersättning uppburit af staden 20,000 kronor, eller omkring 61 öre för hvarje underhållsdag. Lasarettets utgift för dessa 846 patienter från Stockholms stad hade deremot uppgått till 68,707 kronor, eller 48,707 kronor mer

än den ersättning, som derför uppburits. Då under år 1892 dagkostnaden i medeltal för hvarje sjuk uppgått till nära 2 kronor 10 öre och under förutsättning af samma dagkostnad samt lika antal underhållsdagar för fattige fripatienter från Stockholms stad, skulle enligt förenämnda öfverenskommelse för hvart och ett af åren 1894—1896, då ersättningen till lasarettet skulle utgå med sex tiondedelar af kostnaden, lasarettet hafva att af staden utbekomma i rundt tal 41,220 kronor eller 21,220 kronor mer än år 1893. Äfven på de 13,186 underhållsdagarna för fattiga sjuka från Stockholms län hade lasarettet gjort betydlig förlust, men hädanefter komme länet att lemna i det närmaste full godtgörelse för underhållet af dess fattiga sjuka.

Det vore helt naturligt, att lasarettets utgifter äfven för betalande sjuka i allmänt rum efter hand betydligt ökats, sedan dagkostnaden i så hög grad tillväxt. Lasarettsdirektionen hade dock ej ansett sig böra föreslå afgiften för dessa till högre belopp, än som vid öfriga sjukhus i staden erlades för samma klass af patienter tillhörande kommunen, eller 75 öre för dag. Vid alla öfriga sjukhus ålades väl sådana patienter från landsorten en högre afgift, eller 1 krona 50 öre för dag, men då serafimerlasarettet ej utgjorde en sjukvårdsanstalt endast för hufvudstaden och emottagit flere betydande donationer, afsedda uteslutande eller företrädesvis till gagn för patienter från andra delar af landet, hyste direktionen stor tvekan att affordra dessa någon högre afgift, än som af stadens invånare erlades, hvilket för öfrigt i ingen händelse borde kunna ifrågasättas för det stora antalet betalande patienter från Stockholms län, hvars landsting icke allenast bidragit med anslag till lasarettets ombyggnad, utan äfven för länets på friplatser intagna sjuka erlade en långt mer tillfyllestgörande betalning än hittills varit fallet med Stockholms stad.

Underhållsdagarne för betalande i allmänt rum hade 1892 utgjort ett antal af 29,610, och, då hvarje underhållsdag i medeltal kostade lasarettet 2 kronor 10 öre, kostnaden för byggnadernas underhåll, onera m. m. ej inräknad, men i ersättning derför endast betalades 75 öre, hade lasarettets förlust härå uppgått till icke mindre än 39,973 kronor 50 öre.

Mot afgiftens höjande för patienter af denna klass funnes tungt vägande skäl icke blott i lasarettets egenskap af välgörenhetsanstalt utan äfven med afseende derå att, i händelse afgiften ökades utöfver hvad inom hufvudstadens öfriga sjukhus erlades, patienternas antal sannolikt komme att väsentligt minskas och i samma mån det för undervisningen nödvändiga sjukmaterialet att tryta.

Till följd af den förlägenhet, hvari lasarettet sålunda råkat, nödgades direktionen anhålla om statens mellankomst för att sätta lasarettet i tillfälle att nöjaktigt upprätthålla sin verksamhet särskildt såsom undervisningsanstalt och förekomma detsammas fullständiga ekonomiska obestånd.

För närvarande utginge af statsmedel som ordinarie anslag för lasarettets underhåll ett årligt belopp af 29,100 kronor, hvarjemte lasarettet af bötesmedel, kollektmedel, biljardafgifter samt burskapsafgifter vore tillförsäkrad en inkomst, hvilken till beloppet årligen vexlade, men som år 1892 uppgått till 1,291 kronor 45 öre. Dessa voro de enda bidrag af offentliga medel, lasarettet åtnjöte, hvilka alla blifvit detsamma anvisade för »lasarettets underhåll», till väsentlig del redan under senare hälften af förra århundradet.

Något särskildt statsanslag till betäckande af lasarettets utgifter i egenskap af undervisningsanstalt, som likväl under nuvarande förhållanden ådroge detsamma ganska betydliga utgifter, hade deremot icke ifrågakommit, hvartill anledningen syntes böra sökas deri, att några kostbarare anordningar först nu vidtagits inom lasarettet till befrämjande af detta ändamål.

Beträffande tillkomsten af förenämnda anslag å 29,100 kronor tillåter sig utskottet att hänvisa till den från lasarettsdirektionens skrifvelse å sid. 57 och 58 i statsrådsprotokollet intagna redogörelse och vill derifrån endast meddela, att i berörda statsanslag ingår ett belopp af 2,400 kronor, som ursprungligen till lasarettet utgått från allmänna hospitalsfonden såsom bidrag till sjukvård för patienter från Stockholms län å lasarettet men från och med år 1877 uppförts å riksstaten och derstädes jemte det lasarettet förut tilldelade statsanslag samt anslag till andra lasarett upptagits under rubriken »lasaretts underhåll». Detta sistnämnda belopp tillgodokomme emellertid, enligt hvad direktionen anfört, egentligen uteslutande Stockholms län sålunda, att beloppet afdroges å hvad länet enligt kontrakt skulle betala för vård å lasarettet af patienter från länet, en förmån, hvars bibehållande länets landsting, enligt hvad förut blifvit förmäldt, äfven för framtiden påyrkade. Det statsanslag, hvaröfver direktionen kunde förfoga, minskades följaktligen med motsvarande belopp, eller till 26,700 kronor.

På sätt redan blifvit nämndt, vore lasarettet förpligtadt att fortfarande tillhandahålla 200 sängar för Stockholms stads sjuke samt intill 40 för sjuke från Stockholms län. Lades härtill de frisängar, lasarettet på grund af mottagna donationer åtagit sig att underhålla i öfverensstämmelse med gifvarnes föreskrifter, uppginge hela antalet

sängar, som lasarettet vore förbundet upprätthålla, till omkring 260. Från öfriga delar af riket, utom Stockholms stad och län, hade år 1892 varit å lasarettet intagne 482 sjuke, hvaraf 34 å frinummer.

Ett ökadt sängantal vore således högeligen af behofvet påkalladt äfven för tillgodoseende af landsortens berättigade anspråk.

För att i någon mån belysa, huru verkligen trängande krafven på en förbättring af serafimerlasarettets ekonomiska ställning vore från *den kliniska undervisningens* synpunkt, hade lasarettsdirektionen å ena sidan i korthet påmint om planen för undervisningens anordnande vid lasarettet i dess fullfärdiga, föryngrade skick, och å den andra sidan lemnat en inblick i de betydliga inskränkningar i denna plan, hvilka blefve en nödvändig följd af anstaltens bristande underhållsmedel.

De praktiskt medicinska vetenskapernas rastlösa utveckling hade i vårt land liksom i alla kulturländer tvingat till en fortgående utbrytning af en mängd special-grenar, hvilka efter hand fått egna målsmän vid undervisningsanstalterna och hvilkas studium möjliggjorts först genom upprättandet af egna kliniker. Ett oafvisligt behof vid lasarettets nybyggnad hade alltså varit att skaffa nödigt utrymme åt den dittills vid lasarettet så styfmoderligt behandlade gynekologiska kliniken. Lika oundgängliga vore särskilda tidsenliga institutioner för oftalmologiens och nervpatologiens studium under ledning af dessa vetenskapers nyförvärfvade målsmän vid karolinska mediko-kirurgiska institutet. Förutom dessa helt nya institutioner tarfvade äfven de medicinska och kirurgiska klinikerna en ganska betydlig utvidgning, för att det stigande antalet medicine studerande skulle kunna på ett tillfredsställande sätt der erhålla sin utbildning. Ett synnerligen vigtigt vilkor för detta måls uppnående låge i upprättandet af två parallelkliniker af hvartdera slaget. Det stora lärjungeantalet kunde då fördelas på båda de kirurgiska och båda de medicinska klinikerna, hvarigenom dels de studerandes utbyte af tjenstgöringen ovilkorligen skulle blifva större, dels ock det oaktadt ett större antal studerande skulle kunna inom samma tid fullgöra sin tjenstgöring. Alla dessa önskemål vore nödtorfteligen tillgodosedda inom det nya lasarettet. Dess 400 sängar skulle så fördelas, att omkring 180 komme på den medicinska, omkring 140 på den kirurgiska, 20 på den nevrologiska och omkring 30 på hvardera af de gynekologiska och oftalmologiska klinikerna. Men ej nog med att det nya sjukhuset kunde erbjuda plats åt ett för den kliniska undervisningens behof tillräckligt antal sjuke, det vore ock i besittning af fullt tidsenligt ordnade och inredda kliniska laboratorier, föreläsnings- och undersökningsrum samt operationssalar. Der-

till komme slutligen den för undervisningen så ytterst vigtiga poliklinikken, som i rymliga och ljusa lokaler erbjöde plats för ett högst betydligt antal hjelpsökande och tillika hyste rikligt med undersöknings- och föreläsningsrum för de studerande.

Af den föregående utredningen af lasarettets ekonomiska ställning framginge, hurusom underhållet till och med af det nuvarande sängantalet (omkring 250) under bestående förhållanden vore oförenligt med lasarettets befintliga tillgångar. Dertill komme, att den under byggnadstidens senaste skede vidtagna provisoriska fördelningen af kliniklokalerna skulle, för längre tid tillämpad, innebära så allvarliga olägenheter, att en ändring deri vore så godt som nödvändig, ehuru stegrade kostnader såväl för utrustning af isynnerhet den nya operationsbyggnaden som för sjukvårdspersonalens ökning derigenom måste blifva en följd. För närvarande vore nemligen i den medicinska klinikens byggnad inrymda såväl den medicinska som den kirurgiska kliniken äfvensom ett sjukrum för gynekologiska patienter. I följd af denna anordning hade ingen annan lokal kunnat erhållas för den kirurgiska klinikens operationsafdelning än tre de bästa rummen tillhörande de kliniska laboratorierna. Utan all särskild utrustning för nämnda ändamål, med dertill otillräcklig dager och dåligt utrymme för klinikanterna, kunde denna lokal icke utan verklig våda för de sjuke fortfarande användas som operationsafdelning. Då dertill lades, dels att den medicinska kliniken redan vore i besittning af ett tillräckligt stort statsanslag för fullständig inredning af sitt välbehöfliga laboratorium, dels att den kirurgiska kliniken fått en ny, fullt tidsenligt inrättad operationsbyggnad, hade lasarettsdirektionen ansett som sin pligt att, så snart den nödvändigaste inredningen af sistnämnda byggnad hunnit anskaffas låta såväl den som laboratorierna komma till deras rätta användning. För att emellertid icke i samband med denna anordning mer, än hvad oundgängligt vore, höja lasarettets underhållskostnader, såge sig direktionen nödsakad att, intilldess ökadt anslag kunde erhållas, låta utrymma hela den gynekologisk-oftalmologiska byggnaden samt belägga endast halfva den gamla lasarettsbyggnaden, d. v. s. den kirurgiska och nevrologiska klinikens hus. För den närmaste framtiden blefve alltså de med den nya lasarettsbyggnaden för undervisningens främjande afsedda ändamål högst bristfälligt uppfylda. De oftalmologiska och nevrologiska klinikerna blefve, den förra med betydligt reduceradt sängantal (20 för hvardera), inskjutna inom hvar sin sjukafdelning, tillhörig den medicinska kliniken. Den gynekologiska afdelningen blefve fortfarande med sina fem sängar obrukbar för klinisk undervisning. De medicinska

och kirurgiska klinikernas patientantal blefve lägre än före lasarettets ombyggnad, resp. 120 och 84 sängar. Någon tudelning af dessa kliniker blefve allt jemt omöjlig, och för att den kliniska undervisningen derstädes skulle kunna upprätthållas hela året om, enligt karolinska institutets stadgar § 62, nödgades klinikföreståndarne fortfarande, såsom nu provisoriskt tillämpats, vexelvis hvar femte månad helt och hållet afstå från sin afdelning, en anordning, som redan visat sig högst olämplig med hänsyn såväl till den konseqventa och planmessiga ledningen af sjukvården inom hvarje afdelning som ock till lärarnes egen fortgående utveckling. Att genom denna anordning äfven de studerandes behof blifvit högst ofullständigt tillgodosedda, framginge bäst deraf, att hvarje svensk medicine kandidat måste efter afslutad propedeutisk tjenstgöring vänta ett helt år på tillträde till serafimerlasarettets kliniker.

Då, såsom redan blifvit framhållet, medel i sjelfva verket saknades att underhålla till och med det nu belagda antalet sängar, syntes utan vidare motivering framgå, huru ytterligt behöfligt, särskildt från den kliniska undervisningens synpunkt, det vore, att serafimerlasarettet snarast möjligt komme i åtnjutande af ökadt statsanslag.

Lasarettsdirektionen förlitade sig så mycket mer på att detta skulle beviljas, då i betraktande toges, att lasarettet af egna medel tillskjutit för ombyggnaden mer än 400,000 kronor, hvilkas afkastning, om den fått användas för sjukvården, skulle i väsentlig mån hafva undanröjt de nuvarande svårigheterna.

I hög grad beklagligt vore, i fall bristande tillgångar, sedan de dyrbara och af läkarevetenskapens främste målsmän med längtan motsedda tidsenliga byggnaderna blifvit fullbordade, skulle göra dessa till stor del öfverflödiga genom att omöjliggöra deras utrustning och underhåll i det fullständiga skick, som ursprungligen varit afsedt och som för den kliniska undervisningens tillgodoseende betraktades som nödvändigt.

Att noggrant beräkna det årsanslag, som kräfdes för beläggande af hela det sängantal, för hvilket serafimerlasarettet i dess utvidgade skick vore afsedt, måste naturligtvis vara förenadt med stora svårigheter. Vid det öfverslag, direktionen i sådant afseende gjort, hade direktionen låtit sig angeläget vara att komma till lägsta möjliga utgiftssummor.

Den beräkningsgrund, som säkrast ledde till målet, syntes vara att först undersöka, huru stort ökadt anslag erfordrades för att underhålla det nuvarande antalet af 250 sängar, hvilken uträkning kunde

grundas på faktiska siffror, och derefter taga under pröfning den sannolika kostnaden för sängantalets tillökande med ytterligare 150.

Af senaste årsberättelse framginge, på sätt redan nämnts, att utgifterna öfverstigit inkomsterna med 46,539 kronor. Till betäckande af en dylik brist för framtiden hade lasarettet visserligen att motse ökade sjukvårdsafgifter från Stockholms stad och län; men då denna ökning ej kunde beräknas högre än till 21,000 kronor från staden och omkring 10,000 kronor från länet, återstode en brist af 15,500 kronor. Äfven om åtskilliga besparingar kunde under den närmaste framtiden genomföras, på sätt direktionen hoppades, komme dessa säkert att uppvägas af den stegring i utgifter, som blefve en följd af inflyttningen i den ombyggda kirurgiska afdelningen samt den nya operationsbyggnadens och hela det kliniska laboratoriets öppnande till begagnande. Då derjemte måste tagas i beräkning, dels att lasarettets räntebärande kapital, på sätt förut framhållits, torde, före ingången af år 1895, hafva minskats ej obetydligt utöfver de belopp, som tillkomme genom dispositionsrätten öfver Sederholmska och, efter hand, lifräntefonden, dels ock den väsentligt ökade kostnaden för de stora byggnadernas underhåll, hvilken syntes kunna uppskattas till minst 6,000 kronor årligen, ansåge direktionen det nuvarande årliga statsanslagets ökande med 20,900 kronor eller till 50,000 kronor vara den minsta möjliga summa, som erfordrades för betryggande af lasarettets ekonomiska ställning, med bibehållande af det nuvarande för undervisningen högst otillräckliga antalet sängar.

För att närmelsevis utröna, huru stort anslag härutöfver blefve nödvändigt, om sängantalet ökades till det med lasarettets ombyggnad afsedda antalet af 400, hade direktionen ansett följande beräkningsgrund lämpligast kunna antagas.

Det antal nya sängar, som skulle uppsättas, blefve 150, hvaraf, under vanliga förhållanden, $\frac{4}{5}$ eller 120 kunde antagas blifva i medeltal dagligen belagda. Dagkostnaden för dessa nytillkomna sängar borde kunna beräknas något lägre än den verkliga kostnaden år 1892, enär vissa utgiftsposter ej tillväxte i samma förhållande som sängantalet, i främsta rummet aflöningar åt tjenstemän. Antoges dagkostnaden till 2 kronor, skulle detta för 120 sängar utgöra 87,600 kronor för år.

Vid beräkning af den ersättning härför, lasarettet kunde påräkna, hade antagits ungefär samma fördelning de olika klasserna emellan som år 1892, dock med någon inskränkning i det antal sängar, som af Stockholms län bekostades, men med motsvarande tillökning för betalande i allmänt rum och frisängar.

Inkomsten efter denna beräkningsgrund skulle då i runda tal blifva följande:

Stockholms stad för 50 dagligen belagda frisängar, $\frac{6}{10}$ af kostnaden eller 1: 20 per säng	kronor	21,900: —
Betalande sjuke i allmänt rum för 50 sängar à 75 öre	„	13,687: —
Stockholms län för 6 sängar à 2 kronor	„	4,380: —
14 frisängar	„	— — —
summa	kronor	39,967: —.

En brist skulle sålunda uppstå af 47,633 kronor och med tillägg af de 20,900 kronor, som erfordrades för underhåll af det nuvarande sängantalet, skulle hela det ökade årliga statsanslag, som blefve nödvändigt för lasarettets upprätthållande med det afsedda sängantalet af 400, uppgå till 68,533 kronor.

Skulle det emellertid finnas omöjligt att för det närvarande bereda lasarettet ett så betydligt förhöjdt statsanslag, hoppades direktionen på bifall till något af de lägre belopp, som erfordrades för tillökning af det nuvarande sängantalet med exempelvis 100 eller åtminstone 50.

I det förra fallet påkallades en tillökning i det nuvarande anslaget med i rundt tal 53,000 kronor och i det senare med ett belopp af 37,000 kronor.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hade direktionen anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes hos Riksdagen göra framställning om en ökning af det nuvarande årliga statsanslaget till serafimerlasarettet med belopp, som direktionen alternativt föreslagit till 68,000 kronor, 53,000 kronor, 37,000 kronor eller 20,900 kronor.

Efter remiss hade karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarekollegium inkommit med yttrande i anledning af direktionens framställning och dervid, bland annat, andragit följande.

Den uppoffring, som från statens sida enligt gjorda beräkningar erfordrades för att omförmälda för läkareutbildningen i vårt land så ytterst vigtiga undervisningsanstalt i sitt föryngrade och fullt tidsenliga skick verkligen skulle kunna fylla sin bestämmelse, vore visserligen i och för sig icke ringa, men en jemförelse med hvad i andra länder staten ansett sig böra offra för likartade institutioner visade tydligen, att den af lasarettsdirektionen begärda årliga anslagsökningen af 68,000 kronor vore ganska måttlig för en anstalt med så stor uppgift. I sådant afseende hade lärarekollegiet anfört exempel, hemtade dels från de under likartade förhållanden arbetande kliniska

sjukhusen i Kristiania och Köpenhamn, dels från några af de mindre tyska universitetsstädernas kliniker; och tillåter sig utskottet att hänvisa till denna å sid. 64 och 65 i statsrådsprotokollet intagna redogörelse.

Lärarekollegiet hade vidare erinrat, hurusom på 1850-talet patienternas antal vid serafimerlasarettet uppgått till öfver 300, men att detta antal måst betydligt nedsättas från början af 1860-talet i samband med en ombyggnad af lasarettet. För afhjelpande af det trångmål, som förorsakades genom denna nedsättning af patientantalet, hade lärarne i medicin och kirurgi utan något bidrag från statens sida åtagit sig äfven poliklinisk undervisning. Med det alltjemt stigande antalet studerande och de alltmer öfverfylda och i allo otidsenliga lokalerna växte emellertid svårigheterna för såväl sjukvården som undervisningens behöriga utöfning. För afhjelpande häraf hade med noggrant beaktande af den kliniska undervisningens behof uppgjorts det förslag, som, efter att hafva blifvit vederbörligen granskadt samt af Kongl. Maj:t och Riksdagen godkändt, tillämpats vid lasarettets om- och tillbyggnad, så att detta numera hade plats för 400 sjuksängar.

Genom en reduktion af det i lasarettets byggnadsplan afsedda sängantalet till 350 och än säkrare till 300 ansåge lärarekollegiet tudelningen af de kirurgiska och medicinska klinikerna omöjliggjord och dermed ett mycket vigtigt önskemål med lasarettets nybyggnad förfeladt, ty med ett så litet sängantal, som då komme på hvarje kliniks lott, kunde ej ett för klinisk undersökning tillräckligt omvexlande sjukmaterial vinnas. Ännu sorgligare stälde sig utsigterna för den kliniska undervisningen vid serafimerlasarettet, om af brist på medel sängantalet ännu längre tid måste bibehållas vid det nuvarande, eller 250. Lasarettsdirektionen hade visserligen redan i sin skrifvelse berört det från undervisningens synpunkt bristfälliga i de nuvarande förhållandena inom lasarettet: gynekologisk undervisning omöjlig på en afdelning med 5 sängar, den oftalmologiska kliniken förkrympt till 20 sängar, de medicinska och kirurgiska klinikerna betydligt mindre än före lasarettets ombyggnad. Men lärarekollegiet ansåge sig skyldigt att ytterligare beröra en bland de nu rådande kliniska anordningarna, enär en ändring deri enligt kollegiets öfvertygelse vore enda sättet att afhjelpa ett nu nödtvunget ettårigt afbrott i den sjukhustjenstgöring, som ålåge hvarje svensk medicine kandidat. Den här afsedda anordningen af en hela året om fortgående medicinsk och kirurgisk klinik, hvarvid undervisningen bestredes å hvardera afdelningen 4 månader i sträck af hvardera klinikföreståndaren, hade tillkommit på initiativ af de kliniske

lärarne för att i möjligaste mån minska följderna af de särdeles ogynsamma förhållanden, som vid lasarettet inträffade mot midten af 1880-talet. Just vid ett tidskede, då lasarettets patientantal var i ständigt sjunkande på grund af det gamla sjukhusets alltmer förfallna och urmodiga skick, inträdde nemligen en starkare stegring i de medicine studerandes antal än någonsin förr. Den kliniska undervisningen hade af ålder meddelats under 8 månader på året; de båda kliniske lärarne inom hvartdera läroämnet alternerade med undervisningen olika dagar i veckan på hvar sin afdelning; antalet samtidigt tjenstgörande klinikanter var obegränsadt. Då på de flesta af de efterföljande specialklinikerna en begränsning af antalet tjenstgörande varit på grund af lokalernas beskaffenhet absolut nödvändig, hade för hvarje medicine kandidat efter lasarettstjenstgöringens slut uppstått en allt längre väntetid, innan han fått fortsätta vid de nyssnämnda klinikerna. Under sådana förhållanden hade det otvifvelaktigt varit till verklig fromma för de studerande med afseende på utbytet af deras kliniska tjenstgöring, att ett maximiantal af samtidigt tjenstgörande vid hvarje klinik blifvit af universitetskanslern fastställdt och att i stället tiden för klinisk undervisning utsträckts till hela året. I samband med inrättandet af en två månaders obligatorisk tjenstgöring vid den nevrologiska och den oftalmologiska kliniken hade det synts lärarekollegiet nödvändigt att ännu ytterligare inskränka antalet tjenstgörande vid de båda största klinikerna (från 50 till 40) för att på sådant sätt i någon mån motväga olägenheterna af den samtidigt vid dessa kliniker från 8 till 6 månader nedsatta tjenstgöringstiden. Om det ock vore att hoppas, att undervisningens resultat härigenom blifvit bättre, än det eljest skulle varit, så hade å andra sidan genom denna anordning, såsom redan framhållits, uppstått för hvarje kandidat en väntetid af omkring ett år mellan afslutandet af den propedeutiska och börjandet af lasarettstjenstgöringen. Detta afbrott vore i sjelfva verket nästan liktydigt med en lika lång förlängning af den redan förut så dryga och dyrbara studietiden, enär det infölle under ett skede deraf, då den unge kandidatens praktiska utbildning ännu vore för ofullständig för att göra honom kompetent till några läkarevikariater, och licentiatexamen ännu för aflägsen, för att han skulle kunna använda väntetiden till aflägganden af tentamina. Att denna högst beklagliga förlängning af den svenske läkarens studietid måtte snarast möjligt afhjelpas, kunde alltså lärarekollegiet ej nog varmt anbefalla till Kongl. Maj:ts och Riksdagens upplysta beaktande, och detta mål ernåddes enligt lärarekollegiets förmenande genom en tudelning af de medicinska och kirurgiska klinikerna.

Äfven från en annan synpunkt ville lärarekollegiet framhålla vigten af att serafimerlasarettets sängantal höjdes till det i byggnadsplanen afsedda. De kliniske lärarne, hvilka nu under åratal pröfvat detta undervisningssystem med alternerande 4 månaders tjenstgöring året om, hade redan länge med stegrad längtan motsett ett slut på detta öfvergångsstadium. Att hvar femte månad med ens afstå från hela sin sjukafdelning utan tillfälle att få följa de fall, hvars behandling man inledt, utan rätt att under 4 månaders tid för egen del lägga in en enda patient, innebure för den intresserade klinikföreståndaren och praktiske läkaren en verklig uppoffring och måste äfven ofelbart såväl hämma hans egen fortgående vetenskapliga utbildning som ock försvaga det inflytande, han borde utöfva såsom ansvarig chef för en sjukhusafdelning. Endast genom ökandet af sängantalet till 400 kunde enligt lärarekollegiets åsigt två kirurgiska och två medicinska parallelafdelningar upprättas af den storlek, att de hvardera kunde skänka ett tillräckligt sjukmaterial för en tillfredsställande klinisk undervisning.

Lärarekollegiet sammanfattade sitt uttalande i frågan sålunda, att lärarekollegiet i likhet med direktionen för serafimerlasarettet hyllade den åsigten, att det understöd, hvaraf lasarettet vore i oundgängligt behof för att kunna fylla sin uppgift såsom den undervisningsanstalt, vid hvilken alla svenska läkare författningsenligt måste erhålla den väsentligaste delen af sin praktiska utveckling, borde, i likhet med hvad förhållandet vore i andra länder med likartade institutioner, utgå af statsmedel; att enligt lärarekollegiets åsigt det nämnda ändamålet ej kunde vinnas med ett mindre statsanslag än det, som kräfdes för underhåll af hela det sängantal, hvarför serafimerlasarettets nybyggnad vore afsedd; att med ett sängantal af 350 eller 300 visserligen den fördelen skulle vinnas, att det nuvarande allt för knappa sjukmaterialet på de bestående klinikerna skulle kunna i någon mån höjas, men ej derhän, att en tudelning af de medicinska och kirurgiska klinikerna skulle kunna ske, och dymedelst den beklagliga stockningen på studiebanan kunna häfvas, samt att, om det af lasarettsdirektionens alternativa förslag, som slutade på det lägsta beloppet, skulle blifva antaget, en stor del af det nybyggda och i alla afseenden efter tidens fordringar lämpade serafimerlasarettet måste stå öde och obegagnadt, och klinisk undervisning på fem särskilda kliniker fortfarande meddelas med ett sjukantal, vida mindre än det, som i det gamla serafimerlasarettet redan på 1850-talet stått undervisningen till buds på tvenne kliniker och med ett mångdubbelt mindre antal studerande.

Slutligen hade universitetskanslern den 5 sistlidne december af-

gifvit infordradt utlåtande i ämnet och dervid under åberopande af de skäl, hvilka blifvit anförda såväl af serafimerlasarettets direktion som af karolinska institutets lärarekollegium, ansett sig böra på det lifligaste tillstyrka, att Kongl. Maj:t täcktes hos Riksdagen göra framställning om en ökning af det nuvarande årliga statsanslaget till serafimerlasarettet med i rundt tal 68,000 kronor.

Departementschefen har vidare anmält, hurusom karolinska institutets lärarekollegium enligt en till universitetskanslern den 23 november 1893 aflåten skrifvelse ansett, att i sammanhang med berörda af serafimerlasarettets direktion gjorda framställning borde behandlas en af lärarekollegiet väckt fråga om återförvärfvande från serafimerlasarettet till karolinska institutet af en till 11,796 qvadratfot uppgående del af den tomt i qvarteret Glasbruket å Kungsholmen, som på grund af kongl. brefvet den 16 juni 1816 inköpts för att upplåtas till institutet. Härom hade lärarekollegiet i nyssnämnda skrifvelse anfört följande.

Efter det från serafimerlasarettet, som behöfde en sjötomt för anläggning af en tvättanstalt, gjorts framställning derom, att ifrågavarande tomtområde måtte få af lasarettet för evärdlig tid inlösas eller ock för en tid af minst 50 år ställas till lasarettets disposition mot erläggande af en årlig, en gång för alla bestämd hyressumma, hade genom kongl. bref den 20 januari 1837 området blifvit på 50 år åt serafimerlasarettet upplåtet mot en hyra af 200 riksdaler banko årligen. Sedan lasarettet emellertid på platsen uppfört ett tvätthus, i brandförsäkringsvärde uppskattadt till 6,666 rdr 32 sk. banko, hade Rikets Ständer, på derom gjord framställning, år 1854 för sin del beslutit, att platsen finge utan afgift åt serafimerlasarettet för alltid öfverlåtas, och i sammanhang dermed lemnades åt karolinska institutet ett årsanslag af 200 rdr banko, motsvarande det förut af lasarettet betalade arrendet och såsom ersättning för dettas upphörande. Genom kongl. brefvet den 22 september 1854 stadfästes detta Ständernas beslut, och derigenom hade sålunda serafimerlasarettet af staten erhållit full eganderätt för alltid till det ifrågavarande tomtområdet, hvilket sedermera styckats från den öfriga tomten och förklarats utgöra en särskild tomt under n:o 4 i qvarteret Glasbruket. Å denna fastighet, innehållande 11,796 qvadratfot, hade Stockholms rådstufvurätt den 11 oktober 1886 beviljat serafimerlasarettet lagfart.

Den enorma utveckling, som den medicinska vetenskapens specialdiscipliner under de senare decennierna erhållit, hade emellertid gjort det till en tvingande nödvändighet att för det ena läroämnet efter det andra upprätta särskilda laboratorier eller skilda byggnader. Denna utveckling fortginge ännu, och karolinska institutets tomt, som 1837 an-

setts vara öfverflödigt rymlig, vore nu så belamrad med byggnader, att, i fall de kraf på utrymme, som säkerligen inom en nära framtid måste på den ytterligare ställas, skulle kunna tillgodoses, det vore en angelägenhet af allra största betydelse för läroverket, att det till serafimerlasarettet öfverlåtna området återförvärfvades för att på nytt införlifvas med institutets tomt. Det skulle vara oförlåtligt af läroverkets närmaste målsmän, om de med full kännedom härom försummade något tillfälle, som för ett sådant återförvärfvande kunde vara gynsamt, och det syntes lärarekollegiet, som ett sådant tillfälle just nu vore inne, då det omhandlade tomtområdet, den så kallade tvätthustomten, blifvit för serafimerlasarettet genom dettas ombyggande obehöfligt för det ändamål, för hvilket området af staten till lasarettet öfverlemnades. Lasarettet hade nemligen numera hela sin tvättinrättning förlagd till sjelfva lasarettsbyggnaderna, och under sådana förhållanden syntes hela den aflägset från lasarettet belägna plats, der den gamla tvättanstalten var inrättad, ej för lasarettet ega annat värde än såsom en ekonomisk tillgång, hvilken det stode i lasarettets skön att när som helst realisera.

En granskning af en vid lärarekollegiets nyssnämnda skrifvelse fogad tomtkarta syntes vara tillräcklig att visa, huru nödvändigt det vore, att tomten åt institutet återförvärfvades, och till hvilken ohjelplig skada, äfven för användandet af närliggande delar af institutets nuvarande tomt, det skulle lända, om ej detta blefve förverkligadt.

Genom den af stadsfullmägtige beslutade nya stadsplanen för Stockholm, hvilken i de delar, som rörde karolinska institutets tomt, stadfästades genom kongl. brefvet af den 25 maj 1883, hade denna tomt, såsom en deröfver upprättad, vid lärarekollegiets skrifvelse fogad designation närmare upplyste, blifvit i ganska väsentlig mån omreglerad. Ett bredt stycke hade från tomtens hela framsida längs Handtverkaregatan frånskilts för att utläggas till gata. Äfven längs tomtens gamla gräns mot sjön, d. v. s. numera mot den nya strandgatan, hade en, om än smal, remsa blifvit frånskild. Till ersättning för dessa inskränkningar hade lemnats ett, hufvudsakligen genom utfyllning i Mälaren tillkommet område, beläget tätt bredvid den förut nämnda tvätthustomten, samt en med detta område sammanhängande, smal jordremsa, som sträckte sig nedanför tvätthustomten, mellan denna och den nya strandgatan ända fram till Owengatan, hvilken jordremsa emellertid, jemlikt nyss åberopade kongl. bref, tills vidare disponerades af serafimerlasarettet.

Det vore tydligt, att genom denna omreglering den främre, närmast Handtverkaregatan belägna, fria delen af tomten, hvilken bildade en med planteringar försedd förplats för institutets samtliga byggnader och in-

stitutioner, blifvit så inskränkt, att några nya byggnaders förläggande dit ej hädanefter syntes böra eller ens kunna sättas i fråga. Det å södra delen af tomten, vid sidan af tvätthustomten, i utbyte erhållna området vore väl af värde, men detta värde minskades i hög grad deraf, att den närbelägna tvätthustomten vore i en annans ego; ja, värdet af hela platsen mellan den nuvarande byggnaden för de patologisk-anatomiska samt kemiska institutionerna och tvätthustomten inskränktes deraf högst väsentligt med hänsyn till platsens användbarhet för vetenskapliga institutioner. Sådana kräfde nemligen, för belysningens skull, ett stort afstånd från andra byggnader, och de kunde svårligen få en lämplig inredning, åtminstone ej utan stor förlust i utrymmet, så vida de ej låge så fritt, att de kunde erhålla fönster åt alla sidor. Beräknade man det utrymme, som platsen kunde lemna för en nybyggnad med iakttagande af vederbörliga afstånd å ena sidan från den nämnda institutionsbyggnaden och å andra sidan från tvätthustomten, funne man, att detta utrymme blefve högst obetydligt, om ens något. Platsen vore sålunda alldeles otillräcklig för att ens i allra närmaste framtid kunna motsvara de behof, som komme att göra sig gällande. Att nya kraf på utrymme allt framgent såsom hittills tid efter annan skulle framträda, kunde med full visshet förutses, och redan nu skymtade sådana. Ett läroverk, sådant som karolinska institutet, kunde omöjligen stå stilla, det måste utvecklas i samma mån som vetenskapen utvecklades och i samma mån som undervisningen i vetenskapens skilda grenar stälde ökade kraf på dess verksamhet. Hvar gränsen komme att ligga, kunde ingen säga, men man finge ej blunda för den erfarenhet, som senare decennier gifvit oss. Det kunde med trygghet uttalas, att institutets tomt i sitt nuvarande skick vore alldeles otillräcklig för att motsvara de kraf, som i en ganska nära liggande framtid komme att på den ställas, om den ens kunde fylla något af dessa.

Kunde återigen lasarettets tvätthustomt återförvärfvas, vunnes dermed ej blott den högst värdefulla tillökning i arealen, som detta område lemnade, utan samtliga närliggande delar af den nuvarande institutstomten blefve på ett helt annat sätt användbara för byggnadsändamål, då ingen hänsyn vidare behöfde tagas till den nu så olägligt inskjutande granntomten. Hela det sydvestliga området mellan biblioteksbyggnaden och strandgatan i ena rigtningen samt mellan den patologisk-anatomiska och kemiska institutionsbyggnaden och Owengatan i den andra rigtningen kunde då fullkomligt fritt användas utan alla andra hänsyn än till ändamålsenligheten, och detta område blefve nog stort för att kunna fylla krafven på ökadt utrymme för en mycket lång tid framåt.

Lärarekollegiet hade trott, att rätta tidpunkten att väcka frågan om tvätthustomtens återförvärfvande just nu vore inne, icke blott derför att tomten ej längre vore för lasarettet behöflig till det ändamål, för hvilket den af staten öfverlemnades till lasarettet, och det sålunda kunde vara antagligt, att direktionen för serafimerlasarettet åt någon enskild person eller korporation afyttrade tomten, utan lika mycket derför att direktionen nu ingått till Kongl. Maj:t med hemställan om statens mellankomst för afhjelpande af de stora ekonomiska svårigheter, med hvilka lasarettet efter sin ombyggnad hade att kämpa, särskildt för fyllande af sin uppgift såsom undervisningsanstalt.

På grund af de anförda skälen anhölle lärarekollegiet, att kanslern måtte hos Kongl. Maj:t söka utverka nödiga åtgärders vidtagande för återförvärfvande och införlifvande å nyo med den åt karolinska institutet upplåtna tomten af det ifrågavarande området, hvilket å den insända tomtkartan upptagits inom bokstäfverna f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. och f.

Universitetskanslern, som funnit det af lärarekollegiet väckta förslaget vara väl betänkt och hvilande på grunder, hvilkas giltighet och betydelse synts honom fullt berättigade, hade i skrifvelse den 11 nästförflutne december hemstält, det Kongl. Maj:t täcktes vidtaga de för omförmälda ändamål erforderliga åtgärder.

Sedan direktionen för serafimerlasarettet erhållit befallning att till Kongl. Maj:t afgifva utlåtande, om och på hvad vilkor ifrågavarande område skulle kunna åt karolinska institutet återförvärfvas, hade direktionen i skrifvelse den 20 sistlidne december anfört, att direktionen gerna medgåfve, att, på sätt i ärendet yttrats, den s. k. tvätthustomten för närvarande icke egde annat värde för serafimerlasarettet än såsom en ekonomisk tillgång; men detta värde vore stort och måste af direktionen noga tillvaratagas. Såsom direktionen i sin skrifvelse den 25 oktober 1893 angående förhöjning i det årliga statsanslaget till serafimerlasarettets underhåll anmält, hade kostnaden för lasarettets om- och tillbyggnad i väsentlig mån öfverskridit den beräknade. Bristen i byggnadsanslagen kunde icke med noggrannhet uppgifvas, men ansåges icke komma att understiga 121,051 kronor, hvaraf dock en del betäckts, ehuru genom anlitande af en tillgång, som eljest kunnat utgöra en tillökning i lasarettets kapital, nemligen köpeskillingen för försålda tomtdelar, 71,051 kronor. Direktionen hade tänkt sig att få den återstående bristen ersatt vid försäljning af nu ifrågavarande tomt och på samma gång kunna i någon mån bereda tillgång till ersättande af det belopp af lasarettets kapital, som, på sätt i nyssnämnda skrifvelse angifvits, måst användas

för uppehållande af sjukvården vid lasarettet. Berörda tomt, n:o 4 i qvarteret Glasbruket, hade en den mest förträffliga belägenhet, helt nära den nya och storartade strandvägen Norr Mälarstrand, hvilken redan vore ordnad icke blott på sträckan utmed qvarteret Glasbruket utan äfven längre vesterut. Denna tomtens belägenhet betingade redan nu ett högt värde, och detta komme att stiga, när strandvägen blefve i sin helhet ordnad och än mera, då såsom i stadsplanen vore förutsatt, en ny bro komme att läggas från Klara strand till förenämnda strandväg. Dertill komme, att tomten hade en för bebyggande särdeles lämplig form. Visserligen gränsade tomten n:o 4 icke omedelbart till strandvägen, utan skildes derifrån af en jordremsa, som tillhörde karolinska institutets tomt, men denna jordremsa vore alltför smal för att kunna bebyggas och blefve således af värde, endast om den kunde sammanläggas med tomten n:o 4. I betraktande häraf syntes det icke vara med serafimerlasarettets intresse förenligt att nu afhända lasarettet ifrågavarande tomt för en med afseende å de nuvarande förhållandena beräknad köpeskilling.

Ett annat medel gåfves dock att åt karolinska institutet förvärfva tomten mot nöjaktigt vederlag till lasarettet, derest frågan sattes i samband med direktionens framställning om förhöjning i det nuvarande årliga statsanslaget till lasarettets underhåll. Ett tillmötesgående, hvarigenom karolinska institutets önskningar i detta fall blefve uppfylda, syntes direktionen väl egnadt att främja beviljandet af det för lasarettet nödvändiga anslag, då på sådant sätt Riksdagen lättast blefve i tillfälle att tillgodose de båda nära förbundna institutionernas kraf. Under åberopande af de skäl, hvilka i direktionens skrifvelse den 25 oktober 1893 framhållits för beviljande af det högsta utaf direktionen ifrågasatta anslagsbeloppet, 68,000 kronor, eller åtminstone det dernäst lägre, 53,000 kronor, ville direktionen nu förklara att, derest Riksdagen beviljade serafimerlasarettet förhöjning i det nuvarande årliga statsanslaget till lasarettets underhåll med 68,000 kronor eller åtminstone 53,000 kronor, direktionen för sin del icke hade något att erinra mot att tomten n:o 4 i qvarteret Glasbruket af lasarettet afträddes till statsverket.

För egen del har departementetschefen yttrat, att den utredning, som i detta ärende lemnats, syntes hafva tydligt ådagalagt, att ett mycket stort och trängande behof af ökadt anslag åt serafimerlasarettet förefunnes, för att denna inrättning skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift. Då lasarettets byggnader nu fullbordats enligt en med noggrant beaktande af den medicinska undervisningens kraf uppgjord plan, som blifvit af Kongl. Maj:t och Riksdagen

godkänd, borde icke ifrågasättas annat, än att dessa byggnader skulle komma till användning i hela den utsträckning, som vid upprättandet af nämnda plan varit afsedt. Härför erfordrades emellertid betydligt ökade underhållsmedel, hvilka till största delen syntes böra tillskjutas af staten, då de genom lasarettets utvidgning stegrade årliga utgifterna väsentligen varit en följd af anordningar, som vidtagits för att serafimerlaserettet skulle kunna motsvara de anspråk, som måste ställas på denna inrättning såsom en undervisningsanstalt, vid hvilken vårt lands alla läkare utbildades för sitt vigtiga kall. Emellertid syntes det icke vara skäl, att staten nu åtoge sig att lemna hela det belopp, som serafimerlasarettets direktion ansett för ändamålet behöfligt. Dels borde man nemligen afvakta någon tids erfarenhet för att kunna bedöma i hvad mån, såsom direktionen antydt, den nuvarande höga kostnaden för hvarje patients dagliga underhåll å lasarettet skulle kunna för framtiden nedbringas, hvilket borde kunna ske i högre grad, om patientantalet derstädes vunne en mera betydlig tillökning, dels syntes man äfven kunna med skäl förvänta, att Stockholms stad efter den utredning, som numera åstadkommits angående otillräckligheten af det bidrag, hvilket derifrån utginge till underhåll å lasarettet af sjuke från staden, skulle befinnas villig att öka detta bidrag. För närvarande borde enligt departementschefens åsigt en höjning af statsanslaget med ett belopp, motsvarande det af lasarettsdirektionen i andra rummet föreslagna, eller 53,000 kronor, kunna tillfredsställa berättigade fordringar på statens mellankomst för upphjelpande af ifrågavarande anstalts ekonomi. Såsom vilkor för ett så betydligt ökadt statsbidrag syntes dock, med anledning af den i sammanhang med förslaget om höjande af lasarettets underhållsmedel väckta frågan om återförvärfvande till Karolinska institutet af förut omförmälda, från dess tomt afstyckade och till serafimerlasarettet afträdda område, böra uppställas, att detta område med tillhörande byggnader utan ersättning och med full eganderätt samt fritt från inteckning öfverlätes till staten för att återförenas med Karolinska instutets tomt.

På sätt lasarettsdirektionen anfört och af karolinska medikokirurgiska institutets lärarekollegium särskildt framhållits, anser utskottet, att, sedan serafimerlasarettet genom om- och tillbyggnad försatts i det skick, att det kan lemna plats för 400 sjuksängar, det är af vigt, att sängantalet derstädes höjes till det sålunda i byggnadsplanen afsedda, på det att den kliniska undervisningen vid lasarettet må genom tillräcklig sjukmateriel kunna på ett fullt tillfredsställande sätt ordnas.

För vinnande af detta mål synes en höjning i det nu till lasarettet utgående anslaget böra medgifvas; och då utskottet funnit sig böra förorda Kongl. Maj:ts förslag om detta anslags höjande med 53,000 kronor, har utskottet följaktligen dervid velat anknyta den förutsättning, att antalet sjuksängar vid lasarettet ökas till 400.

Lasarettsdirektionen har visserligen uppgifvit, att berörda anslagshöjning jemte lasarettets öfriga inkomster icke skulle bereda tillfälle till anbringande af ett högre sängantal än 350; men dervid har utskottet velat erinra, *dels* att något högre bidrag från Stockholms stad än det nu utgående torde kunna beräknas, då staden, som, enligt hvad ofvan meddelats, förbundit sig att för åren 1894—1896 lemna bidrag af sex tiondedelar af kostnaden för de å frinummer vårdade sjuke från staden, skäligen torde finna sig föranlåten att för framtiden till lasarettet utgifva högre ersättning, *dels ock* att dagkostnaden, som, efter hvad utskottet inhemtat, under år 1893 nedgått, torde kunna genom iakttagande af sorgfällig sparsamhet ytterligare nedbringas, hvarjemte utskottet föreställer sig, att i vissa fall någon afgift möjligen skulle kunna affordras patienter å poliklinikerna.

Särskildt stöd för sin uppfattning om dagkostnadens minskning och höjning af bidraget från Stockholms stad finner utskottet deri, att, såsom ofvan meddelats, departementschefen vid detta ärendes föredragning dels uttalat den mening, att den nuvarande höga kostnaden för hvarje patients dagliga underhåll å lasarettet möjligen skulle kunna för framtiden nedbringas, hvilket borde kunna ske i högre grad, om patientantalet derstädes vunne en mera betydlig tillökning, dels förklarat, att man syntes kunna med skäl förvänta, att Stockholms stad efter den utredning, som numera åstadkommits angående otillräckligheten af det bidrag, hvilket derifrån utgår till underhåll å lasarettet af sjuke från staden, skulle befinnas villig att öka detta bidrag.

Hvad slutligen beträffar det vid ifrågavande anslagshöjning föreslagna vilkor om öfverlemnande till karolinska mediko-kirurgiska institutet af tomten n:o 4 i qvarteret Glasbruket, har utskottet, ehuruväl, då så nyligen som år 1892 för institutets byggnadsbehof beviljats 120,800 kronor, deraf återstående 45,800 kronor ifrågasättas att för år 1895 utgå, ytterligare byggnader för institutet icke böra kunna på lång tid ifrågakomma och följaktligen tomtens förvärfvande för institutet icke för närvarande synes vara af byggnadsbehof påkalladt, dock funnit sig, med hänsyn till den lämpliga reglering af institutets tomt, som derigenom skulle vinnas, böra biträda Kongl. Maj:ts förslag i detta afseende.

Utskottet får alltså hemställa,

att Riksdagen, med bifall till hvad Kongl. Maj:t föreslagit må, under vilkor att tomten n:o 4 i qvarteret Glasbruket å Kungsholmen med derå befintliga byggnader utan ersättning och med full eganderätt samt fri från inteckning öfverlåtes till staten för att införlifvas med den af karolinska mediko-kirurgiska institutet disponerade tomten n:o 3 i samma qvarter, höja anslaget till serafimerlasarettet från sitt nuvarande belopp, 29,100 kronor, med 53,000 kronor till 82,100 kronor.

Vid bifall härtill kommer anslagstiteln »Lasaretts underhåll», nu 46,421 kronor, att ökas till 99,421 kronor.

Hospitalsvården.

Ang. höjd aflöning åt vissa tjenstemän vid Lunds hospital och asyl. [12.]

12:o) Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen, att det i lönestaten för Lunds asyl för andre underläkaren upptagna arfvode måtte höjas från 1,500 kronor till 2,000 kronor eller med 500 kronor;

att, under förutsättning att sysslomansbefattningarna vid Lunds hospital och asyl förblefve förenade, den i aflöningsstaten för hospitalet för sysslomannen upptagna aflöning, 3,200 kronor, måtte höjas till 4,500 kronor, eller med 1,300 kronor;

att, på det Kongl. Maj:t måtte komma i tillfälle att lemna arfvode åt en andre bokhållare vid dessa anstalter samt höjda arfvoden åt sekreteraren och predikanten vid Lunds hospital för tjenstgöring i enahanda egenskap äfven vid asylen, Riksdagen måtte med 1,800 kronor öka det belopp af högst 18,300 kronor, som af Riksdagen åren 1885, 1886 och 1893 beviljats till arfvoden åt motsvarande tjenstemän vid de hospital, för hvilka aflöningsstater då fastställdes; äfvensom

att Riksdagen måtte medgifva, att de sålunda begärda beloppen jemte naturaförmåner för andre bokhållaren, i likhet med hvad som vore bestämdt för förste bokhållaren, finge utgå af förslagsanslaget till hospitals underhåll.

Sedan Riksdagen, med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning, beviljat nödiga medel för uppförande vid Lunds asyl af en nybyggnad för vård af obotliga sinnesjuka qvinnor, har, enligt hvad

af statsrådsprotokollet inhemtas, medicinalstyrelsen i skrifvelse den 18 september nästlidna år anmält, att ifrågavarande nybyggnad enligt kontrakt skulle, så vidt byggnadsarbetet anginge, vara färdig den 1 december 1894 och att densamma sannolikt kunde tagas i bruk vid början af år 1895. I sammanhang härmed hade medicinalstyrelsen anfört följande.

Andre underläkaren vid asylen, som varit anställd vid qvinnoafdelningen, hade i enlighet med kongl. brefvet den 6 juni 1890 angående lönestat vid Lunds asyl endast haft 1,500 kronor i kontant arfvode, under det att förste underläkaren, anställd vid mansafdelningen, erhållit 2,000 kronor. Denna olikhet i aflöningen för underläkaren hade varit föranledd deraf, att förste underläkaren haft att tillse 418 manspersoner, men andre underläkaren endast 266 qvinnor. Då efter den nya paviljongens tagande i bruk de qvinliga patienterna blefve fullt ut lika så många som de manliga, borde enligt medicinalstyrelsens förmenande andre underläkaren erhålla samma löneförmåner som den förste.

När den nya paviljongen vid Lunds asyl blefve färdig, hade asylen dermed blifvit ett afslutadt helt. Med anledning häraf syntes äfven de tjenstemän, nemligen sysslomannen, predikanten och sekreteraren, hvilka, ursprungligen anstälde endast vid hospitalet, sedermera tills vidare förordnats att fullgöra motsvarande göromål äfven vid asylen, böra erhålla bestämda aflöningar, lämpade efter det ökade arbetet. Genom kongl. brefvet den 6 juni 1890 hade medicinalstyrelsen erhållit bemyndigande att af anslaget till hospitals underhåll bestrida de utgifter, som erfordrades för fullgörande af de göromål vid Lunds asyl, hvilka motsvarande sekreterarens, predikantens och sysslomannens vid hospitalet, samt att till biträde åt den sistnämnde anställa nödig personal. Med anledning häraf hade medicinalstyrelsen genom skrifvelse till direktionen öfver Lunds hospital och asyl den 6 augusti 1890 tilldelat sysslomannen ett arfvode af 1,000 kronor såsom ersättning för det biträde, han lemnat vid uppgörande af olika förslag till utredning för asylen och vidare kunde komma att lemna, till dess förslag om löneförhöjning med afseende på de genom asylens öppnande ökade göromålen för sysslomannen blifvit pröfvadt och beslut derom trädt i verkställighet. För åren 1891 och 1892 hade, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med direktionens förslag, sysslomannens arfvode vid asylen bestämts till 1,300 kronor utöfver hans förutvarande aflöning, utgörande 3,200 kronor; predikantens och sekreterarens arfvoden för tjenstgöring vid asylen hade för hvardera bestämts till 800 kronor utöfver förutvarande arfvode, likaledes uppgående till 800 kronor. Derjemte hade befunnits nöd-

vändigt att anställa en andre bokhållare med lön af 600 kronor och enahanda naturaförmåner som förste bokhållaren; och hade dessutom anvisats 400 kronor att mot redovisning användas såsom arfvode till extra skrifbiträde vid räkenskapsafslutningen. För år 1893 bibehölles sysslomannen och predikanten samt bokhållaren vid samma aflöningsförmåner, men sekreterarens arfvode nedsattes till 1,200 kronor, enär den sistnämnde tjenstemannens göromål minskats, sedan arbetet med asylens ordnande afslutats. Med afseende å det genom asylens tillkomst från 350 till 1,200 ökade antalet patienter och deraf följande väsentligen stegradt arbete för nyssnämnde tjenstemän, af hvilka sysslomannen särskildt fått ökadt ansvar beträffande uppbörd och redovisning, syntes den senast fastställda aflöningsstaten böra äfven för framtiden i hufvudsak tillämpas.

På grund häraf hade medicinalstyrelsen hemstält, att Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen aflåta proposition dels om aflöningsförhöjning för andre underläkaren vid Lunds asyl med 500 kronor och för sysslomannen vid Lunds hospital med 1,300 kronor, dels ock derom, att det belopp af högst 18,300 kronor, som Riksdagen åren 1885, 1886 och 1893 beviljat till arfvoden åt vissa tjenstemän vid de hospital, för hvilka aflöningsstater då blifvit fastställda, måtte ökas med 1,800 kronor och således till högst 20,100 kronor, på det Kongl. Maj:t måtte sättas i tillfälle att med anledning af tillkommen tjenstgöring vid asylen tilldela följande arfvoden: åt predikanten 1,600 kronor, åt sekreteraren 1,200 kronor samt åt andre bokhållaren 600 kronor, hvarjemte den sistnämnde borde komma i åtnjutande af enahanda naturaförmåner, som i nu gällande stat af den 5 juni 1885 bestämts för förste bokhållaren.

Utskottet, som icke har något att erinra emot den förhöjning i andre underläkarens arfvode, som af Kongl. Maj:t äskats, finner deremot den för sysslomannen föreslagna aflöningen vara beräknad något högre än som af omständigheterna påkallas. Det synes nemligen utskottet, som om sistnämnde tjenstemans göromål ej mindre vid hospitalet än äfven med afseende å asylen skulle varda till fullo godtgjorda genom en aflöning af 4,200 kronor; och har utskottet derför ansett, att sysslomannens hittills å stat uppförda aflöning 3,200 kronor bör, under den af Kongl. Maj:t angifna förutsättning att sysslomansbefattningarna vid Lunds hospital och asyl fortfarande förblifva förenade, ökas med allenast 1,000 kronor, eller till 4,200 kronor, hvilket belopp torde efter samma grunder som den nuvarande aflöningen fördelas i lön 2,800 kronor och tjenstgöringspenningar 1,400 kronor.

Hvad angår det af Kongl. Maj:t äskade beloppet 1,800 kronor för beredande af arfvode åt en andre bokhållare med 600 kronor samt förhöjning i sekreterarens och predikantens arfvoden med 400 kronor åt den förre och 800 kronor åt den senare, har utskottet med afseende å sistnämnda belopp velat anmärka att, då predikantens förutvarande arfvode uppgår till 800 kronor, en förhöjning deraf med 600 kronor synes utgöra tillräcklig ersättning för hans genom tjenstgöringen vid asylen ökade göromål. I anledning häraf torde det af Kongl. Maj:t för ifrågavarande tjenstemän begärda beloppet kunna nedsättas med 200 kronor eller till 1,600 kronor.

Då utskottet i öfrigt icke har något att erinra emot Kongl. Maj:ts framställning, får utskottet hemställa,

a) att det i lönestaten för Lunds asyl för andre underläkaren upptagna arfvode må höjas från 1,500 kronor till 2,000 kronor, eller med 500 kronor;

b) att, under förutsättning att sysslomansbefattningarna vid Lunds hospital och asyl förblifva förenade, den i aflöningsstaten för hospitalet för sysslomannen upptagna aflöning, 3,200 kronor, må höjas med 1,000 kronor till 4,200 kronor, deraf 2,800 kronor skall beräknas såsom lön och 1,400 kronor såsom tjenstgöringspenningar;

c) att, på det Kongl. Maj:t må komma i tillfälle att lemna arfvode åt en andre bokhållare vid dessa anstalter samt höjda arfvoden åt sekreteraren och predikanten vid Lunds hospital för tjenstgöring i enahanda egenskap äfven vid asylen, Riksdagen må med 1,600 kronor öka det belopp af högst 18,300 kronor, som af Riksdagen åren 1885, 1886 och 1893 beviljats till arfvoden åt motsvarande tjenstemän vid de hospital, för hvilka aflöningsstater då fastställdes; äfvensom

d) att Riksdagen må medgifva, att de sålunda begärda beloppen, jemte naturaförmåner för andre bokhållaren i likhet med hvad som är bestämdt för förste bokhållaren, må utgå af förslagsanslaget till hospitals underhåll.

Ang. aflöning åt en biträdande läkare vid Vadstena asyl.

[13.]

13:o) Under förestående anslagstitel har Kongl. Maj:t vidare föreslagit, att Riksdagen måtte godkänna följande aflöningsförmåner för

biträdande läkaren vid Vadstena asyl, nemligen en kontant aflöning af 2,500 kronor jemte bostad med möbler och sängkläder, lyse, ved, tvätt och första klassens kost, äfvensom bifalla, att de i kongl. brefvet den 5 juni 1885 angående aflöning åt läkare och andra tjenstemän vid åtskilliga hospital meddelade bestämmelser måtte lända till efterrättelse jemväl i afseende på biträdande läkaren vid Vadstena asyl; samt

att Riksdagen måtte medgifva, att ifrågavarande läkares aflöningsförmåner finge utgå af förslagsanslaget till hospitals underhåll.

Af statsrådsprotokollet inhemtas, hurusom medicinalstyrelsen i skrifvelse den 18 september 1893 anmält, att, under förutsättning det Vadstena asyl kunde tagas i bruk under loppet af år 1895, erfordrades en *ny läkare*, särskildt afsedd *för tjenstgöring vid asylen*. Då denna asyl vore beräknad för omkring 400 patienter, och läkarevården derstädes lämpligen kunde ombesörjas af öfverläkaren vid Vadstena hospital med biträde af en vid asylen anställd läkare, finge denne sistnämnde i afseende på sin tjenstgörings beskaffenhet och omfattning samma arbete som en biträdande läkare vid ett hospital. Hans aflöning syntes derför böra bestämmas efter enahanda grunder, och hans benämning blifva densamma.

Utom öfverläkare, syntes äfven syssloman och predikant vid hospitalet böra användas i samma egenskap vid asylen. Härför borde någon löneförhöjning i förhållande till det ökade arbetet tilldelas de tre nämnda funktionärerna. Då likväl någon tids erfarenhet borde vinnas angående den ökning i göromål, hvilken för dessa tjenstemän komme att ega rum med anledning af tjenstgöring äfven å asylen, syntes det lämpligast, att medicinalstyrelsen bemyndigades att, i likhet med hvad vid Lunds hospital och asyl egt rum, för de första åren af förslagsanslaget för hospitals underhåll tilldela ifrågavarande tjenstemän en tillfällig ersättning, allt efter det ökade arbetet, och att medicinalstyrelsen sedermera finge till Kongl. Maj:t inkomma med hemställan om anslag å ordinarie stat för lämplig löneförbättring åt dem.

Då den ifrågasatta läkarebefattningen uppenbarligen är för asylen erforderlig, samt de för densamma föreslagna aflöningsförmånerna öfverensstämma med dem, som för motsvarande befattningar blifvit bestämda, finner sig utskottet böra till Kongl. Maj:ts förevarande framställning tillstyrka bifall.

Hvad vidare beträffar medicinalstyrelsens i sammanhang med denna fråga gjorda framställning angående den ersättning, som borde beredas öfverläkaren, sysslomannen och predikanten vid hospitalet för

deras genom tjenstgöring jemväl vid asylen ökade arbete, anser utskottet, att anledning till erinran icke förefinnes emot att, på sätt medicinalstyrelsen föreslagit, berörda ersättning under de första åren efter asylens öppnande utanordnas från förslagsanslaget för hospitals underhåll utan att i särskilda fall underställas Riksdagens pröfning, då utskottet är förvissadt, att nödig varsamhet kommer att iakttagas vid bestämmandet af dessa ersättningsbelopp.

I enlighet med hvad ofvan blifvit anfördt, hemställer utskottet:

att Riksdagen må godkänna följande aflöningsförmåner för biträdande läkaren vid Vadstena asyl, nemligen en kontant aflöning af 2,500 kronor jemte bostad med möbler och sängkläder, lyse, ved, tvätt och första klassens kost, äfvensom bifalla, att de i kongl. brefvet den 5 juni 1885 angående aflöning åt läkare och andra tjenstemän vid åtskilliga hospital meddelade bestämmelser må lända till efterrättelse jemväl i afseende på biträdande läkaren vid Vadstena asyl; samt

att Riksdagen må medgifva, att ifrågavarande läkares aflöningsförmåner må utgå af förslagsanslaget till hospitals underhåll.

Öfriga ordinarie anslag.

Ang. öfriga ordinarie anslag. [14.]

14:o) Beträffande öfriga, här ofvan ej särskildt nämnda ordinarie anslag under åttonde hufvudtiteln har Kongl. Maijt icke föreslagit annan ändring, än att, för jemnande af hufvudtitelns slutsumma, förslagsanslaget till *skrifmaterialier och expenser, ved m. m.*, för närvarande upptaget till 23,093 kronor, måtte höjas med 27 kronor, eller till 23,120 kronor.

Utskottet hemställer,

att samtliga under åttonde hufvudtiteln uppförda ordinarie anslag, hvilka här ofvan icke blifvit särskildt omförmälda, må för år 1895 fastställas till samma belopp som i innevarande års riksstat; dock att i

anslaget till skrifmaterialier och expenser, ved m. m. må få göras den jemkning, som till jemnande af hufvudtitelns slutsumma kan erfordras.

Extra anslag.

För *behof af tillfällig beskaffenhet*, hänförliga under åttonde hufvudtiteln, hafva följande framställningar blifvit gjorda.

Riksarkivet.

15:o) På grund af Kongl. Majt:s framställning och med hänvisning till hvad i afseende härå blifvit till statsrådsprotokollet (sid. 79—80) anfördt, får utskottet hemställa, *Ang. arfvoden åt e. o. tjenstemän i riksarkivet.* [15.]

att Riksdagen må till *arfvoden åt e. o. tjenstemän i riksarkivet* på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 1,700 kronor.

16:o) Till fortsatt utgifvande i tryck af sådana *skrifter och handlingar, som vore af vigt för fäderneslandets historia,* har Kongl. Maj:t för år 1895 äskat 3,000 kronor, eller samma belopp, som under flera föregående år för berörda ändamål årligen beviljats; och hemställer utskottet, *Ang. anslag till utgifvande af historiska handlingar.* [16.]

att Riksdagen, till fortsatt utgifvande i tryck af sådana skrifter och handlingar, som äro af vigt för fäderneslandets historia, må bevilja för år 1895 ett extra anslag af 3,000 kronor.

17:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning hemställer utskottet vidare, *Ang. anslag till utgifvande af »Svenska riksdagsakter» m. m.* [17.]

att Riksdagen, i likhet med hvad för de senaste åren egt rum, må, till fortsatt utgifvande af »*Svenska riksdagsakter*» *m. m.*, på extra stat för år 1895 bevilja ett anslag af 1,500 kronor.

Nationalmuseum.

Ang. anslag till statens konstindustriella samlingar. [18.]

18:o) Utskottet får hemställa,

att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning, må för år 1895, i likhet med hvad för flera föregående år egt rum, bevilja ett extra anslag af 4,000 kronor för vård, underhåll och tillökning af *statens konstindustriella samlingar.*

Lifrustkammaren.

Ang anslag till lifrustkammaren. [19.]

19:o) Utskottet hemställer,

att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och i likhet med hvad förut egt rum, må på extra stat för år 1895 anvisa ett anslag af 5,800 kronor för tillsyn, underhåll och vård af *lifrustkammarens samlingar m. m.*

Domkapitlens expeditioner.

Ang. anslag för löneförbättring åt tjenstemännen vid domkapitlens expeditioner. [20.]

20:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i likhet med hvad för flera föregående år egt rum, må anvisa på extra stat för år 1895 ett anslag af 3,716 kronor för tillfällig löneförbättring åt *tjenstemännen vid domkapitlens expeditioner.*

Universiteten.

Ang. anslag till universitetslektorer i Upsala. [21.]

21:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och med hänvisning till hvad med afseende derå blifvit till statsrådsprotokollet (sid. 81) anfördt, hemställer utskottet,

att Riksdagen må för anställande under 6 år af lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Upsala på extra stat bevilja 36,000 kronor, deraf för år 1895 6,000 kronor.

Ang. anslag för uppehållande af undervisningen i geografi vid Upsala universitet. [22.]

22:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning får utskottet hemställa,

att Riksdagen må för uppehållande af undervisningen och examinationen i geografi vid universitetet i Upsala på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 1,000 kronor.

Ang. anslag till arfvoden åt e. o. amanuenser vid universitetsbiblioteket i Upsala. [23.]

23:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i likhet med hvad för de två senaste åren egt rum, må på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 2,500 kronor till *arfvoden åt extra ordinarie amanuenser vid universitetsbiblioteket i Upsala.*

Ang. anslag till aflöning åt en e. o. professor i Lund. [24.]

24:o) Vid 1889 års riksdag beviljades, i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag och på det att *en extra ordinarie professur inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund* måtte kunna tillsättas, ett anslag af 4,000 kronor årligen, att utgå intill dess adjunktslöner blefve härför tillgängliga; och har sagda belopp anvisats för hvartdera af åren 1890—1894. Då medel å universitetets stat ännu icke vore att för ändamålet tillgå, har Kongl. Maj:t nu föreslagit Riksdagen att för år 1895 anvisa 4,000 kronor till aflöning åt en extra ordinarie professor inom juridiska fakulteten i Lund.

Utskottet hemställer,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må vinna Riksdagens bifall.

Ang. anvisande af beviljadt anslag till anställande af universitetslektorer i Lund. [25.]

25:o) Sedan Riksdagen *dels* år 1889 beviljat 36,000 kronor för anställande vid Lunds universitet under sex år af *lärare i tyska, franska och engelska språken* enligt de närmare bestämmelser, Kongl. Maj:t kunde finna godt meddela, *dels ock* anvisat af nämnda belopp 6,000 kronor

för hvartdera af åren 1890—1894, har Kongl. Maj:t nu föreslagit, att af omförmälda anslag måtte för år 1895 anvisas 6,000 kronor.

Utskottet hemställer,

att Riksdagen må till lärare i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Lund på extra stat för år 1895 anvisa 6,000 kronor.

Ang. arfvode åt docenten S. Söderberg. [26.]

26:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning hemställer utskottet,

att Riksdagen, i likhet med hvad för de senare åren egt rum, må till *särskildt arfvode åt docenten vid universitetet i Lund Sven Söderberg* för år 1895 anvisa ett extra anslag af 2,000 kronor, med vilkor att Söderberg under ifrågavarande år egnar sin tjenst åt universitetets historiska museum samt mynt- och medaljkabinett.

Ang. lönetillägg åt vice bibliotekarien i Lund A. J. T. Palm. [27.]

27:o) I anledning af Kongl. Maj:ts likaledes derom gjorda framställning får utskottet hemställa,

att Riksdagen må såsom *personligt lönetillägg* för år 1895 åt *vice bibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Lund August Jakob Theodor Palm* på extra stat för samma år anvisa enahanda belopp, som för ett hvart af åren 1890—1894 beviljats, eller 500 kronor.

Ang. anslag till akademikamreraren O. G. Regnell. [28.]

28:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning hemställer utskottet,

att Riksdagen må, i likhet med hvad för hvartdera af åren 1892—1894 egt rum, såsom *personligt lönetillägg* för år 1895 åt *akademikamreraren i Lund Oscar Gerhard Regnell*, på extra stat för sistnämnda år bevilja 750 kronor, deraf 150 kronor såsom tjenstgöringspenningar.

29:o) Utskottet hemställer,

Ang. anslag till universitetsbiblioteket i Lund. [29.]

att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning, må, i likhet med hvad för flera föregående år egt rum, jemväl för år 1895 på extra stat anvisa 1,500 kronor till arfvoden åt *extra biträden vid universitetsbiblioteket i Lund.*

30:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning får utskottet hemställa,

Ang. anslag till arfvode åt en instrumentmakare vid fysiologiska institutionen i Lund. [30.]

att Riksdagen må, i likhet med hvad för de senare åren egt rum, till arfvode åt en *instrumentmakare vid fysiologiska institutionen i Lund* för år 1895 anvisa ett extra anslag af 500 kronor.

31:o) Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen att till uppförande åt anatomiska institutionen i Lund af en ny byggnad å extra stat bevilja ett anslag af 162,500 kronor och deraf för år 1895 anvisa 62,500 kronor.

Ang. ny byggnad för anatomiska institutionen i Lund. [31.]

Till statsrådsprotokollet har departementschefen anfört, hurusom universitetskanslern med skrifvelse den 6 december 1892 till Kongl. Maj:t öfverlemnat en af akademiska konsistoriet vid universitetet i Lund gjord framställning om anslag till uppförande af en ny byggnad för anatomiska institutionen derstädes. I anledning af denna framställning hade beträffande uppgjorda ritningar och kostnadsförslag utlåtande af öfverintendentsembetet blifvit infordradt. Enär detta utlåtande inkommit till ecklesiastikdepartementet först i januari 1893, och öfverintendentsembetet dervid gjort åtskilliga anmärkningar mot omförmälda ritningar, hvilka anmärkningar föranledde återremiss af ärendet till vederbörande fakultet, kunde framställning i ämnet icke göras till 1893 års Riksdag. Enligt hvad departementschefen vidare meddelat hade konsistorium nu förnyat sin anhållan om anslag till nämnda byggnad, dervid åberopande den utredning, som meddelats af institutionens föreståndare, hvilken i ämnet anfört följande.

Den byggnad, som anatomiska institutionen sedan omkring 40 år tillbaka haft till sitt förfogande, hade väl från början varit för ändamålet tillräcklig och lämplig, men vore det icke numera i följd af så väl den utomordentliga utveckling, den anatomiska vetenskapen under tiden vunnit, som ock den betydliga tillökningen i medicine studerandenas antal. Då ifrågavarande hus byggdes, hade det knappast

varit fråga om annat än att tillgodose studiet af och undervisningen i makroskopisk anatomi; men sedan dess hade tillkommit såsom lika vigtiga vetenskapsgrenar den mikroskopiska anatomien, hvilken tarfvade särskilda lokaler och hjelpmedel, samt embryologien, som väl till stor del begagnade samma metoder som den mikroskopiska anatomien, men dock i åtskilligt ginge sina egna vägar och delvis behöfde sin särskilda utrustning. Anatomiska institutionen hade sålunda vuxit ut till två eller, om man så ville, tre särskilda institutioner, hvilka ock mångenstädes försetts med särskilda föreståndare och öfrig personal. Häraf framginge, att hvardera disciplinen med nödvändighet fordrade sina egna, för densamma tillräckliga samt lämpligt anordnade och utrustade lokaler, hvilket icke kunde åstadkommas i det nuvarande institutionshuset. Härtill komme, att med de nu så väsentligt ökade anspråken på snygghet och iakttagande af helsovårdens fordringar svåra anmärkningar måste göras mot anatomisalens läge i staden Lunds centrala del midt emot Malmöhus läns stora sjukvårdsinrättningar och gränsande å en sida till universitetets gymnastiksal och å en annan till stadens största och prydligaste öppna plats. Förhållandena medgåfve icke att undanrödja de obehag, som anatomisalen i sitt nuvarande skick medförde för granskapet.

Genom ett sammanträffande af tillfälliga omständigheter komme anskaffandet af en ny byggnad för anatomiska institutionen att medföra äfven andra fördelar än tillgodoseende af institutionens egna behof. Den geologiska institutionen vore för närvarande inhyst i en del af bottenvåningen i zoologiska institutionens hus, en lokal, som vore för förstnämnda institution alldeles otillräcklig och genom samlingarnas tillväxt med hvarje år blefve allt mera olämplig. Också hade geologiska institutionens föreståndare gjort framställning om behofvet af ny lokal för institutionen och dervid förklarat den bästa utvägen vara, om för densamma kunde upplåtas anatomiska institutionens nuvarande byggnad, hvilken vore dertill särdeles lämplig. Kostnaden för denna byggnads anordnande för det nya ändamålet borde blifva obetydlig, i synnerhet som huset vore i godt skick och väl underhållet. De rum, som geologiska institutionen i sin ordning komme att afstå, skulle bereda en särdeles välkommen tillökning i utrymme för zoologiska institutionen. Genom den ifrågasatta nya byggnaden skulle således tre institutioner erhålla goda och tillfredsställande lokaler.

Beträffande läget för denna byggnad, så egde universitetet en tomt i nordöstra gränsen af staden, förvärfvad just för att användas till institutionsbyggnader. Belägen högt och fritt mellan den nya fysio-

logiska institutionen i vester och den botaniska i öster samt tillräckligt rymlig, så att skyddande och döljande planteringar kunde göras omkring byggnaden, lämpade sig denna tomt synnerligen väl för en anatomisk institution, hvilken här kunde anordnas så, att den icke vållade granskapet något obehag.

Det först uppgjorda och till konsistorium ingifna kostnadsförslaget för en sådan byggnad visade en slutsumma af 182,332 kronor. Då denna summa vore högre, än hvad förut begärts och beviljats för andra institutionsbyggnader i Lund, hade institutionsföreståndaren såsom förklaring deraf anfört: att byggnaden skulle inrymma lokaler för undervisning och öfningar icke blott i makroskopisk och mikroskopisk anatomi samt embryologi utan äfven i rättsmedicin; att undervisningsmaterialets beskaffenhet påkallade vissa särskilda inrättningar; att de flesta lokalerna måste beräknas för ett större antal samtidigt arbetande elever än å öfriga institutioner på grund af lärjungarnes stora antal och den långa tid, hvarunder hvar och af dem måste arbeta inom institutionen; samt att bostäder för vaktmästare och gårdskarl icke borde förläggas inom institutionsbyggnaden utan i ett särskildt mindre hus. Utan tvifvel hade ock de i Stockholm och Upsala befintliga lokaler för samma ändamål kräft proportionsvis fullt ut lika stora summor som den nu ifrågavarande.

Emellertid hade inom konsistorium uttalats betänkligheter med anledning af den uppgifna summans storlek och hade ärendet blifvit remitteradt till medicinska fakulteten i afsigt att få kostnaden nedbragt till den minsta möjliga. Hufvudsakligen genom att uppoffra den föreslagna anordningen af sjelfständiga envåningsflyglar för anatomisalen och stora museisalen och i stället förlägga den senare öfver den förra i en midtelflygel samt för öfrigt genom noggrannt tillvaratagande af utrymmet och vidtagande af alla inskränkningar, som kunde åstadkommas utan att väsentligen rubba programmets oeftergifliga fordringar, hade det lyckats fakulteten att nedbringa kostnaden för byggnaderna till 149,000 kronor i enlighet med ritningar och förslag, uppgjorda af arkitekten Sörensen. Härtill komme kostnad för tomt, 13,500 kronor eller det belopp, hvarmed ofvan omförmälda tomt inköpts af universitetets reservfond och hvilket, såsom drätselnämnden framhållit, måste betraktas såsom ett förskott.

Öfverintendentsembetet, som funnit de uppgjorda kostnadsberäkningarna icke gifva anledning till erinran, hade mot ritningarna framstält vissa anmärkningar. Sedan ritningarna blifvit, med iakttagande

af dessa anmärkningar, af arkitekten ändrade och tillökade, hade öfverintendentsembetet vid förnyad granskning icke funnit något vidare att erinra.

Riksdagens revisorer, som under rösten 1893 besökt Lund, hade enligt hvad departementschefen erinrar, i afgifven berättelse anmält, att anatomiska institutionens lokaler förefallit revisorerna trånga och för sitt ändamål otjenliga.

Genom hvad sålunda blifvit anfördt och upplyst funne departementschefen ådagalagdt, att ifrågavarande institutions nuvarande byggnad vore ej allenast i hygieniskt afseende högst olämpligt belägen, utan ock för sitt ändamål otillräcklig, samt att densamma icke kunde genom förändringar anordnas efter vetenskapens nuvarande fordringar. Då härtill komme, att genom anskaffandet åt denna institution af en ny byggnad äfven åt andra institutioner kunde med ringa kostnad beredas ett väl behöfligt utrymme, har departementschefen ansett goda skäl vara för handen för den nu förevarande framställningens aflåtande till Riksdagen.

Genom den i statsrådsprotokollet lemnade utredningen finner utskottet behöfligheten af den föreslagna byggnaden vara till fullo styrkt, och har utskottet icke haft anledning att emot de framlagda ritningarna göra någon erinran. Utskottet håller dock före, att med iakttagande af nödig sparsamhet den beräknade kostnaden skulle kunna nedbringas så, att samtliga utgifterna för ändamålet, löseskillingen för byggnadstomten deri jemväl inberäknad, icke komma att uppgå till mer än 149,000 kronor. Om emellertid detta belopp skulle visa sig otillräckligt att jemte kostnaderna för sjelfva byggnadsföretaget bereda den begärda ersättningen för tomten, anser utskottet, att universitetet bör vidkännas hvad i sistnämnda afseende kan komma att brista. Under uttalande häraf och då utskottet anser lämpligt, att för nästkommande år ett belopp af 50,000 kronor varder för ändamålet anvisadt, får utskottet hemställa,

att Riksdagen må för uppförande åt anatomiska institutionen i Lund af en ny byggnad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af arkitekten Sörensen uppgjorda, af öfverintendentsembetet godkända ritningar å extra stat bevilja ett anslag af 149,000 kronor och deraf för år 1895 anvisa 50,000 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

32:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom framstälda förslag får utskottet hemställa,

Ang. anslag till arfvoden åt amanuenser. [32.]

att Riksdagen må jemväl för år 1895 på extra stat anvisa till arfvode åt en *amanuens vid karolinska mediko-kirurgiska institutets gynekologiska klinik* ..... 900 kronor; och till arfvode åt en *amanuens vid institutets kemiska laboratorium* ..... 900 kronor.

33:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning får utskottet hemställa,

Ang. anslag till kliniker för barnsjukdomar. [33.]

att Riksdagen, i likhet med hvad för de senare åren egt rum, må på extra stat för år 1895 anvisa:

a) till en *pediatrisk klinik vid kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn* ett belopp af 1,800 kronor; och

b) till en *poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm* 2,800 kronor, att utgå under vilkor att Stockholms stad för polikliniken tillskjuter samma belopp för år 1895.

34:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning hemställer utskottet,

Ang. anslag för utförande af teckningar i vetenskapliga ändamål. [34.]

att Riksdagen, på sätt för de senare åren egt rum, må till utförande af *teckningar i vetenskapliga ändamål* vid karolinska institutet bevilja ett extra anslag för år 1895 af 1,500 kronor.

35:o) Med anledning af hvad Kongl. Maj:t derom föreslagit, hemställer utskottet,

Ang. anslag till materiel för oftalmiatriska kliniken. [35.]

att Riksdagen må för anskaffande och underhåll af *materiel för oftalmiatriska kliniken* vid karolinska institutet på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 500 kronor.

Ang. anslag för utvidgning af patologiskt-anatomiska institutionens byggnad m. m. [36.]

36:o) Sedan 1892 års Riksdag på Kongl. Maj:ts framställning beviljat ett anslag af 120,800 kronor för om- och tillbyggnad af *den åt karolinska institutets patologiskt-anatomiska och kemiska institutioner m. m. för närvarande upplåtna byggnad m. m.*, samt af detta anslag anvisat 25,000 kronor för år 1893 och 50,000 kronor för 1894, har Kongl. Maj:t nu föreslagit Riksdagen att af ifrågavarande anslag anvisa å extra stat för år 1895 återstående 45,800 kronor.

Utskottet hemställer,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må af Riksdagen bifallas.

Allmänna läroverken och pedagogierna.

Ang. anslag till tillfällig löneförbättring åt lärarne vid allmänna läroverken och pedagogierna. [37.]

37:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning hemställer utskottet,

att Riksdagen må till *tillfällig löneförbättring åt lärarne vid allmänna läroverken och pedagogierna*, efter samma grunder som för innevarande år, på extra stat för år 1895 anvisa 345,725 kronor.

Ang. anslag till arfvoden åt extra lärare m. m. [38.]

38:o) Vidare får utskottet hemställa,

att Riksdagen *till arfvoden åt extra lärare samt till arfvodesförhöjning åt extra ordinarie ämneslärare vid de allmänna läroverken* må på extra stat för år 1895 bevilja enahanda belopp, som under de senaste åren härtill anvisats, eller tillsammans 100,000 kronor.

Ang. anslag till aflöning åt teckningslärare under sjukdom. [39.]

39:o) Sedan 1893 års Riksdag till bestridande af förhöjd *aflöning åt ordinarie teckningslärare vid rikets allmänna läroverk under tjenstledighet på grund af sjukdom* för år 1894 beviljat ett förslagsanslag på extra stat till belopp af 3,000 kronor, har Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att jemväl för år 1895 på extra stat bevilja ett förslagsanslag å 3,000 kronor för sagda ändamål.

Utskottet hemställer,

att Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning må af Riksdagen bifallas.

Ang. tillbyggnad af nya elementarskolans hus. [40.]

40:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att för tillbyggnad af nya elementarskolans i Stockholm hus måtte upplåtas den statsverket tillhöriga, hittills af hofstallet disponerade delen af qvarteret Beridarebanan; samt att åt samma skola måtte för utförande af ifrågavarande byggnadsföretag beviljas ett räntefritt statslån å 220,000 kronor att återbetalas under loppet af fyratio år med 5,500 kronor årligen.

Enligt hvad vid föredragning af detta ärende blifvit till statsrådsprotokollet erinradt, hade Kongl. Maj:t vid Riksdagens sammanträde i maj 1887 aflåtit proposition om beviljande af medel till uppförande för skolan af en ny byggnad å den kronan tillhöriga tomten i qvarteret Edelman mindre å Östermalm, hvilket förslag dock icke vunnit Riksdagens bifall. Enär bristerna och olägenheterna i skolans lokaler, ehuru tid efter annan derstädes vidtagits sådana förbättringar, som varit möjliga att verkställa, fortfarande vore väsentligen desamma som förut, har chefen för ecklesiastikdepartementet, då frågan nu å nyo underställdes Kongl. Maj:ts pröfning, med några tillägg återgifvit hvad till grund för 1887 års proposition i ämnet blifvit af dåvarande departementschefen efter framställning af skolans direktion meddeladt angående lokalernas beskaffenhet. Häraf inhemtas hufvudsakligen följande.

I anledning af det stora antalet inträdessökande höjdes år 1862 skolans lärjungeantal från 200 till 300, af hvilka dock ungefär en tredjedel måste inrymmas i en förhyrd, på andra sidan om skolgården belägen lokal i huset n:o 1 vid Östra Beridarebansgatan, numera Sergelgatan. Det vore i första rummet denna, af skolans lägre klasser begagnade lokal, som vållade olägenheter. Förste stadsläkaren i Stockholm och den vid skolan anstälde läkaren, hvilka på direktionens anmodan besigtigat denna lokal ur sanitär synpunkt, hade derom afgifvit det yttrande, att rummen i allmänhet vore trånga och öfverbefolkade, att de saknade den för skolungdom i synnerhet erforderliga luftvexling och ljus, samt att de vore i hög grad osunda och alldeles icke motsvarade de anspråk, man i vår tid stälde på en offentlig undervisningsanstalt. Ett par af dessa, alla å nedre botten belägna rum beräknades lemna hvarje lärjunge endast respektive 179 och 154 kubikfot luft, under morgonbönen till och med endast 117 kubikfot. Luftvexlingen försigginge endast genom s. k. dragrutor i fönstren, hvilka i allmänhet icke kunde hållas öppna under lektionerna, i följd hvaraf luften i rummen vanligen kändes mer eller mindre förskämd. Den naturliga belysningen i åtminstone två af rummen vore sådan, att under de mörkare vinterdagarne lampor måste nyttjas äfven under den ljusaste delen af dagen. Tre af rummen låge omedelbart invid den starkt trafikerade gatan och fyra befunne sig under generalstabens

litografiska anstalts tryckeri. Från dessa två håll förorsakades ett buller, hvaraf både lärare och lärjungar i hög grad lede, och hvilket stundom vore så starkt, att undervisningen endast med största svårighet kunde försiggå. Rummens inbördes läge vore ock synnerligen olämpligt för en skollokal, enär ett af dem måste tjena såsom genomgångsrum till tre af de öfriga. Samma rum hade en långsträckt och oregelbunden form, som gjorde en öfverblick af de i rummet församlade lärjungarne omöjlig. De ifrågavarande förhyrda lokalerna, huru olämpliga de än befunnes, vore dock för närvarande alldeles oumbärliga, ty det vore omöjligt att på ett icke alltför stort afstånd från skolhuset anskaffa någon till skollokal för 100 lärjungar användbar lägenhet, försedd med gård, tillräckligt stor till lekplats.

Delningen af skolans lärjungar på två från hvarandra skilda afdelningar medförde naturligen icke ringa svårigheter, i synnerhet vid disciplinens uppehållande och rektors öfvervakande af det hela, svårigheter, som blifvit ännu större derigenom, att under de senare åren tredje klassen icke kunnat i sin helhet förläggas till någondera afdelningen, utan måst fördelas på begge.

Nya elementarskolans egentliga lärohus, n:o 2 vid Vestra Beridarebansgatan, nu Slöjdgatan, hvilket hus på statens bekostnad uppförts, vore ej heller fullt lämpligt och tillräckligt. Den i detta hus befintliga gymnastiksalen vore för liten för sitt ändamål. Men ännu värre vore, att den måste begagnas till dagligt samlingsrum och förvarande af ytterplagg för alla de lärjungar, som undervisades i detta hus, emedan något annat rum för dessa ändamål icke funnes. Följden häraf vore, att golfvet i detta rum ständigt nedsmutsades och rummet fyldes med tjockt dam, hvilket särskildt under de gymnastiska öfningarna måste inverka skadligt på ungdomens andedrägtsorganer. Denna sal måste derför snarare betraktas såsom en förstuga eller tambur än såsom en gymnastiksal. Direktionen hade också, förnämligast af denna anledning, men äfven emedan gymnastiksalens läge omedelbart invid fem läsrum, till hvilka, äfvensom till ett sjette, den utgjorde den enda genomgången, omöjliggjorde gymnastiköfnings hållande samtidigt med lektioner i dessa rum, sedan år 1880 sett sig nödsakad att öfverflytta skolans hela gymnastikundervisning till gymnastiska centralinstitutet, oaktadt de ganska stora olägenheter, som följde af en sådan anordning.

Särskildt rum för teckningsundervisningen saknades. För denna undervisning hade derför måst användas stora samlings- och öfverläsningssalen, hvilken icke i ringaste mån vore inredd för sådant ändamål. Härigenom vållades svårigheter af flera slag, och teckningslärarens upprepade klagomål öfver missförhållandena hade ock förmått direktionen

att söka någon utväg till deras afhjelpande. Under de senaste åren hade man genom sammanslagning af två mindre rum i läroverkshuset till ett större sökt bereda en åtminstone möjlig lokal för den s. k. konstruktionsritningen, hvilken icke kunde utföras i stora arbetsrummet.

Bland öfriga brister och olägenheter, hvarmed lärohuset vore behäftadt, kunde i korthet nämnas: att särskildt musikrum saknades; att de för de naturhistoriska, fysikaliska och kemiska samlingarna och för lektioner i dessa ämnen afsedda rummen dels vore för små och mörka, i synnerhet efter uppbyggandet af tekniska skolans hus, dels måste, till stort men för samlingarnas bevarande, dagligen användas till lektioner äfven i andra ämnen; att läsrummens antal äfven för öfrigt vore för litet, så att ganska ofta ett eller annat läslag måste hafva sin lektion i stora öfverläsningssalen, hvilket aldrig borde ifrågakomma; att lärarnes samlingsrum och rektors expeditionsrum — begge entresolerade — vore för små, låga och mörka, det förra derför också omöjligt att begagna vid kollegiets sammanträden, hvilka hölles i ett af läsrummen; samt att skolans växande bokförråd vore i behof af ökadt utrymme.

Såsom skäl för sitt afslag å den af Kongl. Maj:t år 1887 aflåtna propositionen hade — yttrar departementschefen vidare — Riksdagen anfört, förutom den betydliga kostnaden, dels att omsorgen att anskaffa och underhålla lämpliga lokaler för läroverken enligt nu gällande bestämmelser vore en angelägenhet för kommunerna samt läroverken sjelfva, i den mån deras byggnadskassor dertill lemnade tillgång, men att något bidrag från Stockholms kommun icke ifrågasatts och att vid nya elementarskolan icke bildats någon byggnadskassa, dels ock att skollokalernas otillräcklighet och olämplighet till ej ringa del torde bero derpå, att skolbyggnaden, ehuru endast beräknad för 200 elever, numera användes för ett till ungefär 300 ökadt antal lärjungar, samt att den närmaste utvägen att afhjelpa de anmärkta bristerna vore att inskränka elevantalet, då lokalerna utan tvifvel skulle bättre än nu förslå och endast en ändamålsenligare inredning af åtskilliga lokaler erfordras, hvilken syntes kunna med jemförelsevis ringa kostnad åstadkommas på sådant sätt, att läroverket kunde fylla den särskilda uppgift, som vore detsamma anvisad. Detta sist anförda skäl hade skoldirektionen i skrifvelse den 26 september 1887 upptagit till bemötande och dervid genom en närmare utredning, med afseende hvarå utskottet tillåter sig hänvisa till sid. 91—93 i statsrådsprotokollet, sökt visa, att, äfven om antalet lärjungar nedsattes ända till 200, den nuvarande lokalen icke på långt när skulle erbjuda nödigt utrymme för genomförande af anordningar, som på behörigt sätt tillgodosåge undervisningens kraf.

Vidare hade direktionen tagit under ompröfning, huruvida den af Riksdagen ifrågasatta nedsättningen af lärjungeantalet till 200 lämpligen kunde ega rum. Härvid ville direktionen erinra derom, att om de resultat, till hvilka en profskola kunde komma, skulle blifvit tillräckligt upplysande, fordrades utan tvifvel bland annat, att hennes lärjungeantal hölles i jemnhöjd med medeltalet hos de läroverk, hvilka skulle tillgodogöra sig hennes erfarenhetsrön. Nya elementarskolans egen historia gåfve särskild anledning till en sådan erinran. Denna skola hade nemligen under loppet af åtskilliga år med framgång fullföljt den s. k. nya skolans program, då 1843 års skolrevision — den sista af detta slag — företog sig att öfver det nya skolsystemet uttala sin dom. På samma gång revisionen erkände, att hon var långt ifrån att misskänna det för vederbörande styrelse och lärare lika hedrande sätt, hvarpå idén af en enda skola i nya elementarskolan blifvit ställd i verket, eller förneka de vackra frukter, som den burit, afstyrkte hon likväl de öfriga läroverkens ombildning efter skolans system, bland annat af det skäl, att det pedagogiska experiment, som, anställdt i mindre skala, möjligen förde till önskade resultat, kunde, då det genomfördes i stort, lätteligen misslyckas. Också framhölls kort derefter, i den kongl. propositionen till 1844 års Riksdag om anslag till egen lokal åt skolan, att det vore framför allt vigtigt att få utrönt, om den begagnade lärometoden blefve användbar äfven för ett större antal lärjungar. Skolans lärjungeantal hade då varit blott 100, men skulle, om ny byggnad erhållits, hafva ökats till 200. Samtidigt härmed hade de s. k. katedralskolorna i Upsala och Lund, hvilka närmast motsvarade nya elementarskolan, respektive 293 och 147 lärjungar. Medeltalet lärjungar i de 10 öfriga stiftsstäderna utgjorde, om deras gymnasier, lärdomsskolor och apologistskolor — eller hvad som nu hörde till ett på båda linierna fullständigt läroverk — tillhoparäknades, 203. Att under sådana förhållanden nya elementarskolans direktion ansett sig böra höja skolans lärjungeantal till 200, syntes ganska naturligt. Femton år senare, vid 1858 års riksdag, då den ännu i hufvudsak gällande staten för elementarläroverken uppgjordes, hade fortfarande 200 ansetts vara normalsiffran för lärjungeantalet vid ett å båda linierna fullständigt läroverk, och bland de 12 största af dessa fans det blott 8, som egde mer än 200 lärjungar, och icke något, som hade mer än "omkring 350". Sedan den tiden hade medelsiffran för de fullständiga läroverken icke obetydligt ökats och utgjorde höstterminen 1886 för de 35 högre läroverken 320 eller till och med ännu något mera för de 18 på båda linierna fullständiga läroverken. Häraf syntes framgå, att en nedsättning af lärjungeantalet vid nya elementarskolan till 200 icke skulle vara en tidsenlig åtgärd, om man nemligen allt fortfarande ville uppehålla hennes ställning såsom *profskola.*

Men äfven ur andra synpunkter ansåge direktionen förenämnda nedsättning vara mindre välbetänkt. En af dessa vore den *ekonomiska.* Som bekant, hade en af orsakerna till lärjungeantalets höjande år 1862 varit, att skolan, som ensam finge bestrida alla utgifter utom till lärarnes aflöning, deribland för alla i lärohuset behöfliga reparationer, varit i behof af ökade inkomster. En återgång till förhållandena före år 1862 skulle således blott medföra ökade utgifter för statsverket vid mer än ett tillfälle. Men ej nog härmed. Då det väl knappast kunde tänkas, att det nu, mera än år 1873, då Riksdagen bestämdt uttalade sig i motsatt rigtning, kunde vara fråga om att beröfva läroverket en af dess båda bildningslinier, vare sig den klassiska eller den reala, skulle det onekligen blifva allt för dyrbart att bibehålla härför erforderliga lärarekrafter för ett så ringa antal som 200 lärjungar. Beräknades nemligen 30 lärjungar — d. v. s. normaltalet vid de allmänna läroverk, der extra lärare vore anstälda — i hvar och en af skolans fem nedre, enligt det hvilande reformförslaget ett-åriga klasser, eller 150 lärjungar i dessa tillsammans, skulle blott 50 lärjungar återstå för gymnasialklassernas båda linier, hvilket ju innebure en uppenbar orimlighet. För öfrigt kunde det svårligen anses staten värdigt, att den, blott för att bespara en jemförelsevis obetydlig utgift, skulle så väsentligt inskränka skolans verksamhet som följden blefve, om dess lärjungeantal minskades med en tredjedel, och detta på en tid, då läroverket, fastän det nu egde mottaga 300 lärjungar, årligen nödgades afvisa ett stort antal inträdessökande, hvilkas målsmän, trots skolans otillfredsställande lokaler, beklagade, att hon icke hade utrymme för ett vida större antal lärjungar — ett förhållande, som vittnade derom, att allmänheten visste uppskatta läroverkets sträfvanden för sjelfverksamhetens större utveckling hos de unga.

Med hänsyn till den utgång, frågan om en nybyggnad för skolan fått inom Riksdagen, hade direktionen emellertid nu ansett sig böra öfvergifva tanken på en sådan lösning af frågan och i stället återupptaga förslaget om tillbyggnad å den tomt, som gränsade intill skolans hus och hittills disponerats för kongl. hofstallets räkning. Efter uppdrag af direktionen hade intendenten F. G. A. Dahl uppgjort såväl ritningar som kostnadsförslag för den ifrågasatta tillbyggnaden, hvilka med några mindre förändringar förordats af lärarekollegiet och godkänts af direktionen samt med skrifvelse af den 26 september 1887 blifvit till Kongl. Maj:t öfverlemnade. Ehuru öfverintendentsembetet i afgifvet utlåtande funnit sig böra af förut uppgifna skäl — eller att den välbelägna tomten borde reserveras för något större framtida byggnadsföretag — afstyrka detta förslag och i stället förnya det år 1884 framstälda om nybyggnad åt skolan i qvarteret Edelman mindre,

hade direktionen i skrifvelse den 26 november 1890, med öfverlemnande af yttranden från skolans rektor och lärarekollegium samt förste stadsläkaren i Stockholm, hvilka deruti ytterligare framhållit de skolans lokaler vidlådande många och stora brister, å nyo anhållit om aflåtande af proposition till Riksdagen om beviljande af anslag för utförande af tillbyggnaden, den enda lösning af frågan, för hvilken, enligt direktionens tanke, någon gynsam utsigt förefunnes; och hade direktionen i skrifvelse den 30 september 1892 vidare utvecklat nödvändigheten af den föreslagna åtgärden. Mot ritningarna hade öfverintendentsembetet i hufvudsak icke funnit anledning till anmärkning.

Slutligen hade direktionen i skrifvelser den 1 maj och den 26 september 1893 andragit, hurusom direktionen föreställde sig, att byggnadsfrågans lösning lättare skulle kunna vinnas, om man ej önskade statens medverkan till hela det erforderliga beloppet, utan inskränkte sig till att begära ett räntefritt lån af staten för betäckande af större eller mindre del af byggnadskostnaden, hvilket lån småningom skulle återgäldas af skolans tillgångar. I sådant syfte hade direktionen framstält följande förslag. Enligt det år 1887 af intendenten Dahl upprättade kostnadsförslaget för skolhusets tillbyggnad, vid hvilket öfverintendentsembetet icke haft något att erinra, belöpte sig hela den beräknade kostnaden till 219,825 kronor eller i rundt tal 220,000 kronor. Erhölle skolan ett räntefritt lån af statsmedel till hela detta belopp, skulle, enligt direktionens åsigt, detta lån kunna återbetalas under en tid af fyrtio år med en annuitet af 5,500 kronor. Med det lärjungeantal, som skolan haft allt sedan år 1862, eller omkring 300, hade läroverkskassan, åtminstone under de fem senaste åren, i medeltal årligen haft ett öfverskott af något mer än 2,500 kronor, ehuru skolan, utom andra utgifter, under de senaste trettio åren måst erlägga en årlig hyra af 1,500 kronor för den lokal, der skolans nedre afdelning vore inrymd — en utgift, som efter tillbyggnadens uppförande naturligtvis komme att upphöra, hvarigenom den årliga behållningen ökades till 4,000 kronor. Om härtill lades, att genom Kongl. Maj:ts beslut den 17 juni 1893 lärjungarnes årsafgift blifvit höjd från 45 till 50 kronor, hvarigenom kassan vunnit en tillökning i sina årsinkomster af omkring 1,500 kronor, så kunde det med säkerhet antagas, att någon svårighet icke skulle förefinnas för skolan att erlägga det årliga amorteringsbeloppet, om detta fastställdes till 5,500 kronor, då det ju icke borde betviflas, att skolan, som trots sina underhaltiga lokaler hittills haft riklig tillgång på inträdessökande, i en ny eller åtminstone väsentligen förbättrad och utvidgad lokal ständigt skulle kunna påräkna lika stort antal lärjungar som för närvarande.

Af de kapitaltillgångar, öfver hvilka direktionen förfogade, hade direktionen icke ansett sig kunna afstå någon del till byggnadsföretaget, enär desamma väl behöfdes dels till anskaffande af tidsenlig inrednings- och undervisningsmateriel, dels till bestridande af de utgifter för byggnadens vidmagthållande, hvilka under amorteringstiden blefve nödvändiga.

På grund af hvad sålunda anförts hade direktionen anhållit, att Kongl. Maj:t måtte hos Riksdagen utverka dels upplåtande af den ifrågasatta byggnadsplatsen, dels medgifvande af ett räntefritt statslån att på förenämnda sätt återbetalas.

I det anförande af departementschefen, som åtföljde Kongl. Maj:ts år 1887 aflåtna proposition i detta ärende, hade, enligt hvad i statsrådsprotokollet vidare meddelats, redogjorts för den särskilda ställning, som nya elementarskolan intager bland de allmänna läroverken. Ändamålet med skolans inrättande hade nemligen varit, att densamma skulle vara en ständig, i hufvudstaden förlagd profskola, hvarest förbättringar i lärosättet kunde, med afseende på elementarundervisningens fortgående utveckling, försökas. Härmed hade ock ansetts afgjordt, att det ålåge staten att för detta läroverk bekosta lärohus och rektorsbostad. Då det oafvisliga behofvet af ökade och förbättrade lokaler för skolan måste anses vara af direktionens framställningar till fullo ådagalagdt, då det senast uppgjorda förslaget till byggnadsfrågans lösning syntes vara sparsamt tilltaget, och då något för statsverket billigare sätt att lösa denna fråga än det nu föreslagna svårligen kunde framställas, har departementschefen, som tillika erinrat derom, att Riksdagen i skrifvelse den 12 maj 1888 förklarat, att nuvarande vagnsskjulet i qvarteret Beridarebanan finge försäljas och de inflytande medlen ingå till statsverket, ansett sig ega full anledning tillstyrka, att nu förevarande proposition måtte till Riksdagen aflåtas.

Då Riksdagen år 1887 afslog Kongl. Maj:ts framställning om anslag för nybyggnad åt nya elementarskolan, föranleddes detta, förutom af de skäl, om hvilka departementschefen erinrat, äfven deraf, att, då en omorganisation af de allmänna läroverken vore förestående, Riksdagen ansåg, att dervid möjlighet kunde erbjuda sig att annorledes än genom uppehållande af en särskild skola för ändamålet vinna tillfälle till anställande af prof med olika lärometoder.

Då nu Kongl. Maj:t å nyo påkallat Riksdagens medverkan för tillgodoseende af detta läroverks behof af nybyggnad, har utskottet, som visserligen icke förbisett gagnet af ett försökslläroverk, men ej funnit nödvändigt, att ett sådant läroverk på statens bekostnad förses med byggnader, ansett

sig böra i första rummet taga under öfvervägande betingelserna för den undantagsställning, som nya elementarskolan intager med afseende på beredandet för densamma af erforderliga byggnader; och får utskottet med afseende härå uttala, att Stockholms stad synes utskottet hafva liknande förmåner af nya elementarskolan, som andra städer hafva af de allmänna läroverk, som i dem äro förlagda, samt att man derför icke utan skäl kan begära af Stockholm med afsende å nya elementarskolan detsamma, som kräfves af andra samhällen i fråga om skyldighet att förse sina läroverk med nödiga byggnader. Om ett erbjudande lemnades åt staden att under vissa vilkor öfvertaga eganderätten till de fastigheter, som för nya elementarskolan äro föreslagna att till- eller ombyggas, föreställer sig utskottet, att förhoppning skulle kunna finnas derom, att detta läroverks behof af lämpligt lärohus skulle genom Stockholms stad varda tillgodosedt. Utskottet, som ej anser sig böra afgifva något närmare yttrande om de möjliga vilkoren för en eventuel uppgörelse i nu antydda syfte, finner sig, på grund af hvad ofvan anförts och med hänsyn jemväl till den för nu ifrågavarande ändamål mera ovanliga form för statens mellankomst, som här föreslagits och hvilken ej synts utskottet tilltalande, icke kunna tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Utskottets hemställer alltså,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må af Riksdagen bifallas.

Ang. anslag för läroverksbyggnad i Umeå. [41.]

41:o) Kongl. Maj:t har vidare föreslagit, att såsom bidrag till uppförande i enlighet med fastställda ritningar af en ny byggnad för allmänna läroverket i Umeå måtte beviljas ett anslag af 125,000 kronor samt deraf för år 1895 anvisas 62,500 kronor.

Till statsrådsprotokollet har departementschefen meddelat, hurusom genom den stora eldsvåda, som år 1888 ödelade staden Umeå, äfven allmänna läroverket derstädes förlorat sina byggnader och all sin materiel. Läroverket hade sedan dess varit inrymdt i en af staden strax efter branden inköpt gård, hvars två byggnader af trä, den ena större, den andra mycket liten, så godt sig göra låtit inrättats för sitt nya ändamål. Enär dessa byggnader vore uppförda till bostadslägenheter för enskilda familjer, vore det helt naturligt, att rummen ej hade det inbördes läge och den storlek, som lärorummen i en skola borde hafva. Då härtill komme, att lokalen i sin helhet jemnt och nätt kunde inrymma det nuvarande, efter branden minskade lär-

jungeantalet, samt att den saknade plats för lärjungarnes rörelse och lekar i det fria, vore läroverket i största behof af en ny lokal. Åtgärder för anskaffande af en sådan hade ock vidtagits. För att bereda läroverket en centralt belägen, fri och rymlig plats, hade staden inköpt ett antal tomter, hvarigenom erhållits ett område, oberäknadt omgifvande gator, af 24,000 qvadratmeter, tillräckligt både för läroverkets byggnader och för lärjungarnes rörelse och lekar i fria luften äfvensom för påbjudna militäröfningar. Vidare hade genom domkapitlets i Hernösand försorg uppgjorts ritningar först och främst till ett nytt gymnastikhus, enär läroverket helt och hållet saknade lokal för gymnastiköfningarna, och derefter till nytt lärohus. Förstnämnda hus hade uppförts på den nya läroverkstomten och upplåtits till begagnande i oktober 1892. Det vore bygdt af sten, och kostnaderna, uppgående till 54,728 kronor, hade bestridts dels af de medel, som influtit såsom brandskadeersättning för läroverkets forna hus, dels ock, då dessa ej räckte till, af stadens medel. Inredningsmaterielen hade med ett belopp af 4,374 kronor bekostats af läroverkets materielkassa.

För uppförande af sjelfva hufvudbyggnaden, till hvilken ritningar blifvit af Kongl. Maj:t fastställda i december 1892, hade hinder mött på grund af bristande tillgångar. Kostnadssumman vore beräknad till 196,000 kronor, men tillgängliga medel uppginge ej till fullt 72,000 kronor. Dessa tillgångar bestode af dels läroverkets byggnadsfond, hvilken vid 1892 års slut hade en behållning af 21,353 kronor, dels 25,000 kronor, som Vesterbottens läns landsting redan år 1883 anslagit till ett nytt läroverkshus, att utbetalas då byggnadsföretaget sattes i verket, dels ock 25,000 kronor, anslagna af staden. Då stiftets byggnadskassa, som i början af år 1893 uppgått till endast några hundra kronor, ej kunnat bidraga till byggnadsföretaget med större belopp än de 1,960 kronor, som utbetalts för ritningar och kostnadsförslag, hade domkapitlet hos stadsfullmägtige framstält förfrågan, om staden vore villig att utom redan anslagna 25,000 kronor lemna något ytterligare bidrag till läroverksbyggnaden och i sådant fall huru stort bidrag kunde vara att påräkna, men erhållit det svar, att staden ej förmådde för ändamålet göra större uppoffringar, än den redan gjort.

Med anledning häraf och enär läroverket icke längre kunde undvara ett tidsenligt lärohus, hade domkapitlet i skrifvelse den 15 mars 1893 vändt sig till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes af allmänna medel bereda anslag till fyllande af det, som bruste för uppförande af ifrågavarande lärohus. Sedermera hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet insändt och med sitt förord understödt en af stadsfullmägtige gjord framställning i samma syfte. I denna framställning meddelades följande redo-

görelse för den svåra ekonomiska ställning, i hvilken staden befunne sig, och de förhållanden, som dertill varit anledning eller dermed egde sammanhang.

För ny stadsplans genomförande och för inlösen af jord till tomter för stadens allmänna hus och anläggningar efter branden hade 1889 års Riksdag beviljat staden ett lån å 200,000 kronor, hvarå från och med år 1894 skulle erläggas fyra procent ränta och en procent amortering. År 1864 hade Rikets Ständer beviljat staden ett amorteringslån på 40 år till belopp af 25,000 kronor för uppförande af ett nytt gymnastikhus, och detta lån amorterades årligen med 1,250 kronor, hvaraf staden erlade hälften och läroverkets byggnadsfond den andra hälften. År 1892 upplade staden med Kongl. Maj:ts tillåtelse ett obligationslån å 500,000 kronor, att användas dels till återuppbyggande af kyrka, prestgård, rådhus, folkskolehus, enke- och fattighus, dels till stadens dränering, nya gators anläggande m. m., och å detta lån skulle erläggas, utom amortering, fyra och en half procent ränta. När alla obligationerna af detta lån blefve sålda, hvilket snart måste ske, uppginge ränta och amortering till nära 26,000 kronor. Ränta och amortering å statslånen skulle från och med 1894 utgå med 10,625 kronor. Då antalet bevillningskronor för skattskyldige i staden uppginge till endast 12,000, måste hvarje skattskyldig för dessa skulders gäldande vidkännas en utgift af mer än 3 kronor för bevillningskrona. Enär staden icke hade någon annan direkt inkomst än den, som inflöte af bränvinsutskänkningsrörelsen, och denna inkomst syntes hädanefter blifva mindre än hittills, måste stadens utgifter till allra största delen bestridas genom utdebitering å de skattskyldige. Till stadens återstående behof af gatuläggning, dränering och planering m. m. samt till fullbordande af de till en del ännu ej färdiga allmänna byggnaderna försloge icke ofvannämnda lån; och då ytterligare upplåning ej kunde ifrågasättas, måste äfven denna brist fyllas genom direkt utdebitering. I den mån arbetena blefve färdiga, komme deras underhåll att kräfva betydligt högre utgifter, än hvad staden förut fått vidkännas för sådana ändamål.

Blefve staden derjemte ställd i valet att antingen afstå från hoppet om erhållande af en bibana från Vännäs vid norra stambanan eller att offra en större summa för inköp af mark till banan och för station, komme förhållandena att ytterligare försämras, hvilketdera alternativet än valdes.

Allt förenade sig sålunda att göra utsigterna mörka för de skattdragande; och det vore högeligen att befara, att kommunalutskylderna inom kort ginge upp till 10 kronor för hvarje bevillningskrona.

Toge man vidare i betraktande, att Umeå vore en stad med obetydlig affärsrörelse, att dess handel lidit betydligt afbräck genom jernvägens framdragande till nordligare delar af länet, hvilka förut stått i liflig handelsför-

bindelse med staden, att sjöfarten dit försvårades deraf, att Umeå elf mellan staden och elfvens utlopp i hafvet vore för grund, för att mera djupgående fartyg skulle kunna gå upp till staden, samt att i staden och å dess område icke funnes några fabriker eller andra inkomstgifvande industriella inrättningar, så vore det lätt förklarligt, att staden icke kunde ikläda sig förbindelser, som medförde en ökning af den skattebörda, som redan nu vore så tung, att många af de skattdragande hade svårt att bära den, och som inom kort blefve ännu tyngre. Det vore till och med att befara, att många utflyttade från staden för svårigheten att erlägga de höga kommunalutskylderna.

Visserligen hade det blifvit förordnadt, att från och med år 1864 en byggnadsfond skulle vid hvarje allmänt läroverk bildas genom afgifter af icke medellösa lärjungar samt att dessa fonders medel skulle användas till bestridande af kostnader för byggnad och underhåll af lärohus. Vid läroverk med stort antal lärjungar, hvilka med få undantag erlade den nämnda afgiften, kunde sålunda inom kort tid bildas rätt betydande fonder; men vid mindre läroverk, der många lärjungar på grund af medellöshet måste befrias från afgiften, såsom händelsen vore vid Umeå läroverk, åtginge en mycket lång tid, innan fonden uppnådde den storlek, att den räckte till kostnaderna för nytt lärohus, hvilka kostnader med nutidens kraf på ett fullt ändamålsenligt sådant hus äfven för ett jemförelsevis mindre läroverk måste blifva ganska stora. Före den tid, då Riksdagen beslöt, att dylika fonder skulle bildas, hade ock Riksdagen åt många städer i södra Sverige, af hvilka säkerligen ingen då var så oförmögen att hjelpa sig sjelf, som Umeå nu vore, beviljat understöd af allmänna medel för uppförande af nya läroverkshus.

Då nu Umeå ej genom eget förvållande utan genom olyckor kommit i så ytterst svår ekonomisk ställning, som ofvan visats och som gjorde, att staden ej kunde underkasta sig större utgifter för läroverket, än den redan gjort, då tomter inköpts för närmare 60,000 kronor, till byggnaden anslagits 25,000 kronor och till det nyligen uppförda gymnastikhuset bidragits med 8,744 kronor, så vågade stadsfullmägtige hoppas, att Riksdagen i betraktande häraf skulle i detta fall frångå den princip, som den syntes hafva fattat, att ej vidare bevilja anslag för läroverksbyggnader i städerna, och för en sådan byggnad i Umeå bevilja erforderligt statsunderstöd.

Ett sådant undantag syntes så mycket hellre böra göras för Umeå läroverk, som detta, i följd af särskilda förhållanden inom Norrland i allmänhet och Vesterbottens län i synnerhet, icke kunde medföra så stort gagn för staden i förhållande till den nytta staten ovilkorligen hade af ett högre läroverk derstädes, som större städer i södra och mellersta Sverige hade af

sina läroverk. Antalet lärjungar från sjelfva staden med dess obetydliga folkmängd utgjorde ej heller någon särdeles stor del af hela lärjungeantalet. Det syntes derför naturligt, att staten, för så vidt det ansåges vara för densamma fördelaktigt, att i Umeå funnes ett högre allmänt läroverk, för detsamma åtoge sig större utgifter, än som kunde vara nödigt beträffande stora och välmående städer.

Stadsfullmägtige hade ock tänkt sig, att Riksdagen möjligen, hellre än att bevilja direkt anslag för ifrågavarande ändamål, skulle vilja å det statslån å 200,000 kronor, som staden år 1889 erhållit, bevilja så stor afskrifning, som motsvarade skilnaden emellan de för byggnaden befintliga medel och den för densamma beräknade kostnaden, eller i rundt tal 125,000 kronor. Derest en sådan afskrifning kunde erhållas, skulle staden kunna åtaga sig ett nytt motsvarande lån för läroverkshusets uppförande, ehuru kostnaderna derför säkerligen komme att blifva känbarare genom högre ränta och kortare amorteringstid. Dessa ökade kostnader jemte ansvarighet för den summa, som möjligen behöfdes utöfver kostnadsförslaget, ansåge stadsfullmägtige dock, att staden kunde underkasta sig.

Af hvad sålunda blifvit anfördt funne departementschefen vara till fullo ådagalagdt, att Umeå stad genom den stora branden 1888 och andra ogynsamma förhållanden råkat i en ytterst svår ekonomisk ställning, och att kraftiga skäl här talade för, att staten borde bispringa den nödstälda kommunen med understöd till läroverksbyggnaden. Departementschefen ansåge emellertid den föreslagna utvägen att göra afskrifning å ett beviljadt statslån vara mindre lämplig och hemstälde, att i stället framställning måtte göras om ett direkt anslag, hvilket syntes kunna fördelas på två år.

När vid 1891 års riksdag statsutskottet hade att yttra sig öfver en af Kongl. Maj:t gjord framställning om beviljande af anslag för läroverksbyggnad i Östersund, anförde utskottet såsom skäl för sitt afstyrkande, bland annat, hurusom efter representationsförändringens genomförande Riksdagen städse afvisat de förslag, som i syfte af anslags beviljande till uppförande af nya läroverkshus och ombyggnad eller förändring af äldre sådana blifvit hos Riksdagen gjorda, vare sig de framstälts af Kongl. Maj:t eller af enskilda motionärer; och blef Kongl. Maj:ts berörda framställning af Riksdagen afslagen.

Med hänsyn till de många oafvisliga kraf, som ställas på statsverket, anser utskottet det icke tillrådligt, att Riksdagen frångår den uppfattning, som Riksdagen sålunda under en följd af år gjort gällande; hvadan utskottet hemställer,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må af Riksdagen bifallas.

Högre lärarinneseminariet.

42:o) För beredande åt *lärare och lärarinnor vid högre lärarinneseminariet af löneförbättring* jemväl för år 1895, att utgå efter samma grunder som den för innevarande år beviljade, har Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att för år 1895 på extra stat anvisa enahanda belopp som hittills, eller 4,000 kronor, och hemställer utskottet, *Ang. anslag till löneförbättring för lärare och lärarinnor vid högre lärarinneseminariet.* [42.]

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må af Riksdagen bifallas.

43:o) Med anledning af hvad Kongl. Maj:t derom föreslagit, hemställer utskottet, *Ang. anslag för uppehållande af den valfria fjerde årskursen vid seminariet.* [43.]

att Riksdagen må för fortsatt uppehållande af *den valfria fjerde årskursen vid seminariet* på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 3,000 kronor.

44:o) Vidare hemställer utskottet, med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och under hänvisning till hvad i afseende härå blifvit till statsrådsprotokollet (sid. 101—102) anfördt, *Ang. anslag för beredande af undervisning i huslig ekonomi.* [44.]

att Riksdagen må för beredande af fortsatt *undervisning i huslig ekonomi* vid seminariet och normalskolan på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 5,000 kronor.

Folkundervisningen.

45:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och i likhet med hvad förut under flera år egt rum, hemställer utskottet, *Ang. anslag till löneförbättring m. m. åt lärare vid folkskolelärareseminarierna.* [45.]

att Riksdagen, till löneförbättring åt *lärare och*

lärarinnor vid folkskolelärareseminarierna samt till *arfvoden åt teckningslärare för extra tjenstgöring* och *extra arfvoden åt musiklärare* vid dessa seminarier, efter samma grunder som för innevarande år, må bevilja ett extra anslag för år 1895 af 33,300 kronor.

Ang. anslag till understöd åt lärjungar vid folkhögskolor. [46.]

46:o) Till *understöd åt mindre bemedlade lärjungar* vid sådana folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel, har Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att jemväl för år 1895 på extra stat anvisa ett belopp af 15,000 kronor; och får utskottet hemställa,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må vinna Riksdagens bifall.

De tekniska läroverken.

Ang. anslag till uppförande af ny byggnad åt tekniska högskolan. [47.]

47:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att Riksdagen måtte dels till ny byggnad för tekniska högskolans kemiska och mineralogiska afdelningar samt densammas inredning och utrustning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med derför uppgjorda ritningar och kostnadsförslag bevilja 325,100 kronor och deraf anvisa 50,000 kronor att utgå under år 1895, dels ock till provisorisk utvidgning af högskolans undervisning under sagda år anslå ett belopp af 19,600 kronor.

På sätt departementschefen till statsrådsprotokollet erinrat, beviljade 1890 års Riksdag, på Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning, ett belopp af 5,000 kronor för åvägabringande af utredning angående behofvet af och sättet för utvidgning och omorganisation af tekniska högskolan.

Sedan Kongl. Maj:t den 19 september 1890 åt särskilde kommitterade uppdragit att afgifva betänkande och förslag angående detta ärende, hade bemälde kommitterade den 15 december 1891 afgifvit sitt betänkande jemte förslag till tekniska högskolans utvidgning och ett tidsenligt ordnande af undervisningen vid densamma.

På sid. 103—129 i statsrådsprotokollet har departementschefen redogjort för åtskilliga delar af kommitterades förslag, ur hvilken redogörelse utskottet, med hänvisning i öfrigt till protokollet, får meddela följande.

Hvad först angår frågan, huruvida utvidgning och omorganisation af

tekniska högskolan må anses vara af behof påkallad, hade kommitterade såsom stöd för sin åsigt, att så vore fallet, anfört dels det ökade antalet elever och inträdessökande, dels ock det växande behofvet af teknisk bildning. Det visade sig nemligen af en redogörelse för antalet elever och inträdessökande under de senare åren, att med undantag för åren 1877—1882 detta antal varit i ständigt stigande. Att åter under berörda period en nedgång i freqvensen vid högskolan egt rum, ansåge kommitterade vara att tillskrifva den förlamning i all industriel verksamhet, som inträdde efter de i ekonomiskt hänseende för hela landet ogynsamma åren i slutet af 1870-talet. Frånsedt emellertid dylika vexlingar af mera tillfällig art, vore det enligt kommitterades åsigt gifvet, att öfver hufvud taget antalet tekniska studerande måste tilltaga. De ständigt fortgående uppfinningarna inom näringslifvets alla områden och den för vår tid betecknande rastlösa verksamheten på industriens mångskiftande fält skapade nya tillämpningsområden för de tekniska vetenskaperna och utvidgade redan befintliga till förut ej anadt omfång, medförande ett ständigt stegradt behof af personer med grundlig teknisk bildning, lämpliga till vårdare och främjare af de många vidtomfattande intressen, som här behöfde tillgodoses. Också hade freqvensen vid tekniska högskolan allt sedan hösten 1883 visat sig ständigt stigande, såsom framginge af nedanstående tabell.

Antal	lärjungar	hösten	1883	173
”	”	”	1884	194
”	”	”	1885	204
”	”	”	1886	204
”	”	”	1887	226
”	”	”	1888	236
”	”	”	1889	255
”	”	”	1890	255
”	”	”	1891	272.

Det redan nu vid högskolan inskrifna stora antalet lärjungar stälde på läroverket betydande kraf med hänsyn till rymligare undervisningslokaler och förökade lärarekrafter. De anordningar, genom hvilka man för närvarande sökt tillgodose dessa kraf — inredning af förre föreståndarens boställsvåning till bibliotek och den förra biblioteksslokalens ändrande till ritsalar samt användande för undervisningens förstärkande af en del besparingar,

uppkomna å föreståndarelönen — kunde dock icke ens fylla de oundgängligaste behofven. Då efter all sannolikhet antalet kompetenta inträdessökande komme att ytterligare stegras, nödvändiggjordes i ännu högre grad väsentliga och genomgripande förändringar i anordningen af nuvarande lokaler och tillökning i desamma äfvensom betydliga förstärkningar i undervisningskrafter.

Enligt Kongl. Maj:ts beslut finge från och med höstterminen 1890 i högskolans första klass mottagas 80 elever. Höstterminen 1889, då styrelsen för högskolan måst utesluta 15 kompetente inträdessökande och lärarekollegiet med anledning deraf blifvit hördt, hade kollegiet föreslagit, att vid en blifvande omorganisering af läroverket åtminstone 110 nya inträdessökande borde beredas plats. Det vore enligt kommitterades mening sannolikt, att detta antal ännu på någon tid icke komme att öfverskridas. Medeltalet af de för hvarje år inträdessökande hade under perioden 1878—91 utgjort 83, af hvilka i medeltal 66 blifvit antagna (för perioden 1883—91 vore de motsvarande talen resp. 92 och 73). Då emellertid med de åtgärder, som kommitterade i öfrigt föresloge, det blefve möjligt att årligen mottaga 120 nya inträdessökande och då, å andra sidan, det ej skulle blifva möjligt att utan en mera omfattande ombyggnad öfverskrida detta antal, så hade kommitterade vid uppgörande af sina förslag utgått från den förutsättningen, att vid omorganisering af läroverket undervisning och lokaler borde så ordnas, att årligen 120 elever kunde i dess första afdelning emottagas.

Med afseende å det ökade behofvet af teknisk bildning anförde kommitterade, hurusom åtskilliga omständigheter stälde på landets högsta undervisningsanstalt inom det tekniska området stegrade fordringar, om den skulle kunna anses rätt och tidsenligt fylla sin vigtiga uppgift att meddela en vetenskaplig bildning åt alla, som skulle intaga en ledande ställning inom de tekniska yrkena. Dessa yrken växte nemligen oafbrutet och hastigt samt stälde på sina målsmän allt högre fordringar med hänsyn till kunskaper och färdigheter, för att de skulle kunna följa och motsvara den rastlösa utvecklingen på industriens alla områden. Också i det allmännas tjenst framträdde allt mera behofvet af tekniskt bildade personer. Sådana måste nu finnas inom flera af statens förvaltningsgrenar, såsom vid dess jernvägars byggnads-, maskin- och trafikafdelningar, väg- och vattenbyggnadscorpsen, telegraf- och telefonverkets tekniska afdelning, flottans ingeniörs- och minafdelningar, fyringeniörscorpsen, skeppsmätningskontrollen, statens gevärs- och sprängämnestillverkningar, dess geologiska undersökning, bergsstaten, öfverintendentsembetet, patentbyrån, myntverket, kontroll- och justeringsverken, de kemiska stationerna för jordbruket och näringarna, yrkesinspektionen, de tekniska undervisningsanstalterna o. s. v. Likaledes inginge i flera grenar af kom-

munernas förvaltning göromål af den art, att de företrädesvis borde ledas af tekniskt bildade personer. Så vore fallet med gatu-, vattenlednings-, kloak- och andra allmänna byggnader, belysnings- och brandväsendet, kontrollen öfver husbyggnaders utförande och öfver handeln med födoämnen m. m., en del af helsovården o. s. v. Alla dessa förvaltningsgrenar kunde med allt skäl af sina ledande män fordra den högsta garanti med afseende å insigter och kompetens i öfrigt, hvilka endast kunde vinnas genom en fullständig teknisk uppfostran så i teoretiskt som i praktiskt hänseende.

En blick på några af de förnämsta utländska tekniska högskolornas organisation — i hvilket afseende kommitterade särskildt redogjort för de tekniska högskolorna i Berlin, Hannover, Darmstadt och Wien samt polytekniska skolan i Zürich — ådagalade, huru högt dessa hunnit i utveckling, och att vi hade åtskilligt att tillägga och förbättra, om vårt högre tekniska undervisningsväsen skulle kunna i allo anses jembördigt med de flesta andra kulturländers.

Med afseende å nu anförda omständigheter hyste kommitterade icke någon tvekan att uttala den åsigten, att tekniska högskolan borde ej blott utvidga sin verksamhet, utan äfven på vissa områden väsentligen omorganiseras.

På grund häraf hade kommitterade inhemtat samtlige lärarnes vid högskolan åsigter med afseende å undervisningens ordnande i deras respektive läroämnen, under förutsättning att läroverket skulle kunna årligen emottaga ett större antal elever än för närvarande och att lärokurserna skulle vederbörligen utvidgas. Det vore med ledning häraf och efter tagen kännedom i öfrigt om vår tids fordringar på en högre teknisk läroanstalt samt med hänsyn till möjligheten att under våra förhållanden tillgodose dessa fordringar, som kommitterade sökt bestämma dels tekniska högskolans uppgift, dels de grunder, enligt hvilka högskolan borde omorganiseras.

Högskolans ändamål vore ej blott, på sätt i § 1 af gällande stadga angåfves, att åt unge män, som vilja egna sig åt något tekniskt yrke, meddela en derför erforderlig vetenskaplig bildning, utan dessutom tillkomme det äfven en teknisk högskola att genom sina lärare, bibliotek, samlingar, laboratorier o. s. v. bidraga till utvecklingen af de vetenskaper och konster, som fölle inom området för läroverkets verksamhetssfer.

Hvad anginge omorganiseringen af tekniska högskolan, hade kommitterade först i fråga om *fackskolorna* med hänsyn till de svårigheter, som städse mött att inom fackskolan för maskinbyggnadskonst och mekanisk teknologi ordna undervisningen på ett sätt, som kunde tillfredsställa de olika fackrigtningar, åt hvilka denna skolas elever egnade sig, föreslagit, dels att en särskild fackskola för elektroteknik måtte inrättas och dels att fackskolan

för maskinbyggnadskonst och mekanisk teknologi måtte erhålla tre underafdelningar, nemligen:

1:o) för maskiningeniörsväsendet,

2:o) för den mekaniskt tekniska fabriksindustrien, och

3:o) för skeppsbyggnadskonst.

Med afseende å dessa förslag hade kommitterade anfört, att eleverna inom ifrågavarande fackskola vore med hänsyn till sina olika studierigtningar att hänföra till följande 4 hufvudgrupper:

1:o) sådana, som skulle utbildas till konstruktörer vid mekaniska verkstäder, eller till tjenster vid jernvägarnes maskinafdelning, eller till rådgifvande ingeniörer inom det mekaniska området m. m.;

2:o) sådana, som skulle utbildas till föreståndare för samt ledare af arbeten i verkstäder, tillhörande den mekaniskt tekniska fabriksindustrien;

3:o) sådana, som skulle utbildas till mariningeniörer eller konstruktörer vid verkstäder för byggande af fartyg och sjöångmaskiner; samt

4:o) sådana, som skulle utbildas till konstruktörer, tillverkare m. m. på det elektrotekniska området.

Medan för de båda förstnämnda af dessa grupper undervisningen skulle kunna ordnas efter hufvudsakligen samma plan, blott med den skilnad, att under 3:dje och 4:de åren större frihet i valet mellan tillämpningsämnen lemnades eleverna med hänsyn till den speciella gren af det mekaniska facket, åt hvilken de önskade egna sig, vore deremot med afseende å de båda sistnämnda grupperna mera genomgripande förändringar af nöden. Så vore för 3:dje gruppens elever studiet af värmemotorer — särskildt sjöångmaskiner — samt skeppsbyggnadskonst af största vigt. Emellertid vore undervisningen i dessa ämnen, synnerligast det senare, vid högskolan för närvarande allt för knapphändig, hvarför ock de elever, som egnat sig åt denna fackrigtning, alltid måst vid utländska skeppsbyggeri-institut fortsätta sina studier. Detta förhållande, hvilket äfven hade blifvit påpekadt i det af sjöfartsnäringskommittén den 12 september 1890 afgifna betänkande, kunde bäst afhjelpas genom upprättande af en fackskola i skeppsbyggnadskonst vid högskolan, med en fullständig och tidsenlig undervisning i alla de grundläggande och tillämpande ämnen, som vore nödvändiga för danandet af i teoretiskt hänseende fullt dugliga skeppskonstruktörer. Då nu en stor del af dessa teoretiska kunskaper vore just desamma, som redan vid högskolan meddelades maskinkonstruktörer, så kunde undervisningen i åtskilliga ämnen mycket väl vara gemensam med de båda förut angifna grupperna af mekaniska tekniker; och den ifrågasatta fackskolan kunde derför billigast ordnas såsom en afdelning af fackskolan för maskinbyggnadskonst, inom hvilken för detta ändamål undervisningen i läran om sjöångmaskiner och i propellerns teori samt i

synnerhet i skeppsbyggnadskonst borde väsentligen utvidgas. Beträffande slutligen den 4:de gruppen af ifrågavarande elever vid tekniska högskolan vore med afseende å den stora betydelse, som elektrotekniken under de senaste åren erhållit för industrien, en fullständig omgestaltning af undervisningen på detta område nödvändig; den måste omfatta dels en för alla fackskolor gemensam kurs i elektroteknikens allmänna grunder och dels fullständigare specialkurser i såväl teoretiska som tillämpande delar af detta ämne, med särskildt afseende fäst vid anordningarna för elektrisk belysning, telegrafi, telefoni, åskledare, galvanoplastik, elektrometallurgi m. m. Då alla dessa kraf svårligen kunde på tillbörligt sätt tillgodoses, utan att en särskild afdelning för elektroteknik blefve anordnad, tvekade kommitterade ej att föreslå upprättandet af en ny fackskola för berörda ändamål.

Med afseende derefter å *lärokursernas längd* inom de olika fackskolorna, hade inom alla de fackskolor, som för närvarande vore begränsade till treåriga lärokurser, dessa redan under nuvarande förhållanden visat sig alldeles otillräckliga, oaktadt lärjungarnes tid blifvit till den yttersta gränsen upptagen, så att till och med klagomål öfver deras öfveransträngning förekommit. Upprepade framställningar hade också gjorts såväl från lärarnes sida som från forna elevers vid läroverket om flera af dessa lärokursers förlängning. Ansåges en dylik åtgärd redan nu nödvändig, så blefve den detta så mycket mera, om, såsom kommitterade ville förorda, dels undervisningen i vissa läroämnen skulle utvidgas, dels nya sådana införas.

På grund häraf föreslogo kommitterade, att lärokurserna skulle blifva fyraåriga i alla fackskolor utom i den för bergsvetenskap, der undervisningen borde ordnas för lärokurser, som omfattade dels tre och ett halft, dels fyra och ett halft år.

Med hänsyn till dessa och i öfrigt af kommitterade föreslagna förändringar i högskolans organisation och undervisningens ordnande vid densamma vore äfven åtskilliga förändringar i fråga om högskolans *lärarepersonal* nödvändiga. Vid högskolan bestredes för närvarande undervisningen i åtskilliga ämnen af lektorer, nemligen i beskrifvande geometri och ritkonst, i geodesi och topografi, i konstruktion af enkla maskindelar, i elementar-mekanik och beskrifvande maskinlära, i allmän byggnadslära och byggnadsstatik, i metallurgi och hyttkonst samt i geologi och mineralogi. Beträffande alla dessa ämnen hade kommitterade funnit väsentliga utvidgningar och tillägg erforderliga, genom hvilka såväl omfånget som karakteren af dessa lärarebefattningar så förändrats, att de snarare blefve att jemföra med de extra ordinarie professorsbefattningarna vid universiteten än med lektorsbefattningarna vid de allmänna läroverken. Ifrågavarande lärare meddelade nemligen på eget ansvar en fullt sjelfständig undervisning i läroämnen, som vore af dels

vetenskaplig, dels praktiskt tillämpande art och derför kräfde af föredraganden icke blott en gedigen teoretisk och praktisk underbyggnad, utan äfven att han oafbrutet arbetade på sitt ämnes vetenskapliga utveckling och följde dess mångfaldiga tillämpningar inom teknikens vexlande områden med dess ständigt nya upptäckter, uppfinningar m. m. Åt dessa lärare borde derför vid läroverket beredas en sådan ställning, att de med i möjligaste mån odeladt intresse kunde egna sig åt sitt lärarekall; och ansåge kommitterade på denna grund och med stöd af jemförelsen med statens öfriga högskolor, att lektoraten vid tekniska högskolan borde förvandlas till extra ordinarie professurer med enahanda löneförmåner, som tillkomme dessa befattningar vid universiteten.

Vidare blefve i sammanhang med undervisningens förändrande och utvidgning väsentliga förstärkningar i lärarekrafterna erforderliga. Af den redogörelse för kommitterades förslag härutinnan med afseende å särskilda läroämnen, som lemnas i statsrådsprotokollet (sid. 109—113), inhemtas, att kommitterade ansett följande förändringar i högskolans lärarepersonal behöfliga.

En ny ordinarie professur i skeppsbyggnadskonst borde, såsom en följd af den föreslagna nya fackafdelningen för skeppsbyggeri, inrättas i stället för den nu befintliga extra lärarebefattningen i ångfartygs konstruktion.

I fråga om undervisningen i allmän och tillämpad fysik, hvilken för närvarande uppehölles af en professor i allmän och tillämpad fysik, tills vidare befriad från undervisningsskyldighet i allmän fysik, samt en extra lärare i sistnämnda ämne, ansåge kommitterade, med hänsyn jemväl till den föreslagna nya fackskolan för elektroteknik, att på grund af det stora elevantalet i den allmänna kursen och den väsentligt utvidgade undervisningen i flera af den tillämpade fysikens delar med tillhörande konstruktions- och laborationsöfningar det vore nödvändigt att alldeles skilja dessa båda kurser och öfverlåta dem på tvenne professorer, en i allmän och en i tillämpad fysik, samt att derjemte de praktiska tillämpningarna på elektroteknikens område med dit hörande konstruktioner fordrade en på detta område erfaren konstruktörs biträde, för hvilket ändamål en särskild extra lärare borde anställas. Äfven vid fotografiens tillämpningar behöfdes ett särskildt biträde, hvartill dock lämpligen en assistent kunde anlitas.

Hvad anginge undervisningen i de till *byggnadskonsten* hörande läroämnen, hvilken för närvarande bestredes af en t. f. lektor i allmän byggnadslära och byggnadsstatik samt en extra lärare i husbyggnadskonst, hade frågan om denna undervisnings ordnande upprepade gånger varit föremål för Riksdagens behandling på grund af Kongl. Maj:ts propositioner om upprättande af två ordinarie lektorat i stället för nyssnämnda befattningar. Det lede intet tvifvel, att de ständigt stegrade fordringarna på vår tids byggnadsingeniörer och arki-

tekter icke kunde, såsom sig borde, tillgodoses med den undervisning, som nuvarande resurser vid högskolan medgåfve. Sålunda erfordrades en fullständigare kurs i den för alla byggnadsarbeten så vigtiga hållfasthetsläran såsom en inledning till byggnadsstatiken, och äfven kursen i detta senare ämne behöfde utvidgas. Af de till den allmänna byggnadsläran eller, såsom ämnet rigtigare vid andra tekniska högskolor benämndes, byggnadskonstruktionsläran hörande undervisningsgrenar borde materiallläran förenas med husbyggnadskonsten samt konstruktionsläran i åtskilligt utvidgas. Äfven i husbyggnadskonsten behöfde undervisningen väsentligen utvidgas, hvarvid särskildt vore att taga hänsyn till byggnadshygienens nutida fordringar. Till följd af de sålunda föreslagna förändringarna i afseende å ifrågavarande undervisningsämnen och med åberopande jemväl af hvad i ofvanberörda Kongl. Maj:ts propositioner anförts, ansåge kommitterade, att till undervisningens behöriga uppehållande i dessa ämnen erfordrades två extra ordinarie professurer, en i byggnadskonstruktionslära och byggnadsstatik samt en i husbyggnadskonst, hvaremot den befintliga assistentbefattningen i arkitektur kunde indragas.

I väg- och vattenbyggnadskonst hade hela undervisningens uppehållande af en enda lärare medfört, att vigtiga delar af ämnet, såsom läran om allmänna vägar, stadsgator, spårvägar, vatten- och afloppsledningar i städer m. m., ej kunnat föredragas. Undervisningen häri kunde lämpligast sättas i samband med läran om jernvägsbyggnader jemte tillhörande konstruktioner. Härför behöfdes emellertid en ny lärarebefattning, hvars innehafvare det skulle tillkomma att på eget ansvar sörja för den omfattande undervisningen i dessa delar af ifrågavarande läroämne på ett tidsenligt sätt; och ansåge kommitterade på grund deraf fullt befogadt att föreslå upprättande af en ny extra ordinarie professur i väg- och vattenbyggnadskonst. Den ordinarie professorn skulle fortfarande föredraga vatten- och brobyggnadskonsten samt leda dithörande konstruktionsöfningar, hvilka båda vigtiga grenar af ingeniörsfacket komme att fullt taga hans tid i anspråk.

Vidare medförde den utvidgning af undervisningen, som kommitterade ansett erforderlig i de olika ämnena, äfvensom det stora elevantalet nödvändigheten att anställa särskilda extra lärare, förutom i praktisk elektroteknik, äfven i matematik, maskinlära, allmän kemi och kemisk teknologi.

Derjemte ansåge kommitterade, att undervisning borde meddelas i bokföring, hvartill erfordrades ytterligare en extra lärare. Det vore nemligen påtagligt, huru vigtigt det vore för den, som i ett eller annat hänseende komme att intaga en ledande eller förvaltande ställning till industriella eller byggnadsföretag, att känna sig hemmastadd i medlen och principerna för en klar inblick i och en verksam kontroll öfver dylika företags ekonomi. Grundprinciperna

för förvaltningsväsendet och ekonomien borde derför bibringas den blifvande teknikern i sammanhang med hans öfriga studier. Derjemte vore detta läroämne ett värdefullt uppfostringsmedel, enär den unge mannen derigenom finge öppen blick för betydelsen af ordning och reda i all både offentlig och enskild ekonomi och förvaltning. Kommitterade ville derför föreslå, att med anslutning till undervisningen i nationalekonomi och näringslagstiftning måtte införas undervisning i industriel bokföring, i sammanhang hvarmed kunde lemnas ledning i formenligt uppsättande af de vigtigare handlingar, som vore nödvändiga bihang till en rationelt ordnad bokföring och förvaltning, såsom inlagor till offentliga myndigheter, kontrakt, fullmagter, penningtransaktioner, konkursbevakningar o. s. v.

Slutligen borde i sammanhang med den förändring af verkstadsarbetet till s. k. mekaniska laborationer, som kommitterade på anförda skäl ansett nödig, för dessa öfningars ledning m. m. anställas en extra lärare, som tillika skulle vara verkstadsföreståndare; hvarjemte såväl det stora elevantalet som ock undervisningens rationella och fruktbringande bedrifvande äfvensom dess uppehållande vid sjukdomsfall eller annat tillfälligt förhinder för ordinarie lärare gjorde assistenter i de flesta ämnen behöfliga.

Med iakttagande dessutom af lektorsbefattningarnas förändrande till extra ordinarie professurer skulle tekniska högskolans lärarepersonal enligt kommitterades förslag komma att utgöras af följande lärare:

en ordinarie professor i matematik,
en d:o i matematik och teoretisk mekanik,
en d:o i läran om vattenkraftmaskiner, bergsmekanik m. m.,
en d:o i läran om värmemotorer, arbetsmaskiner m. m.
en d:o i skeppsbyggnadskonst,
en d:o i mekanisk teknologi,
en d:o i allmän fysik,
en d:o i tillämpad fysik,
en d:o i allmän kemi,
en d:o i kemisk teknologi,
en d:o i metallurgi,
en d:o i grufvetenskap,
en d:o i väg- och vattenbyggnadskonst,
en d:o i arkitektur,
en extra ordinarie professor i geodesi och topografi,
en d:o i beskrifvande geometri och ritning,
en d:o i mekanik och maskinlära,
en d:o i konstruktion af enkla maskindelar och tillämpad kinematik,
en d:o i bergskemi och metallurgi,

en extra ordinarie professor i mineralogi och geologi,
en d:o i byggnadskonstruktionslära och byggnadsstatik,
en d:o i husbyggnadskonst,
en d:o i väg- och vattenbyggnadskonst,
en extra lärare i matematik, mindre kursen,
en d:o i maskinlära,
en d:o i praktisk elektroteknik,
en d:o i allmän kemi,
en d:o i kemisk teknologi,
en d:o i frihandsteckning,
en d:o i ornamentik,
en d:o i modellering,
en d:o i nationalekonomi och näringslagstiftning,
en d:o i bokföring,
en d:o i mekaniska laborationer; eller tillsammans 14 ordinarie professorer, 9 extra ordinarie professorer och 11 extra lärare, förutom erforderligt antal assistenter.

Hvad derefter beträffade de vid högskolan befintliga *undervisningslokalerna*, så voro dessa i flera afseenden otillräckliga. I synnerhet hade svårigheter gjort sig känbara i fråga om laboratorierna och ritsalarne, på grund af hvilkas otillräcklighet dels ett större antal lärjungar måst deri inträngas, än som varit förmånligt såväl ur sanitär synpunkt som med hänsyn till undervisningen, dels smärre och för andra ändamål afsedda rum måst tillfälligtvis apteras till laboratorie- och ritlokaler.

Vid inredningen år 1863 af läroverkets nuvarande byggnad hade i kemiska laboratorierna anordnats platser för tillsammans 28 laboranter. Redan vid medlet af 1870-talet hade emellertid antalet laboranter vuxit, så att det år 1874 utgjort 39 och 1875 43. Åt dessa hade utrymme ej kunnat beredas på annat sätt än genom sammanträngning af två elever på en arbetsplats och genom anordnande af provisoriska arbetsplatser i det för sådant ändamål olämpliga s. k. ångpannerummet. Ett förslag till laboratoriernas utvidgning genom påbyggnad af laboratorieflygeln, hvilket till följd af dessa förhållanden redan då utarbetats, hade icke kommit till utförande hufvudsakligast på grund af den hastiga minskning i elevantalet, som i slutet af 1870-talet vållats af då rådande ogynsamma konjunktur för landets industri och särskildt för bergshandteringen. Emellertid hade fortfarande förefunnits den för undervisningen menliga anordningen, att qvantitativt analytiska arbeten måst utföras samtidigt och i samma rum som de qvalitativa analyserna under ledning af tvenne hufvudlärare. Sedan 1884 års Riksdag för de mest öfverklagade bristernas af-

hjelpande beviljat en förhöjning af årsanslaget äfvensom ett extra anslag af 10,000 kronor, hade utförts ändrad inredning af det stora laboratorierummet, materialrummet, en del af det syntetiska arbetsrummet, rummet för de kemiskt tekniska samlingarna m. m.; men en del andra såsom behöfliga ansedda förändringar hade på grund af anslagets otillräcklighet måst undanskjutas. Under de senare åren hade åter elevantalet på de kemiska laboratorierna stigit ganska betydligt. så att det år 1890 uppgått till 35 och höstserminen 1891 till 43, af hvilka 14 tillhört tredje och 29 andra årskursen. För dessa hade utrymme beredts, derigenom att 10 tillfälliga platser anordnats i det härför ingalunda lämpliga smältrummet, 7 laboranter provisoriskt inrymts i det syntetiska rummet samt 4 elever, tillhörande bergsskolan, för tillfället öfverflyttats till dennas laboratorium, oaktadt de egentligen bort erhålla undervisning å analytiska laboratoriet. Trots dessa nödhjelpsanordningar hade fortfarande två laboranter måst åtnöja sig med en plats tillsamman och ingen särskild arbetsplats kunnat beredas assistenten i allmän kemi. Blefve nu, såsom kommitterade föreslagit, ett större antal elever årligen mottaget, så skulle detta gifvetvis medföra ännu mera stegrade fordringar på utrymme. Med den erfarenhet, man hittills vunnit om elevernas fördelning på de olika fackskolorna, vore det sannolikt, att, om årligen 120 ordinarie elever mottoges i första afdelningen, 35 à 40 laboranter skulle komma på andra och 20 à 25 på tredje och fjerde afdelningarna, hvadan omkring 60 arbetsplatser för ordinarie och specialelever behöfdes på ifrågavarande laboratorier. Men blefve utrymmet inskränkt härtill, nödgades man afvisa alla åhörare eller extra elever, hvilket ingalunda vore att förorda, enär det ofta inträffade, att äldre, från den kemiska fackskolan utexaminerade elever återkommo för att ytterligare utbilda sig genom vissa specialundersökningar, hvarjemte vanligen en eller annan artilleri- eller sjöofficer beordrades att vid högskolan genomgå sådana kurser, i hvilka kemiska och kemiskt tekniska kunskaper utgjorde hufvudsaken. Ansloges för dessa ändamål samt för assistenternas egna arbeten tillsammans 10 platser, skulle under ofvan gjorda förutsättningar fordras minst 70 arbetsplatser å de kemiska laboratorierna. Ändtligen kräfdes laboratoriernas utvidgning äfven af den mera omfattande och grundligare undervisningen i kemiens olika grenar, hvilken betingades af den kemiska industriens utveckling och de dermed stegrade anspråken på utbildandet af landets blifvande tekniska kemister och bergsmän. Sålunda borde undervisningen i den organiska syntesen väsentligen utvidgas, likasom ock ordnade undervisningskurser borde införas i mikroskopisk analys, bränmateriallära m. fl. nya och utvidgade speciella grenar af den tekniska kemien.

I sammanhang med utvidgningen af laboratorierna borde den mineralogisk-geologiska institutionens behof af utvidgade lokaler tillgodoses. Denna disponerade för närvarande blott öfver en enda sal, hvars utrymme till det

yttersta tagits i anspråk för uppställning af den mineralogiska samlingen. Af den petrografiska samlingen deremot hade blott en del kunnat uppställas. Större geologiska stuffer hade alls icke kunnat anordnas så, att eleverna varit i tillfälle att studera dem; ej heller funnes möjlighet att upphänga kartor och planscher. För ett ändamålsenligt ordnande af undervisningen i hithörande ämnen fordrades dels lokal för en studiesamling af mineral- och bergartsstuffer, till hvilken eleverna i den allmänna kursen kunde på fritider hafva tillträde för att efter behag studera och undersöka densamma, dels ett särskildt studie- och öfningsrum för eleverna i den högre kursen, der dessa finge tillfälle att när som helst närmare granska för dem uppstälda särskilda studiesamlingar, kartor och planscher m. m. samt att öfva sig i mineralogiska undersökningar och petrografiskt mikroskopiska bestämningar o. s. v., och der äfven förevisning af de till andra årskursens petrografiska föreläsningar hörande mikroskopiska projektionsbilderna kunde anordnas, dels slutligen ett arbetsrum för läraren. Alla dessa behof kunde för närvarande delvis alls icke, delvis högst ofullständigt tillgodoses genom anlitande af lokaler, som vore afsedda för helt andra ändamål och derför vore synnerligen olämpliga för den här ifrågavarande undervisningens syfte.

Slutligen hade också auditorierna länge visat sig otillräckliga både till antal och storlek. De anordningar, som i en del af auditorierna vidtagits för att för tillfället afhjelpa bristen på utrymme, hade icke kunnat utföras till fördel för vare sig undervisningen eller lärjungarne. Platserna hade blifvit för trånga, för att eleverna någorlunda beqvämt skulle kunna göra sina anteckningar under föreläsningarna, hvarjemte icke ens hygienens billigaste fordringar på golf- och luftutrymme inom undervisningslokalerna kunnat tillgodoses. I brist på auditorier hade föreläsningarna i flera ämnen måst hållas i tillfälligtvis lediga ritsalar eller i rum för samlingar. Till följd häraf hade ej heller de till åtskilliga undervisningsämnen hörande samlingar kunnat, såsom sig bort, ordnas och fullständigas. Vore undervisningslokalerna redan under nuvarande förhållanden sålunda högst otillräckliga, så blefve behofvet af ökadt utrymme än mera trängande, derest undervisningen skulle utvidgas i öfverensstämmelse med kommitterades förslag.

Kommitterade hade först tagit i öfvervägande frågan om utsträckning af hufvudbyggnadens södra flygel, den s. k. laboratorieflygeln, i det närmaste till Teknologgatan och påbyggande af dess envåniga parti till jemnhöjd med huset i öfrigt. En dylik anordning hade emellertid visat sig ur flera synpunkter olämplig. Dels skulle nemligen placeringen af en del lokaler inom det kemiska och det kemiskt tekniska laboratoriet äfvensom dessas indelning ej kunna på ett fullt tillfredsställande sätt genomföras af hänsyn till öfriga i samma byggnad befintliga fackskolor, hvilkas samlingar af känsliga instrument

och apparater m. m. ej kunde undgå att röna inflytande af gaserna från de kemiska laboratorierna, dels vore kemiska laboratorier mera eldfarliga än andra lokaler inom byggnaden, en omständighet, som borde särskildt beaktas med hänsyn till högskolans närbelägna, dyrbara bibliotek. På grund af dessa omständigheter hade kommitterade öfvergifvit planen på en dylik tillbyggnad och ville i stället föreslå uppförandet af en särskild byggnad för de båda kemiska laboratorierna och den dermed i samband stående mineralogiska och geologiska institutionen på den högskolan tillhörande tomten bakom hufvudbyggnaden. Genom en sådan nybyggnad ansåge kommitterade, att ofvan framstälda fordringar på nya och ökade undervisningslokaler för de kemiska, kemiskt tekniska och mineralogisk-geologiska institutionerna kunde på ett tidsenligt och planmessigt sätt tillgodoses. Kommitterade hade till ådagaläggande häraf anmodat intendenten professor F. G. A. Dahl att i samråd med vederbörande lärare uppgöra förslag till den ifrågasatta nya byggnaden och dess inredning samt att beräkna kostnaderna för densamma.

Enligt sålunda uppgjordt förslag skulle byggnaden uppföras till tre våningars höjd, utom källarvåningen, samt med en längd af 61,5 meter och med 17 meters största bredd; och skulle i byggnaden inrymmas:

i *källarvåningen* två större gemensamma arbetsrum för tredje och fjerde årskurserna, ångpanne- och kolrum, värmeapparat, källare m. m.;

i *bottenvåningen* en större laborationssal för tredje årskursen och en mindre sådan för fjerde, med plats för sammanlagdt 30 à 40 laboranter, vågrum, gemensamt för båda årskurserna, syntetiskt arbetsrum, materialrum, arbetsrum, arbetsrum för professorn i kemisk teknologi och assistenten, kapprum samt bostad (ett rum och kök) för en laboratorietjenare;

i *våningen en trappa upp* en större laborationssal för 40 laboranter af andra årskursen, ett större och ett mindre syntetiskt arbetsrum, — det senare för den organiska syntesen — vätesvaflerum och smaltrum, materialrum, arbetsrum för professorn i allmän kemi och assistenten, kapprum samt bostad (ett rum och kök) för en laboratorietjenare;

i *våningen två trappor upp* större auditorium för 120 elever, prepareringsrum, lokal för de kemiskt tekniska samlingarna, två rum för de mineralogiska och geologiska samlingarna, två mineralogiska studierum, ett för första och ett för andra årskursen, arbetsrum för professorn i mineralogi och geologi samt kapprum.

Efter förflyttning af de kemiska laboratorierna med dertill hörande samlingar och apparater m. m. samt af den mineralogiska samlingen till den föreslagna nya byggnaden, skulle hela nedre våningen i hufvudbyggnadens södra flygel blifva disponibel för andra ändamål. Hit vore det synnerligen lämpligt att förlägga dels de till den fysiska afdelningen hörande, i norra flygelns

öfversta våning nu inhysta fysikaliska samlingarna och laboratoriet, hvilka der saknade nödigt utrymme och i öfrigt ej kunnat på fullt lämpligt sätt anordnas, dels flera för såväl den fysiska som den elektrotekniska afdelningen erforderliga nya lokaler. För ett fysiskt laboratorium vore det nemligen en afgjord fördel, om det vore beläget i bottenvåningen, der störande skakningar mindre förekomme och stadig grund för finare instrument kunde beredas. Derjemte vore den varmluftapparat, som redan funnes i dessa lokaler, passande för ett fysiskt laboratorium, der andra centralvarmapparater genom sina jernmassor verkade störande på magnetiska och elektriska mätningar. För öfrigt erbjöde ifrågavarande lokaler utan några synnerligen betydande förändringar icke blott tillräckligt stora rum för de fysiska öfningarna och för samlingarnas förvarande, utan äfven flera mindre rum, som vore lämpliga dels till arbetsrum åt lärarne, dels för uppställning af instrument, hvilka af mera försigkomna elever användes vid speciella noggrannare undersökningar, som under längre tid fortsattes och kräfde, att instrumenten stode i säkrare skydd för rubbningar, än hvad de allmänna salarna tilläte.

Med stöd af hvad sålunda anförts, föreslogo kommitterade, att till nedre våningen af hufvudbyggnadens södra flygel förlades de fysikaliska och elektrotekniska samlingarna och laboratorierna.

För att vidare bereda ökadt utrymme äfven åt de andra fackskolorna äfvensom åt läroverket i dess helhet borde i öfrigt några omflyttningar jemte dermed i samband stående smärre förändringar af de i högskolans större hus befintliga lokalerna vidtagas, hvarjemte den andra boställsvåningen i södra flygeln, som vore upplåten åt professorn i kemisk teknologi, borde för samma ändamål tagas i anspråk. Om man utan ytterligare nybyggnad än den föreslagna nya laboratoriebyggnaden ville verkställa den utvidgning och omorganisering, som kommitterade föreslagit, vore det nemligen nödvändigt att till lokaler för undervisningen och samlingarna inreda nämnda boställsvåning, hvilken boställshafvaren enligt den för honom utfärdade fullmagt vore skyldig att mot ersättning afträda, när den behöfdes för andra högskolans ändamål. Genom denna sistnämnda anordning ville kommitterade i synnerhet vinna den fördelen, att särskilda ritsalar för frihandsteckning kunde inredas. Detta läroämne fordrade nemligen, för att kunna rätt bedrifvas, särskildt apterade lokaler med afseende såväl å materielen som på belysningen. De nu begagnade lokalerna medförde en för skuggors återgifvande synnerligen ofullständig och origtig belysning, enär ljuset samtidigt inkomme från flera fönster, hvarigenom det blefve omöjligt att utan särskilda anordningar, som vore olämpliga för den öfriga undervisningen i teckning, genom åskådning lära eleven att rätt skilja mellan dager och skugga, mellan ljusets direkta och indirekta inverkan, hvilket särskildt för blifvande arkitekter vore af stor betydelse. Också funnes vid nyare

tekniska läroverk äfvensom vid på sista tiden utförda nybyggnader för rikets allmänna läroverk särskilda, af hvarandra oberoende ritsalar för frihandsteckning och linearritning.

Med afseende å de närmare detaljerna vid genomförandet af den förändrade anordning och utvidgning af undervisningslokalerna vid högskolan, som kommitterade sålunda föreslagit, torde utskottet få hänvisa till hvad som blifvit ur kommitterades anförande härom i statsrådsprotokollet (sid. 119—121) meddeladt.

Beträffande slutligen uppvärmning, ventilation och belysning af högskolans lokaler, ansåge kommitterade, att de blifvande undervisningslokalerna, som icke redan vore i detta afseende lämpligt tillgodosedda, borde förses med centraluppvärmning och tillräckliga luftvexlingsanordningar samt att elektrisk belysning der borde införas. Centraluppvärmning vore i förhållande till andra uppvärmningssätt både mera bränslebesparande och erbjöde större säkerhet mot eldfara för lokaler af här ifrågavarande slag. För luftvexlingen kunde sörjas dels genom utvidgning af det redan befintliga ventilationssystemet, dels genom insättande af luftventiler i ytterväggarna, dels ock genom anbringande af små elektriska ventilatorer för den förskämda luftens utsugning. Elektrisk belysning, hvilken i betraktande af läroverkets öfverfylda lokaler redan ur sanitär synpunkt vore särdeles lämplig, hade redan, så långt tillgångarna det medgifvit, blifvit införd. Denna belysning vore äfven i ekonomiskt hänseende fördelaktig, emedan en kraftmaskin i alla fall vore nödvändig för drifvande af arbetsmaskinerna å mekaniska verkstaden, ventilationsfläkten, dynamomaskinen för den elektro-tekniska afdelningen m. m. Utom redan uppsatta 90 glödlampor erfordrades för den elektriska belysningens genomförande en anläggning för omkring 150 sådana, hvilka dock icke alla behöfde på en gång vara i verksamhet. Den ångmaskin jemte säkerhetsångpanna, som nu funnes å mekaniska verkstaden, vore emellertid hufvudsakligen afsedd och konstruerad för elevernas öfningar i undersökningars utförande med dylika motorer samt i öfrigt otillräcklig och alldeles för kostsam såväl för den mekaniska verkstadens behof som dynamomaskinens drifvande, på grund hvaraf högskolans styrelse tills vidare hyrt en gasmotor för att vid den dagliga driften ersätta ångmotorn. Inköp af en dylik gasmaskin om minst 12 hästkrafter vore sålunda behöfligt för tillgodoseendet af ofvan antydda ändamål. För reglering af belysningen, äfvensom för att lemna elektricitet på de tider af dagen, då gasmaskinen och dynamon ej vore i gång, kunde det för den elektrotekniska afdelningen i alla händelser behöfliga ackumulatorbatteriet anlitas, hvarigenom det blefve möjligt att med en gasmaskin af jemförelsevis liten styrka besörja belysningen på ett sätt, som borde blifva fördelaktigt för både jemnheten och ekonomien hos densamma.

Hvad angår de *kostnader*, som genomförandet af de föreslagna utvidgningarna och förändringarna skulle medföra, påpekade kommitterade, att dertill skulle kräfvas dels väsentliga förhöjningar i de olika anslagsposterna af läroverkets nuvarande ordinarie budget och dels särskilda anslag för en gång till betydande belopp för nybyggnad, ändamålsenligare anordning af de befintliga lokalerna, förstärkning af undervisningsmaterielen m. m. Vid beräknande af alla dessa anslagsbehof hade kommitterade utgått från förutsättningen, att läroverket skulle kunna under den närmaste framtiden årligen i sin första afdelning emottaga ända till 120 elever; och anförde kommitterade rörande de olika anslagsbehofven hufvudsakligen följande.

Hvad först beträffade lärarelönerna, ville kommitterade med hänsyn till de berättigade kraf, som vetenskapernas och industriens raska utveckling i allt högre grad ställde på innehafvarne af lärarebefattningar vid rikets högsta tekniska läroanstalt, häfda, att dessa befattningar i ekonomiskt hänseende ställdes i full paritet med motsvarande platser vid statens öfriga högskolor, i synnerhet som tekniska högskolan vid sträfvan att i sin tjenst få anställda fullt qvalificerade personer hade att täfla med den enskilda industrien, i hvars tjenst skicklige teknici ofta nog kunde erhålla i ekonomiskt afseende vida fördelaktigare anställningar än dem högskolan kunde erbjuda.

Sålunda borde professorernes aflöning, som för närvarande utgjorde 6,000 kronor, hvaraf 4,000 kronor lön och 2,000 kronor tjenstgöringspenningar, fördelas i lön och tjenstgöringspenningar efter samma grunder, som gälde för universitetens professorer, så att lönen blefve 4,500 kronor och tjenstgöringspenningarna 1,500 kronor. Derigenom skulle icke blott högskolans professorer komma i åtnjutande af något högre pension, utan äfven deras enkor och barn tillerkännas bättre pensionsförmåner, än nu vore fallet.

I öfrigt kunde den nu gällande aflöningsstaten fortfarande tillämpas blott med följande tillägg och förändringar, nemligen

att för professorn i kemisk teknologi, hvilken skulle komma att afstå den boställsvåning han nu innehade, borde uppföras full lön:

att åt professorn i grufvetenskap, som för närvarande åtnjöte en lägre aflöning, nemligen 4,700 kronor, borde beviljas samma löneförmåner som åt öfrige ordinarie professorer; samt

att för de föreslagna nya professorsbefattningarna i allmän fysik och i skeppsbyggnadskonst borde beräknas samma aflöning som för öfriga ordinarie professorsbefattningar.

Den något mindre tjenstgöringstid, som ålåge professorn i grufvetenskap under terminerna, kunde icke rättfärdiga hans lägre aflöning, enär dels denna tid enligt kommitterades förslag skulle komma att ökas, dels hans tid under

sommaren vore omkring 5—7 veckor upptagen af praktisk undervisning, och dels, sedan afgångsexamen i bergsskolans afdelning för grufvetenskap med fyraårig lärokurs lemnade kompetens till inträde i bergsstaten, undervisningen i grufvetenskap, som vore af synnerlig vigt för vårt land, erhållit ännu större betydelse än förut.

Med tillämpning af det nu anförda skulle i aflöningsstaten för hvar och en af de 14 ordinarie professorer, som enligt kommitterades förslag borde finnas vid högskolan, med undantag af professorn i metallurgi, upptagas sammanlagdt 6,000 kronor, hvaraf 4,500 kronor såsom lön och 1,500 kronor i tjenstgöringspenningar; för professorn i metallurgi skulle å lönen beräknas boställsafdrag med 600 kronor, hvadan hans kontanta aflöning skulle utgöra 5,400 kronor, deraf 3,900 kronor såsom lön och 1,500 kronor såsom tjenstgöringspenningar. Årliga anslaget till de ordinarie professorerne skulle således utgöra sammanlagdt 83,400 kronor.

De extra ordinarie professorsbefattningarna, hvilka skulle ersätta de nuvarande lektoraten, borde tillmätas samma löneförmåner som flertalet af motsvarande befattningar vid universiteten, d. v. s. lön af 3,000 kronor och tjenstgöringspenningar af 1,000 kronor samt efter 5 års väl vitsordad tjenstgöring ett ålderstillägg till den fasta lönen af 500 kronor, dervid löntagaren borde få räkna sig till godo den tid, han före den nya aflöningsstatens utfärdande förrättat motsvarande tjenstgöring vid läroverket. Derjemte borde de extra ordinarie professorerne vara berättigade att vid afskedstagande uppbära pension å allmänna indragningsstaten med det belopp, hvartill den fasta lönen vid afskedet uppginge, enligt samma bestämmelser, som nu gälde för lektorerne. Till 9 extra ordinarie professorer enligt kommitterades förslag skulle sålunda å ordinarie stat uppföras för hvardera 3,000 kronor såsom lön och 1,000 kronor såsom tjenstgöringspenningar, eller tillhopa 4,000 kronor; utgörande alltså ordinarie anslaget till extra ordinarie professorerne sammanlagdt 36,000 kronor, dervid ålderstilläggen icke medräknats.

Extra lärarnes löner borde blifva olika, beroende dels på den olika arten af undervisningen i de särskilda läroämnena och dels af den härför erforderliga tiden. Då tilloppet af lärjungar i de olika ämnena väsentligen kunde förändras och de särskilda löneposterna häraf måste röna inverkan, samt det vore önskvärdt att efter förefallande behof kunna ändra undervisningstiden, föresloge kommitterade, att till extra lärarnes aflöning måtte anslås en summa af 21,500 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t att på förslag af styrelsen bestämma öfver anslagets närmare fördelning med hänsyn till vexlande behof m. m.; och hade kommitterade i sammanhang härmed uppgjort följande förslag till anslagets fördelning.

Åt extra läraren	i matematik	kronor	2,500: —
„ „ „	i maskinlära	„	3,000: —
„ „ „	i praktisk elektroteknik	„	3,000: —
„ „ „	i allmän kemi	„	2,000: —
„ „ „	i kemisk teknologi	„	2,000: —
„ „ „	i frihandsteckning	„	2,000: —
„ „ „	i ornamentik	„	1,400: —
„ „ „	i modellering	„	1,000: —
„ „ „	i nationalekonomi och näringslagstiftning	„	1,400: —
„ „ „	i bokföring	„	700: —
„ „ „	i mekaniska laborationer (tillika föreståndare för mekaniska verkstaden)	„	2,500: —
	Summa	kronor	21,500: —.

Det nuvarande anslaget till assistenter och tillfälliga lärarebiträden, 7,000 kronor, hade redan länge visat sig otillräckligt och måste blifva det i ännu högre grad efter en omorganisering af undervisningen vid högskolan. Enligt kommitterades beräkning skulle för den närmaste framtiden till ifrågavarande ändamål kräfvas 18,450 kronor enligt den af kommitterade uppgjorda fördelning, som finnes införd i statsrådsprotokollet på sid. 124—125.

Öfver anslagets fördelning borde det tillkomma styrelsen att årligen besluta, efter af lärarekollegiet gjorda framställningar, på grund af vexlande behof och med hänsyn till elevantalet i de särskilda läroämnena.

Att låta en del af dessa utgifter betäckas af de afgifter, som extra elever eller åhörare erlade, ville kommitterade ej förorda, dels derför att med ett större antal ordinarie elever läroverkets förmåga att emottaga åhörare blefve mindre, och dels emedan dessa afgifter allt framgent väl behöfdes för bestridande af de ökade utgifter, som blefve en följd af många åhörares mottagande.

Flertalet af de öfriga ordinarie anslagen hade kommitterade likaledes ansett böra höjas. Under hänvisning till hvad som i afseende härå blifvit i statsrådsprotokollet (sid. 125—127) meddeladt, vill utskottet här endast anföra, att kommitterade sålunda föreslagit, *att* arfvoden åt sekreteraren och kamreraren eller räkenskapsföraren samt bibliotekarien måtte höjas från respektive 1,000, 600 och 1,000 kronor till respektive 1,800, 1,000 och 1,500 kronor, samt dessutom att till ett biträde åt bibliotekarien måtte beviljas 400 kronor, *att* anslaget till betjeningens aflöning måtte höjas från 3,500 kronor till 5,100 kronor; *att* anslaget till biblioteket, 3,500 kronor, måtte höjas till 5,000 kronor; *att* anslagen till samlingar och laboratorier samt till verkstaden, sammanlagdt 13,500 kronor, måtte höjas till 23,000 kronor, med följande fördelning:

till fysiska och elektrotekniska laboratorierna	kronor	3,000: —
„ kemiska och kemiskt tekniska laboratorierna	„	9,000: —
„ metallurgiska laboratoriet	„	3,000: —
„ mekaniska „	„	3,000: —
„ öfriga samlingar och undervisningsmateriel	„	5,000: —
tillsammans	kronor	23,000: —

samt *att* anslaget till diverse utgifter måtte höjas från 10,000 kronor till 18,750 kronor.

Vidare hade kommitterade ansett följande nya anslag erforderliga. För att lärarne vid högskolan måtte sättas i tillfälle att företaga utrikes resor, behöfves ett årligt anslag för dylika resor af 2,000 kronor. I betraktande af den hastiga och storartade utveckling, som de tekniska läroanstalterna hade att uppvisa, vore det nemligen af synnerligt gagn att bereda de tekniska lärarne tillfälle att icke blott inhemta kännedom om framstående främmande tekniska skolors organisation, lärometoder, undervisningsmateriel m. m., utan äfven lära närmare känna främmande länders industri och ingeniörsarbeten.

Föreståndaren, som numera tillika vore tjenstgörande lärare med minskad tjenstgöringsskyldighet, borde erhålla i arfvode 1,500 kronor, hvarjemte till ersättning åt hans partielle vikarie anslås ett belopp af 2,000 kronor. I den förutvarande anslagsposten till föreståndarebefattningen, 6,600 kronor, skulle derigenom åstadkommas en besparing af 3,100 kronor, hvarjemte numera föreståndarens boställsvåning tagits i anspråk för biblioteket.

Den utgiftsstat, som kommitterade sålunda föreslagit för tekniska högskolan, slutade på en summa af 225,000 kronor, förutom ålderstillägg till 9 extra ordinarie professorer och 5 tjenare. De af kommitterade förslagna förändringarna skulle alltså medföra en höjning af högskolans nuvarande ordinarie budget, 146,700 kronor, med 78,300 kronor.

Förutom ofvannämnda årliga anslag skulle den föreslagna utvidgningen och omorganisationen kräfva betydande tillfälliga anslag, angående hvilka kommitterade enligt statsrådsprotokollet anfört i hufvudsak följande.

Till undervisningsmaterielens förbättrande och förstärkande inom de särskilda läroämnena skulle fordras ett anslag för en gång af sammanlagt 41,700 kronor. Fördelningen häraf hade kommitterade tänkt sig sålunda:

för geodesi och topografi	kronor	2,000: —
„ beskrifvande geomotri med ritning	„	1,000: —
„ konstruktion af enkla maskindelar och tillämpad kinematik	„	1,000: —
„ maskinlära	„	2,000: —
Transport	kronor	6,090: —

Transport	kronor	6,000: —
för skeppsbyggnadskonst	„	1,000: —
„ mekanisk teknologi	„	2,000: —
„ fysik och elektroteknik: dels till nya elektriska apparater	„	4,500: —
och dels till ett ackumulatorbatteri, tillika tjenande för belysningens reglering inom läroverket	„	5,000: —
„ mineralogi och geologi	„	1,200: —
„ husbyggnadskonst, arkitektur, ornamentik och modellering	„	3,000: —
„ väg- och vattenbyggnadskonst	„	1,000: —
„ mekaniska laboratoriet: dels till åtskilliga profningsmaskiner	„	12,000: —
och dels till en gasmaskin	„	6,000: —
Summa	kronor	41,700: —.

Enligt högskolans stadgar ålåge det lärarne att, derest icke för högskolan tjenliga läroböcker vore i bokhandeln tillgängliga, utarbeta sådana för att på högskolans bekostnad mångfaldigas och till billigt pris eleverna tillhandahållas, så framt ej lärarne funne för godt att sjelfve utgifva sina arbeten i bokhandeln. Härför disponerade högskolan endast det år 1852 för en gång beviljade belopp af 3,000 kronor såsom förlagskapital. Detta hade länge visat sig för ändamålet otillräckligt, hvarför det vore nödvändigt, derest ifrågavarande bestämmelse effektivt skulle tillämpas, att höja förlagskapitalet. Kommitterade föreslogo derför, att det måtte ökas till 8,000 kronor, hvartill erfordrades ett anslag för en gång af 5,000 kronor.

De största anslagen på extra stat skulle kräfvas för den nya byggnaden för de kemiska, kemiskt tekniska och mineralogiska afdelningarna. Enligt uppgjordt kostnadsförslag skulle för detta ändamål erfordras följande belopp, nemligen:

till byggnadens grundläggning, uppmurning, inredning (utom nedannämnda särskilda arbeten) m. m. samt värmeledning	kronor	259,567: —
„ inredning af det kemiskt tekniska laboratoriet (botten- och källarvåningen)	„	23,000: —
„ d:o af det kemiska laboratoriet (våningen en trappa upp)	„	17,800: —
„ d:o af auditoriet och preparationsrummet o. s. v. (våningen två trappor upp)	„	2,490: —
„ d:o af mineralogiska afdelningen (våningen två trappor upp)	„	3,800: —
„ vatten-, gas- och afloppsledningar	„	19,843: —
summa	kronor	326,500: —

Dertill skulle komma anslag till förbättring af den lösa undervisningsmaterielen för de båda laboratoriérna med 20,000 kronor för det kemiskt tekniska och 3,000 kronor för det kemiska laboratoriet, eller tillhopa 23,000 kronor.

Den nya laboratoriebyggnaden, fullständigt inredd och ordnad för sina ändamål, skulle således enligt kommitterades förslag kräfva ett anslag för en gång af 349,500 kronor.

Slutligen skulle, enligt bifogad beräkning, kostnaden för de föreslagna förändringarna i högskolans hufvudbyggnad belöpa sig till sammanlagdt 60,000 kronor.

Totala beloppet af de tillfälliga anslag, som kommitterade ansett nödiga för genomförandet af den föreslagna utvidgningen och omorganisationen af högskolan, utgjorde alltså 456,200 kronor.

Öfver detta kommitterades förslag till utvidgning och omorganisation af högskolan hade Kongl. Maj:t infordrat utlåtande af tekniska högskolans lärarekollegium och styrelse: och inhemtas af den redogörelse, som i statsrådsprotokollet (sid. 129—132) lemnas för lärarekollegiets yttrande, hufvudsakligen, att kollegiet i väsentliga delar instämt i kommitterades förslag, såsom i hög grad egnadt icke blott att afhjelpa befintliga brister och missförhållanden vid läroverket, utan äfven att bringa rikets enda tekniska högskola framåt till ett utvecklingsstadium, motsvarande landets behof, men rörande de föreslagna anslagsposterna för de mekaniska och de kemiska laboratorierna gjort åtskilliga erinringar.

Sålunda förordade kollegiet ett inom detsamma utarbetadt fullständigare förslag till ett mekaniskt laboratorium, enligt hvilket förutom de lokaler, som vore upplåtna för den mekaniska verkstaden, för detta laboratorium skulle erfordras en mindre tillbyggnad vid norra flygeln af läroverkets hufvudbyggnad. Kostnaderna härför äfvensom för anskaffande af åtskilliga maskiner och apparater, utöfver hvad kommitterade föreslagit, beräknades till sammanlagdt 85,000 kronor, hvarjemte det årliga anslaget för ifrågavarande laboratorium borde höjas från det belopp, som kommitterade föreslagit, 3,000 kronor, till 5,500 kronor.

Vidare hade kollegiet beträffande de kemiska laboratorierna yttrat, att till uppvärmning, ventilation, belysning och renhållning m. m. af de kemiska, kemiskt tekniska och mineralogiska afdelningarnas lokaler i den föreslagna nya laboratoriebyggnaden kräfdes ett särskildt anslag af 2,500 kronor, utöfver det af kommitterade för dessa laboratorier ifrågasatta årsanslaget af 9,000 kronor,

hvarjemte kollegiet ansett sig böra påpeka betydelsen af att bostad i laboratoriebyggnaden eller i dess omedelbara närhet bereddes åtminstone en af den kemiska fackskolans lärare, hvilket enligt kollegiets mening skulle låta sig göra förmedelst en påbyggnad af södra flygeln.

Beträffande vidare lärokursens längd inom den kemiska fackskolan hade hufvudlärarne inom denna yrkat, att det af kommitterade föreslagna fjerde läsåret i denna fackskola måtte blifva valfritt. Det skäl, som i afseende å öfriga fackskolor talade för en dylik utvidgning, nemligen den betydande matematiska underbyggnad, som vore nödvändig, förefunnes icke beträffande den kemiska fackskolan. Äfvenledes kunde ifrågasättas, huruvida icke en obligatorisk fjerde årskurs skulle komma att medföra större kostnader än som beräknats i den föreslagna staten för fackskolan. Och instämmde kollegiet för sin del i hvad hufvudlärarne sålunda anfört och yrkat.

Slutligen har departementschefen till statsrådsprotokollet (sid. 132—143(redogjort för innehållet i det af tekniska högskolans styrelse afgifna yttrande. Häraf inhemtas bland annat, att styrelsen, som i hufvudsak tillstyrkte kommitterades förslag, såsom innebärande i det hela taget en tidsenlig utveckling af läroverket med bibehållande af det väsentliga af dess nuvarande anordning, men med de förbättringar, hvilka af teknikens ständiga framsteg och förändrade förhållanden i öfrigt påkallades, beträffande behofvet af högskolans utvidgning och omorganisation anfört, att det antal elever i högskolans första årskurs, hvilket kommitterade lagt till grund för sitt förslag, eller 120, icke visade sig öfverdrifvet, då man jemförde freqvensen vid tekniska högskolan och vid polytekniska skolan i Zürich under de senaste läsåren. Det framginge nemligen af en dylik jemförelse, att medan vid högskolan antalet elever i första afdelningen inom fackskolorna för arkitektur, väg- och vattenbyggnadskonst, maskinbyggnadskonst och mekanisk teknologi, kemisk teknologi samt bergsvetenskap under läsåren 1890—91, 1891—92 och 1892—93 utgjort respektive 75, 80 och 100, hade antalet elever af schweizisk nationalitetet i första årskursen af motsvarande fackskolor vid polytekniska skolan i Zürich under samma år varit respektive 74, 86 och 102. Dervid vore att uppmärksamma, dels att någon särskild fackskola för bergsvetenskap icke funnes i Zürich, dels att folkmängden i Sverige vore betydligt större än i Schweiz, och dels att ej mindre än 24 kompetente inträdessökande höstterminen 1891 till följd af brist på utrymme och lärarekrafter måst vägras inträde vid högskolan. Emellertid kunde man ifrågasätta, huruvida, derest tilloppet till högskolan blefve så stort,

som beräknats, de från högskolan utgångne ingeniörer och teknologer kunde inom landet finna sin utkomst, eller om icke erfarenheten ådagalagt, att redan med den inskränktare verksamhet, högskolan hittills utvecklat, det varit mycket svårt för många af de utgående eleverna att vinna anställning inom landet. Härvid vore emellertid att anmärka, att visserligen många af dem, som fått sin utbildning vid högskolan, sedermera vändt sig till utlandet, men att detta i flera fall vore ett nödvändigt vilkor för inhemtande af vidsträckare erfarenhet och för införande i vårt land af nya arbetsprocesser och industrigrenar, samt att en stor del af de sålunda utvandrade återkomme för att med förökade insigter gagna sitt fädernesland. Dessutom inflyttade icke få utländske ingeniörer till Sverige; och att dessas antal skulle ökas, om tekniska högskolans utveckling hämmades, vore uppenbart. Äfven om åtskilliga af en eller annan orsak qvarstannade i utlandet, så hade i allmänhet äfven de gjort det svenska namnet kändt och aktadt samt bidragit till handelsförbindelsers inledande med utlandet. Hvad anginge möjligheten för de från högskolan utgångne att inom Sverige tillgodogöra sig sina kunskaper, ville styrelsen hänvisa derpå, att dels ständigt nya verksamhetsfält öppnades för personer med teknisk bildning, dels de f. d. elever, som redan vunnit anställning eller egnat sig åt sjelfständig industriel verksamhet, ofta beredde sina kamrater platser och tillfälle att förvärfva sitt uppehälle; och lemnade styrelsen i afseende härå en förteckning å nära 70 olika institutioner, yrken eller sysselsättningar i statens, kommunens eller enskildes tjenst, åt hvilka de vid högskolan studerande kunde med framgång egna sig. Det verksamhetsfält, som sålunda öppnade sig för högskolans elever, syntes styrelsen så vidsträckt, att man icke behöfde befara öfverproduktion, om det också ej kunde undvikas, att det stundom för den enskilde dröjde länge nog, innan han kunde finna en för sig passande sysselsättning. Styrelsen meddelade i sammanhang härmed en öfversigt öfver de olika sysselsättningar, åt hvilka de 162 elever egnat sig, som under åren 1890—92 med fullständiga afgångsbetyg lemnat läroverket.

Med afseende å den betydelse, de från tekniska högskolan utgångna elever i jemförelse med andra teknici egde för landets industri, och den ställning, de inom denna intoge, meddelade styrelsen resultatet af en granskning utaf ansökningshandlingarna från teknici, som sökt statsunderstöd för besök vid Chicagoutställningen nästlidna år och hvilka i allmänhet uppnått en beaktansvärd plats inom industrien. Af 171 sökande hade 61 erhållit sin hufvudsakliga utbildning vid tekniska högskolan, 14 vid Chalmers tekniska läroanstalt, 27 vid tekniska elementarskolor, 14 vid tekniska skolan i Stockholm, 11 vid andra tekniska läroverk i Sverige, 6 vid utländska tekniska läroverk och 4 vid universitet; de återstående 34 hade icke företett några examens-

betyg. Af de 49 sökande, hvilka i första rummet förordats till erhållande af resestipendium, hade 24 genomgått tekniska högskolan, 5 Chalmers anstalt och 7 andra tekniska skolor i Sverige.

I fråga om de af kommitterade föreslagna förändringarna af *fackskolorna* anförde styrelsen beträffande den föreslagna fackafdelningen för skeppsbyggeri, att styrelsen redan i sitt öfver sjöfartsnäringskommitténs betäkande afgifna utlåtande framhållit, att, för att främja uppblomstringen af skeppsbyggnadsindustrien i Sverige och för att påskynda öfvergången från segel- till ångfartyg och från fartyg af trä till fartyg af jern och stål, hvilket vore ett nödvändigt vilkor för att den svenska sjöfartsnäringen skulle kunna uthärda täflan med utlandet, det vore oundgängligt att utvidga den alldeles otillräckliga undervisning, som för närvarande lemnades vid högskolan i hit hörande läroämnen, och hvartill endast 800 kronor årligen vore anslagna, nemligen till aflöning af en extra lärare i ångfartygskonstruktion. Under erinran, att tekniska högskolan vore det enda tekniska läroverk i Sverige, hvilket lemnade en så omfattande undervisning i matematik och andra hithörande ämnen, som vore en nödvändig förutsättning för ett grundligt studium af den moderna skeppsbyggnadstekniken, och hurusom i utlandet vore rikligen sörjdt för denna gren af den tekniska undervisningen, ansåge styrelsen det icke vara något tvifvel underkastadt, att, om undervisningen vid högskolan uti ifrågavarande del af skeppsbyggnadskonsten, hvilken stode maskinväsendet så nära, utsträcktes på sätt kommitterade föreslagit, det ökade behof af teoretisk utbildning inom detta fack, som sjöfartsnäringskommittén påpekat, komme att tillgodoses på det för vårt land såväl mest passande som minst kostsamma sätt.

Hvad anginge den ifrågasatta nya fackskolan för elektroteknik, hade erfarenheten redan visat dess behöflighet. Den vid högskolan föranstaltade provisoriska undervisningen i praktisk elektroteknik hade flitigt begagnats af eleverna, ehuru en fullt lämplig anordning af undervisningen ej kunde ske förr än efter en fullständig fackskolas upprättande.

Beträffande vidare den af kommitterade föreslagna utsträckningen af undervisningen till både omfattning och tidslängd, förordade styrelsen i likhet med kollegiet hvad kommitterade i det förra afseendet föreslagit. Men i fråga om *lärotiden* i de olika afdelningarna ansåge styrelsen, att inom fackskolan för maskinbyggnadskonst och mekanisk teknologi lärokursen endast för blifvande maskiningeniörer och skeppsbyggare borde göras obligatoriskt fyraårig, under det att det fjerde året borde blifva frivilligt för de elever, som egnade sig åt mekanisk fabriksindustri, och för hvilka den mekaniska teknologiens studium vore af större vigt än maskinkonstruktioner. I likhet med kollegiet förordade styrelsen vidare, att i fackskolan för kemisk teknologi det

föreslagna fjerde läroåret måtte blifva frivilligt. En fyraårig lärokurs vore visserligen nödvändig för de elever, som ville förskaffa sig en fullständig kemiskt-teknisk utbildning, men vore deremot icke oundgängligen behöflig för alla elever, som ville egna sig åt den kemiska fabriksindustrien, hvartill komme, att det vore skäl att inhemta erfarenhetens vittnesbörd, innan en så genomgripande förändring af fackskolan vidtoges.

Kommitterades förslag, att de nuvarande lektorsbefattningarna skulle förändras till extra ordinarie professorsbefattningar, likartade med dem, som funnes vid universiteten, tillstyrkte styrelsen så mycket hellre, som denna länge önskade och välbehöfliga förbättring i de svagast aflönade lärarnes vilkor enligt förslaget vore en följd af den förökning i dessa lärares undervisningsskyldighet, som betingades af den föreslagna utvidgningen af läroverket. Äfven hvad kommitterade i öfrigt föreslagit angående nya lärarebefattningars inrättande ville styrelsen förorda, såsom betingadt af läroverkets utvidgning.

Hvad anginge det mekaniska laboratoriet, betonade styrelsen visserligen de fördelar, som ett genomförande af lärarekollegiets förslag skulle medföra, men under för handen varande omständigheter syntes det styrelsen vara lämpligast att först söka bringa till stånd ett mekaniskt laboratorium af den inskränktare omfattning, som föreslagits af kommitterade. Derigenom skulle man erhålla maskiner, apparater och redskap, som vore tillräckliga för de enklaste öfningar, hvilka vid ett dylikt laboratorium borde verkställas, och eleverna skulle få tillfälle att sjelfva utföra de här förekommande arbetena. Utvecklingen af laboratoriet kunde sedermera försiggå, i den mån erfarenheten ådagalade behofvet deraf.

Hvad kommitterade föreslagit derom, att aflöningen till högskolans professorer skulle utgå med $\frac{3}{4}$ såsom lön och $\frac{1}{4}$ såsom tjenstgöringspenningar, tillstyrktes af styrelsen på de af kommitterade anförda skäl. Dock ansåge styrelsen på tal om denna fråga, som hufvudsakligen vore af vigt med afseende å lärarnes pensionsförhållanden, att föreskrift borde lemnas af innehåll, att professor, som vore berättigad att vid sin afgång erhålla full pension, äfven vore skyldig att, då han hunnit pensionsåldern, från sitt embete afgå, så framt icke Kongl. Maj:t, efter framställning af styrelsen, funne skäl lemna honom rätt att deruti ännu någon tid qvarstå. För lärarne vid universiteten och vid karolinska institutet funnes visserligen icke någon dylik föreskrift. Men det i regel långt mera ansträngande arbete, som tekniska högskolans professorer vore underkastade, och som der vore nödvändigt för undervisningens behöriga upprätthållande, gjorde, att endast i undanstagsfall en professor vid högskolan efter uppnådda 65 år ännu egde den kropps- och själskraft, som erfordrades för platsens behöriga skötande.

Kommitterades förslag angående anslag till utrikes studieresor för lärarne

vid högskolan förordades af styrelsen på det varmaste. Styrelsen hade redan vid ett föregående tillfälle, med anledning af en framställning från teknologmötet i Stockholm år 1886, haft att yttra sig i denna fråga; och hade styrelsen vid sagda tillfälle såsom stöd för ett anslag af 5,000 kronor årligen till reseunderstöd åt lärare vid tekniska läroverk åberopat, *att* den tekniska litteraturen icke kunde hålla jemna steg med de tekniska uppfinningarna och förbättringarna, *att* åskådningen af och deltagandet i många tekniska operationer vore nödvändiga för att vinna fullkomlig insigt i desamma, *att* till följd af den stora betydelse, som industrien och ingeniörsvetenskapen i senare tider vunnit, på intet annat område läroverkens utveckling varit så hastig och storartad som på det tekniska, samt *att* vid åtskilliga utländska läroverk årligen flere lärare hugnades med statsunderstöd för ifrågavarande ändamål. Då behofvet af resestipendier oförminskadt qvarstode, och det årliga anslag af 2,000 kronor, som af kommitterade föreslagits för tekniska högskolan särskildt, skulle för detta läroverk, der behofvet af studieresor vore mest trängande, vara tillfyllestgörande, så ansåge sig styrelsen böra hemställa, att åtminstone detta anslag måtte beviljas.

Den af kommitterade föreslagna förhöjningen af bokförlagskapitalet med 5,000 kronor för en gång tillstyrktes af styrelsen. Å ifrågavarande fond hade vid 1892 års slut behållningen utgjort dels i kontanta medel 2,169 kronor 85 öre och dels i värdet af 1,734 osålda exemplar af 20 olika lärokurser 1,444 kronor 98 öre. Den kontanta behållningen vore redan till större delen disponerad, och för utgifvande af åtskilliga andra väl behöfliga lärokurser saknades tillgångar.

Vidkommande den af kommitterade föreslagna nybyggnaden, vitsordade styrelsen behofvet af en sådan och sökte genom jemförelse med på senare tider utförda nybyggnader vid utländska tekniska högskolor visa, att nu ifrågavarande byggnadsföretag och förändringar ingalunda äro öfverdrifna. Emellertid hade styrelsen med afseende å såväl de efter våra förhållanden betydliga kostnaderna som ock sjelfva frågans vigt ansett sig böra underkasta ifrågavarande förslag granskning af särskildt utsedde sakkunnige utom läroverket; och hade denna granskning verkstälts af professorerne L. F. Nilsson och O. Pettersson samt fabriksidkarne R. Almström och Joh. Ohlsson. Jemte det att desse instämt med kommitterade i fråga om både undervisningens i den kemiska fackskolan utvidgning med en fjerde årskurs och behofvet af särskild nybyggnad för de kemiska och mineralogiska institutionerna, hade de rörande sjelfva byggnadsplanen föreslagit åtskilliga förändringar, genom hvilka en ändamålsenligare fördelning af utrymmet kunde vinnas. Oafsedt detta ansåge emellertid styrelsen, att den nya byggnaden enligt kommitterades förslag skulle komma allt för nära hufvudbyggnadens södra flygel och sålunda försvåra

dennas tillbyggnad i en framtid, hvarför en omarbetning i kommitterades byggnadsplan i alla händelser vore nödvändig. Styrelsen hade derför åt intendenten professor Dahl gifvit i uppdrag att i samråd med professorerne i kemi och kemisk teknologi samt lektorn i mineralogi och geologi vid högskolan företaga en dylik omarbetning. Vid denna förutsattes, att den nya laboratoriebyggnaden skulle framskjutas ända till tomtgränsen vid Kungstensgatan och således upptaga en del af det smala tomtområde, som af brukssocieteten blifvit till Kongl. Maj:t och kronan öfverlemnadt, med förbehåll att endast byggnader för bergsundervisningen och dess befrämjande finge derå uppföras. Enär såväl den kemiska som framför allt den mineralogiska och geologiska undervisningen vid högskolan väsentligen vore afsedd för bergsundervisningens behof, ansåge styrelsen hinder icke böra möta för att använda en liten del af bergsskolans tomt för ifrågavarande ändamål, i synnerhet som i alla fall tillräckligt utrymme återstode för bergsskolans framtida utvidgning.

De förändringar af hufvudbyggnaden, som kommitterade föreslagit, tillstyrktes af styrelsen att verkställas, så snart nybyggnaden blifvit uppförd, med undantag af den af kommitterade föreslagna förflyttningen af de båda nedre våningarnas klosetter till en särskild byggnad på gården samt de af dem nu upptagna lokalernas sammanslagning med angränsande rum till lärosalar. Sistnämnda rum hade vid läroverkets provisoriska utvidgning användts till pappersspänningsrum för ritundervisningen; och detta hade befunnits så fördelaktigt, att någon förändring härutinnan icke borde för närvarande vidtagas.

Det af lärarekollegiet ifrågasatta anslaget till uppvärmning m. m. af de kemiska, kemiskt tekniska och mineralogiska afdelningarnas lokaler ansåge styrelsen på anförda skäl icke vara oundgängligen nödvändig.

Kommitterade hade ansett ett årligt anslag af 225,000 kronor erforderligt för undervisningens anordnande i öfverensstämmelse med deras förslag och dervid beräknat, att hela detta belopp skulle utgå af statsmedel, ehuru visserligen af kommitterade tillika föreslagits, att styrelsen skulle ega att, då så funnes lämpligt, för deltagande i laborations- och andra öfningar fastställa en efter omkostnaderna för dervid förbrukade materialier m. m. rättad terminsafgift, hvilken för meddellösa elever skulle kunna efterskänkas.

Med afseende härå hade styrelsen framhållit, hurusom 1892 års Riksdag förklarat, att någon nedsättning kunde ske i de af Kongl. Maj:t äskade anslagen så till vida, att åtminstone det till diverse utgifter begärda beloppet 4,500 kronor kunde täckas genom de afgifter för laborationer och öfningar, hvilka lämpligen kunde af Kongl. Maj:t på administrativ väg föreskrifvas. Derjemte hade Riksdagen förmenat en ytterligare nedsättning i anslagen kunna åstadkommas genom införande af bestämda terminsafgifter till lämpliga belopp; på grund hvaraf Riksdagen anhållit, det Kongl. Maj:t täcktes taga

i öfvervägande, huruvida icke terminsafgifter lämpligen borde åläggas eleverna vid tekniska högskolan, samt derefter för Riksdagen framlägga det förslag i ämnet, hvartill omständigheterna kunde föranleda.

Med anledning häraf hade Kongl. Maj:t den 29 juli 1892 bemyndigat styrelsen att för läroåret 1892—1893 af de ordinarie elever, som från och med nämnda läroår antoges vid högskolan, uppbära afgifter sålunda, att hvarje elev skulle för gemensamma öfningar, såsom verkstadsarbete, geodetiska mätningar, vissa ritöfningar o. s. v., erlägga en afgift af 10 kronor för terminen, och elev, hvilken derjemte deltoge i andra öfningar, såsom kemiska, kemiskt tekniska, metallurgiska och elektrotekniska laborationer, betala ytterligare 10 kronor för terminen. Vidare hade Kongl. Maj:ts anbefalt styrelsen att efter lärarekollegiets hörande afgifva underdånigt yttrande med anledning af de af Riksdagen ifrågasatta terminsafgifterna. Kollegiet hade härvid förklarat, att ett undantag från den i vårt land tillämpade principen, att all högre undervisning vore kostnadsfri, minst borde komma i fråga vid tekniska högskolan, hvars elever under de jemförelsevis långa kurserna vore underkastade rätt dryga utgifter, såsom för anskaffande af dyrbara böcker och ritinstrument, deltagande i studieresor under lärokursen m. m., i vida högre grad än hvad fallet vore inom de flesta undervisningsgrenar vid universiteten. Deremot kunde lämpligen vissa afgifter åläggas de ordinarie eleverna för deltagande i åtskilliga öfningar, som inom flere grenar af den tekniska undervisningen förekomme, och vid hvilka olika slag af materiel af eleverna förbrukades. Genom dessa afgifter kunde dels de icke obetydliga kostnader, som ifrågavarande öfningar vållade högskolan, till någon del bestridas, dels ock de ökade utgifter, som på hit hörande områden förorsakades af ett stort tillopp af elever, lämpligen motvägas. För att dessa afgifter ej måtte blifva allt för betungande, borde de, i likhet med hvad som gälde för extra samt specialelevernas afgifter, kunna för mindre bemedlade elever nedsättas eller efterskänkas.

Styrelsen ansåg icke heller något skäl kunna anföras, hvarför den högre tekniska undervisningen skulle genom till statskassans ingående terminsafgifter försättas i ett ogynsammare läge än öfriga högre undervisningsgrenar. De ifrågasatta afgifterna för öfningarna åter, hvilka afgifter skulle direkt användas till undervisningens bästa, hade en motsvarighet i de laborationsafgifter, som till icke obetydliga belopp erlades af de studerande vid universiteten. Styrelsen hemstälde derför, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad kollegiet föreslagit:

att icke några till statskassan ingående terminsafgifter måtte åläggas eleverna;

att deremot afgifter för laborationer och andra öfningar måtte åläggas eleverna till belopp som af Kongl. Maj:t fastställdes;

att dessa afgifter borde utgå dels med ett för alla elever gemensamt mindre belopp och dels med ett tillägg för de elever, som deltogo i kemiska, kemiskt tekniska, metallurgiska och andra laborationer, hvilka föranledde särskilda omkostnader;

att lärarekollegiet måtte tilldelas rätt att för mindre bemedlade elever nedsätta eller efterskänka dessa afgifter, dock att summan af de erlagda afgiftsbeloppen hvarje termin borde utgöra minst 75 procent af hvad den skulle vara, om alla de elever, som vore dertill skyldige, erlade full afgift; samt

att de sålunda inflytande penningmedlen skulle ingå till högskolans allmänna kassa för att i mån af behof användas för betäckande af en del af omkostnaderna vid laborationer och andra öfningar samt för diverse utgifter, som dermed stode i samband.

Enligt detta förslag skulle ett icke obetydligt belopp blifva disponibelt för bestridande af en del af de förökade utgifter, som läroverkets utvidgning förorsakade för laborationer och andra öfningar, samt för diverse utgifter.

För närvarande utginge till dessa ändamål sammanlagdt 18,500 kronor, nemligen till kemiska m. fl. laborationer 6,000 kronor, till verkstaden 2,500 kronor och till diverse utgifter 10,000 kronor. Enligt kommitterades förslag skulle dessa anslag höjas med sammanlagdt 15,250 kronor, eller till 33,750 kronor. Den erforderliga höjningen i detta anslag ansåge emellertid styrelsen kunna betäckas med elevernas afgifter. Efter läroverkets fullständiga utvidgning och lärokursens utsträckning i vissa fackskolor från tre till fyra år komme antalet ordinarie och specialelever, som höstterminen 1892 utgjort 259, sannolikt att uppgå till omkring 360. Af dessa komme $^2/_3$ eller 240 att endast betala den lägre afgiften, under det att $^1/_3$ eller 120 deltogo i öfningar, som medförde den högre afgiften. Vore dessa afgifter desamma, som för närvarande utginge, 20 resp. 40 kronor för år, skulle man följaktligen kunna påräkna omkring 9,600 kronor årligen. Ville man bestrida den afsedda förhöjningen i anslaget till diverse utgifter endast med elevafgifterna, finge således dessa åtminstone fördubblas, hvarigenom man kunde påräkna 19,200 kronor för år, derest icke några elever blefve befriade från afgifter. Kunde åter, såsom styrelsen ifrågasatt, ända till 25 % af det beräknade beloppet efterskänkas, skulle icke mer än 14,400 kronor kunna beräknas för ifrågavarande ändamål. Den uppkommande bristen, 850 kronor, borde dock kunna täckas af de afgifter, som inflöte för extra elever. Enligt detta förslag skulle således någon förhöjning af ifrågavarande anslag, 18,500 kronor, icke behöfvas.

Efter afdrag af berörda 15,250 kronor från den af kommitterade pro-

jekterade anslagssumman skulle det behöfliga statsanslaget uppgå till 209,750 kronor, utvisande en förhöjning af det nuvarande anslaget med 63,050 kronor. Den verkliga förhöjningen blefve dock något mindre, enär det årliga extra anslag af 19,600 kronor, som utgått för den provisoriska utvidgningen, icke längre toges i anspråk; hvadan den faktiska ökningen af statens årliga utgifter till högskolan komme att uppgå till 43,450 kronor, deri likväl icke ålderstilläggen inberäknats.

Angående de af kommitterade föreslagna extra anslagen anförde styrelsen följande.

Anslaget till undervisningsmaterielen, beräknadt af kommitterade till 41,700 kronor, kunde minskas dels med 6,000 kronor, afsedda för en gasmaskin, och 5,000 kronor till ett ackumulatorbatteri, enär styrelsen uppgjort fördelaktigt aftal om förhyrning och inköp genom amortering af både en gasmaskin och ett dylikt batteri, dels ock med 1,950 kronor, som Riksdagen redan för den provisoriska utvidgningen beviljat till inköp af undervisningsmateriel. Af ifrågavarande anslag återstode sålunda 28,750 kronor, hvaraf 12,000 kronor vore afsedda för maskiner och apparater till elevernas mekaniska laborationer.

Den af kommitterade beräknade anslagssumman för den nya laboratoriebyggnadens uppförande och inredning, 326,500 kronor, kunde likaledes något reduceras. Enligt den af professor Dahl omarbetade byggnadsplanen belöpte sig ifrågavarande kostnader blott till 310,000 kronor. Äfven det föreslagna anslaget af 23,000 kronor till förbättring af den lösa undervisningsmaterielen för de båda laboratorierna kunde nedsättas med sammanlagdt 7,900 kronor, som Riksdagen för den provisoriska utvidgningen beviljat till undervisningsmateriel m. m. för de kemiska och mineralogiska afdelningarna. Det behöfliga anslaget till den nya laboratoriebyggnaden och dess utrustning kunde således beräknas till sammanlagdt 325,100 kronor.

Af de föreslagna förändringarna i högskolans hufvudbyggnad vore somliga redan genomförda, hvarjemte några lämpligen kunde uppskjutas. Den summa af 60,000 kronor, som kommitterade beräknat för genomförandet af dessa förändringar, kunde derför nedsättas, enligt beräkning af professor Dahl, till 35,000 kronor.

Med inberäknande af den föreslagna förhöjningen i bokförlagskapitalet skulle de för en gång behöfliga anslagen sålunda kunna upptagas till 393,850 kronor, i stället för att de af kommitterade beräknats till 456,200 kronor.

Med afseende på genomförandet af förslaget till högskolans utvidgning om omorganisation anför styrelsen, att uppförandet af den föreslagna nybyggnaden torde taga i anspråk en tid af minst tre år. Under första året skulle

hufvudsakligen de förberedande arbetena och grundläggningen verkställas, hvartill ett anslag af 50,000 kronor borde beräknas. Förändringarna i hufvudbyggnaden kunde icke vidtagas, förr än laboratoriebyggnaden blifvit färdig, men skulle derefter utan svårighet kunna på några månader utföras. Anslagen till förstärkning af lärarekrafterna stode i sammanhang med undervisningens utvidgning, hvilken åter förutsatte den nya byggnaden.

Öfver de ifrågasatta anslagens fördelning på särskilda år hade högskolans föreståndare uppgjort följande öfversigt:

för år 1895 skulle kräfvas: till påbörjande af laboratoriebyggnaden 50,000 kronor; till inköp af maskiner m. m. för mekaniska laborationer 12,000 kronor; samt för den provisoriska utvidgningen oförändradt 19,600 kronor;

för år 1896: till fortsättning af laboratoriebyggnaden 150,000 kronor samt för den provisoriska utvidgningen oförändradt 19,600 kronor;

för år 1897: till fullbordande af laboratoriebyggnaden 110,000 kronor; för undervisningsmateriel m. m. 15,100 kronor; för den provisoriska utvidgningen af undervisningen oförändradt 19,600 kronor;

för år 1898: till förändringar inom högskolans hufvudbyggnad samt inredning af fysikaliska och elektrotekniska laboratorierna, utsträckning af belysnings- och värmeapparaterna derstädes, förhöjning af bokförlagskapitalet samt öfriga utgifter för en gång 56,750 kronor; för den provisoriska utvidgningen, hvilken skulle utsträckas så, att högskolan från och med höstterminen 1898 kunde emottaga ett till 120 ökadt antal elever i första årskursen, 14,650 kronor;

hvarjemte för år 1898 skulle erfordras följande ordinarie anslag:

för upprättande af två nya professorsbefattningar 12,000 kronor;

för lönetillskott åt professorerna i kemisk teknologi och grufvetenskap sammanlagdt 1,900 kronor;

för arfvodesförhöjning åt sekreteraren och kamreraren sammanlagdt 1,200 kronor;

till förhöjning af betjeningens aflöning 1,600 kronor;

till förhöjning af anslaget för samlingar m. m. 3,000 kronor; samt

till understöd åt lärarne för utrikes resor 2,000 kronor;

för år 1899: på ordinarie stat återstoden af den ifrågasatta förhöjningen af 63,050 kronor i ordinarie anslaget, eller 41,350 kronor.

Enligt denna plan skulle således redan vid höstterminen 1898 ända till 120 elever kunna mottagas i första årskursen och utvidgningen till alla delar vara genomförd vid början af höstterminen 1899. Den ordinarie utgiftsstaten skulle då vara förhöjd från dess nuvarande belopp, 146,700 kronor, till 209,750 kronor, hvarförutom ett belopp af inemot 15,250 kronor beräknats skola

inflyta genom elevernas afgifter, hvilka sålunda borde utgå med 80 kronor för elev, som deltoge i laborationer och andra öfningar af vidsträcktare omfattning, och med 40 kronor för öfrige elever, under det att dock mindre bemedlade elever kunde erhålla befrielse från afgiften eller nedsättning i densamma.

Efter remiss hade — meddelar departementschefen härefter — jemväl öfverintendentsembetet yttrat sig i detta ärende, dervid embetet anmält sig icke hafva funnit något att erinra vare sig mot de senast upprättade ritningarna till nybyggnad eller mot ritningarna till förändringar i högskolans hufvudbyggnad; och hade icke heller tillhörande kostnadsberäkningar från embetets sida föranledt någon anmärkning. För egen del har departementschefen yttrat, att den tekniska undervisningens stora betydelse för landets ekonomiska förkofran och välstånd icke kunde af någon bestridas. Att söka göra denna undervisning fullt ändamålsenlig och lätt tillgänglig måste derför vara en högeligen angelägen uppgift, helst som de banor, för hvilka eljest kräfdes högre studier, särskildt den medicinska, juridiska och lärarebanan, redan vore öfverfylda. Departementschefen instämde derför till fullo i hvad ofvan bemälde kommitterade äfvensom tekniska högskolans lärarekollegium och styrelse anfört angående behofvet af nämnda högskolas utvidgning såväl med hänsyn till undervisningens omfång och grundlighet som med afseende å högskolans förmåga att mottaga ett ökadt antal elever. Det ifrågasatta antalet syntes departementschefen icke vara för högt, snarare vore att befara, att den föreslagna utvidgningen, enligt hvilken 120 lärjungar skulle kunna årligen mottagas i första afdelningen, inom en icke allt för aflägsen framtid skulle komma att visa sig otillräcklig, då antalet i denna afdelning höstterminen 1892 skulle uppgått till 105 och höstterminen 1893 till 122, derest alla kompetente inträdessökande verkligen vunnit inträde. Men då erfarenheten lärt, att antalet inträdessökande ej så obetydligt vexlade, och då en afsevärd ökning af det sålunda föreslagna lärjungeantalet skulle medföra vida större kostnader än dem, som befunnits erforderliga för genomförandet af den nu ifrågasatta utvidgningen, samt då äfven dessa måste efter våra förhållanden anses ganska betydliga, så syntes för närvarande icke en längre gående utvidgning böra ifrågasättas.

Mot kommitterades af lärarekollegiet och styrelsen förordade förslag till högskolans omorganisation äfvensom rörande sättet för undervisningens utsträckning samt lärarnes aflöning och fördelning på de särskilda läroämnena hade departementschefen intet att anmärka. Med hänsyn till den föreslagna

nybyggnaden och dermed i samband stående åtgärder för åstadkommande af erforderligt utrymme äfvensom beträffande kostnadsberäkningen gillade departementschefen styrelsens förslag, hvarigenom dels någon besparing vunnits, dels möjligheten af en kommande ytterligare utvidgning blifvit tillgodosedd. I det hela hade departementschefen icke heller något att invända mot den uppgjorda planen för de begärda anslagens utanordnande, ehuru han ansåge, att med det föreslagna anslaget å 12,000 kronor till inköp af maskiner m. m. till mekaniska laborationer kunde anstå till år 1896.

Till utgående under år 1895 skulle således erfordras dels till påbörjande af den föreslagna nybyggnaden 50,000 kronor, dels till provisorisk utvidgning af undervisningen vid högskolan samma belopp, som föregående år för detta ändamål beviljats, eller 19,600 kronor, nemligen till arfvode åt en extra lärare i praktisk elektroteknik 2,000 kronor, till elektriska apparater och laborationer 1,200 kronor, till förstärkning af undervisningen vid högskolan under år 1895 15,800 kronor och till hyresersättning åt professorn i kemisk teknologi under sistnämnda år 600 kronor.

Då Kongl. Maj:t i sammanhang med förslaget om beviljande af anslag till ny byggnad för tekniska högskolans kemiska och mineralogiska afdelningar låtit till Riksdagens kännedom komma den af särskilde kommitterade uppgjorda plan till högskolans utvidgning och omorganisation, för hvilken blifvit i det föregående redogjordt, samt dervid tillika förklarat sig i hufvudsak godkänna densamma, för så vidt den blifvit af högskolans styrelse tillstyrkt, har utskottet ansett sig nu äfven böra i korthet taga denna plan i skärskådande.

I öfverensstämmelse med den uppfattning, som låg till grund för 1890 års Riksdags beslut att bevilja ett särskildt anslag för åvägabringande af utredning angående behofvet af och sättet för utvidgning och omorganisation af tekniska högskolan, och som äfven fått ett uttryck i det af 1892 års lagtima Riksdag fattade beslut om provisorisk utvidgning af undervisningen vid högskolan, anser utskottet behof förefinnas af att en mera omfattande verksamhet för tekniska högskolan möjliggöres såväl genom förbättring af dess lokaler som ock genom utvidgning af undervisningen. Huruvida dervid bör följas den nu föreliggande planen, har emellertid synts utskottet med skäl kunna dragas i tvifvelsmål ej blott i betraktande af dermed förenade dryga kostnader utan äfven med hänsyn till förefintliga behof.

Hvad till en början angår maximiantalet af elever i högskolans första afdelning, vill utskottet visserligen icke bestrida, att det föreslagna antalet af

120 elever kan anses vara väl afvägdt med hänsyn till de lärarekrafter, som redan förefinnas, eller som af andra orsaker än lärjungeantalets ökning kunna komma att behöfvas. Men utskottet tror icke, att landets behof af vetenskapligt utbildade teknici verkligen kräfver eller under den närmare framtiden kommer att kräfva, att en omorganisation af tekniska högskolan grundas på beräkningen af ett så stort antal nya elever för hvarje år som 120. Utskottet vill med afseende härå först erinra, att för perioden 1883—91 utgjorde medeltalet af nyintagna elever blott 73; år 1890 medgaf Kongl. Maj:t, att i första afdelningen finge mottagas 80 elever, hvilket antal år 1892 höjdes till 100. Då sålunda elevantalet i sagda afdelning under de sista åren så betydligt ökats, torde det kunna sättas i fråga, huruvida någon ytterligare ökning för den närmaste framtiden bör ske. Visserligen har såsom skäl för den motsatta åsigten anförts, att kompetente inträdessökande måst afvisas till ett antal af 24 höstterminen 1891, 5 höstterminen 1892 och 22 höstterminen 1893. Men i betraktande deraf att, såsom af ofvan bemälde kommitterades betänkande inhemtas, en ganska betydande del af dem, som vunnit inträde, sedermera efter hand lemnat högskolan, utan att hafva erhållit fullständigt afgångsbetyg, måste man antaga, att de nyintagne till en icke obetydlig del i sjelfva verket icke varit lämplige till ingeniörer, och framställer sig då den frågan, om vid inträdesfordringarnas bestämmande behörig hänsyn tagits dertill, att verklig håg och fallenhet för ingeniörsyrket bör förefinnas hos dem, som beviljas inträde. Utskottet föreställer sig, att till ett sådant syftemål skulle i hög grad bidraga, om af inträdessökande vid högskolan fordrades intyg antingen om väl vitsordad föregående praktisk sysselsättning vid mekanisk verkstad eller annat industrielt eller tekniskt företag eller ock att sökanden på annat sätt visat sig ega praktiska anlag för tekniken.

I sammanhang härmed vill utskottet också, med afseende å förslaget att göra alla eller de flesta fackskolorna obligatoriskt fyraåriga, uttala sina betänkligheter vid att utsträcka den teoretiska kursen utöfver hvad som är oundgängligen nödvändigt. Utskottet vill visserligen icke förneka den nytta, åtskilliga af eleverna skulle kunna hafva af att vid högskolan tillbringa ett fjerde år i de fackskolor, som nu blott äro 3-åriga; men med tanken på huru vigtigt det för en blifvande ingeniör måste vara att så tidigt som möjligt få börja sin praktiska verksamhet, föreställer sig utskottet, att undervisningen lämpligen borde ordnas på sådant sätt, att den fjerde årskursen i berörda fackskolor blefve frivillig.

Hvad vidare beträffar fackskolorna, så är ifrågasatt inrättande af en särskild fackskola för elektroteknik och en underafdelning för skeppsbyggnadskonst inom fackskolan för maskinbyggnadskonst och mekanisk teknologi; och torde den förstnämnda af dessa förändringar otvifvelaktigt vara af behof på-

kallad. En särskild fackskola för elektroteknik betingas nemligen af den elektrotekniska industriens storartade utveckling. Deremot hyser utskottet någon tvekan med afseende å behofvet af en fackskoleafdelning för skeppsbyggnadskonst vid tekniska högskolan, då 1893 års Riksdag genom beviljande af anslag till en lektorsbefattning i skeppsbyggeri vid Chalmers' tekniska läroanstalt gaf sitt bifall till det definitiva ordnandet vid nämnda anstalt af en fackskola för skeppsbyggeri.

Hvad derefter angår de förändringar, som ansetts nödiga i afseende å lärarepersonalen vid högskolan, får utskottet till en början såsom sin mening uttala, att det framstälda förslaget att utbyta lektoraten mot extra ordinarie professorsbefattningar, såväl på grund af dermed förenade betydliga kostnader som ock med hänsyn till ifrågavarande lärares ställning och tjensteåligganden, icke synes böra genomföras. Vidare och på grund särskildt af hvad utskottet ofvan yttrat i fråga om elevantalet och lärotiden, anser utskottet, beträffande de i de olika ämnena erforderliga lärarekrafterna, dels att behofvet af extra lärare och asssistenter bör blifva mindre än som i förslaget beräknats, dels ock att i åtskilliga ämnen inskränkningar kunna göras äfven i fråga om den föreslagna ordinarie lärarestyrkan. Sålunda torde undervisningen i fysik, äfven efter inrättande af en elektro-teknisk fackskola, kunna vederbörligen upprätthållas af en ordinarie professor och en lektor, och i ingen händelse synes en ordinarie professor vara för undervisningen i skeppsbyggnadskonst erforderlig. Undervisningen i de till byggnadskonsten hörande läroämnen bör, enligt utskottets mening, blifva behörigen tillgodosedd med en lektor och en extra lärare i stället för de föreslagna två e. o. professorerna.

Då det vidare med afseende å de ordinarie lärarnes löneförmåner blifvit ifrågasatt att ändra förhållandet mellan lön och tjenstgöringspenningar derhän, att de senare skulle blifva mindre och sjelfva lönen i samma mån större än för närvarande, så vill utskottet påpeka, att en dylik förändring icke öfverensstämmer med den åsigt, som på senare tider vid löneregleringar framhållits i fråga om nödvändigheten att minska den del af aflöningen, som både lägges till grund för pensions beräknande och kan af vederbörande tjensteinnehafvare få vid ledighet i vissa fall behållas.

Beträffande i öfrigt den för tekniska högskolan ifrågasatta ordinarie utgiftsstat har utskottet ej ansett sig för närvarande böra ingå i någon närmare granskning; men då det med afseende å de många betydande kraf, som ställas på statsverket för fyllande af undervisningens behof, är nödvändigt att så mycket som möjligt inskränka utgifterna, har utskottet dock velat uttala, att enligt utskottets uppfattning besparingar torde kunna göras på åtskilliga af de föreslagna posterna.

Hvad slutligen beträffar den ifrågasatta nybyggnaden för tekniska hög-

skolan, så är visserligen utskottet, som genom besök å högskolan haft tillfälle att taga kännedom om der befintliga lokaler, öfvertygadt, att högskolans nuvarande utrymme i läro- och ritsalar såväl som i laboratorier är otillräckligt samt att utvidgade lokaler behöfvas redan för en praktisk anordning af den undervisning, som nu meddelas derstädes, och således böra blifva än mera behöfliga, derest en utvidgning af undervisningen skall genomföras. Men om än utskottet sålunda måste erkänna behofvet af en ny- eller tillbyggnad för högskolan, så är utskottet deremot ej öfvertygadt, att icke, med hänsyn särskildt till hvad utskottet ofvan yttrat angående läroverkets utvidgning, i den föreliggande byggnadsplanen åtskilliga inskränkningar skulle kunna göras, genom hvilka kostnaderna för staten kunde nedbringas. Då emellertid förslag till de förändringar i byggnadsplanen, som i sådant syfte kunna vara att vidtaga, icke utan en fullständig omarbetning af den uppgjorda planen torde kunna framläggas, anser utskottet, att för vinnande af utredning i detta hänseende byggnadsfrågan icke nu bör erhålla sin lösning.

Men om än sålunda frågan skulle för denna riksdag undanskjutas, vågar dock utskottet hysa den förhoppning, att en framflyttning af tidpunkten för omorganisationens fullständiga genomförande icke häraf bör blifva en följd. Redan till nästa riksdag torde nemligen de förändringar i den nu förevarande planen, som synas böra föranledas af de här ofvan mot densamma gjorda erinringar, kunna framläggas; och genom byggnadsanslagets fördelning på en kortare tid, än som nu föreslagits, torde både nybyggnaden och förändringarna i högskolans nuvarande lokaler kunna vara fullbordade vid samma tidpunkt som enligt det nu föreliggande förslaget.

Utskottet, som ej har något att erinra emot beviljande jemväl för år 1895 af det för innevarande år utgående anslaget till provisorisk utvidgning af undervisningen vid högskolan, får alltså hemställa:

1:o att hvad Kongl. Maj:t föreslagit angående beviljande af anslag till ny byggnad för tekniska högskolans kemiska och mineralogiska afdelningar icke må af Riksdagen bifallas; samt

2:o att Riksdagen, i likhet med hvad för innevarande år egt rum, må för tekniska högskolan på extra stat för år 1895 bevilja:

a) till arfvode åt en *extra lärare i praktisk elektroteknik* 2,000 kronor;

b) till *elektrotekniska apparater och laborationer* 1,200 kronor;

c) till *förstärkning af undervisningen* vid högskolan under år 1895 15,800 kronor;

d) till *hyresersättning åt professorn i kemisk teknologi* för år 1895 600 kronor,

eller tillsammans 19,600 kronor.

Ang. anslag till förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska skolan i Eskilstuna. [48.]

48:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts framställning får utskottet hemställa,

att Riksdagen må till förstärkning af lärarekrafterna vid *tekniska skolan i Eskilstuna* på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 750 kronor.

Ang. anslag till understöd åt lägre tekniska yrkesskolor m. m. [49.]

49:o) Till *understöd åt lägre tekniska yrkesskolor* och till bestridande af kostnader för deras inspektion har under de senaste åren anvisats ett belopp af 35,000 kronor årligen, under vilkor, att det bidrag, som af dessa medel komme att utbetalas till understöd åt sådan skola, icke finge öfverstiga hvad vederbörande kommun i kontant tillsköte för skolan. Och har Kongl. Maj:t, då detta belopp fortfarande vore för ifrågavarande ändamål erforderligt, föreslagit Riksdagen att jemväl för år 1895 till samma ändamål, under nämnda vilkor, på extra stat anvisa 35,000 kronor.

I särskilda inom Andra Kammaren väckta motioner har *dels* herr *C. G. Thor* (i motion n:o 61) föreslagit, att ifrågavarande anslag måtte beviljas under sålunda förändradt vilkor, att det bidrag, som af dessa medel komme att utbetalas till understöd åt lägre teknisk yrkesskola, icke finge öfverstiga hvad vederbörande kommun *eller enskilde* i kontant tillsköte för skolan, *dels ock* herr *A. Bokström*, med hvilken herr *C. Falk* m. fl. instämt, (i motion n:o 67) hemstält, att Riksdagen till understöd åt lägre tekniska yrkesskolor och till bestridande af kostnader för deras inspektion måtte på extra stat för år 1895 i stället för af Kongl. Maj:t äskade 35,000 kronor anvisa ett belopp af 42,000 kronor, under vilkor att det bidrag, som af dessa medel komme att utbetalas, icke finge öfverstiga hvad vederbörande kommun i kontant tillsköte för skolan.

Herr Thor har, enligt hvad i motionen uppgifves, med sin motion afsett att bereda delaktighet i statsanslaget äfven för sådana skolor, som vid bruk, sågverk och andra större industriella etablissement upprättats och erhålla bidrag af dessas egare och andra för arbetarnes och deras barns utbildning intresserade personer.

Herr Bokström har, för att visa otillräckligheten af det anslag, som hittills utgått, bland annat anfört, att då anslaget vid 1886 års riksdag förhöjdes från 25,000 kronor till sitt nuvarande belopp, hade detta betingats deraf, att det dittills anvisade anslaget visat sig otillräckligt för tillgodoseende af dessa skolor, som då utgjort 20 med omkring 2,600 lärjungar. Och meddelar motionären vidare, att under läsåret 1892—1893 för 28 skolor begärts statsbidrag till ett sammanlagdt belopp af 40,625 kronor, och att för läsåret 1893—94 ansökningar om sådant bidrag till ett belopp af inalles 41,375 kronor inkommit från 30 skolor med tillsammans 4,690 lärjungar, äfvensom att styrelsen för tekniska skolan i Stockholm hade i afgifvet yttrande öfver ansökningarna om statsbidrag för 1892—93 funnit sig föranlåten att hemställa om anslagets höjande till 40,000 kronor.

Det af Kongl. Maj:t begärda anslagsbeloppet skulle visserligen, för så vidt af hvad i herr Bokströms motion anförts kan slutas, kunna anses vara otillräckligt för att fylla alla de anspråk, som ställas derpå. Men då Kongl. Maj:t oaktadt derom af styrelsen för tekniska skolan i Stockholm gjord framställning icke funnit sig böra äska högre anslag, tilltror sig icke utskottet att på enskild motionärs förslag tillstyrka någon höjning af anslaget. Det torde nemligen först böra undersökas, om alla de skolor, som begärt statsbidrag, också varit af den beskaffenhet, att de bort komma i åtnjutande deraf, och huruvida således verkligt behof af anslagets förhöjning föreligger.

Hvad derefter angår förslaget att utsträcka rätten till statsbidrag äfven till sådana skolor, som erhålla motsvarande bidrag af enskilda, så skulle ett bifall härtill medföra, att ännu större anspråk skulle komma att ställas på förevarande anslag än hittills; och då utskottet icke anser sig för närvarande böra ifrågasätta någon höjning i anslaget, kan utskottet icke heller tillstyrka bifall till herr Thors motion.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställer utskottet,

att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning, men med afslag å herrar C. G. Thors och A. Bokströms i ämnet väcka motioner, må till understöd åt lägre tekniska yrkesskolor och till bestridande af kostnader för deras inspektion på extra stat för år 1895 anvisa ett anslag af 35,000 kronor, med vilkor, att det bidrag, som af dessa medel kommer att utbetalas till understöd åt lägre teknisk yrkesskola, icke får öfverstiga hvad vederbörande kommun i kontant tillskjuter för skolan.

Gymnastiska centralinstitutet.

Ang. tillbyggnad af och förändringar inom institutets lokaler.
[50.]

50:o) För *tillbyggnad af och förändringar inom gymnastiska centralinstitutets lokaler äfvensom för anskaffande af behöflig ny materiel* har Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att på extra stat bevilja 80,000 kronor, deraf för år 1895 40,000 kronor.

Enligt hvad af statsrådsprotokollet inhemtas, har direktionen öfver gymnastiska centralinstitutet uti skrifvelse den 14 november 1892 hos Kongl. Maj:t anmält, hurusom behofvet af rymligare och tidsenligare lokaler för institutet numera blifvit så känbart, att dess snara afhjelpande syntes för institutets framgångsrika verksamhet vara nödvändigt; och hade direktionen i sådant afseende anfört följande.

Fordringarna på gymnastiska centralinstitutets verksamhet hade under en följd af år blifvit stälda betydligt högre än förhållandet varit vid den tid, då institutet ordnades i öfverensstämmelse med 1864 års stadga och dess lokaler ombyggdes. Från den tiden hade den fullständiga kursen vid institutet fördelats på två år. Nya manliga lärjungar hade hvarje år antagits till ett antal af 18 till 20, af hvilka högst 16 fullföljde kursen det derpå följande året. Härigenom hade hela antalet manliga lärjungar för hvarje år uppgått till omkring 35. Genom stadgan af den 13 juli 1887 hade den fullständiga kursen för manlige elever ordnats på tre år, så att tre hvar för sig sjelfständiga kurser följde efter hvarandra och bildade ett afslutadt helt. Härigenom äfvensom i följd af arméns behof att erhålla flere gymnastiskt bildade officerare hade antalet manliga elever betydligt ökats och utgjorde hösten 1892 i instruktörskursen 28, i gymnastiklärarekursen 22 och i sjukgymnastkursen 11, tillsammans 61. Direktionen hade likväl hvarje år funnit sig på grund af bristande utrymme nödsakad att afslå ansökningar om inträde. Samtidigt med den manliga kursen påginge äfven en qvinlig, hvilken småningom från ett 10-tal kommit att omfatta 20 à 25 elever. Äfven här måste dock ett stort antal inträdessökande hvarje gång afvisas. Hela antalet manliga och qvinliga elever vid institutet utgjorde således vid nyssnämnda tid 86.

De lokaler, öfver hvilka institutet för närvarande förfogade, vore af den beskaffenhet, att de icke nöjaktigt motsvarade ens måttliga fordringar. Direktionen hade visserligen i den mån för ändamålet disponibla tillgångar sådant medgifvit och genom öfverintendentsembetets medverkan sökt att på bästa sätt tillgodose de nödvändigaste behofven, men för afhjelpandet af en del sådana kräfdes allt för stora kostnader, för att de skulle kunna bestridas med mindre Kongl. Maj:t ville understödja direktionens plan och härför anvisa behöfliga medel eller derom göra framställning hos Riksdagen.

Det ökade lärjungeantalet och den förändrade anordningen af undervisningen i sjukgymnastik hade medfört, att ett betydligt antal patienter måst erbjudas kostnadsfri behandling med sjukgymnastik för fyllande af det nödvändiga behofvet af lefvande undervisningsmateriel för institutets lärjungar i den sjukgymnastiska kursen. Denna omständighet framkallade åter behofvet af särskildt utrymme för sjukgymnastiken åt de betalande patienterna, enär dessa senare i allmänhet icke ville underkasta sig att behandlas på samma gång som fripatienterna och det dessutom vore snart sagdt omöjligt att hålla den för den kostnadsfria kliniken behöfliga lokalen i sådant skick, att den uppfylde betalande patienters billiga anspråk.

Den för sjukgymnastik ursprungligen afsedda salen vore jemförelsevis liten. I denna behandlades nu den mängd af fripatienter, som vore behöfliga för institutets såväl manliga som qvinliga lärjungars undervisning. Antalet fripatienter utgjorde hösten 1892 omkring 80 af hvartdera könet.

Direktionen ville ej ifrågasätta, att denna sal skulle förses med möbler och redskap af sådan beskaffenhet, att de kunde tillfredsställa betalande patienters fordringar, hvilka numera genom enskilda anstalters anordningar kanske ställdes väl högt; men å andra sidan framstälde sig de stora svårigheterna att med de nuvarande, ehuru under senare tid förbättrade lokala anordningarna för sjukgymnastiken, uppehålla denna gren af institutets verksamhet, hvilken vore nödvändig och magtpåliggande för detsamma i dess helhet. Enligt direktionens åsigt kunde nemligen institutet icke nöja sig med att endast behandla fripatienter. Ty det vore af stor vigt, att de blifvande sjukgymnasterna lärde sig att behandla folk ur olika samhällsklasser; och dessutom bereddes genom de betalande patienternas afgifter lättast de nödvändiga medlen till underhåll och anskaffning af redskap och annan undervisningsmateriel äfvensom till erforderliga arfvoden åt lärarebiträden. Den i staten härtill anslagna summan 3,500 kronor vore ej tillräcklig för dessa och liknande behof.

Sjukgymnastiken för betalande manliga patienter hade hittills pågått i en af de två stora gymnastiksalarne, som vore afsedda för friskgymnastik. Denna sal anordnades hvarje afton med den redskap, som behöfdes för den sjukgymnastiska verksamheten, hvilken der påginge hvarje morgon klockan 7—9. Efter sjukgymnastikens afslutande undanskaffades åter den använda materielen och salen ställdes i ordning för den skolungdom, som dagligen omedelbart före kl. 10 förmiddagen infunne sig för att erhålla sin gymnastiklektion. Denna anordning, som hittills utgjort den enda utvägen att tillgodose de betalande patienterna, kunde och borde ej anses för annat än tillfällig.

Såsom nyss nämndes kunde institutet under nuvarande förhållanden

ej erbjuda sina betalande manliga patienter annan tid än klockan 7—9 på morgonen. Denna tidiga timme vore för klena och sjuka personer ej den bästa att begifva sig ut i det fria, i synnerhet under nordens vinter. Så länge centralinstitutet varit den enda större anstalt, der sjukgymnastik meddelades, hade dock inga invändningar mot sagda tid försports, och institutet hade att glädja sig åt ett ganska stort antal patienter. Men sedan flera enskilda anstalter tillkommit, der gymnastisk behandling kunde erhållas midt på dagen eller annan tjenlig tid, hade patientantalet ständigt minskats. De betalande qvinliga patienterna måste sammanföras med de icke betalande på tiden klockan 8—11 förmiddagen. Men följden häraf hade redan blifvit, att institutet hade snart sagdt inga betalande qvinliga patienter. Häröfver vore ej att undra, ty valet emellan att gymnastisera vid centralinstitutet tillsammans med 70 till 80 fripatienter eller vid en af de beqväma enskilda anstalterna måste utfalla till de senares fördel. Om således institutet skulle med framgång kunna meddela sjukgymnastisk behandling åt betalande patienter, vore det nödvändigt att för detta ändamål särskilda salar anskaffades.

Detta påkallades äfven af friskgymnastikens behof. Sedan antalet elever numera betydligt ökats, toges de båda större salarne i vida högre grad än förut i anspråk för denna gymnastik. De manliga lärjungarnes fäktöfningar måste på grund af antalet deltagare numera ega rum i båda salarna. Fäktmaterielen, hvilken vore ganska dyrbar, hade under tiden mycket förökats, men det saknades tillräckligt och lämpligt utrymme för densammas förvarande. Sådant skulle vinnas, i fall den sjukgymnastiska redskapen blefve uppställd på annan plats. Då det vore att förutse, att ännu större kraf komme att ställas på institutets uppgift att utbilda manliga och qvinliga gymnaster, blefve det alltmer en oafvislig nödvändighet, att de båda större salarne finge uteslutande användas för friskgymnastiken, den pedagogiska och fäktningen, samt att särskildt utrymme bereddes för sjukgymnastiken.

De manliga elevernas omklädnads- och tvättrum vore i förhållande till elevantalet alltför litet. Rummets ytinnehåll utgjorde 430 qvadratfot, hvilket för ett antal af 60 elever gåfve en golfyta af omkring 7 qvadratfot åt hvarje person, hvilket utrymme dock vidare förminskades genom befintliga skofack och annan möblering. Tamburen vore ock otillräcklig. Ej heller hade dessa lärjungar till sitt förfogande något rum, hvarest de kunde vistas före, efter eller emellan lektionerna. Det syntes dock vara billigt, att åt lärjungarne, som skulle vistas vid institutet under en tid af från ett till tre år, bereddes ett om än obetydligt område, der de kunde i lugn och ro tillbringa sina mellanstunder antingen för studier eller hvila.

Till förvarande af institutets bibliotek, hvilket under de sista tjugu åren betydligt förökats, användes två små rum innanför stora hörsalen. Denna lokal lemnade icke tillräckligt utrymme för den värdefulla samlingen af böcker, planschverk och ritningar, hvarför denna samling ej kunde behörigen vårdas eller hållas i god ordning. En annan stor olägenhet vore, att för dem, som ville i biblioteket idka forskningar och studier, någon plats ej kunde till följd af det strängt anlitade utrymmet beredas; något särskildt arbets- och läsrum funnes ej. Det syntes knappt behöfva påpekas, att ett sådant förhållande vore högeligen ogynsamt och att biblioteket derigenom icke kunde uppfylla sitt ändamål. Hvad här sagts om boksamlingen gälde delvis äfven om preparatsamlingen och annan åskådningsmateriel.

Af det anförda framginge, att institutet vore i verkligt behof af betydlig förbättring och tillökning af sina lokaler. Ytterligare en nödig förbättring ville direktionen framhålla, nemligen en verksam centraluppvärmning, afsedd för institutets alla lokaler, och dermed förbundna anordningar för luftvexling. Härigenom ökades visserligen kostnaden för de ifrågasatta förändringarna, men det blefve ock möjligt att åstadkomma uppvärmning äfven af de nya lägenheterna utan särskildt anslag, hvarjemte direktionen tänkt sig, att den nuvarande betjeningen skulle blifva tillräcklig för lokalernas skötande äfven efter dessas utvidgning, enär en betydlig minskning i arbetet med eldning, vedsågning och huggning blefve en gifven följd af värmelednings anbringande.

Direktionen hade, såsom ofvan nämnts, i det längsta sökt att genom partiella förbättringar tillgodose de kraf, som ställdes på institutet, och verksamheten derstädes hade fortgått med den framgång, att institutet kunnat göra sig bemärkt långt utom Europas gränser på ett sätt, som utgjorde en heder för det svenska namnet. Men inom olika länder ville man numera förskaffa sig motsvarande läroanstalter. Både enskilda och allmänna medel understödde dylika planer, och det vore fara värdt, att sjelfva moderinstitutionen, det svenska centralinstitutet, skulle inom kort befinna sig bakom sina efterbildningar. Med tanken på det ansvar, som hvilade på direktionen, samt på den heder och aktning, som gymnastiken skördat åt Sverige, hade direktionen ansett sig böra hos Kongl. Maj:t göra framställning om de befintliga bristernas afhjelpande i en snar framtid; och då en yttre reparation af institutets byggnader, redan länge ifrågasatt, i alla händelser måste för vidmagthållande af denna statens egendom med det snaraste ega rum, hade direktionen funnit tillfället lämpligt för en sådan framställning och i anledning häraf låtit utarbeta ritningar jemte kostnadsförslag till förändringar, som ansetts nödvändiga, om institutet skulle blifva tidsenligt och i stånd att för en längre framtid såsom hittills fylla sin uppgift.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hade direktionen föreslagit:

påbyggnad af de båda större gymnastiksalarne, hvarigenom skulle erhållas två sjukgymnastiksalar med tillhörande beqvämligheter för betalande manliga och qvinliga patienter;

tillbyggnad och delvis ombyggnad af östra vinkeln af norra gården, hvarmed skulle vinnas större tambur och omklädningsrum samt ett vänt- och studierum för de manliga eleverna m. m.;

en tillbyggnad öfver inkörsporten, hvarigenom skulle åstadkommas dels ett väl behöfligt utrymme för boksamlingen med dithörande arbetsrum, dels att de nuvarande biblioteksrummen blefve disponibla för uppställning och förvaring af allehanda åskådningmateriel; samt

anordnande af centraluppvärmning.

Kostnaden för om- och tillbyggnaderna samt värmeledningen vore beräknad till 78,000 kronor, hvartill skulle komma 2,000 kronor för anskaffande af den inredning och materiel, som genom tillbyggnaden blefve nödvändig. Den erforderliga summan utgjorde alltså 80,000 kronor.

Uti afgifvet utlåtande öfver de ifrågasatta byggnadsarbetena hade öfverintendentsembetet, som vitsordat nödvändigheten deraf, att dessa arbeten komme till utförande, och som icke haft något att erinra mot den beräknade kostnadssumman, funnit sig böra föreslå några förändrade anordningar, hvilka icke skulle medföra ökad kostnad; och hade direktionen förklarat sig icke hafva något att anmärka mot öfverintendentsembetets förslag.

För egen del har departementschefen yttrat, att han funne behofvet af de påvisade bristernas snara afhjelpande vara tydligen ådagalagdt. De föreslagna åtgärderna syntes ock vara ändamålsenliga samt ej medföra större kostnad än nödvändigt vore, och ansåge departementschefen, att den erforderliga summan kunde utan olägenhet fördelas på två år.

Då Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke gifvit anledning till någon erinran från utskottets sida, får utskottet hemställa,

att Riksdagen må för tillbyggnad af och förändringar inom gymnastiska centralinstitutets lokaler äfvensom för anskaffande af behöflig ny materiel bevilja ett anslag af 80,000 kronor och deraf å extra stat för år 1895 anvisa 40,000 kronor.

Medicinalstyrelsen med dithörande stater.

51:o) Utskottet hemställer,

att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och i likhet med hvad för flera föregående år egt rum, må bevilja ett extra anslag för år 1895 af 1,200 kronor till arfvode för *granskning af hospitalens räkenskaper.*

Ang. anslag för granskning af hospitalens räkenskaper. [51.]

52:o) Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen att för anordnande vid farmaceutiska institutet af ny värme- och ventilationsledning samt anskaffande af en ny ångpanna vid institutet på extra stat för år 1895 anvisa 2,475 kronor.

Ang. anordnande af värmeledning m. m. i farmaceutiska institutets laboratorium. [52.]

Af statsrådsprotokollet inhemtas, hurusom styrelsen för farmaceutiska institutet uti en den 18 september 1893 till medicinalstyrelsen ingifven skrifvelse i detta ämne anfört hufvudsakligen följande.

Farmaceutiska institutet vore för närvarade i besittning af en ångpanna, hvilken hade till uppgift dels det att uppvärma institutets laboratoriesalar, ångkittel och destillationsapparat, dels att fylla behofvet af ånga och destilleradt vatten. Denna ångpanna, hvilken anskaffats år 1882 för en summa af 2,340 kronor 80 öre, hvaraf 1,956 kronor bestridts af särskildt statsanslag och återstoden utgått af institutets expensmedel, hade år 1892 måst två gånger repareras, hvilket medfört en utgift af tillhopa 430 kronor. Enligt af två sakkunniga personer verkstäld besigtning, vore ångpannan nu utbränd och omöjlig att ytterligare reparera. Styrelsen såge sig derför nödsakad att vidtaga åtgärder för anskaffande af ny ångpanna. Genom ökning af antalet elever vid institutet hade emellertid uppstått ett ytterligt trängande behof af bättre ventilation af institutets lokaler, hvilket behof ej kunde tillgodoses allenast genom berörda ångpannas anskaffande. Efter att hafva inhemtat yttrande från ingeniören Hugo Theorell funne styrelsen det vara lämpligast att, på sätt han föreslagit, uppvärmningen och ventilationen af institutets lokaler besörjdes genom en särskild apparat, hvilken fordrade ringa tillsyn och underhållskostnad. För fyllande af behofvet utaf ånga och destilleradt vatten borde anskaffas en till sina dimensioner reducerad och derför mindre kostbar ångpanna. Enligt af styrelsen infordrade kostnadsförslag skulle utgifterna för dessa anordningar ställa sig på följande sätt:

värmeapparaterna	kronor	1,250: —
deras insättning m. m.	„	675: —
en mindre ångpanna	„	550: —
summa	kronor	2,475: —

hvilket belopp obetydligt öfverstege hvad som skulle erfordras för anskaffande af ny ångpanna af samma storlek, som den institutet nu innehade. Farmaceutiska institutets styrelse hemstälde derför, att medicinalstyrelsen ville hos Kongl. Maj:t söka utverka aflåtande af proposition till Riksdagen om beviljande af nödiga medel för angifna ändamål.

Medicinalstyrelsen, som till Kongl. Maj:t öfverlemnat berörda skrifvelse med dertill hörande handlingar, hade dervid yttrat, att af det vid besigtningen å berörda ångpanna upprättade instrument och inhemtade upplysningar framginge, att den nuvarande ångpannan icke kunde tjenstgöra ännu ett år; att densamma för öfrigt vore otjenlig att på samma gång använda till uppvärmning af en del rum och till vanlig destillationspanna på ett kemiskt laboratorium; samt att den derför borde ersättas af en mindre ångpanna för laboratoriets behof och af en lämplig, i källaren ställd kalorifer för åstadkommande af såväl uppvärmning af de stora laboratorierummen som en nöjaktig ventilation af desamma. Enär kostnaderna för en ny ångpanna i den utbrändas ställe jemte de föreslagna anordningarna för centraluppvärmning af laboratoriet icke nämnvärdt öfverstege priset för en ny ångpanna af den nuvarandes storlek, och då de föreslagna åtgärderna medförde många och afsevärda fördelar, samt institutets tillgångar enligt nunuvarande utgiftsstat omöjligen medgåfve bestridandet af ifrågavarande utgifter, hade medicinalstyrelsen hemstält det Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagen aflåta proposition om beviljande af ett anslag å extra stat af 2,475 kronor för anordnande vid farmaceutiska institutet af ny värmeledning och anskaffande af ny ångpanna derstädes.

Öfverintendentsembetet, som erhållit befallning att till Kongl. Maj:t inkomma med utlåtande i detta ärende, hade, enligt hvad departementschefen vidare meddelar, i skrifvelse den 21 november 1893 anfört, att embetet för sin del icke funnit skäl till anmärkning mot det framstälda förslaget till anordnande af ny värmeledning och anskaffande af ny ångpanna för farmaceutiska institutet, och att ej heller den för ifrågavarande arbetens utförande beräknade kostnad, 2,475 kronor, gifvit embetet anledning till erinran. Vidare hade direktionen för apotekaresocieteten, såsom egare af det hus, hvari farmaceutiska institutet för närvarande vore inrymdt, skriftligen förklarat, att från direktionens sida intet hinder mötte för inrättandet af ifrågavarande värmeledning och dermed förenade ventilation, och att, när det af direktionen med institutets styrelse nu upprättade, till den 1 januari 1902

gällande hyreskontrakt utginge, intet anspråk på ersättning för de för berörda ändamål förändrade lokalernas återställande i deras nuvarande skick komme att af direktionen framställas.

Då utskottet icke haft något att emot Kongl. Maj:ts förevarande framställning erinra, får utskottet hemställa,

att Riksdagen må på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 2,475 kronor för anordnande vid farmaceutiska institutet af ny värme- och ventilationsledning samt anskaffande af en ny ångpanna vid institutet.

Ang. anslag till polikliniken för tandsjukdomar. [53.]

53:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning hemställer utskottet,

att Riksdagen må äfven för år 1895 anvisa ett extra anslag af 4,000 kronor för uppehållande i Stockholm af en *poliklinik för tandsjukdomar.*

Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien.

Ang. anslag till vitterhets- historie- och antiqvitetsakademiens samlingar. [54.]

54:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och då, enligt hvad i statsrådsprotokollet upplyses, de extra anslag å tillsammans 9,200 kronor, som för *ändamål, tillhörande akademiens verksamhet*, blifvit för innevarande liksom för flera föregående år beviljade, äro för samma ändamål fortfarande erforderliga, hemställer utskottet,

att Riksdagen må på extra stat för år 1895 anvisa följande anslag till vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien:

a) till arfvoden åt vetenskapligt bildade biträden vid ordnandet och vården af de under akademiens inseende stälda samlingar samt till aflöning åt vaktbetjening 4,000 kronor;

b) till undersökning och beskrifning af fäderneslandets fornlemningar m. m. 3,200 kronor; och

c) till utgifvande af planschverk öfver fornsaker och andra märkvärdiga föremål i statens historiska museum m. m. 2,000 kronor.

Musikaliska akademien.

Ang. anslag till godtgörande af en del förskjutna kostnader för akademiens nya byggnad.

[55.]

55:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att Riksdagen måtte till ersättande af medel, som öfverintendetsembetet fått förskjuta för inmurning af värme- och ventilationsapparat i musikaliska akademiens byggnad, på extra stat för år 1895 anvisa ett deremot svarande, till fullt krontal jemnadt belopp af 12,361 kronor.

Vid ärendets föredragning inför Kongl. Maj:t har departementschefen beträffande uppkomsten af den brist, till hvars betäckande ifrågavarande förskott användts, erinrat derom, att på Kongl. Maj:ts framställning 1873 års Riksdag beviljat ett belopp af 190,000 kronor till uppförande af byggnad för musikaliska akademien och dess läroverk på kronans tomt n:o 8 i qvarteret Blasieholmen i hufvudstaden. Efter pröfning af upprättade byggnadsritningar jemte kostnadsförslag, som upptagit för sjelfva byggnaden 162,585 kronor, för värme- och ventilationsapparat 24,000 kronor samt för gas- och vattenledning 4,106 kronor, eller tillhopa 190,691 kronor, hade Kongl. Maj:t den 30 maj 1873 till efterrättelse fastställt berörda ritningar samt meddelat öfverintendentsembetet, till hvars disposition byggnadsanslaget ställdes för att till dermed afsedda ändamål användas, bemyndigande att, efter samråd med akademien, vidtaga de jemkningar i afseende på byggnadsplanen, som utan att öka förslagskostnaden kunde vid arbetets utförande finnas lämpliga. Sedan akademien, der åtskilliga anmärkningar gjorts mot de fastställda ritningarna, låtit upprätta och till öfverintendentsembetet öfverlemna nya ritningar tillika med två kostnadsförslag, af hvilka det ena upptagit de kostnader, som för byggnadens uppförande jemte värmeapparat m. m. enligt de fastställda ritningarna skulle åtgå, efter dåmera gällande pris till 221,281 kronor, och det andra upptagit samma kostnader enligt de nya ritningarna till 208,928 kronor, hade öfverintendentsembetet i skrifvelse den 28 april 1874 hos Kongl. Maj:t gjort anmälan härom samt meddelat, att till betäckande af kostnaderna enligt det senare, af embetet nu förordade förslaget funnes att tillgå dels det beviljade statsanslaget å 190,000 kronor och dels influtna medel för sålda uthus å byggnadstomten 3,500 kronor, eller tillhopa 193,500 kronor, hvadan en brist uppkomme till belopp af 15,428 kronor. Den 12 juni 1874 hade Kongl. Maj:t gillat de nya byggnadsritningarna och bemyndigat öfverintendentsembetet att verkställa byggnaden efter sistnämnda ritningar med de jemkningar, som utan byggnadskostnadens ökande kunde af omständigheterna påkallas; hvarjemte meddelats föreskrift, att, derest vid anställd entreprenadauktion visade sig, att lägsta antagliga anbudet öfverstege det af Riksdagen beviljade anslag

tillsammans med de medel, som eljes kunde vara att för byggnadens uppförande disponera, frågan om anbudets antagande borde underställas Kongl. Maj:ts pröfning; och hade Kongl. Maj:t, på öfverintendentsembetets hemställan rörande ett vid entreprenadauktion å byggnadens uppförande gjordt anbud, som med 14,206 kronor öfverstigit för arbetet tillgängliga medel, den 21 augusti 1874 bemyndigat öfverintendentsembetet att antaga detta anbud.

I memorial den 30 november 1875 hade öfverintendentsembetet hemstält dels om beredande af erforderligt fyllnadsanslag till den då pågående nybyggnaden med nyssberörda belopp 14,206 kronor, dels ock om tillökning i den beräknade kostnaden för byggnadens värmeapparat m. m.; och i memorial den 30 maj 1876 hade embetet ytterligare anfört, hurusom för den till 16,095 kronor då beräknade, i kostnadsförslaget icke upptagna, kostnaden för värme- och ventilationsapparatens *inmurande*, tillgång icke, på sätt vid förslagets uppgörande antagits, kunde beredas vare sig af den i samma förslag befintliga utgiftsposten å 7,000 kronor till "diverse oförutsedda utgifter" eller genom uteslutande af något annat i samma förslag beräknadt arbete. I anseende härtill och då kontrakt redan uppgjorts om en dylik apparat i enlighet med akademiens förslag, samt åtskilliga i förbindelse dermed stående arbeten blifvit verkstälda, hade öfverintendentsembetet anhållit om bemyndigande att, intill dess frågan om betäckande af omförmälda brist i anslaget för byggnaden kunde varda af Kongl. Maj:t pröfvad och afgjord, få af under händer varande medel bestrida erforderlig inmurningskostnad för ifrågavarande värmeapparat. Denna framställning angående förskjutande af medel till värmeledningens inmurande hade af Kongl. Maj:t den 16 juni 1876 bifallits; och hade i sammanhang härmed Kongl. Maj:t anbefalt musikaliska akademien att afgifva utlåtande, om och i hvad mån akademien skulle kunna bereda sig tillgång att genom årliga afbetalningar återgälda det beviljade förskottet, hvarpå akademien i skrifvelse den 14 september 1876 förklarat sig icke kunna uppgifva några för ändamålet användbara tillgångar.

I memorial den 4 december 1877 hade öfverintendentsembetet, under anförande att kostnaden för värmeapparatens inmurning slutligen uppgått till 18,301 kronor 86 öre, men att den genom detta belopps sammanläggning med förut nämnda 14,206 kronor uppkommande summa af 32,507 kronor 86 öre, som skulle utvisa bristen i anslaget till ifrågavarande byggnad, kunnat genom besparade medel för diverse omkostnader minskas till ett belopp af 26,566 kronor 54 öre, anhållit om ersättande af sistnämnda belopp.

Med anledning häraf hade Kongl. Maj:t till 1881 års Riksdag aflåtit proposition derom, att, till ersättande af de medel, öfverintendentsembetet sålunda fått förskjuta för musikaliska akademiens nybyggnad och inmurning af

värmeapparat derstädes, ett deremot svarande, till fullt krontal jemnadt belopp af 26,567 kronor måtte varda å extra stat för år 1882 anvisadt.

I skrifvelse den 25 april 1881 hade Riksdagen anmält, att Kongl. Maj:ts berörda framställning endast i den mån af Riksdagen bifallits, att till gäldande af det belopp, hvarmed entreprenadsumman för musikaliska akademiens nybyggnad öfverstigit de för arbetet tillgängliga medel, på extra stat för år 1882 anvisats ett belopp af 14,206 kronor. Beträffande återstoden af det äskade beloppet, eller 12,361 kronor, utgörande den del af kostnaden för värme- och ventilationsapparatens inmurande, som icke kunnat genom andra besparade medel betäckas, hade Riksdagen anfört att den omständighet, att akademien år 1876 förklarat sig icke kunna uppgifva några tillgångar, som kunde användas till återgäldande af hvad öfverintendentsembetet för ifrågavarande ändamål förskjutit, icke synts Riksdagen innebära tillräcklig anledning för staten att nu påtaga sig äfven denna utgift. I afseende å akademiens förmåga att genom afbetalningar återgälda berörda förskott kunde tilläfventyrs andra förhållanden ega rum år 1881 än år 1876, i hvilket hänseende utredning borde åstadkommas, innan akademien frikallades från dylik skyldighet, och hade Riksdagen antydt, att akademien genom uppförande af egna konserter möjligen skulle kunna bereda sig inkomster till gäldande af ifrågakomna, jemförelsevis mindre betydliga belopp. Med anledning häraf, och då hinder icke syntes möta att under afvaktan af dylik utredning tills vidare fortfarande såsom förskott balansera nämnda belopp, hade Riksdagen ansett några medel till godtgörande deraf icke böra för det dåvarande beviljas.

Efter att sålunda hafva erinrat om hvad i detta ärende förekommit, intilldess 1881 års Riksdag deruti fattat beslut, har departementschefen vidare till statsrådsprotokollet meddelat, att Kongl. Maj:t den 13 maj 1881 anbefalt musikaliska akademien att inkomma med yttrande och utredning, huruvida icke medelst anställande af konserter eller eljest genom akademiens försorg medel kunde anskaffas till gäldande af återstående förskottsbeloppet för inmurning af värme- och ventilationsapparaten i akademiens nya byggnad. Den 24 november 1881 hade akademien afgifvit det sålunda infordrade yttrandet och deruti anfört, att akademien icke egde några medel, hvarmed nämnda förskott skulle kunna gäldas, enär de genom donationer tillkomna fonder, hvilka akademien hade till sitt förfogande, i regeln vore afsedda för vissa i donationsbrefven bestämda ändamål, såsom stipendier m. m., och deras afkastning sålunda icke finge användas till sådana utgifter som den här ifrågavarande, samt akademiens öfriga tillgångar väl behöfdes för att akademien skulle kunna i någon mån fullgöra sina åligganden med hänsyn till akademiens bestämmelse. Hvad anginge ifrågasatt anordnande af konserter för ändamålet hade anförts, att sådana ej heller kunde antagas leda

till önskadt resultat. Med eleverna vid konservatorium kunde sådana konserter ej anställas, emedan deras konstnärliga förmåga i allmänhet ej kunde vara så utbildad, att ett offentligt uppträdande vore lämpligt eller ens tillständigt inför en betalande publik. Skulle åter i hufvudstaden boende artister anlitas, så vore med stöd af vunnen erfarenhet att antaga, det utgifterna snarare skulle öfverstiga inkomsterna än tvärtom, enär kostnaderna för dylika konserter vore högst betydliga. De konserter, som inbringade något nämnvärdt, vore antingen sådana, der konsertgifvaren insatte sin personliga talang, i hvilket fall inkomsten finge anses motsvara det honorarium han annars kunde fordra, eller ock sådana, der de biträdande af en eller annan orsak afstode från ersättning. Att ingen af dessa båda förutsättningar passade in på här förevarande fall, syntes ligga i öppen dag. Slutligen hade akademien erinrat derom, att omförmälda värme- och ventilationsapparat tillhörde ett statens hus, som vore upplåtet för statens under akademiens inseende stälda musiklärovverk, hvilken omständighet enligt akademiens förmenande borde, oafsedt den förut antydda omöjligheten för akademien att gälda beloppet, frikalla henne från ett sådant kraf.

Sedermera hade öfverintendentsembetet i skrifvelse den 15 oktober 1889 anmält, att medel till betäckande af omförmälda brist ej kunde af embetet disponeras längre än under åren 1889 och 1890, efter hvilken tid anslaget till då pågående nybyggnad för riksarkivet, som för fyllande af samma brist anlitats, måste för dermed afsedda ändamål slutligt tagas i anspråk. Häröfver hade yttrande från musikaliska akademien infordrats, som dervid särskildt anbefalts att lemna uppgift om de akademiens tillgångar, hvilka till betäckande af omförmälda brist kunde användas; och hade akademien med anledning häraf den 28 maj 1891 afgifvit utlåtande.

Med afseende å Kongl. Maj:ts nu gjorda framställning yttrar departementschefen derefter, att öfverintendentsembetet i skrifvelse den 14 sistlidne november — med förmälan att de till embetets disposition på såväl ordinarie som extra stat anvisade anslag under år 1893 så hårdt anlitats, att det vore med synnerlig svårighet för embetet förenadt att vidare förskottera omförmälda, icke obetydliga belopp — hemstält, det täcktes Kongl. Maj:t, för den händelse detsamma icke kunde af musikaliska akademien sjelf gäldas och icke heller af andra för Kongl. Maj:t tillgängliga medel ersättas, hos nästsammanträdande Riksdag göra förnyad framställning om anvisande af särskilda medel till godtgörande af ifrågavarande, utaf embetet förskotterade kostnadssumma, hvars fortsatta balanserande i embetets räkenskaper jemväl föranledt anmärkning från kammarrättens revisionsafdelning vid dess granskning af öfverintendentsembetets räkenskap för år 1891.

Sedan musikaliska akademien med anledning häraf erhållit befallning

att inkomma med utredning, huruvida genom akademiens försorg medel kunde anskaffas till gäldande af ifrågavarande förskott, hade akademien den 30 november 1893 afgifvit förnyadt utlåtande i ämnet, dervid akademien hufvudsakligen åberopat och upprepat hvad akademien förut anfört, i främsta rummet den i skrifvelsen af den 24 november 1881 lemnade utredning, hvilken enligt akademiens förmenande allt fortfarande egde giltighet. Vidare och under förmälan, att enligt akademiens åsigt de tillgångar, öfver hvilka akademien förfogade, icke vore af beskaffenhet att böra till betäckande af ifrågavarande brist användas, hade följande redogörelse lemnats för de medel akademien dels egde, dels till förvaltning innehade.

Till en början stode under akademiens förvaltning fonder, hvilka enligt donationsbref eller för dem eljest lagligen gällande bestämmelser icke finge användas annorledes än på det sätt, att afkastningen af desamma utginge till vissa ändamål, hufvudsakligen stipendier. Dessa fonder uppginge enligt 1892 års bokslut till ett sammanlagdt belopp af 199,562 kronor 87 öre.

Dernäst komme de donationsfonder, öfver hvilka akademien enligt donatorernas föreskrift fritt förfogade. Dessa fonder vore:

Carl Wilhelm Bergers fond	kronor	24,445: 64.
Fredrika Juliana Carléns fond	„	1,382: 83.
generalkonsul Benedicks fond	„	5,745: 50.

Hvad dessa fonder beträffade, hade visserligen donatorerna icke inskränkt akademiens rätt att förfoga öfver desamma; men akademien tvekade icke att uttala den uppfattning, att donatorerna, som skänkt fonderna till akademien, säkerligen afsett att sätta akademien i tillfälle att verka för dess i stadgarnes första paragraf angifna ändamål: »musikens främjande i hela dess vidd», och att de ingalunda tänkt sig, att dessa medel skulle användas för utgifter, hvilka ovilkorligen måste anses tillhöra staten, såsom att bestrida kostnaden för värmeledningen i ett staten tillhörigt, för statens läroverk erforderligt hus.

Utom dessa donationsfonder förekomme bland akademiens tillgångar äfven andra kontanta penningemedel, hvilka samlats genom besparingar vid förvaltningen af akademiens egen ekonomi. Dessa akademiens enskilda medel, hvilka icke egde något samband med konservatoriets af statsmedel anslagna tillgångar, hade emellertid till följd af ökade utgifter och behof af diverse slag under senare tider betydligt förminskats, så att de, som enligt 1884 års bokslut uppgått till 20,752 kronor 76 öre, vid 1892 års slut hade nedgått till 12,403 kronor 40 öre. Dessa akademiens besparingar, i sig sjelfva föga betydande och stadda på återgång, vore emellertid för akademien all-

deles nödvändiga att hafva till sin disposition, om hon icke vid förefallande tillfällen och behof skulle stå alldeles med bundna och tomma händer.

Hvad slutligen beträffade den inkomst, som uppkomme genom begagnandet af den i akademiens hus befintliga konsertsalen, hvilken inkomst inginge i nyss nämnda besparingar, hade akademien erinrat derom, att den till omkring 80,000 kronor beräknade inredningen af akademiens hus till största delen, eller ungefär 55,000 kronor, och således vida mer än som för konsertsalens anordnande erfordrats, hade kunnat genom till akademien öfverlemnade gåfvor och annorledes af akademien bekostas, under det att staten bidragit med endast 25,000 kronor. För öfrigt vore akademiens omkostnader för hvarje konsert ganska dryga, så att behållningen, äfven der full afgift betalades, ej blefve synnerligen stor; men esomoftast såge akademien sig nödsakad att af en eller annan anledning upplåta salen utan särskild afgift. Salens uthyrande mer eller mindre ofta vore i öfrigt beroende på helt och hållet tillfälliga omständigheter, så att någon beräkning på en fast inkomst af densamma på intet sätt kunnat göras.

Såsom förklaring af orsaken dertill, att akademiens besparingar under de senare åren så betydligt minskats, och till bevis derom, att akademien, då det gält konservatoriets intressen, icke undandragit sig att af egna medel göra uppoffringar för sådana läroverkets utgifter, hvartill statsanslaget visat sig otillräckligt, anförde akademien, dels att anslaget till konservatoriets expenser under en följd af år visat sig otillräckligt, så att akademien måst för fyllande af uppkommen brist å detta anslag tillsläppa af egna medel intill 1892 års slut sammanlagdt 3,052 kronor 68 öre, dels ock att akademien funnit sig nödsakad att af egna medel bestrida åtskilliga utgifter för undervisningen, hvilka ej kunnat betäckas af statsanslagen. Dessa utgifter hade till och med höstterminen 1893 uppgått till 5,325 kronor 61 öre.

Hvad anginge det af Riksdagen vid ärendets föregående behandling ifrågasatta gifvandet af konserter för att derigenom anskaffa det resterande beloppet för värmeapparatens inmurning, stälde sig förhållandena i detta afseende ingalunda gynsammare nu, än då akademien i sin skrifvelse år 1881 vidrörde denna fråga. Omkostnaderna för konserter i hufvudstaden hade fastmera ökats. Kändt vore, att de i Stockholm befintliga större musiksällskapen måst taga mecenaters offervillighet i anspråk för att kunna fortsätta sin verksamhet; och att äfven enskilda konsertgifvare löpte ekonomisk risk, derom vittnade bland annat de icke sällan förekommande ansökningarna från sådana att, enär omkostnaderna för hållen konsert öfverskridit inkomsten, nedsättning i afgiften för salens begagnande måtte medgifvas.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hade akademien hemstält, att för den händelse ifrågavarande brist icke kunde af andra för Kongl. Maj:t

tillgängliga medel ersättas, Kongl. Maj:t täcktes hos Riksdagen göra förnyad framställning om anvisande af särskildt anslag till bristens godtgörande.

Med anledning af hvad sålunda förekommit, och då det icke syntes vara möjligt att utan Riksdagens medverkan få omförmälda brist betäckt, har departementschefen tillstyrkt förevarande framställning i ämnet till Riksdagen.

Utskottet har emellertid icke funnit sådana omständigheter vara förebragta, som kunna föranleda utskottet föreslå Riksdagen att frångå den uppfattning i detta ärende, som af 1881 års Riksdag uttalades. Af statsrådsprotokollet inhemtas, att musikaliska akademiens ekonomi vid 1892 års slut visat en behållning af 12,403 kronor 40 öre och att under föregående år behållningen varit ännu större. Vid sådant förhållande, och då dessutom den af Riksdagen år 1881 antydda utvägen att få ofvannämnda brist ersatt icke synes ens hafva blifvit försökt, har utskottet icke ansett sig böra ifrågasätta att Riksdagen må träda emellan för fyllandet af denna brist.

Utskottet hemställer derför,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må vinna Riksdagens bifall.

Naturhistoriska riksmuseum.

Ang. anslag till riksmuseets afdelning för arkegoniater m. m. [56.]

56:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning får utskottet hemställa,

att Riksdagen må, till inköp och insamling af naturalier vid *naturhistoriska riksmuseets afdelning för arkegoniater och fossila växter*, till arbetsbiträden derstädes och till bestridande af andra med arbetena vid afdelningen förenade utgifter, jemväl för år 1895 på extra stat anvisa 2,000 kronor.

Ang. anslag till museets etnografiska samling. [57.]

57:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom framstälda förslag får utskottet hemställa,

att Riksdagen må för vård, underhåll och förkofran af *naturhistoriska riksmuseets etnografiska samling* an-

visa på extra stat jemväl för år 1895 enahanda belopp som för innevarande år, eller 2,800 kronor.

58:o) Vidare får utskottet, på grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och med åberopande af hvad i statsrådsprotokollet (sid. 160—161) blifvit i ämnet meddeladt, hemställa,

Ang. anslag för amortering af brist å museets expensanslag. [58.]

att Riksdagen må till fortsatt *amortering af brist å naturhistoriska riksmuseets expensmedelsanslag* på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 1,000 kronor.

Meteorologiska centralanstalten.

59:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och under hänvisning till hvad i statsrådsprotokollet (sid. 161) blifvit i ämnet meddeladt, hemställer utskottet,

Ang. anslag till väderlekstjensten vid anstalten. [59.]

att Riksdagen må på extra stat för år 1895 bevilja ett anslag af 7,950 kronor för upprätthållande af fullständigt ordnad *väderlekstjenst vid meteorologiska centralanstalten.*

Undervisningsanstalter för döfstumma och blinda.

60:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och under hänvisning till hvad i statsrådsprotokollet (sid. 162) finnes i ämnet anfördt, får utskottet hemställa,

Ang. anslag till läroanstalter för öfveråriga döfstumma. [60.]

att Riksdagen, i likhet med hvad förut egt rum, må till uppehållande af undervisningen vid *tre läroanstalter för öfveråriga döfstumma*, nemligen i Vadstena, Skara och Bollnäs, anvisa ett extra anslag för år 1895 af 49,200 kronor.

61:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning får utskottet hemställa,

Ang. anslag till handtverksskolan i Kristinehamn för blinda. [61.]

att Riksdagen må, till uppehållande af *handtverksskolan i Kristinehamn för blinda*, på extra stat för år 1895 bevilja ett anslag till enahanda belopp, som för detta ändamål under närmast föregående år anvisats, eller 10,000 kronor.

Ang. anslag till tryckning af blindskrifter m. m. [62.]

62:o) I skrifvelse den 21 sistlidne september hade, enligt hvad i statsrådsprotokollet meddelas, direktionen öfver institutet för blinda hemstält, att Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att, utöfver det åt institutet på ordinarie stat uppförda anslaget, bevilja institutet för år 1895 följande extra anslag, nemligen 2,500 kronor att användas till *tryckning af blindskrifter* och 1,200 kronor till *understöd åt blindlärareelever samt till reseunderstöd åt blindlärare.*

Beträffande det sistnämnda anslaget hade direktionen anfört, att det hittills anvisats endast till understöd åt blindlärareelever, men att ändamålet dermed eller beredandet af lämpliga lärare för blinda skulle ofta bättre tillgodoses, om anslaget finge användas icke blott till stipendier åt blindlärareelever, utan äfven till fortsatt utbildning af lärare, som redan vore vid blindanstalten antagne. Den ringa tillgång på lärarekrafter, som funnes på blindundervisningens område, gjorde det nemligen nödvändigt att vid uppkomna ledigheter till lärare antaga ännu unga personer, hvilka väl kunnat visa anlag för sitt blifvande kall, men som ännu icke vunnit önskvärd utbildning derför. Det vore derför af vigt, att åt dessa lärare beröddes tillfälle till inhemtande till ytterliga kunskaper. Synnerligen vigtigt vore det, att arbetslärarne sattes i stånd att genom personliga besök vid utlandets undervisningsanstalter för blinda taga kännedom om anordningarna derstädes och tillegna sig de förbättrade arbetsmetoder, som tid efter annan der infördes.

Kongl. Maj:t har nu för Riksdagen framlagt förslag i öfverensstämmelse med hvad direktionen hemstält; och får utskottet med anledning häraf, och under erinran att Kongl. Maj:ts förevarande förslag endast innebär en utsträckt disposition af ett under flera föregående år till institutet beviljadt anslag, hemställa,

att Riksdagen må på extra stat för år 1895 anvisa:
a) till *tryckning af blindskrifter* 2,500 kronor; och
b) till *understöd åt blindlärareelever samt reseunderstöd åt blindlärare* 1,200 kronor.

Hospitalsvården.

63:o) Sedan Riksdagen år 1892, för anordnande af en *asyl i Vadstena för sinnessjuke* m. m., beviljat ett anslag af 431,790 kronor samt deraf på extra stat anvisat för år 1893 ett belopp af 100,000 kronor och för år 1894 en summa af 250,000 kronor, har Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att till fullbordande af arbetet å Vadstena asyl anvisa på extra stat för år 1895 återstoden af det beviljade anslaget eller 81,790 kronor. *Ang. anslag till Vadstena asyl.* [63.]

Utskottet hemställer,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må af Riksdagen bifallas.

64:o) Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen att för *om- och påbyggnad af cellflygeln vid Nyköpings hospital* i hufvudsaklig öfverensstämmelse med af medicinalstyrelsen framstäldt förslag på extra stat för år 1895 anvisa 37,000 kronor. *Ang. om- och påbyggnad af cellflygeln vid Nyköpings hospital.* [64.]

Till det i ärendet förda statsrådsprotokollet har departementschefen anmält, hurusom medicinalstyrelsen i skrifvelser den 24 mars och den 28 april 1893 anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes bemyndiga styrelsen att, i enlighet med skrifvelserna bifogade ritningar och förslag, låta verkställa *om- och påbyggnad af cellflygeln vid Nyköpings hospital* och ställa till styrelsens förfogande derför nödiga medel, 37,000 kronor.

Uti berörda skrifvelser hade, enligt hvad departementschefen meddelar, styrelsen erinrat, hurusom för ungefär 25 år sedan vid Nyköpings hospital uppfördes en cellflygel, innehållande 10 cellrum, 2 sof- och 2 dagrum för osnygga, 2 badrum och ett vaktrum, allt i bottenvåningen. Vaktrummet hade sedan ändrats till cellrum, hvarigenom 11 celler erhållits. Å cellflygelns vind funnes dessutom 2 rum för betjening.

Under tidernas lopp hade denna cellflygel visat sig mer och mer olämplig, i synnerhet derutinnan, att dels ventilationen vore ytterst bristfällig, hvarigenom luften, särskildt i de mycket små cellerna, blefve osund, dels ock cellerna för män och qvinnor låge vid samma korridor. Dertill komme, att uppvärmningen af cellerna vore så anordnad, att eldsvåda lätteligen kunde uppstå vid minsta bristfällighet i kaloriferer eller rökgångar, hvilket blifvit vid hållna inspektioner uppmärksammadt. Med anledning häraf hade medicinalstyrelsen under senaste åren varit betänkt på att söka åstadkomma för-

ändring såväl af uppvärmningssättet som ock af flygeln i sin helhet och i detta hänseende rådfört sig med sin biträdande arkitekt, hofintendenten A. Kumlien, som enligt uppdrag utarbetat ett förslag till cellflygelns om- och påbyggnad, hvarigenom ofvannämnda olägenheter och faror kunde blifva för alltid afhjelpta samt tillika en utvidgad och förbättrad sjukvård komma till stånd. En vid skrifvelsen fogad anmälan från hospitalsdirektionen, att ett verkligt tillbud till eldsvåda i cellflygeln visat sig, ehuru de första tecknen i tid blifvit upptäckta och faran för tillfället kunnat afvändas, hade utgjort en ytterligare maning att vidtaga åtgärder för cellflygelns ombyggnad samt en erinran derom, att skyndsamhet vore af nöden.

Enligt det uppgjorda förslaget skulle cellflygeln komma att utgöras af två våningar jemte en vindsvåning. I denna byggnad skulle finnas 30 celler och 18 platser i gemensamhetsrum eller tillsammans 48 platser. Män och qvinnor skulle komma att vårdas i olika våningar med skilda ingångar; vakt-, bad- och förrådsrum skulle finnas i hvarje af dessa våningar och kraftig ventilation erhållas i alla lokaler, hvarjemte uppvärmningen skulle blifva fullt tillräcklig samt fri från våda och allt obehag. Då i den nuvarande cellflygeln funnes 11 celler och plats för 8 patienter i gemensamhetsrummen, eller tillsammans 19 platser, skulle genom ombyggnaden således vinnas 29 platser, hufvudsakligen utgörande cellplatser, hvaraf hospitalet vore i ett särdeles stort behof. Dessa fördelar kunde nu erhållas för en jemförelsevis liten kostnad. Efter det den nya paviljong, till hvars uppförande Riksdagen år 1886 och 1887 anslagit medel, för ungefär tre år sedan öppnats för emottagande af sinnessjuke, hade hospitalet utrymme för 114 patienter. Om med den nu föreslagna utvidgningen 143 patienter kunde mottagas, behöfde derför icke tjenstepersonalen vid hospitalet ökas, men väl den lägre betjeningen. I följd af dessa anordningar borde dagkostnaden för hvarje sjuk kunna minskas.

En vinst af 29 nya hospitalsplatser vore under dessa tider, då efterfrågan å sådana vore stor, äfven värd att beaktas och kunde svårligen på annat sätt erhållas lika billigt som vid detta tillfälle. Såsom bevis på bristen på platser å hospital anförde medicinalstyrelsen, att vid tiden för aflåtandet af medicinalstyrelsens första skrifvelse i ämnet 225 sinnessjuka väntade på intagning, emedan hospitalen vore fullt belagda.

Förutom ändring af sjukafdelningarna i cellflygeln omfattade nämnda förslag äfven anordnande af nio boningsrum och ett kök i vindsvåningen. Nyköpings hospital lede nemligen at stor brist på rum för betjeningen, hvilken brist på detta sätt med ringa kostnader skulle kunna fyllas.

Utgifterna för cellflygelns om- och påbyggnad med tillhörande värmeledning skulle fördelas på följande sätt:

ombyggnad af sjukafdelningarna	kronor	32,200: —
anordning och inredning af vindsvåningen	»	4,800: —
	summa kronor	37,000: —

Då för denna totalkostnad skulle utöfver de för närvarande i cellflygeln befintliga 19 sjukplatser vinnas 29 nya sådana platser, tillika med 9 boningsrum och kök, allt i tidsenligt skick och med god värme- och ventilationsinrättning, samt de gamla cellerna, på sätt hofindenten Kumlien anfört, vore i så dåligt tillstånd, att deras ombyggnad blefve lika dyr som nybyggnad, hvadan deras antal äfven borde inberäknas i kostnadssumman per säng för hela ombyggnaden, kunde alltså, jemte lägenheterna i vindsvåningen, 48 nya sjukplatser erhållas till ett pris af 770 kronor 83 öre för hvarje plats, hvilket betydligt understege motsvarande kostnad vid öfriga hospital.

Öfver den af medicinalstyrelsen gjorda framställningen hade öfverintendentsembetet yttrat sig och, sedan medicinalstyrelsen på gifven anledning upplyst, att under korridormurarne i cellflygeln funnes gamla grunder, hvilka kunde vid ombyggnaden användas, förklarat sig icke hafva något att erinra mot omförmälda ritnings- och kostnadsförslag.

Departementschefen, som på de af medicinalstyrelsen angifna skäl tillstyrkt aflåtande af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, har i sammanhang dermed påpekat, att den för ifrågavarande byggnadsföretag beräknade kostnad föga öfverstege det belopp, 35,188 kronor 54 öre, som inbesparats å 1887—1890 års anslag till Lunds asylbyggnad och hvilket, enligt Kongl. Maj:ts på föredragning af chefen för finansdepartementet den 30 juni 1893 meddelade beslut, i rikshufvudboken för år 1892 afförts från reservationerna å extra statsregleringen för att såsom tillgång för kommande statsregleringar redovisas å den särskilda räkning, som benämnes fonden för reserverade medel.

Utskottet finner behofvet det nu ifrågasatta byggnadsföretaget vara till fullo ådagalagdt och har emot de för detsamma uppgjorda ritningar och kostnadsförslag ingen erinran att göra, hvadan utskottet hemställer,

att Riksdagen må på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 37,000 kronor till om- och påbyggnad af cellflygeln vid Nyköpings hospital i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af medicinalstyrelsen framstälda förslag.

Ang. anslag till Jerfsö sjukhus för spetelske.

65:o) På grund af derom af Kongl. Maj:t gjord framställning får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i öfverensstämmelse med hvad för flera föregående år egt rum, må för år 1895 på extra [65.]

stat bevilja ett anslag af 14,000 kronor till understöd åt *Jerfsö sjukhus för spetelske*, under vilkor att Gefleborgs läns landsting dertill för samma år anvisar 4,000 kronor och medgifver, att spetelske äfven från andra län må vid sjukhuset erhålla vård, i den mån utrymmet sådant medgifver.

Kyrkorestaurering.

Ang. restaurering af Vadstena klosterkyrka. [66.]

66:o) Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen att medgifva, att ännu återstående del af de utaf Riksdagen för *Vadstena klosterkyrkas restaurering* beviljade medel måtte få användas för restaureringens utförande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med en efter medlens beviljande uppgjord ritning under samma vilkor och förbehåll, som blifvit bestämda i afseende å arbetets utförande enligt förut uppgjord ritning.

Jemlikt Kongl. Maj:ts framställning beviljade 1891 års Riksdag till restaurering af Vadstena klosterkyrka, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med derför uppgjord plan samt under den tillsyn och kontroll, Kongl. Maj:t bestämde, ett anslag af 100,000 kronor med vilkor, att Vadstena och S:t Pers församlingar tillsköte det belopp, som utöfver sagda anslag för ifrågavarande restaureringsarbete erfordrades. Af det sålunda beviljade anslaget har, öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts framställningar, Riksdagen anvisat för år 1892 20,000 kronor och för hvartdera af åren 1893 och 1894 40,000 kronor.

Under erinran härom har departementschefen vidare anfört, att vid den besigtning å kyrkan, som år 1881 genom öfverintendentsembetet verkställdes, grunden befunnits vara i hög grad felaktig, sjelfva byggnadsplatsen vattensjuk, flere af kyrkans sträfpelare sådana, att de uföfvade snarare en dragning utåt på muren än de utgjorde ett stöd för densamma. De flesta af pelarne hade vid verkställd lodning befunnits "hänga öfver" från 1 till 4 eller 5 tum samt vara remnade, så att deras yttre begränsningslinie visade en kurva på 3 till 4 tum. Murarne hängde öfver utom vid midten af hvarje långsida, der de stode lodrätt. För afhjelpande af dessa och andra anmärkta bristfälligheter i öfverensstämmelse med uppgjorda ritningar skulle, enligt kostnadsförslag, kräfvas en utgift af 137,464 kronor 75 öre. Öfverintendentsembetet, som, efter det Vadstena och S:t Pers församlingar väckt fråga om utverkande af ett statsbidrag å 100,000 kronor för möjliggörande af kyrkans restaurering, den 10 oktober 1882 afgifvit infordradt utlåtande i ärendet, hade vitsordat, att restaureringsförslaget icke afsåge någon öfverflödig utveckling af arkitek-

toniska former, utan endast ett sträfvande att, jemte kyrkans räddande från fullständig undergång, omgestalta henne så till vida, att hon i öfverensstämmelse med sin ursprungliga stil komme att framstå såsom ett visserligen enkelt, men dock icke vanstäldt verk af en försvunnen tids kyrkliga byggnadskonst; och hade öfverintendentsembetet i samma utlåtande tillstyrkt bifall till församlingarnas ansökning, att genom proposition till Riksdagen det omförmälda statsbidraget måtte utverkas.

Innan den ifrågavarande propositionen aflåtits till Riksdagen, och efter det vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien i infordradt, den 14 januari 1890 afgifvet utlåtande uttalat såsom sin uppfattning, att ingen annan utväg att vidmagthålla detta såväl i arkitektoniskt som historiskt hänseende märkliga fornminne förefunnes än att bereda församlingarna det ifrågasatta bidraget till verkställande af den föreslagna restaureringen, hade Kongl. Maj:t anbefalt öfverintendentsembetet att underkasta de uppgjorda ritningarne och kostnadsförslaget förnyad granskning med dervid fästadt afseende å förändrade material- och arbetspris. I sitt den 25 november 1890 afgifna utlåtande förklarade sig öfverintendentsembetet, efter jemförelse af mottagna uppgifter rörande material- och arbetspris inom Östergötlands län åren 1882 och 1889, icke hafva funnit skäl att föreslå vare sig nedsättning eller förhöjning i den beräknade kostnaden af 137,464 kronor 75 öre för de i kostnadsförslaget upptagna arbeten. Dervid anmärkte dock öfverintendentsembetet, att kostnadsförslaget saknade någon post för anskaffande af arbets- och detaljritningar, hvartill ansåges åtgå 2,000 kronor, samt att det jemväl vore nödvändigt, att en särskild post upptoges för oförutsedda utgifter, och hade denna post af embetet föreslagits till 10,535 kronor 25 öre.

Härefter hade Kongl. Maj:t den 12 januari 1891 beslutit aflåtandet af den omförmälda propositionen till Riksdagen, hvarjemte de till ärendet hörande handlingar, åtföljda af ritningarne och kostnadsförslaget, i vanlig ordning öfverlemnades till Riksdagens vederbörande utskott. Sedan Riksdagen på ofvan angifna vilkor beviljat det äskade anslaget, och församlingarna, hvilkas yttranden i anledning häraf infordrats, beslutit att, med tacksamt mottagande af det beviljade anslaget, åtaga sig att tillskjuta det belopp, som utöfver sagda anslag erfordrades för det ifrågavarande restaureringsarbetets verkställande i hufvudsaklig enlighet med den derför uppgjorda planen, hade Kongl. Maj:t den 31 december 1891 utan förändring fastställt de för ifrågavarande restaureringsarbete uppgjorda ritningarna samt tillika föreskrifvit, att arbetet, som ej borde på entreprenad utbjudas, skulle utföras af vederbörande kyrkoråd genom en af detsamma utsedd, i kyrkobyggnader förfaren byggmästare enligt af kyrkorådet upprättadt och af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i

Östergötlands län och domkapitlet i Linköping godkändt kontrakt, under kontroll af öfverintendentsembetet, som egde att härför antaga lämplig person.

Efter det kyrkorådet och församlingarna redan under sommaren 1892 hemstält om ändring i vissa punkter af den fastställda restaureringsplanen, och Kongl. Maj:t delvis dertill lemnat bifall, hade riksantiqvarien, som fått tillfälle att yttra sig öfver denna hemställan, i derpå följande november månad till Kongl. Maj:t inkommit med skrifvelse, deri han — jemte förmälan att han, under ett besök i Vadstena, tagit kännedom om de ritningar, som låge till grund för restaureringsarbetena å kyrkan, och under framhållande särskildt at Vadstena klosters stiftarinnas flerfaldiga gånger på det bestämdaste uttalade önskan, att byggnaden skulle utmärka sig genom stor enkelhet — ur antiqvarisk synpunkt framstält allvarsamma anmärkningar mot restaureringsplanen, hvarvid han hufvudsakligen påyrkade, *att* koret med altaret måtte förflyttas från dess nuvarande och enligt den godkända planen angifna plats i kyrkans östra del till dess ursprungliga af stiftarinnan bestämda plats i kyrkans vestra del, *att* i stället för den å de fastställda ritningarna upptagna, å kyrkans norra sida i särskild utbyggnad förlagda sakristia måtte anordnas sakristia i kyrkans vestra del bakom koret, *att* de å samma ritningar ur prydnadssynpunkt nytillsatta fönster å kyrkans båda gaflar måtte borttagas, *samt att* dess sträfpelare måtte bibehållas vid sin ursprungliga enkelhet.

Öfverintendentsembetet, dit riksantiqvariens yttrande omedelbarligen remitterats, hade i anledning deraf hört såväl kyrkorådet som församlingarna. Vid sammanträde den 13 januari 1893 instämde kyrkorådet i allt väsentligt med riksantiqvarien, i det kyrkorådet förklarade sig anse, att kyrkan vid det pågående restaureringsarbetet borde, så vidt möjligt, återställas i det skick hon ursprungligen hade, då hon enligt stiftarinnans uttryckliga föreskrift blifvit uppförd "med slät gerning, ödmjuk och stark", hvilken afsigt skulle väsentligen förfelas, om den fastställda ritningen med sina många tillägg och visserligen i sig sjelfva vackra, men mot kyrkans ursprungliga idé stridande samt helt och hållet öfverflödiga prydnader skulle i alla delar följas. Härtill komme, såsom ett afgörande skäl, den tvingande nödvändigheten att få ritningarna förenklade, enär det redan klart framginge, att, om restaureringen måste i alla sina detaljer verkställas i full öfverensstämmelse med dessa ritningar, den verkliga kostnaden komme att betydligt öfverskrida den beräknade, samt församlingarna vore alldeles urståndsatta att anslå några bidrag utöfver det, de, i enlighet med den gjorda kostnadsberäkningen, hade förbundit sig att erlägga. I detta kyrkorådets yttrande instämde ej mindre församlingarna än ock domkapitlet i Linköping.

Innan remissen på riksantiqvariens ofvanberörda framställning hunnit af öfverintendentsembetet besvaras, hade i mars månad 1893 skrifvelse från kyrko-

rådet till Kongl. Maj:t inkommit. I denna skrifvelse meddelade kyrkorådet, att restaureringsarbetet, efter det att detsamma i april månad 1892 tagit sin början, fortgått under samma år med uppförande af fyra nya sträfpelare samt anskaffande och huggning af dels granit till ny sockel omkring hela kyrkan och dels kalksten till de nya sträfpelare, som vore afsedda att ytterligare uppföras. Tillika anhölle kyrkorådet, att Kongl. Maj:t måtte anvisa ytterligare medel utöfver de redan af Riksdagen beviljade, på det att följande, enligt kostnadsberäkning af den vid kyrkan anstälde byggnadschefen till ej mindre än 68,443 kronor 56 öre uppgående, af den af öfverintendentsembetet anstälde kontrollerande arkitekten såsom för klosterkyrkans framtida bestånd nödvändiga ansedda tilläggsarbeten, hvilka församlingarna vore helt och hållet ur stånd att bekosta, måtte kunna verkställas, nemligen nedtagande och ombyggande af kyrkans östra gafvel, vestra gafvelns förstärkande samt nedrifvande af tre sträfpelare i hörnen vid kyrkans norra sida och uppförande derstädes af nya sådana.

Öfver såväl riksantiqvariens ofvan berörda framställning som kyrkorådets nyssnämnda anslagsyrkande hade utlåtanden numera blifvit af öfverintendentsembetet afgifna. Gent emot riksantiqvarien hade öfverintendentsembetet erinrat, att, då de gillade ritningarna närmast syntes hafva afsett att, jemte nödiga iståndsättningsarbeten, förläna åt ifrågavarande kyrkobyggnad den mera tilltalande kyrkliga karakter, hvarpå nutiden kunde göra anspråk och som den ursprunglige byggmästaren kunde anses hafva velat genomföra, derest icke helt och hållet undantagsmessiga föreskrifter om inskränkningar blifvit honom meddelade, det enligt embetets mening icke vid förevarande restaureringsarbete i främsta rummet varit fråga om ett strängt antiqvariskt återställande af den åldriga klosterkyrkan. Embetet ansåge sig emellertid, då ett sådant förfarande från behörig myndighet framhölles såsom det enda rigtiga, sakna skäl att motsätta sig detsamma, derest icke derigenom templets egenskap af luthersk församlingskyrka på något sätt komme att rubbas.

I sådant afseende biträdde öfverintendentsembetet obetingadt riksantiqvariens framställning om altarets förläggande till den ursprungliga korbyggnaden med der bakom förlagda sakristia. Hvad anginge de till framkallande af ett rikare intryck föreslagna fönstren å kyrkans östra och vestra gaflar, så ansåge äfven öfverintendentsembetet, att dessa borde uteslutas, synnerligast som spår efter sådana fönsters tidigare befintlighet icke kunde med visshet påvisas. Med anledning af riksantiqvariens ofvannämnda anmärkning angående sträfpelarne erinrade öfverintendentsembetet, att Kongl. Maj:t den 2 december 1892 medgifvit, att sträfpelarne vid klosterkyrkans sydvestra hörn finge bibehållas, och att de redan ombyggda sträfpelarne fått förblifva vid sina ursprungliga former,

äfven der dessa sins emellan från hvarandra i någon mån afvikit; och funne embetet vid dessa förhållanden anmärkningen böra anses förfallen.

Beträffande den af kyrkorådet ifrågasatta anslagstillökningen erinrade embetet till en början, att de vidlyftiga arbetena vid kyrkans gaflar, hvilkas nödvändighet vid den för mer än ett tiotal år sedan företagna undersökningen icke påvisades, och hvilka för ty icke heller i det på grund af samma undersökning upprättade kostnadsförslag upptagits, endast vore oundgängliga under den förutsättning, att kyrkans tak komme att erhålla den rikare form, som de fastställda ritningarna utvisade. Deremot funne embetet behofvet af de tre sträfpelarnes ombyggnad, hvarför kostnaden upptagits till 12,256 kronor, med hänsyn till byggnadens bestånd, icke under några förhållanden kunna tillbakavisas.

Med kännedom ej mindre om de vid byggnadsrestaureringar i regel förekommande oförutsedda arbeten, än äfven om den ej obetydliga stegring i utgifterna, som måste uppstå på de orter, der, såsom i förevarande fall vore händelsen, en alldeles ny art af byggnadsverksamhet skulle börjas och igångsättas, hade öfverintendentsembetet, enligt hvad embetet vidare anfört, nogsamt insett, att icke ens någon ringa del af det nu äskade nya anslagsbehofvet skulle kunna fyllas genom inskränkningar och besparingar, vare sig vid de arbeten, som afsåge betryggandet af byggnadens bestånd eller vid de smärre arbeten, som åsyftade att förläna åt densamma ett mera tilltalande yttre och inre skick. Då ökadt statsanslag eller ytterligare bidrag från församlingarnas sida skäligen icke kunde påräknas, ansåge öfverintendentsembetet — till undvikande deraf, att det anmälda nya medelsbehofvet skulle behöfva på ett eller annat sätt genom ytterligare anslag tillgodoses — en förändring i restaureringsarbetets plan böra ega rum; och hade embetet härför utarbetat förslag till ny ritning. Till en början skulle, enligt detta förslag, den fastställda ritningen i hvad den afsåge taket betydligt förenklas, takryttaren försvinna och endast takkupor samt två kors å taket bringas till utförande. Derest en sådan af omständigheterna orsakad förenkling i ritningarna vidtoges, skulle ur det ursprungliga kostnadsförslaget komma att utgå posterna för takstolarnes påsalning, som till föjd af den förändrade takkonstruktionen skulle blifva obehöflig äfvensom för takryttaren, utgörande tillsammans 10,000 kronor; och hölle öfverintendentsembetet före, att detta belopp, ökadt med den besparing, som komme att uppstå af takytans utaf takets förenklade form föranledda minskning, skulle kunna betäcka kostnaden för de ifrågavarande tre sträfpelarnes fullständiga ombyggande. Vidare hade å det nyupprättade ritningsförslaget alla de å den fastställda ritningen förekommande nytillsatta gafvelfönster blifvit uteslutna. Den besparing, som härigenom uppkomme i det till 11,000 kronor beräknade belopp för samtliga fönster-

arbeten, föresloge embetet måtte, jemte den besparing, som uppstode genom uteslutning af den å den fastställda ritningen upptagna utbyggda sakristian å kyrkans norra sida, i främsta rummet användas till vinnande af det önskningsmål, riksantiqvarien, bland annat, påvisat, eller att den ursprungliga korbyggnaden komme att återinrättas till kor och inbyggd sakristia, samt i andra rummet till mötande af de ytterligare förstärknings- och förbättringsbehof i allmänhet, hvilka, utöfver de redan afsedda, helt naturligt under den långa tid, som förflutit mellan den första planens uppgörande och det slutliga utförandet, kunnat göra sig gällande.

Öfverintendentsembetet hemstälde derjemte, att, då den nuvarande predikstolen vore i godt stånd och af en anspråkslös och föga störande form, densamma måtte bibehållas, samt att den del af det för anskaffande af ny predikstol beräknade belopp, som öfversköte kostnaderna för en flyttning af densamma, måtte, derest sådant skulle under arbetets gång befinnas behöfligt, få användas för väsentligare och för sjelfva byggnadens bestånd och värdighet afsedda förbättringsåtgärder. I afseende å de i kyrkans golf liggande märkligare grafstenarne, framhölle öfverintendentsembetet önskvärdheten deraf, att dessa grafstenar icke, såsom blifvit ifrågasatt, uppställdes kring kyrkans innerväggar, utan i liggande ställning infogades i golfvet längs utmed kyrkans långsidor. Härigenom skulle ock någon besparing uppstå vid anskaffande af nytt material för kyrkogolfvets behöriga komplettering.

Slutligen uttalade öfverintendentsembetet såsom sin åsigt, att, ehuru det nu framlagda nya ritningsförslaget onekligen framstälde Vadstena klosterkyrka i en form, som betydligt afveke från den, som den stadfästade fullständigare restaureringsritningen utvisade, embetet likväl icke tvekade att beteckna detta nya förslag såsom fullt antagligt, helst vid utarbetande af detsamma de erinringar mot de fastställda ritningarna, som af riksantiqvarien framstälts, blifvit iakttagna, och derjemte endast sådana förenklingar blifvit föreslagna, som en välgrundad hänsyn till den märkliga byggnadens fortbestånd gjort oundvikliga, men som icke i någon mån stängde vägen för ett framtida fullständigare genomförande af rikare former å tak och gaflar m. m.

I sitt med anledning af detta öfverintendentsembetets utlåtande afgifna yttrande hade vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien i allt väsentligt gillat öfverintendentsembetets nu senast uppgjorda ritningsförslag.

Under erinran, att Kongl. Maj:t ännu icke fattat beslut angående dispositionen af det utaf 1893 års Riksdag till ifrågavarande klosterkyrkas restaurering anvisade beloppet af 40,000 kronor, samt att allt arbete å byggnaden jemlikt Kongl. Maj:ts beslut den 10 sistlidne november blifvit tills vidare inställdt, har departementschefen upplyst att, enligt från öfverintendentsembetet erhållet meddelande, för restaureringsarbetena af statsmedel till församlingarnas kyrko-

gård hittills utbetalts tillsammans 45,000 kronor, af hvilket belopp omkring 2,000 à 3,000 kronor kunde antagas innestå såsom oanvända, samt att alla hittills utförda arbeten vore af den beskaffenhet, att de befunnes nödvändiga äfven för byggnadens utförande enligt det af öfverintendentsembetet senast uppgjorda ritningsförslaget. Då ytterligare anslag utöfver de 150,000 kronor, som staten och församlingarna tillsammans förbundit sig att för restaureringen af ifrågavarande kyrka lemna, hvarken från statens eller församlingarnas sida syntes kunna ifrågasättas, återstode intet annat än att genom förändring af den ursprungliga planen söka åstadkomma så stora besparingar, att, trots de oberäknade förstärkningsarbeten, som blefve oundvikliga, kostnaderna för restaureringsarbetet kunde begränsas inom nyssnämnda belopp. En sådan förändring hade så mycket större skäl för sig, som, på sätt ofvan anförts, förenklingar i planen ur antiqvarisk synpunkt påkallades. Mot det utseende, som enligt den af öfverintendentsembetet senast uppgjorda ritningen skulle förlänas Vadstena klosterkyrka, hade departementschefen intet att erinra och funne ej heller anledning betvifla rigtigheten af öfverintendentsembetets beräkningar, enligt hvilka en restaurering af kyrkan efter denna ritning skulle kunna utföras inom det beräknade beloppet.

Då af den till statsrådsprotokollet lemnade redogörelsen framgår, att kostnaden för en restaurering af Vadstena klosterkyrka i öfverensstämmelse med den fastställda planen skulle komma att uppgå till betydligt högre belopp, än som i det för 1891 års Riksdag framlagda förslaget blifvit härför beräknadt, har utskottet, som funnit anmärkningsvärdt, att en af vederbörande myndighet granskad kostnadsberäkning kunnat vara i så hög grad ohållbar, som den nu ifrågavarande visat sig vara, under närvarande omständigheter ansett annan utväg icke förefinnas, än att, såsom Kongl. Maj:ts förevarande framställning åsyftar, genom en förändring af den ursprungliga planen, kostnaderna för det återstående restaureringsarbetet begränsas till det belopp, som är för ändamålet disponibelt. I anledning häraf, och då utskottet icke har någon särskild erinran att göra emot den nu framlagda ritningen, får utskottet hemställa,

att Riksdagen må medgifva, att den ännu återstående delen af de utaf Riksdagen för Vadstena klosterkyrkas restaurering beviljade medlen må få användas för restaureringens utförande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med en efter medlens beviljande uppgjord ritning, under samma vilkor och förbehåll, som blifvit bestämda i afseende å arbetets utförande enligt förut uppgjord ritning.

Diverse anslag.

67:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning hemställer utskottet,

Ang. anslag till svenska fornskriftsällskapet. [67.]

att Riksdagen, i likhet med hvad för flera föregående år egt rum, må jemväl för år 1895 på extra stat anvisa ett belopp af 2,000 kronor till *svenska fornskriftsällskapet.*

68:o) Likaledes på grund af derom utaf Kongl. Maj:t gjord framställning hemställer utskottet,

Ang. anslag till beredande af religionsvård åt svenske sjömän m. fl. i utländska hamnar. [68.]

att Riksdagen, på sätt för flera föregående år egt rum, må till *beredande af religionsvård åt svenske sjömän m. fl.* i utländska hamnar bevilja ett extra anslag för år 1895 af 10,000 kronor.

69:o) Sedan nästlidna års Riksdag, med bifall till Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning, på extra stat beviljat dels till anställande af två kontraktsadjunkter inom Vesterbottens fjerde kontrakt 12,000 kronor, deraf 4,000 kronor att utgå under år 1894, dels till resekostnadsersättning åt dessa kontraktsadjunkter 1,500 kronor, deraf 500 kronor att utgå under år 1894, dels ock till två stipendier för utbildande vid universitetet af prester, förtrogna med finska språket, 4,500 kronor, deraf 1,500 kronor att utgå under år 1894, samt åt Kongl. Maj:t öfverlemnat att meddela de närmare bestämmelser, som kunde erfordras rörande anslagens användande, har Kongl. Maj:t, som den 2 juni innevarande år i ofvannämnda afseenden meddelat närmare bestämmelser, nu föreslagit Riksdagen att af de sålunda beviljade beloppen anvisa för år 1895: af anslaget till kontraktsadjunkterne 4,000 kronor, af anslaget till resekostnadsersättning åt desse 500 kronor samt af det till stipendiers inrättande beviljade anslag 1,500 kronor.

Ang. åtgärder för en förbättrad religionsvård inom Hernösands stifts finsktalande församlingar. [69.]

Utskottet hemställer,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må af Riksdagen bifallas.

Ang. anslag till nordiska museet. [70.]

70:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts nu derom gjorda framställning hemställer utskottet,

att Riksdagen, i likhet med hvad för hvartdera af åren 1891—1894 egt rum, må på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 25,000 kronor, att ställas till styrelsens för *nordiska museet* förfogande för att enligt dess bestämmande användas för museet tillhörande ändamål.

Ang. anslag till en tidskrift för landsmålm. m. [71.]

71:o) Utskottet hemställer,

att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och i likhet med hvad för flera föregående år egt rum, må för år 1895 anvisa ett extra anslag af 3,150 kronor, att på de vilkor, Kongl. Maj:t kan finna godt bestämma, användas till understöd för utgifvande äfven under år 1895 af tidskriften »*Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif*».

Ang. anslag för utgifvande af tidskriften "Nordiskt medicinskt arkiv". [72.]

72:o) Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen att såsom understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften »*Nordiskt medicinskt arkiv*» på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 3,000 kronor.

I en till Kongl. Maj:t ställd skrifvelse af den 30 september 1893 har, enligt hvad af statsrådsprotokollet inhemtas, professor Axel Key erinrat, hurusom han uti årligen förnyade ansökningar om understöd af statsmedel för fortsatt utgifvande af den utaf honom, under samverkan af ett flertal af Sveriges, Norges, Danmarks och Finlands mest framstående vetenskapsmän inom medicinens skilda grenar, alltsedan år 1869 redigerade tidskriften »Nordiskt medicinskt arkiv» framhållit, att det belopp af 1,200 kronor, som i regeln för ändamålet beviljats, varit alldeles otillräckligt till att förebygga förluster å tidskriften, hvilka varit så betydliga, att denna endast genom stora, alltför känbara, enskilda uppoffringar kunnat upprätthållas, samt att dessa uppoffringar alltsedan år 1884 drabbat professor Key ensam. Att allt fortfarande nödgas göra dessa, såvida arkivet skulle kunna utgifvas, syntes honom så mycket hårdare, som han måste åt arkivets redigerande och skötsel egna ett högst betydande och mycket tidsödande arbete.

De bidrag, som alltifrån 1876 af allmänna medel lemnats till vidmagthållande af berörda tidskrift, hade utgått från anslaget till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande. Detta anslag hade emellertid länge visat sig otillräckligt för dermed afsedt ändamål, och en följd deraf hade blifvit, att, bland annat, det företag, hvarom här vore fråga, icke kunnat af staten understödjas i så hög grad, som varit önskligt. För år 1891, då detta anslag behöfde anlitas i något mindre vidsträckt mån än eljest, hade professor Key för tidskriftens utgifvande erhållit ett bidrag derifrån af 2,000 kronor; men för hvart och ett af de två nästpåföljande åren måste statsbidraget på grund af bristande tillgångar nedsättas till samma belopp, hvarmed det utgått före år 1891, eller 1,200 kronor, och det hade först nu, för år 1894, blifvit möjligt att något öka understödet, så att det för detta år utgjorde 1,500 kronor.

Då arkivets stora vigt för det allmänna och för vår medicinska vetenskap i förnyade utlåtanden af vederbörande blifvit vitsordad och då åtskilliga andra tidskrifter i vårt land, hvilkas betydelse ingalunda syntes kunna ställas högre och hvilkas utgifningskostnader borde vara mindre, åtnjöte större understöd af statsmedel, hade professor Key, som uppgifvit, att omkostnaderna för arkivets tryckning och distribution, sedan inkomsten af arkivets försäljning afdragits, medförde en förlust af öfver 3,200 kronor årligen, hemstält, det Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1895 bevilja ett anslag af 3,000 kronor för fortsatt utgifvande af »Nordiskt medicinskt arkiv».

Öfver denna framställning hade lärarekollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet samt kanslern för rikets universitet afgifvit infordrade utlåtanden och dervid, med vitsordande af tidskriftens stora vigt och betydelse för den medicinska forskningen i vårt land, tillstyrkt bifall till professor Keys ansökning.

Departementschefen, som funnit behofvet af det ökade statsunderstöd för utgifvande af ifrågavarande tidskrift, som professor Key begärt, vara erforderligen ådagalagdt, förklarar, att han icke skulle hafva tvekat att tillstyrka det högre beloppets beviljande från reservationsanslaget till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande, om sådant kunnat ske utan åsidosättande af andra berättigade anspråk på bidrag från detta anslag. Men på grund af anslagets ringa belopp vore detta beklagligtvis ej möjligt. De framställningar, som af Kongl. Maj:t åren 1889 och 1893 aflåtits till Riksdagen om höjande af nämnda reservationsanslag, hvarigenom ett ökande af statsbidraget till sagda tidskrift skulle hafva möjliggjorts, hade icke vunnit bifall af Riksdagen,

som funnit behofvet af detta reservationsanslags förhöjning ej vara af så trängande beskaffenhet, att icke med dess tillgodoseende ännu någon tid skulle kunna utan olägenhet anstå. Vid sådant förhållande syntes en annan utväg böra anlitas för att bereda det nu ifrågavarande företaget det understöd från statens sida, som enligt departementschefens åsigt borde komma detsamma till del. Under en följd af år hade Riksdagen på extra stat anslagit medel såsom bidrag till vissa tidskrifter med vetenskapligt innehåll; och hölle departementschefen före, att man med icke mindre skäl kunde påräkna ett dylikt understöd för utgifvande af »Nordiskt medicinskt arkiv», hvars stora vetenskapliga värde vore allmänt erkändt.

Då, enligt hvad i statsrådsprotokollet blifvit meddeladt, utgifvandet af ifrågavarande tidskrift visat sig medföra en årlig förlust af mer än 3,200 kronor, som blott till en mindre del ersatts genom det statsbidrag, som kunnat beredas från anslaget till resestipendier samt läroböckers och lärda verks utgifvande, finner utskottet med hänsyn till denna tidskrifts betydelse för den medicinska forskningen i vårt land angeläget, att dess fortfarande utgifvande varder genom ett ökadt understöd af allmänna medel tryggadt. Då det emellertid torde vara möjligt att äfven framdeles från nyssnämnda anslag bereda tidskriften något årligt bidrag, synes det utskottet, som om det särskilda anslag, hvilket till understöd för densammas utgifvande bör ifrågakomma, lämpligen kan till 2,000 kronor begränsas. I anledning häraf får utskottet hemställa,

att Kongl. Majt:s förevarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen på extra stat för år 1895 anvisar ett belopp af 2,000 kronor såsom understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften »Nordiskt medicinskt arkiv».

Ang. anslag för utgifning i tryck af ett arbete i astronomi af professor H. Gyldén.
[73.]

73:o) Vidare har Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att på extra stat för år 1895 anvisa 4,000 kronor till bestridande af kostnaderna för utgifvande i tryck af andra delen utaf *professor H. Gyldéns arbete angående hufvudplaneternas absoluta elementer.*

Beträffande denna anslagsbegäran har departementschefen till statsrådsprotokollet anfört följande.

I en till Kongl. Maj:t ställd skrifvelse af den 13 september 1893 hade vetenskapsakademien erinrat, hurusom Riksdagen, på framställning af Kongl. Maj:t, för hvart och ett af åren 1884, 1885, 1886 och 1887 på extra stat anvisat ett belopp af 3,000 kronor, eller sammanlagdt

12,000 kronor, till räknebiträden åt akademiens astronom, professor H. Gyldén, för genomförande af ett särdeles omfattande och magtpåliggande vetenskapligt arbete angående hufvudplaneternas absoluta elementer. Detta högst förtjenstfulla arbete hade nu så långt framskridit, att den fullständiga redogörelsen derför till en del snart vore färdig att lemna pressen, medan den återstående andra delen förelåge i ett så nära fullbordadt skick, att äfven dess tryckning inom kort kunde påbörjas.

Tryckningskostnaderna för arbetets första del hade kunnat bestridas genom en uppkommen besparing å statsanslagen till räknebiträden med särskildt tillskott af akademien och bidrag från observatoriets af akademien anvisade årsanslag. Deremot saknades helt och hållet medel till bestridande af kostnaderna för tryckningen af arbetets andra del, hvadan professor Gyldén anhållit, att akademien måtte hos Kongl. Maj:t söka utverka framställning till Riksdagen om anvisande af ett anslag å 4,000 kronor för ifrågavarande ändamål. Denna anhållan hade efterkommits af akademien, som med hänsyn till den stora vetenskapliga betydelsen af ifrågavarande arbete, hvilket komme att fylla ett länge kändt behof inom den astronomiska vetenskapen, förklarat sig hafva all anledning att på det varmaste förorda ett sådant anslag.

På grund af de vitsord, vetenskapsakademien sålunda lemnat angående den stora vetenskapliga betydelsen af professor Gyldéns ifrågavarande arbete, tvekar utskottet icke att förorda, att bidrag för detsammas utgifvande må af Riksdagen beviljas. Då emellertid hvarken i statsrådsprotokollet eller i de till ärendet hörande handlingar, som blifvit till utskottet öfverlemnade, utredning i någon mån lemnats anende de med arbetets utgifvande förenade kostnader, har visshet icke kunnat vinnas derom, att hela det begärda beloppet är för ändamålet behöfligt; och vid sådant förhållande synes kunna ifrågasättas, huruvida icke anslaget kunde bestämmas till något lägre belopp än det, som af Kongl. Maj:t föreslagits. I anledning häraf har utskottet ansett sig böra föreslå det begärda anslagets nedsättande till 3,000 kronor; och finner utskottet så mycket större skäl härtill förefinnas, som utskottet föreställer sig, att, derest detta belopp skulle befinnas vara för ändamålet otillräckligt, erforderlig fyllnad otvifvelaktigt torde kunna från vetenskapsakademiens tillgångar beredas.

Utskottet hemställer alltså,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen på extra stat för år 1895 anvisar ett belopp af 3,000 kronor till bestridande af kostnaderna för utgifvande i tryck af andra delen utaf professor H. Gyldéns arbete angående hufvudplaneternas absoluta elementer.

Ang. anslag för utgifvande af tidskriften "Acta mathematica". [74.]

74:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning får utskottet hemställa,

att Riksdagen må för år 1895 anvisa ett extra anslag af 4,000 kronor, eller samma belopp, som för flera föregående år beviljats, till understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften »*Acta mathematica*».

Ang. anslag till föreläsningskurser för arbetsklassen. [75.]

75:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att Riksdagen måtte till understöd, på de i statsrådsprotokollet angifna vilkor, åt sådana anstalter eller föreningar, som anordnade föreläsningskurser för arbetsklassen, på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af 25,000 kronor.

På sätt af statsrådsprotokollet inhemtas, har Riksdagen på Kongl. Maj:ts framställning för hvart och ett af åren 1889—1894 beviljat ett extra anslag af 20,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna *föreläsningskurser för arbetsklassen*, dock under vissa vilkor, hvilka vid senast beviljade anslag voro följande:

att understödsbelopp, som utgifves till hvarje anstalt eller förening, icke får öfverstiga 3,000 kronor för år räknadt;

att kommuner eller enskilde tillskjuta minst lika mycket som staten;

att anstaltens angelägenheter vårdas af en styrelse, som antager föreståndare och lärare;

att föreläsningarna ordnas regelbundet, visst antal timmar i veckan under fem till åtta månader och i väl afpassade kurser; dock att, hvad landsbygden beträffar, Kongl. Maj:t må ega att härutinnan göra de eftergifter, som omständigheterna kunna påkalla;

att anstalten förfogar öfver kunniga och dugliga, för denna undervisning lämpliga lärarekrafter samt tillräcklig och passande undervisningsmateriel;

att alla politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid föreläsningarna eller undervisningen blifva förbjudna; samt

att anstalten eller föreningen skall vara skyldig att underkasta sig de vilkor och kontroller, som i öfrigt af Kongl. Maj:t pröfvas nödiga och lämpliga.

Då nu Kongl. Maj:t ansett sig böra ifrågasätta förhöjning af förevarande anslag, har departementschefen till statsrådsprotokollet såsom skäl derför anfört, att de understöd från detta anslag, hvarom under sistlidna år ansökningar blifvit gjorda, omfattat en slutsumma af 22,575 kronor, och att antagligt vore, att framdeles komme att i sådant afseende begäras ännu högre belopp.

Med anledning häraf får utskottet hemställa,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må af Riksdagen bifallas.

Ang. anslag till precisionsnivelleringsarbeten m. m. [76.]

76:o) Med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och under hänvisning till hvad i statsrådsprotokollet (sid. 178) finnes i ämnet anfördt, hemställer utskottet,

att Riksdagen må, till fortsättande af *precisionsnivelleringsarbetena i norra Sverige*, till underhåll och tillsyn af vattenhöjdmätningsstationer m. m. på extra stat för år 1895 anvisa ett anslag af 11,500 kronor.

Ang. anslag för utgifning och spridning af nykterhetsskrifter. [77.]

77:o) Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen att för *utgifning och spridning af nykterhetsskrifter* på extra stat för år 1895 anvisa 4,000 kronor.

I detta ärende har departementschefen till statsrådsprotokollet anmält, hurusom i skrifvelse den 25 september 1893 svenska nykterhetssällskapet genom sin styrelse anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes hos Riksdagen göra framställning om beviljande af ett årligt understöd åt sällskapet af 4,000 kronor för utgifvande och spridande af nykterhetsskrifter samt öfrig fullföljd af den verksamhet, sällskapet enligt dess stadgar ålåge. Till stöd för denna begäran hade styrelsen bland annat anfört följande.

Svenska nykterhetssällskapet, som den 5 maj 1837 erhållit Kongl. Maj:ts stadfästelse å sina äldsta stadgar, hade derefter under loppet af ett halft sekel fullföljt sina sträfvanden att motarbeta rusdryckernas härjningar bland vårt folk. Vexlande tillgångar i fråga om både arbets-

krafter och medel samt tidsförhållandenas skiftningar hade icke underlåtit att å dessa sträfvanden trycka sin prägel; de hade icke alltid egt samma betydelse. Men om de bedömdes i sitt historiska sammanhang, skulle dem tvifvelsutan tillerkännas det vitsordet, att deras inflytelse på arbetet för vårt folks sedliga lyftning varit af omisskänligt gagn. Regeringen hade ock visat sitt erkännande häraf genom att vid olika tidpunkter, då en stegring af sällskapets verksamhet varit mer än vanligt af nöden, tilldela sällskapet understöd af statsmedel. Redan år 1844 hade sällskapet erhållit ett dylikt understöd för inköp och spridning af en då utgifven nykterhetsskrift; åren 1846—1850 hade Kongl. Maj:t till främjande af skriftspridning och för utsändande af nykterhetstalare beviljat bidrag af statsmedel till belopp af 500 riksdaler banko årligen; och från midten af 1870-talet, då kampen mot rusdryckerna ånyo måste med förstärkt kraft upptagas, hade sällskapet efter årliga ansökningar till och med 1886 erhållit understöd af 2,000 till högst 5,000 kronor om året för fullföljd af sin förutnämnda verksamhet. Sistberörda år hade emellertid Kongl. Maj:t tillsatt en särskild kommission af fyra personer, af hvilka tre tillhörde svenska nykterhetssällskapet, för utgifvande och spridning af nykterhetsskrifter, derför ett särskildt anslag på 8,000 kronor af samma års Riksdag stälts till Kongl. Maj:ts förfogande. Sedan kommissionen med år 1888 fullgjort sitt arbete, hade 1889 års Riksdag stält ett nytt, vida större anslag på 25,000 kronor till Kongl. Maj:ts disposition för nykterhetens befrämjande, hvarefter Kongl. Maj:t gifvit en ny kommission, bestående af fem personer, deraf fyra tillhörde nämnda sällskap, i uppdrag att inkomma med förslag om användandet af berörda anslag. I enlighet med särskilda af Kongl. Maj:t på kommissionens hemställan bestämda grunder hade kommissionen sedermera föranstaltat om utgifning och spridning af nykterhetsskrifter, för hvilket ändamål sistberörda anslag stälts till kommissionens förfogande.

Beträffande de två omförmälda kommissionernas verksamhet tillåter sig utskottet att hänvisa till de uppgifter, som i sådant hänseende blifvit meddelade å sid. 179 och 180 i statsrådsprotokollet.

Sedan den sista kommissionen fullgjort sitt uppdrag, hade enligt hvad svenska nykterhetssällskapets styrelse uti ifrågavarande skrifvelse vidare andragit, för sällskapet uppstält sig den frågan, huruvida icke nu tillfället för detsamma vore inne att åter upptaga sin under de senare åren afbrutna verksamhet. Genom de af Riksdagen två gånger lemnade anslagen hade Riksdagen visat sig behjerta vigten deraf, att kännedomen om såväl rusdrycksbrukets faror som rusdrycksmissbrukets

förstörande inflytelser blefve genom lämpliga skrifter bland folket spridd och befäst; och ledamöterna i förberörda kommissioner hade nog tydligt fått erfara, hurusom hvad i sagda afseende redan gjorts på långt när icke motsvarat behofvet, då nemligen blott minsta delen af från rikets alla delar till kommissionerna inkomna skriftreqvisitioner kunnat så som önskats tillgodoses. Det förefölle ock sällskapet otvifvelaktigt, att ett oaflåtligt fortgående arbete i detta afseende måste vara att föredraga framför mera ryckvis gjorda ansträngningar. Också hade sällskapet i det förslag till nya stadgar, som af Kongl. Maj:t den 1 februari 1889 fastställts, såsom ett hufvudsakligt mål för sin verksamhet bibehållit sällskapets gamla hufvuduppgift att i mån af tillgångar utgifva och sprida lämpliga nykterhetsskrifter. Men då erfarenheten från båda de af Kongl. Maj:t utsedda kommissionerna visat, dels att skrifter af detta slag ytterst sällan köptes, hvadan enskilde förläggare för dem icke kunde påräknas, dels ock att de skrifter, som på detta sätt spriddes, vanligen icke nådde dem, för hvilka de egentligen vore afsedda, insåge sällskapet mer än väl, att för vinnande af det åsyftade målet ifrågavarande skrifter måste tillhandahållas i allmänhet kostnadsfritt samt spridas vare sig genom direkta försändelser eller såsom bilagor till tidningar, der det icke skulle visa sig möjligt att låta dem utgå såsom delar af en periodisk skrift. I hvad fall som helst måste dock möjligheten af denna verksamhet för sällskapet vara beroende på dess understödjande genom allmänna medel, då nemligen sällskapet icke egde att påräkna andra tillgångar, än hvad tillfälliga gåfvor eller afgifter kunde inbringa, och det icke syntes vara möjligt att härå grunda någon verksamhet af ifrågavarande slag.

Vid skrifvelsen vore fogadt ett kostnadsförslag rörande sällskapets ifrågasatta verksamhet för utgifvande och spridande af nykterhetsskrifter, hvilket kostnadsförslag afsåge en publikation i oktavformat om 16 ark i 5,000 exemplar och slutade på en summa af 4,700 kronor.

Enligt de för svenska nykterhetssällskapet nu gällande stadgar hade sällskapet till ändamål att efter vissa i stadgarna angifna grunder deltaga i arbetet för nykterhetens främjande. Sällskapets verksamhet leddes af en styrelse, bestående af minst nio ledamöter. Styrelsen åläge att med uppmärksamhet följa nykterhetsrörelsen såväl inom Sverige som ock i främmande länder; att med hänsyn till både lagstiftning och rådande sed bevaka nykterhetens intressen och söka att vinna erkännande för dess kraf; att, i mån af tillgångar, utgifva och sprida lämpliga skrifter likasom ock årligen till sällskapet afgifva redogörelse för nykterhetsarbetets gång; samt att anknyta förbindelser mel-

lan sällskapet och liktänkande in- och utländska vare sig föreningar eller enskilda nykterhetsvänner.

För egen del har departementschefen yttrat, att han ansåge det fortgående arbetet för nykterhetens befrämjande förtjena att af staten understödjas, och att detta lämpligen kunde ske genom ett till svenska nykterhetssällskapets disposition ställdt anslag för utgifning och spridning af nykterhetsskrifter. Enligt departementschefens åsigt borde ett sådant anslag dock icke uppföras å ordinarie stat, och borde detsamma mot redovisningsskyldighet ställas till bemälda sällskaps förfogande.

På grund af hvad sålunda blifvit till statsrådsprotokollet anfördt får utskottet hemställa,

att Riksdagen må på extra stat för år 1895 anvisa ett anslag af 4,000 kronor, att med redovisningsskyldighet ställas till svenska nykterhetssällskapets förfogande för utgifning och spridning af nykterhetsskrifter.

Ang. understöd åt räddningshemmet för drinkare vid Sans-souci invid Upsala. [78.]

78:o) På grund af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning och under hänvisning till hvad å sid. 182 och 183 i statsrådsprotokollet blifvit i ämnet anfördt, hemställer utskottet,

att Riksdagen må på extra stat jemväl för år 1895 bevilja ett anslag af 2,000 kronor att utgå till understöd åt *räddningshemmet för drinkare vid Sans-souci* invid Upsala på vilkor, som af Kongl. Maj:t pröfvas lämpliga.

Ang. ersättande af en bris i anledning af Sveriges deltagande i en utställning i Madrid. [79.]

79:o) Kongl. Maj:t har föreslagit, att Riksdagen måtte till *ersättande af en brist i anledning af Sveriges deltagande i en utställning i Madrid* på extra stat för år 1895 anvisa ett belopp af högst 4,198 kronor.

Rörande uppkomsten af ifrågavarande brist har departementschefen enligt statsrådsprotokollet till en början erinrat, att, sedan härvarande kongl. spanske minister i officiel skrifvelse den 19 februari 1891 meddelat, hurusom kongl. spanska regeringen hade för afsigt att år 1892 fira fyrahundrade årsdagen af Amerikas upptäckt med en *historisk-amerikansk utställning i Madrid*, omfattande föremål, hvilka utmärkte den grad af kultur, som nya verldens invånare uppnått före senare delen af sextonde århundradet, och inbjöde, bland andra mag-

ter, de förenade rikena att deltaga i utställningen genom att ur sina antropologiska, arkeologiska och historiska samlingar ditsända föremål från den för-columbiska tiden eller samtida med Amerikas upptäckande af Columbus, så och efter det vetenskapsakademien afgifvit infordradt utlåtande i ämnet, hade Kongl. Maj:t den 20 mars 1891 förklarat, att Sverige vid ifrågavarande Columbusfest skulle representeras genom ett eller två ombud, som framdeles komme att utses, samt uppdragit åt vetenskapsakademien att till Kongl. Maj:t inkomma med förslag och kostnadsberäkning angående Sveriges deltagande i utställningen. Till åtlydnad häraf hade akademien med skrifvelse den 9 september 1891 öfverlemnat ett af fyra särskilde kommitterade afgifvet, af akademien för dess del gilladt betänkande i ämnet. Beträffande kostnaderna för Sveriges deltagande i utställningen hade i betänkandet anförts, att en tillförlitlig beräkning af desamma vore mycket svår att verkställa; men kommitterade hade på grund af kännedom om kostnaden för föregående, med denna jemförliga utställningar och med ledning af inhemtade upplysningar upprättat ett kostnadsförslag, hvilket, upptagande poster för facsimilering af äldre urkunder, som ej lämpligen borde utställas i original, för montrer, transport och assurans samt katalog öfver de utstälda föremålen, för resekostnad och traktamente till kommissarier samt för bevakning, arbetsbiträde vid uppsättning, emballage m. m., slutade å en summa af 15,000 kronor. Vid föredragning häraf den 31 december 1891 hade emellertid Kongl. Maj:t, med hänsyn till de jemförelsevis stora kostnader, som skulle blifva förenade med Sveriges deltagande i omförmälda utställning, funnit frågan derom icke böra till någon Kongl. Maj:ts vidare åtgärd föranleda.

Sedermera hade — erinrar departementschefen vidare — ministern för utrikes ärendena anmält, att han från härvarande spanske minister fått mottaga en ny skrifvelse i ämnet, deri närmare redogjorts för afsigten med utställningen och för det dåmera i viss mån något vidgade programmet för densamma äfvensom meddelats, att Spanien, på sätt medgifvits för hvarje land, som inbjudits att deltaga i utställningen, åtoge sig alla kostnaderna för utställningsföremålens inpackande och transport fram och åter samt för uppställandet och vården af de utstälda föremålen, hvarjemte kostnaderna för två delegerades från Sverige resa till Madrid och återresa till hemlandet likaledes blefve gäldade. Med anledning häraf hade vetenskapsakademien erhållit befallning att afgifva förnyadt utlåtande i ämnet; och hade akademien med skrifvelse den 10 februari 1892 öfverlemnat ett af tre bland förutnämnde kommitterade upprättadt kostnadsförslag, hvaruti de kostnader, som ansågs blifva för

ändamålet erforderliga utöfver dem, hvilka spanska regeringen åtagit sig att bestrida, beräknats till 7,500 kronor. Derefter hade Kongl. Maj:t den 10 mars sistnämnda år till Riksdagen aflåtit proposition om anvisande på extra stat för år 1893 af ett anslag å 7,500 kronor för Sveriges deltagande uti ifrågavarande utställning, och hade denna proposition af Riksdagen bifallits.

Efter anförande häraf meddelar departementschefen, att Kongl. Maj:t den 12 maj 1892 förordnat professorn m. m. friherre A. E. Nordenskiöld att vara ombud för Sverige vid den fest, som under samma år skulle ega rum i Madrid till firande af Amerikas upptäckt, äfvensom kommissarie för den svenska afdelningen af den i sammanhang med nämnda fest anordnade historisk-amerikanska utställning, med rätt för friherre Nordenskiöld att antaga en vetenskapligt bildad person till biträde i sin verksamhet såsom kommissarie för utställningen.

I skrifvelse den 30 april 1893 hade — fortsätter departementschefen — friherre Nordenskiöld, till hvilken det af Riksdagen beviljade anslaget blifvit mot framtida redovisning utbetaldt, meddelat, att kostnaden för Sveriges deltagande uti ifrågavarande utställning, hvilken afslutats den 4 nästförutgångne februari, något öfverskridit de för ändamålet anslagna medlen. Detta hade, enligt friherre Nordenskiölds förmenande, berott dels derpå att utställningen, hvars öppnande till följd af den unge spanske konungens sjukdom betydligt försenats, fortgått en månad längre än afsedt varit, dels derpå att den svenska afdelningen ej kommit i fullt åtnjutande af de lättnader, som påräknats med anledning af hvad spanska regeringen genom sin minister härstädes utlofvat. Af kostnaderna för den svenska utställningen, hvilka, enligt hvad friherre Nordenskiöld då förmält, uppgått till 14,723 kronor 26 öre, borde spanska regeringen jemlikt sitt åtagande bestrida 3,560 kronor 92 öre. Om sistnämnda belopp af spanska regeringen godtgjordes, blefve bristen 3,662 kronor 34 öre; och hade friherre Nordenskiöld anhållit, att medel måtte anvisas till betäckande af denna brist. Sedermera hade friherre Nordenskiöld i skrifvelse den 19 sistlidne september anmält, att ytterligare tre utgiftsposter tillkommit å tillhopa 176 kronor 26 öre, med tillägg hvaraf bristen utgjorde 3,838 kronor 60 öre.

Efter erhållen befallning att, sedan vederbörande räkenskaper granskats i behörig ordning, afgifva utlåtande i ärendet, hade kammarrätten i skrifvelse den 30 sistlidne november anfört, att vid räkenskapernas granskning uppkommit anmärkningar, hvilka afsåge, bland annat, ersättande af sammanlagdt 220 kronor 41 öre, hvarmed den uppgifna bristen, 3,838 kronor 60 öre, således, i händelse revisionens anmärkningspåståenden

vunne bifall, skulle komma att minskas, samt att vid sådant förhållande kammarrätten för närvarande, och innan slutlig pröfning af revisionens omförmälda anmärkningar egt rum, ansåge det icke böra antagas, att den brist, till hvars betäckande medel af friherre Nordenskiöld förskjutits, öfverstigit 3,618 kronor 19 öre.

För egen del har departementschefen yttrat, att det af friherre Nordenskiöld angifna belopp af 3,560 kronor 92 öre, som han ansett böra af spanska regeringen gäldas, innefattade följande tre poster:

inpackning af utställningsföremålen i Stockholm	kronor	487: 78.
inpackning af utställningsföremålen i Madrid och deras återsändande till Stockholm	»	1,241: 69.
resekostnader	»	1,831: 45.
summa	kronor	3,560: 92.

Af den för utställningsföremålens inpackning i Madrid och transport till Stockholm upptagna posten 1,241 kronor 69 öre hade emellertid, enligt hvad från utrikesdepartementet meddelats, spanska regeringen förklarat sig vilja betala endast kostnaden för frakt från Cadiz till Stockholm, uppgående till 662 kronor 45 öre, hvaremot samma regering icke vore villig att ersätta återstoden af ifrågavarande post, 579 kronor 24 öre. Vid sådant förhållande ökades bristen med nyssnämnda summa eller från det i kammarrättens utlåtande upptagna beloppet, 3,618 kronor 19 öre, till 4,197 kronor 43 öre.

Ehuru utskottet funnit anmärkningsvärdt, att de beräknade kostnaderna för ifrågavarande utställning blifvit, på sätt här ofvan meddelats, i väsentlig mån öfverskridna, har utskottet dock ansett, att den sålunda uppkomna bristen bör af statsverket ersättas, hvadan utskottet hemställer,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må af Riksdagen bifallas.

Ang. ersättning för förskott. |80.|

80:o) Sedan Riksdagen i skrifvelse den 5 maj 1888 anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbeta förslag till en allmän pensionsinrättning för barnmorskor jemte förslag till de bidrag från staten, som derför kunde anses behöfliga, har, enligt hvad af statsrådsprotokollet inhemtas, utredning i ämnet blifvit verkställd af e. o. amanuensen vid kongl. biblioteket G. Eneström, som med underdånig skrifvelse den 13 februari 1893 aflemnat betänkande om *barnmorskecorpsens pensionering* jemte förslag till reglemente för barnmorskornas ålderdomsunderstödsanstalt.

Till betäckande af kostnaderna för den verkstälda utredningen har på grund af särskilda kongl. bref statskontoret under förskottstitel utanordnat ett sammanlagdt belopp af 5,505 kronor 58 öre, för hvilket statskontoret i skrifvelse den 6 sistlidne december anhållit om godtgörelse.

Likaledes har statskontoret i nämnda skrifvelse till godtgörelse anmält förskott till sammanlagdt belopp af 238 kronor 30 öre, hvilket statskontoret på grund af särskilda kongl. bref utbetalat såsom ersättning för biträde vid undersökning och upprättande af förslag till iordningställande för arkiv af vissa lokaler i Upsala, Vadstena och Kalmar slott, hvilka arbeten varit föranledda af Riksdagens skrifvelse den 14 maj 1888 angående *åtgärder för ett bättre handhafvande af offentliga arkiv.*

Vidare har statskontoret i samma skrifvelse till ersättning anmält ett belopp af 2,139 kronor 44 öre, som på grund af åtskilliga kongl. bref af statskontoret förskottsvis utbetalts till den kommitté, som, i anledning af Riksdagens i skrifvelse den 20 maj 1890 gjorda framställning, efter af Kongl. Maj:t erhållet uppdrag afgifvit betänkande och förslag, om och på hvilka vilkor statsbidrag må kunna lemnas till *aflönande af vikarie för sådan ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som af sjukdom urståndsättes att fullgöra sin tjenst.*

I anledning häraf har Kongl. Maj:t för återgäldande af berörda förskott af Riksdagen äskat ett extra anslag för år 1895, hvilket anslag, till undvikande af öretal i riksstaten, upptagits till 7,884 kronor.

Utskottet hemställer,

att Kongl. Maj:ts förenämnda framställning må af Riksdagen bifallas.

Ang. utredning i fråga om upprättande inom mellersta Sverige af en asyl för sinnessjuka.
[81.]

81:o) Uti en inom Första Kammaren väckt motion (n:o 13) har herr *I. Kerfstedt* m. fl. föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t hemställa, att Kongl. Maj:t, i betraktande af det stora behof af vårdanstalter för sinnessjuka, hvilket förelåge inom vestra delen af mellersta Sverige, täcktes låta utreda, huruvida icke lämpligen en större asyl för sinnessjuka inom den allra närmaste framtiden borde inom nämnda område upprättas.

Beträffande de skäl, som till stöd för detta förslag blifvit anförda, tillåter sig utskottet att hänvisa till motionen.

Då, såsom af motionärerna blifvit anfördt, förslag till upprättandet af en större asyl för sinnessjuka inom mellersta Sverige för närvarande är under beredning hos Kongl. Maj:t, dervid utredning i det af motionärerna angifna syftet lärer varda åvägabragt, anser utskottet Riksdagen

sakna anledning att nu till Kongl. Maj:t göra den framställning, som i motionen föreslagits, hvadan utskottet hemställer,

att herr I. Kerfstedts m. fl. förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 17 april 1894.

På statsutskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.

Reservationer:

vid *punkten 4:o mom. a* (angående anslag till en e. o. professur inom den historiska ämnesgruppen vid universitetet i Lund):

af herr *S. G. von Friesen;*

vid *punkten 5:o* (angående anslag för anställande af en laborator vid fysiologiska institutionen i Lund):

af herrar *A. Persson*, *H. Andersson* och *S. G. von Friesen;*

vid *punkten 6:o* (angående anslag till universitetsseminarier):

af herrar *S. G. von Friesen*, *P. Holm* och *N. Nilsson*, som yrkat, att utskottets hemställan måtte hafva följande lydelse:

"att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att *dels* till seminarier för klassiska, nordiska, romanska och germanska språk, historia, statskunskap, filosofi samt estetik och litteraturhistoria vid universitetet i Upsala på ordinarie stat beviljas 4,750 kronor, deraf till inköp af böcker och annan undervisningsmateriel samt tillfälliga utgifter 2,850 kronor och till arfvoden 1,900 kronor,

samt till seminarier för samma ämnen vid universitetet i Lund 4,400 kronor, deraf till inköp af böcker och annan undervisningsmateriel samt tillfälliga utgifter 2,650 kronor och till arfvoden 1,750 kronor, med rätt för Kongl. Maj:t att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de af utskottet angifna grunder bestämma dessa anslags fördelning emellan de olika seminarierna; *dels ock* likaledes på ordinarie stat anvisas till det matematiska seminariet vid universitetet i Upsala 1,500 kronor och till dylikt seminarium vid universitetet i Lund 1,500 kronor";

vid *punkten 7:o* (angående anslag till en laborator i bakteriologi vid karolinska institutet):

af herrar *A. Persson*, *H. Andersson* och *S. G. von Friesen;*

vid *punkten 9:o* (angående statsbidrag till vikaries aflönande vid sjukdomsfall för ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola):

af herr friherre *C. G. A. Klingspor;*

vid *punkten 40:o* (angående tillbyggnad af nya elementarskolans hus):

af herrar *E. Fränckel*, *H. R. Törnebladh* och *S. G. von Friesen*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till Kongl. Maj:ts framställning i ämnet;

vid *punkten 41:o* (angående anslag för läroverksbyggnad i Umeå):

af herrar grefve *G. Sparre*, friherre *F. W. von Otter*, *A. G. L. Billing*, *F. Boström*, *E. Fränckel*, *O. M. Björnstjerna*, *R. G. von Hedenberg*, *I. Kerfstedt*, friherre *J. T. Gripenstedt*, *F. E. Pettersson*, *H. R. Törnebladh* och *J. E. Wikstén*, hvilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hafva följande lydelse:

"I likhet med departementschefen finner utskottet staden Umeås betryckta läge böra föranleda till att staten, i strid med hvad som eljest eger rum, lemnar denna kommun något bidrag till en läroverksbyggnad. De af Kongl. Maj:t fastställda ritningar hafva emellertid vid granskning synts utskottet vara afsedda för en byggnad af betydligt större dimensioner, än som för ifrågavarande läroverk skäligen torde kunna erfordras. Utskottet anser derför, att det af Kongl. Maj:t begärda beloppet bör kunna betydligt nedsättas; och har utskottet, i betraktande deraf att något öfver 70,000 kronor redan äro för

ändamålet tillgängliga, ansett ett statsbidrag af 60,000 kronor vara tillräckligt för att tillförsäkra Umeå en efter förhållandenas kraf mera lämpad läroverksbyggnad.

Utskottet hemställer alltså,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att såsom bidrag till uppförande af en ny byggnad för allmänna läroverket i Umeå på extra stat för år 1895 beviljas ett anslag af 60,000 kronor."

vid *punkten 47:o* (angående anslag för uppförande af ny byggnad åt tekniska högskolan);

af herr friherre *F. W. von Otter* mot vissa delar af motiveringen;

af herr *E. Fränckel* mot vissa delar af motiveringen;

af herr *I. Kerfstedt* mot vissa delar af motiveringen;

vid *punkten 55:o* (angående anslag till godtgörande af en del förskjutna kostnader för musikaliska akademiens nya byggnad):

af herrar grefve *G. Sparre*, friherre *F. W. von Otter*, *A. G. L. Billing*, *F. Boström*, *E. Fränckel*, *O. M. Björnstjerna*, *R. G. von Hedenberg*, friherre *C. G. A. Klingspor*, *I. Kerfstedt*, friherre *J. T. Gripenstedt*, *F. E. Pettersson* och *H. R. Törnebladh*, hvilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hafva följande lydelse:

"Då af hvad i ärendet blifvit upplyst framgår, att någon annan utväg att få ifrågavarande brist ersatt icke finnes, än att medel dertill af Riksdagen beviljas, får utskottet hemställa,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må af Riksdagen bifallas."

vid *punkten 79:o* (angående ersättande af en brist i anledning af Sveriges deltagande i en utställning i Madrid):

af herrar *A. Persson*, *H. Andersson*, *S. G. von Friesen* och *O. A. Ericsson;*

vid *punkten 81:o* (angående utredning i fråga om upprättande inom mellersta Sverige af en asyl för sinnessjuke):

af herr *I. Kerfstedt*, som ansett, att den i ämnet väckta motionen bort af utskottet förordas.

Det skulle här antecknas, att herrar *C. E. Casparsson*, *C. Lundeberg*, *K. Bohnstedt*, *G. D. R. Tornérhjelm* och *H. P. P. Tamm* icke deltagit i förestående hufvudtitels behandling inom utskottet.

Bil.

Tabell öfver ordinarie anslagen under

1894 års riksstat anslår:									
Anvisning i kontant.		Indelning och dermed jemförlig anvisning, på *förslag*.				Summa.			
		Friheter och kyrkotionde.		Ersättningar.					
Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.		**Ecklesiastik-**
17,000	—	— —	—	— —	—	17,000	—		Departementschefen
81,800	—	— —	—	— —	—	81,800	—		Departementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli
39,300	—	— —	—	— —	—	39,300	—		Riksarkivet
64,200	—	— —	—	— —	—	64,200	—		Kongl. biblioteket
46,350	—	— —	—	— —	—	46,350	—		Nationalmuseum (deraf fyra särskilda *reservations-*
20,660	—	18,000	—	337,087	—	375,747	—		Kleresistaten. Nuvarande belopp
									Minskas å det i kolumnen "Friheter och kyrko-
19,159	—	— —	—	5,841	—	25,000	—		Domkapitlens expeditioner
55,000	—	— —	—	— —	—	55,000	—		Lappmarks ecklesiastikverk, *förslagsanslag*
692,381	—	35,820	—	— —	—	728,201	—		Universiteten (deraf 162,700 kronor *förslagsanslag*).
									Tillkommer: höjning i anslaget till materiel för tet i Upsala
									till aflönande åt en vaktmästare vid seet vid universitetet i Upsala
									för upprättande vid universitetet i Lund i geografi och historia
									till aflöning åt en laborator i experi-
									till universitetsseminarier inom den hu-
									till d:o i Lund
									till det matematiska seminariet i Upsala
									till d:o i Lund
167,900	—	— —	—	— —	—	167,900	—		Karolinska mediko-kirurgiska institutet. Nuvarande
									Ökas för anställande af en laborator i bakteriologi
2,909,404	—	— —	—	— —	—	2,909,404	—		Allmänna läroverken, *reservationsanslag*
Tpt 4,113,154	—	53,820	—	342,928	—	4,509,902	—		

Litt. A.

riksstatens Åttonde hufvudtitel.

departementet.		Förslag till blifvande riksstat: Anvisning i kontant. Kronor	ö.	Indelning och dermed jemförlig anvisning, på *förslag*. Friheter och kyrkotionde. Kronor	ö.	Ersättningar. Kronor	ö.	Summa. Kronor	ö.
.....		17,000	—	— —	—	— —	—	17,000	—
.....		81,800	—	— —	—	— —	—	81,800	—
.....		39,300	—	— —	—	— —	—	39,300	—
.....		64,200	—	— —	—	— —	—	64,200	—
anslag å tillhopa 14,300 kronor)..		46,350	—	— —	—	— —	—	46,350	—
.....	375,747: —								
tionde" upptagna belopp med	2,000: —	20,660	—	16,000	—	337,087	—	373,747	—
.....		19,159	—	— —	—	5,841	—	25,000	—
.....		55,000	—	— —	—	— —	—	55,000	—
Nuvarande anvisning i kontant	692,381: —								
astronomiska observatoriet vid universite-	700: —								
botaniska laboratoriet och mu-	500: —								
af en extra ordinarie professur	4,000: —								
mentel fysiologi i Lund	3,000: —								
manistiska sektionen i Upsala	5,000: —								
.....	4,500: —								
.....	1,500: —								
.....	1,500: — 20,700: —	713,081	—	35,820	—	— —	—	748,901	—
belopp	167,900: —								
med	2,000: —	169,900	—	— —	—	— —	—	169,900	—
.....		2,909,404	—	— —	—	— —	—	2,909,404	—
	Transport	4,135,854	—	51,820	—	342,928	—	4,530,602	—

	1894 års riksstat anslår:								
	Anvisning i kontant.		Indelning och dermed jemförlig anvisning, på *förslag*.				Summa.		
			Friheter och kyrkotionde.		Ersättningar.				
	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	
Tpt	4,113,154	—	53,820	—	342,928	—	4,509,902	—	
	100,000	—	— —	—	— —	—	100,000	—	Högre skolor för qvinlig ungdom
	43,500	—	— —	—	— —	—	43,500	—	Högre lärarinneseminariet
	24,417	—	1,010	—	1,100	—	26,527	—	Pedagogier och folkskolor. Nuvarande belopp
									Minskas å anvisning i kontant med
									och å "indelning och dermed jemförlig anvisning
	4,711,025	—	— —	—	— —	—	4,711,025	—	Folkundervisningen:
									Seminarier för folkskolelärares bildande
									Stipendier åt seminarieelever
									Arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskole-
									Undervisningsmateriel m. m. för folkskolor
									Understöd åt högre folkskolor
									eller ett gemensamt *reservationsanslag*
									Till befrämjande af folkundervisningen bland de i *förslagsanslag*
									Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor,
									Understöd åt folkhögskolor, *förslagsanslag*
									Understöd för aflönande af lärare vid fortsättnings-
									Bidrag till aflönande af lärare i slöjd vid folksko-
									Bidrag till aflönande i vissa fall af vikarie för ordi- *förslagsanslag* (nytt)
	394,975	—	— —	—	— —	—	394,975	—	De tekniska läroverken
	37,150	—	— —	—	— —	—	37,150	—	Gymnastiska centralinstitutet
	494,750	—	— —	—	— —	—	494,750	—	Medicinalstyrelsen med dithörande stater
	103,500	—	— —	—	— —	—	103,500	—	Hyresersättning åt provinsialläkare, *förslagsanslag*,
	12,000	—	— —	—	— —	—	12,000	—	Bidrag till extra provinsialläkares aflönande, *förslags-*
	32,750	—	700	—	— —	—	33,450	—	Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen
	8,250	—	— —	—	— —	—	8,250	—	Ortopediska institutet
	57,500	—	— —	—	— —	—	57,500	—	Veterinärundervisningen
	7,700	—	— —	—	— —	—	7,700	—	Vaccinationens befrämjande
	145,000	—	— —	—	— —	—	145,000	—	Till bestridande af kostnader för allmän helso- och
	3,000	—	— —	—	— —	—	3,000	—	Svenska läkaresällskapet
	8,250	—	— —	—	— —	—	8,250	—	Svenska akademien
Tpt	10,296,921	—	55,530	—	344,028	—	10,696,479	—	

		Förslag till blifvande riksstat:							
		Anvisning i kontant.		Indelning och dermed jemförlig anvisning, på *förslag*.				Summa.	
				Friheter och kyrkotionde.		Ersättningar.			
		Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
Transport		4,135,854	—	51,820	—	342,928	—	4,530,602	—
.....		100,000	—	— —	—	— —	—	100,000	—
.....		43,500	—	— —	—	— —	—	43,500	—
.....	26,527: —								
..... 11: —									
på förslag: ersättningar" med .... 340: —	351: —	24,406	—	1,010	—	760	—	26,176	—
.....	316,025: —								
.....	75,000: —								
inspektörer	95,000: —								
.....	20,000: —								
.....	20,000: —								
.....	526,025: —								
rikets nordligare trakter bosatta finnar, ...	45,000: —								
förslagsanslag	3,925,000: —								
.....	55,000: —								
skolan, *förslagsanslag*	50,000: —								
lorna, *förslagsanslag*	110,000: —								
narie lärare eller lärarinna vid folkskola	40,000: —	4,751,025	—	— —	—	— —	—	4,751,025	—
.....		394,975	—	— —	—	— —	—	394,975	—
.....		37,150	—	— —	—	— —	—	37,150	—
.....		494,750	—	— —	—	— —	—	494,750	—
högst		103,500	—	— —	—	— —	—	103,500	—
anslag		12,000	—	— —	—	— —	—	12,000	—
.....		32,750	—	700	—	— —	—	33,450	—
.....		8,250	—	— —	—	— —	—	8,250	—
.....		57,500	—	— —	—	— —	—	57,500	—
.....		7,700	—	— —	—	— —	—	7,700	—
sjukvård, *förslagsanslag*		145,000	—	— —	—	— —	—	145,000	—
.....		3,000	—	— —	—	— —	—	3,000	—
.....		8,250	—	— —	—	— —	—	8,250	—
Transport		10,369,610	—	53,530	—	343,688	—	10,756,828	—

	1894 års riksstat anslår:								
	Anvisning i kontant.		Indelning och dermed jemförlig anvisning, på *förslag*.				Summa.		
			Friheter och kyrkotionde.		Ersättningar.				
	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	
Tpt	10,296,921	—	55,530	—	344,028	—	10,696,479	—	
	12,460	—	— —	—	— —	—	12,460	—	Vetenskapsakademien
	29,450	—	— —	—	— —	—	29,450	—	Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien (deraf
	61,300	—	— —	—	— —	—	61,300	—	Akademien för de fria konsterna (deraf tvenne *reser-*
	51,200	—	— —	—	— —	—	51,200	—	Musikaliska akademien (deraf 6,000 kronor *reservations-*
	75,650	—	— —	—	— —	—	75,650	—	Naturhistoriska riksmuseum
	25,050	—	— —	—	— —	—	25,050	—	Meteorologiska centralanstalten (deraf 16,000 kronor
	250,150	—	— —	—	— —	—	250,150	—	Undervisningsanstalter för döfstumma och blinda:
									Till befrämjande af döfstummeundervisningen, *för-*
									Institutet för blinda
	9,564	—	— —	—	— —	—	9,564	—	Fattigvården i Stockholm och landsorten
	75,000	—	— —	—	— —	—	75,000	—	Fattigvården i allmänhet, *förslagsanslag*
	42,061	—	4,360	—	— —	—	46,421	—	Lasaretts underhåll. Nuvarande anvisning i kontant
									Ökas å anslaget till serafimerlasarettet med
	900,000	—	— —	—	— —	—	900,000	—	Hospitals underhåll, *förslagsanslag*
	78,000	—	— —	—	— —	—	78,000	—	Stora barnhuset i Stockholm
	2,750	—	— —	—	— —	—	2,750	—	Frimurarebarnhuset
	28,380	—	— —	—	— —	—	28,380	—	Barnhusen i landsorten
	25,000	—	— —	—	— —	—	25,000	—	Uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn, *förslagsanslag*
	7,528	—	193,300	—	169,400	—	370,228	—	Kyrkors underhåll
	24,000	—	— —	—	— —	—	24,000	—	Resestipendier samt läroböckers och lärda verks ut-
	80,000	—	— —	—	— —	—	80,000	—	Ålderstillägg, *förslagsanslag*
	1,500	—	— —	—	— —	—	1,500	—	Rese- och traktamentspenningar, *förslagsanslag*
	23,093	—	— —	—	— —	—	23,093	—	Skrifmaterialier och expenser, ved m. m., *förslagsanslag.*
									Ökas för jemnande af hufvudtitelns slutsummma med
	15,000	—	— —	—	— —	—	15,000	—	Extra utgifter, *reservationsanslag*
S:a	12,114,057	—	253,190	—	513,428	—	12,880,675	—	

	Förslag till blifvande riksstat:							
	Anvisning i kontant.		Indelning och dermed jemförlig anvisning, på *förslag*.				Summa.	
			Friheter och kyrkotionde.		Ersättningar.			
	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.	Kronor.	ö.
Transport	10,359,610	—	53,530	—	343,688	—	10,756,828	—
.....	12,460	—	— —	—	— —	—	12,460	—
450 kronor *reservationsanslag*).....	29,450	—	— —	—	— —	—	29,450	—
vationsanslag å tillhopa 21,400 kronor).....	61,300	—	— —	—	— —	—	61,300	—
anslag	51,200	—	— —	—	— —	—	51,200	—
.....	75,650	—	— —	—	— —	—	75,650	—
reservationsanslag)	25,050	—	— —	—	— —	—	25,050	—
slagsanslag ..... 200,000: —								
..... 50,150: —	250,150	—	— —	—	— —	—	250,150	—
.....	9,564	—	— —	—	— —	—	9,564	—
.....	75,000	—	— —	—	— —	—	75,000	—
..... 42,061: —								
..... 53,000: —	95,061	—	4,360	—	— —	—	99,421	—
.....	900,000	—	— —	—	— —	—	900,000	—
.....	78,000	—	— —	—	— —	—	78,000	—
.....	2,750	—	— —	—	— —	—	2,750	—
.....	28,380	—	— —	—	— —	—	28,380	—
.....	25,000	—	— —	—	— —	—	25,000	—
.....	7,528	—	193,300	—	169,400	—	370,228	—
gifvande, *reservationsanslag*	24,000	—	— —	—	— —	—	24,000	—
.....	80,000	—	— —	—	— —	—	80,000	—
.....	1,500	—	— —	—	— —	—	1,500	—
Nuvarande belopp ..... 23,093: —								
..... 27: —	23,120	—	— —	—	— —	—	23,120	—
.....	15,000	—	— —	—	— —	—	15,000	—
Summa	12,229,773	—	251,190	—	513,088	—	12,994,051	—

Bil. Litt. B.

Tabell öfver Extra ordinarie anslagen under riksstatens Åttonde hufvudtitel.

		Kronor.	ö.
Ecklesiastikdepartementet.			
Riksarkivet:			
Till arfvoden åt extra ordinarie tjenstemän	1,700: —		
„ fortsatt utgifvande i tryck af sådana skrifter och handlingar, som äro af vigt för fäderneslandets historia	3,000: —		
„ fortsatt utgifvande af "Svenska riksdagsakter" m. m.	1,500: —	6,200	—
Nationalmuseum:			
Till vård, underhåll och tillökning af statens konstindustriella samlingar		4,000	—
Lifrustkammaren:			
För tillsyn, underhåll och vård af samlingarna m. m.		5,800	—
Domkapitlens expeditioner:			
För tillfällig löneförbättring åt tjenstemännen vid dessa expeditioner		3,716	—
Universiteten:			
Till lektorer i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Upsala	6,000: —		
För uppehållande af undervisningen och examinationen i geografi vid universitetet i Upsala	1,000: —		
Till arfvoden åt extra ordinarie amanuenser vid universitetsbiblioteket i Upsala	2,500: —		
„ aflöning åt en extra ordinarie professor inom juridiska fakulteten vid universitetet i Lund	4,000: —		
„ lärare i tyska, franska och engelska språken vid universitetet i Lund	6,000: —		
Transport	19,500: —	19,716	—

		Kronor.	ö.
Transport	19,500: —	19,716	—
Till särskildt arfvode åt docenten vid universitetet i Lund Sven Söderberg	2,000: —		
„ personligt lönetillägg åt vice bibliotekarien vid universitetsbiblioteket i Lund August Jakob Theodor Palm	500: —		
„ personligt lönetillägg åt akademikamreraren i Lund Oscar Gerhard Regnell	750: —		
„ arfvoden åt extra biträden vid universitetsbiblioteket i Lund	1,500: —		
„ arfvode åt en instrumentmakare vid fysiologiska institutionen i Lund	500: —		
„ till uppförande åt anatomiska institutionen i Lund af en ny byggnad	50,000: —	74,750	—
Karolinska mediko-kirurgiska institutet:			
Till arfvode åt en amanuens vid institutets gynekologiska klinik	900: —		
„ arfvode åt en amanuens vid institutets kemiska laboratorium	900: —		
„ en pediatrisk klinik vid Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn	1,800: —		
„ en poliklinik för barnsjukdomar i Stockholm	2,800: —		
„ utförande af teckningar i vetenskapligt ändamål vid institutet	1,500: —		
För anskaffande och underhåll af materiel för oftalmiatriska kliniken vid institutet	500: —		
„ om- och tillbyggnad af den åt institutets patologisk-anatomiska och kemiska institutioner för närvarande upplåtna byggnad m. m.	45,800: —	54,200	—
Allmänna läroverken och pedagogierna:			
Till tillfällig löneförbättring åt lärarne vid de allmänna läroverken och pedagogierna	345,725: —		
„ arfvoden åt extra lärare samt till arfvodesförhöjning åt extra ordinarie ämneslärare vid de allmänna läroverken	100,000: —		
„ bestridande af förhöjd aflöning åt ordinarie teckningslärare vid rikets allmänna läroverk under tjenstledighet på grund af sjukdom, *förslagsanslag*	3,000: —	448,725	—
Transport		597,391	—

		Kronor.	ö.
	Transport	597,391	—
Högre lärarinneseminariet:			
Till löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid seminariet	4,000: —		
För fortsatt uppehållande af den valfria fjerde årskursen vid seminariet	3,000: —		
„ beredande af fortsatt undervisning i huslig ekonomi vid seminariet och normalskolan	5,000: —	12,000	—
Folkundervisningen:			
Till löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid folkskolelärareseminarierna samt till arfvoden åt teckningslärare för extra tjenstgöring och extra arfvoden åt musiklärare vid dessa seminarier	33,300: —		
„ understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid sådana folkhögskolor, som åtnjuta bidrag af statsmedel	15,000: —	48,300	—
De tekniska läroverken:			
Till arfvode åt en extra lärare i praktisk elektroteknik vid tekniska högskolan	2,000: —		
„ elektrotekniska apparater och laborationer vid dito	1,200: —		
„ förstärkning af undervsiningen vid högskolan	15,800: —		
„ hyresersättning åt professorn i kemisk teknologi vid dito	600: —		
„ förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska skolan i Eskilstuna	750: —		
„ understöd åt lägre tekniska yrkesskolor och till bestridande af kostnaderna för deras inspektion	35,000: —	55,350	—
Gymnastiska centralinstitutet:			
För tillbyggnad af och förändringar inom institutets lokaler äfvensom för anskaffande af behöflig ny materiel		40,000	—
Medicinalstyrelsen med dithörande stater:			
Till arfvode för granskning af hospitalens räkenskaper	1,200: —		
För anordnande vid farmaceutiska institutet af ny värme- och ventilationsledning samt anskaffande af en ny ångpanna vid institutet	2,475: —		
Till uppehållande i Stockholm af en poliklinik för tandsjukdomar	4,000: —	7,675	—
	Transport	760,716	—

		Kronor.	ö.
Transport		760,716	—
Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien:			
Till arfvoden åt vetenskapligt bildade biträden vid ordnandet och vården af de under akademiens inseende stälda samlingar samt till aflöning åt vaktbetjening	4,000: —		
„ undersökning och beskrifning af fäderneslandets fornlemningar m. m.	3,200: —		
„ utgifvande af planschverk öfver fornsaker och andra märkvärdiga föremål i statens historiska museum, m. m.	2,000: —	9,200	—
Naturhistoriska riksmuseum:			
Till inköp och insamling af naturalier vid museets afdelning för arkegoniater och fossila växter, till arbetsbiträden derstädes och till bestridande af andra med arbetena vid afdelningen förenade utgifter	2,000: —		
„ vård, underhåll och förkofran af museets etnografiska samling	2,800: —		
„ fortsatt amortering af brist å museets expensmedelsanslag	1,000: —	5,800	—
Meteorologiska centralanstalten:			
För upprätthållande af fullständigt ordnad väderlekstjenst vid anstalten		7,950	—
Undervisningsanstalter för döfstumma och blinda:			
Till uppehållande af undervisningen vid tre läroanstalter för öfveråriga döfstumma	49,200: —		
„ blindskolan i Vexiö	14,100: —		
„ handtverksskolan i Kristinehamn för blinda	10,000: —		
„ tryckning af blindskrifter	2,500: —		
„ understöd åt blindlärareelever samt reseunderstöd åt blindlärare	1,200: —	77,000	—
Transport		860,666	—

		Kronor.	ö.
Transport		860,666	—
Hospitalsvården:			
Till fullbordande af arbetet å Vadstena asyl	81,790: —		
För om- och påbyggnad af cellflygeln vid Nyköpings hospital	37,000: —		
Till understöd åt Jerfsö sjukhus för spetelske	14,000: —	132,790	—
Diverse anslag:			
Till svenska fornskriftsällskapet	2,000: —		
„ beredande af religionsvård åt svenske sjömän m. fl. i utländska hamnar	10,000: —		
„ fortsatt anställande af två kontraktsadjunkter inom Vesterbottens fjerde kontrakt	4,000: —		
„ resekostnadsersättning åt dessa kontraktsadjunkter	500: —		
„ två stipendier för utbildande vid universitetet af prester, förtrogna med finska språket	1,500: —		
„ nordiska museet	25,000: —		
„ understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften "Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif"	3,150: —		
„ understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften "Nordiskt medicinskt arkiv"	2,000: —		
„ bestridande af kostnaderna för utgifvande i tryck af andra delen utaf professor H. Gyldéns arbete angående hufvudplaneternas absoluta elementer	3,000: —		
„ understöd för fortsatt utgifvande af tidskriften "Acta mathematica"	4,000: —		
„ understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen	25,000: —		
„ fortsättande af precisionsnivelleringsarbetena i norra Sverige, till underhåll och tillsyn af vattenhöjdmätningsstationer m. m.	11,500: —		
För utgifning och spridning af nykterhetsskrifter	4,000: —		
Till understöd åt räddningshemmet för drinkare vid Sans Souci invid Upsala	2,000: —		
„ ersättande af en brist i anledning af Sveriges deltagande i en utställning i Madrid högst	4,198: —		
„ ersättning för belopp, som af statskontoret förskottsvis utbetalts	7,884: —	109,732	—
Summa		1,103,188	—

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1894.